

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

XVIII. évfolyam (2025)
3. szám

NEMZET ÉS BIZTONSÁG

BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE

ISSN 2559-8651 (elektronikus)

Impresszum

Nemzet és Biztonság

Biztonságpolitikai Szemle

A Nemzeti Közszerzői Egyetem
lektorált biztonságpolitikai folyóirata

Megjelenik évente 4 alkalommal

Főszerkesztő:
Dr. Tálás Péter

Szerkesztőségi titkár:
Dr. Háda Béla

Szerkesztő:
Dr. Csiki Varga Tamás

Szerkesztőbizottság:
Dr. Balogh István, Dr. Csiki Varga Tamás,
Dr. Forgács Balázs, Prof. Dr. Gazdag
Ferenc, Dr. Háda Béla, Dr. Kaiser Ferenc,
Dr. Marsai Viktor, Dr. Németh Gergely
(elnök), Dr. Rácz András,
Prof. Dr. N. Rózsa Erzsébet,
Dr. Siklósi Péter, Prof. Dr. Szemes Zoltán,
Szöllösi Antal

Kiadó: Nemzeti Közszerzői Egyetem
Ludovika Egyetemi Kiadó

A kiadásért felel:
Dr. Deli Gergely rektor

Tördelőszerkesztő:
Fehér Angéla

Olvasószerkesztők:
Bujdosó Hajnalka, Reszföszki Ágnes

A szerkesztőség címe:
1101 Budapest, Hungária körút 9–11.
Telefonszám: +36 (1) 432 9092
Fax: +36 (1) 432 9058
E-mail: nemzetesbiztonsag@uni-nke.hu
<https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/neb>

ISSN 2559-8651 (elektronikus)

A megrendelés nélkül közlésre
küldött kéziratokat lehetőségeink
szerint gondozzuk.

Tartalom

Kommentár

Tálás Péter

Előre a múltba 2

Biztonságpolitika

Pomogács Péter

**Az Északi-sarkvidék mint a Malaka-dilemma
rész megoldása 4**

Lux Benjámin

**Lengyelország és Magyarország Ukrajna-
politikájának összehasonlító elemzése az orosz-
ukrán háború vonatkozásában. 18**

Védelempolitika

Takácsy Dorka

**„Most szép lenni katonának...”
Toborzási módszerek az orosz haderőben 48**

Felméry Zoltán, Márton Richárd

**A szubszaharai Afrika védelmi kiadásainak
vizsgálata. 61**

Reflektorfényben

Faragó Bence

**Aszimmetria, kölcsönös függőség és stratégiai
számítások az orosz–kínai kapcsolatokban 80**

Kitekintő

Korcsik Kristóf Máté

**A lengyel–német kapcsolatok alakulása
és az együttműködés lehetőségei
(2005–2025) II. 118**

Olvasólámpa

Palócz Márk

**Közép-Kelet, Közép-Kelet vagy Nyugat-Ázsia?
A világ történéseinek epicentruma? 141**

Tálas Péter¹

Előre a múltba

2025 alighanem úgy vonul be a biztonságpolitika történelmébe, mint az év, amikor a korábban globális hegemónként számontartott Egyesült Államok csatlakozott azokhoz a *status quó*t megkérdőjelező nagyhatalmakhoz (elősorban Kínához és Oroszországhoz), amelyek a globális világrend létrehozásához szükséges képességek híján a nagyhatalmi érdekszférák nemzetközi rendszeréhez kívántak visszatérni. Washingtonnak ez a stratégiai irányváltása nem csupán Donald Trump adminisztrációjának gyakorlati lépéseiből volt kiolvasható – visszatérés a Monroe-elvhez, Kanada és Grönland USA-hoz „csatolásának” ötlete, a korábbi szövetségesek alárendelt partnerként való kezelése, a vámok nagyhatalmi eszközként használata, kilépés a nemzetközi intézményekből –, hanem a 2025. december elején megjelent amerikai nemzeti biztonsági stratégiából is. Ez utóbbi ugyanis egyértelműen kimondja, hogy az Egyesült Államok feladja globális dominanciára való törekvését és a liberális nemzetközi rend fenntartását, és helyette az aszimmetrikus multipoláris világra való átállás és a globális és regionális szintű erőegyensúly fenntartása mellett döntött.

Ennek az amerikai irányváltásnak azok örülhetnek leginkább, akik katonailag vagy gazdaságilag kellően erősek (vagy erősnek érzik magukat) ahhoz, hogy megkíséreljék a környezetükben található országokat saját érdekszférájukba kényszeríteni, s azoknak van okuk aggódni, akik ezekkel a képességekkel nem rendelkeznek. Utóbbiak közé tartozik az Európai Unió is, amelyet annak ellenére váratlanul és felkészületlenül ért az amerikai váltás, hogy Donald Trump már a második elnöki ciklusát kezdte meg, mostani lépései pedig korántsem előzmény nélküliek. A *Kommentár* azonban nem az a rovat, ahol érdemes lenne elmélkedni azon, hogy az Európai Unió és tagállamainak politikusai miért képtelenek bizonyos, a szakértők által már régen követelt lépések megtételére, csupán a jövőre vonatkozó megjegyzésre futja.

Jóllehet az Egyesült Államok 47. elnöke előszeretettel játssza el az erős Amerika legerősebb elnökének szerepét, azt azért fontos látni, hogy Donald Trump egy gyengülő Amerika olyan első számú vezetője, akinek kevés tapasztalata van a nemzetközi politikai és gazdasági kapcsolatok terén. Emellett második ciklusára láthatóan tudatosan olyan munkatársakkal vette magát körül, akik inkább szervilisnek, mintsem lojálisnak tűnnek az elnök irányába. Miközben ez a döntéshozatal terén kétségtelenül az egyik legautonómabb elnökké teszi Trumpot, jelentősen növeli a hibás elnöki döntések lehetőségét is, amivel Washington ellenfelei is számolhatnak. S ténylegesen számolnak is: érdemes elidőzni Brazília vagy Kanada esetén, amelyeket először megregulázandó ellenfélnek kiáltott ki Trump elnök, majd csendben kénytelen volt visszalépni a nyomásgyakorlástól.

¹ Tálas Péter az NKE EJK JLI tudományos főmunkatársa. E-mail: Talas.Peter@uni-nke.hu

Brazília és Kanada példáját pedig az Európai Unió középhatalmai is követhetnék. Sikeresen ellent tudnának állni a washingtoni nyomásnak, ha végre hajlandók lennének lazítani az Unió normatív hatalmi jellegén, a szent tehénként tisztelt konszenzuselven, képesek lennének közösen fellépni változó geometriájú szövetségi keretekben, illetve kihasználnák azokat a hatalmi eszközöket, amelyek jelenleg a rendelkezésükre állnak, s kiépítenék azokat, amelyek még nem.

Pomogács Péter¹

Az Északi-sarkvidék mint a Malaka-dilemma részmegoldása

A tanulmány az Északi-sarkvidék stratégiai jelentőségét vizsgálja a globális éghajlatváltozás tükrében, valamint Kína térségbeli erőfeszítéseit a Malaka-dilemmában testet öltő sebezhetőségének enyhítésére. A sarki jég visszaszorulásával az Északi-sarkvidék egyre könnyebben hajózhatóvá válik, egyes feltételezések szerint idővel rövidebb, biztonságosabb és megbízhatóbb tengeri útvonalakat kínálva a hagyományos, Malaka-szoroshoz hasonló tengeri fojtópontokon átvezető hajózási útvonalakhoz képest. Kína az Északi-sarkvidékre úgy tekint, mint a déli tengeri útvonalaknak való túlzott kitétsége részleges megoldására, amellyel diverzifikálhatja hajózási útvonalait. A régió hatalmas fosszilis tüzelőanyag-, ritkaföldfém- és halállománya további ösztönzőket jelentenek Peking számára. Kína elsősorban infrastrukturális beruházások, tudományos kutatások és diplomáciai kapcsolatok építése által erősíti jelenlétét az Északi-sarkvidéken. A tanulmány arra a következtetésre jut, hogy bár az Északi-sarkvidék nem tudja teljesen megszüntetni Kína stratégiai sebezhetőségét, jelentős lépés lehet a Malaka-szorostól való függés csökkentése, valamint az energiabiztonság növelése felé az alternatív szállítási útvonalak és erőforrások által.

Kulcsszavak: Kína, Északi-sarkvidék, éghajlatváltozás, Malaka-dilemma, fojtópontok

The Arctic as the Partial Solution to the Malacca Dilemma

The study examines the strategic significance of the Arctic in light of global climate change, and China's regional efforts to mitigate the vulnerabilities associated with the Malacca dilemma. As the polar ice recedes, the Arctic is becoming increasingly navigable. According to certain assumptions, in time the region will offer shorter, safer, and more stable maritime routes compared to traditional shipping lanes transiting maritime choke points such as the Malacca Strait. China views the Arctic as a partial solution to its overreliance on southern sea lanes, diversifying its shipping routes. The region's vast reserves of fossil fuels, rare earth elements, and fish stocks present additional incentives for Beijing. China is strengthening its presence in the Arctic primarily through infrastructure investment, scientific research, and diplomatic engagement. The study concludes that while the Arctic cannot completely eliminate China's strategic vulnerability, it could represent a significant step toward reducing Chinese dependence on the Malacca Strait and enhancing its energy security through alternative shipping routes and resources.

Keywords: China, Arctic, climate change, Malacca Dilemma, choke points

¹ Pomogács Péter az NKE HDI doktori hallgatója.

Bevezetés

Az Északi-sarkvidék, más néven északi-sarki térség vagy Arktisz bolygónk legészakibb földrajzi területe. Az egyik definíció szerint az északi sarkkör, amely az északi félteke $66^{\circ} 30' 39''$ szélességi fokán húzódik, képezi az Északi-sarkvidék határát. Az északi-sarki térség kiterjedése közel 21 millió km^2 , amely magában foglalja Oroszország, Finnország, Svédország, Norvégia, Izland, Grönland (Dánia), Kanada és Alaszka (Amerikai Egyesült Államok) északi területeit, illetve az általuk közrefogott Jeges-tengert (Arktikus-óceánt).

A térséget hagyományosan a rendkívül zord időjárási viszonyok, illetve a nyári és a téli középhőmérséklet közti jelentős ingadozás jellemzi: nyáron a $+10^{\circ}\text{C}$ -ot is elérheti a hőmérséklet, míg a leghidegebb téli hónapokban akár -40°C alá is süllyedhet.² A rendkívül zord éghajlat, a jég borította tengerek, valamint a körülményes földrajzi megközelíthetőség következtében a térség évszázadokon keresztül a geopolitika és a stratégiai gondolkodás perifériáján foglalt helyet. Egészen a 20. század végéig leginkább meteorológiai, tudományos, környezetvédelmi és nem utolsósorban katonai szempontból keltett figyelmet, főként a hidegháború során. Az Arktisz légterének és vizeinek ellenőrzése mind az Amerikai Egyesült Államok, mind a Szovjetunió számára stratégiai jelentőségű volt, mivel a nukleáris fegyverek egymás elleni célba juttatása – akár stratégiai bombázógépekkel, ballisztikus rakétákkal vagy tengeralattjárókról indított rakétákkal – e térségen keresztül volt a leghatékonyabban biztosítható. A régió állandó megfigyelés alatt állt, valamint a felek korlátozott, de állandó katonai jelenlétet tartottak itt fenn.³ Ugyanakkor az Északi-sarkvidék gazdasági-politikai integrációja szinte egyáltalán nem valósult meg, majd a hidegháború végével a térség katonai jelentősége is csökkent.

A 2000-es évek elején azonban fordulat következett be, ugyanis a globális éghajlatváltozással együtt járó sarki jégolvadás elkezdte radikálisan megváltoztatni az Arktisz földrajzi, klimatikus és gazdasági realitásait. Az egyre hosszabb ideig jégmentessé váló tengeri útvonalak, különösen az északkeleti és északnyugati átjárók alternatívát kínálnak a globális kereskedelem rendkívül forgalmas és biztonsági kockázatokkal terhelt hagyományos útvonalaihoz képest. Emellett az Arktisz kontinentális talapzatában feltételezhetően jelentős mennyiségben található fosszilis energiahordozók és más ásványkincsek kiaknázásának lehetősége, illetve a térség halban bővelkedő vizei is új jelentőséggel ruházzák fel a régiót. Mindebből következik, hogy az Északi-sarkvidék a világ peremvidékéről a 21. század globális gazdasági és politikai versengésének színterévé alakul át, ahol a klímaváltozás következményei, az energiabiztonsággal kapcsolatos kihívások és a kereskedelmi útvonalak feletti ellenőrzés iránti igények komplex módon fonódnak össze. A változás a térségbeli államokon túl olyan újonnan színre lépő szereplőket is aktivizált, mint a Kínai Népköztársaság, amely geopolitikai és gazdasági stratégiájának szerves részévé tette a sarkvidéki jelenlét kiépítését.

² *Arctic Weather and Climate*. [online]. Forrás: NSIDC [2025. 04. 27.].

³ Aliyev, Nurlan: *Russia's Military Capabilities in the Arctic*. [online], 2019. 06. 25. Forrás: ICDS [2025. 05. 03.].

Az északi-sarki térség geopolitikai jelentőségének ártértékelődése a globális éghajlatváltozás tükrében

Az elmúlt évtizedekben az Északi-sarkvidék jégtakarójának vastagsága és kiterjedése a globális éghajlatváltozás következményeként drasztikusan csökkent, különösen a melegebb nyári hónapokban. Az északi-sarki térség éves átlaghőmérséklete gyorsabban növekszik a globális átlagnál, ennek következményeként egyes előrejelzések szerint a 21. század közepére – időszakosan – akár teljesen jégmentessé is válhat a Jeges-tenger.⁴ A klimatikus viszonyok változásával új lehetőségek nyílnak meg a térség nyersanyagkészleteinek kitermelésében. Az Északi-sarkvidék felszíne alatt ugyanis jelentős mennyiségű ásványkincs található, többek között lítium, urán, vasérc, bauxit, nemesfémek (arany, platina, palládium), átmenetifémek (réz, nikkel, cink, kobalt) és ritkaföldfémek (prazeodímium, neodímium, diszprózium, terbium),⁵ amelyek a korszerű technológiák gyártásához elengedhetetlenek. Emellett az Amerikai Egyesült Államok Geológiai Szolgálatának becslése szerint a térség rejtja a világ még fel nem tárt fosszilis energiafordozó-készletének 22%-át, amelynek összesített energiamennyisége 412 milliárd hordó kőolajnak felel meg.⁶ A térség földrajzi és klimatikus sajátosságai miatt ezek a készletek eddig vagy fizikailag elérhetetlenek voltak, vagy nem volt kifizetődő a bányászatukhoz szükséges infrastruktúra kiépítése, azonban a jégtakaró visszahúzódásával már megéri a kitermelés. A globális energiafordozó-ellátás diverzifikálására törekvő államok számára, mint amilyen a Kínai Népköztársaság is, egy ilyen gazdag, kiaknázatlan erőforráskészlet kiemelkedő stratégiai értéket képvisel.

A világpiacon verseny fokozódása, valamint a hagyományos szállítási útvonalaknak a tengeri fojtópontok (elsősorban a Malaka-szoros, a Bab-el-Mandeb, a Szezi-csatorna, a Hormuzi-szoros és a Panama-csatorna) szűkösségéből eredő sebezhetősége⁷ tovább erősíti az északi-sarki térség szerepét a nemzetközi áruforgalomban és energia-biztonságban. Az éghajlatváltozás következtében ugyanis az Északi-sarkvidék vizei egyre alkalmasabbá válnak a hajózásra. A jelenlegi, egyelőre az évnél csak bizonyos részében hajózható két fő útvonal – az északkeleti átjáró Oroszország északi partvidéke mentén, illetve az északnyugati átjáró a kanadai szigetvilágon keresztül – a hagyományos déli tengeri útvonalaknál rövidebb alternatívát kínálnak. Az északkeleti átjáró akár 15 nappal is lerövidítheti a Kelet-Ázsia és Európa közti szállítmányozást.⁸ Az északnyugati átjáró

⁴ *Predicting the Future of Arctic Ice*. [online], 2020. 02. 28. Forrás: NCEI NOAA [2025. 05. 03.].

⁵ *Minerals and Mining*. [online]. Forrás: Arctic Review [2025. 05. 04.].

⁶ Bird, Kenneth J. et al.: *Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle*. [online], 2008. 07. 13. Forrás: USGS [2025. 05. 03.].

⁷ Elegendő csak az Ever Given konténerhajó 2021-es zátonyra futására gondolni, amely során közel egy hétre eltorlaszolta a Szezi-csatornát, ezzel a becslések szerint több milliárd USD kárt okozva a világ gazdaságnak. A Bab-el-Mandeben áthaladó hajókat az Adeni-öbölben a szomáliai kalózok, a Vörös-tengeren a jemeni húsi lázadók támadása fenyegeti. Időről időre Irán is fenyegetőzik a Hormuzi-szoros lezárásával. Egy ütőképes – globálisan bevethető vagy regionálisan meghatározó – haditengerészet pedig bármelyik tengerszorosot képes lehet blokádnál alá vonni.

⁸ Martins, Tiago Tecelão: *Arctic Ambitions: China's Engagement With the Northern Sea Route*. [online], 2023. 11. 24. Forrás: The Diplomat [2025. 05. 10.].

a Panama-csatornán átvezető útvonallal szemben biztosít 7000 km-rel rövidebb útvonalat többnapos időmegtakarítás mellett,⁹ illetve a csatornánál esetlegesen kialakuló hajótorlódás elkerülését, amennyiben tartósan hajózhatóvá válik. A sarkvidéki jégtakaró teljes elolvadása esetén pedig megnyílna egy harmadik lehetőség is, az úgynevezett transzpoláris tengeri útvonal. A transzpoláris tengeri útvonal jelenleg kizárólag jégtörő hajóval hajózható, mivel a Bering-szoroson és az Északi-sarkon keresztül az előző két folyosóval ellentétben nem a partok mentén, hanem a nyílt tengeren haladva köti össze a Csendes-óceánt az Atlanti-óceánnal, még jobban lerövidítve az utat Kelet-Ázsia és Európa, illetve Észak-Amerika keleti partvidéke között.

1. ábra: Az északnyugati átvjáró (zöld), az északkeleti átvjáró (mályva) és a transzpoláris tengeri útvonal (kék)

Forrás: Arctic Portal 2023a

⁹ Herrmann, Thomas: *Shipping Through the Northwest Passage: A Policy Brief*. [online], 2019. 06. 27. Forrás: Jackson School International Studies [2025. 05. 10.].

Az ásványi nyersanyagforrások és a kereskedelmi útvonalak mellett a halászati iparágban is új lehetőségek nyílnak meg a jeges-tengeri jégtakaró olvadásával. Az Északi-sarkvidékhez közeli vizekben élő, úgynevezett szubarktikus hal- és rákfajok (például sarki tőkehal, atlanti hering, királyrák) elterjedési területe a várakozások szerint az Északi-sarkvidék mélyebb területeire is ki fog terjedni,¹⁰ ami párosulva a klimatikus viszonyok enyhülésével minden bizonnyal nagyobb volumenű halászati tevékenységet von majd maga után a térségben.

Az Északi-sarkvidékkel kapcsolatos döntések meghozatalában jelentős szerepet tölt be az Egyesült Nemzetek Szervezete, amelynek elsősorban az 1982-es tengerjogi egyezményben (UNCLOS) meghatározott keretek adnak jogalapot az egyes államok vizekkel és erőforrásokkal kapcsolatos igényeinek szabályozására. Az egyezményben foglaltak egyfelől lehetőséget biztosítanak a már korábban felsorolt nyolc térségbeli államnak, hogy partjaiktól számított 200 tengeri mérföldes (370,4 km-es) körön belülré eső kizárólagos gazdasági övezeteikben szabadon kiaknázhassák az erőforrásokat, másfelől viszont korlátokat is szab ezen államok kizárólagos gazdasági övezeteken túli igényeinek, így segít megelőzni az esetleges konfliktusokat. Az ENSZ mellett az 1996-ban alakult Északi-sarkvidéki Tanács (Arctic Council) képez jelentős platformot az északi-sarki térségben érdekelt országok közti együttműködésre. Az Északi-sarkvidéki Tanácsban a nyolc térségbeli államnak van tagsága, rajtuk kívül állandó megfigyelőként van jelen a Kínai Népköztársaság, Japán, Dél-Korea, India, Szingapúr, az Egyesült Királyság, Franciaország, Németország, Olaszország, Hollandia, Lengyelország, Spanyolország és Svájc.¹¹

Az északi-sarki térség jelentősége a Kínai Népköztársaság szemszögéből

A Kínai Népköztársaság számára az északi-sarki térség stratégiai jelentősége fokozatosan növekedett az elmúlt évtizedek során. A kínai energia- és élelmiszer-biztonsággal kapcsolatos kihívások, valamint a hagyományos tengeri útvonalak strukturális kockázatai arra ösztönözték Pekinget, hogy külpolitikai és gazdasági stratégiáját a sarkvidéki térségre is kiterjessze. Kína szempontjából az Arktisz jelentőségét elsősorban a térségben található hatalmas, kiaknázatlan ásványi nyersanyag- és energiahordozó-készletek adják, de legalább ilyen jelentősek a klímaváltozás következtében fokozatosan bővülő halászati potenciál, illetve az új hajózási útvonalak.

A tengeri áruszállítás szempontjából a Kínai Népköztársaság számára az elkövetkezendő évtizedekben elsősorban az északkeleti átjáró hajózhatóságának javulása biztosít lehetőségeket. A kínai Talien (Dalian) kikötővárosból a hollandiai Rotterdamiig tartó út az északkeleti átjáró használatával körülbelül 14 500 km, amelynek megtétele nagyjából

¹⁰ Gordó-Vilaseca, Cesc et al.: *Three Decades of Increasing Fish Biodiversity across the Northeast Atlantic and the Arctic Ocean*. [online], 2023. 06. 19. Forrás: PNAS [2025. 05. 10.].

¹¹ *Arctic Council Observers*. [online]. Forrás: Arctic Council [2025. 05. 15.].

33 napot vesz igénybe, szemben a Malaka-szorost, a Bab-el-Mandebet, a Szezei-csatornát és a Gibraltári-szorost átszelő legrövidebb, 21 000 km hosszú, körülbelül 48 napos déli tengeri útvonalhoz képest.¹² Hosszú távon pedig megnyílhat az út a kínai kereskedelmi hajók előtt a transzpoláris tengeri útvonalon is, amely Oroszország kizárólagos gazdasági övezetének és a Szibériától északra eső szigetvilágnak elkerülésével 1700 km-rel, 2-3 nappal rövidebb hajózási útvonalat biztosít, mint az északkeleti átjáró.¹³

2. ábra: A hagyományos tengeri útvonal Kelet-Ázsia és Európa között (világoszöld)

Forrás: Arctic Portal 2023b

A rövidebb útvonalaknak köszönhetően az áruk hamarabb érnének célállomásukra, a kereskedelmi hajóknak nem kellene a Szezei-csatornánál oly gyakran előforduló hajótorlódással szembesülniük, illetve a szállítmányozó vállalatok a Szezei-csatornán való átkelés díján, a hajók üzemanyag- és biztosítási költségein is jelentős összeget tudnának megspórolni,

¹² Wang, Yangjun – Zhang, Ren (2019): *Bi-level Game Model for Interaction between Arctic and Traditional Routes*. *The Journal of Navigation*, 72(2), 269–289.

¹³ Humpert, Malte – Raspotnik, Andreas: *The Future of Arctic Shipping Along the Transpolar Sea Route*. [online], 2012. 08. Forrás: Arctic Yearbook [2025. 05. 15.], 284.

tekintve, hogy a hajóútra kötött biztosítás díjának kalkulációjakor a biztosítótársaságok figyelembe veszik az út hosszát, illetve a felmerülő biztonsági kockázatokat is.¹⁴

Az északkeleti átjáró és a transzpoláris tengeri útvonal által nyújtott alternatívák szorosan összekapcsolódnak a Kínai Népköztársaság egyik fő biztonsági kihívásával is, amelyre Malaka-dilemmaként szokás hivatkozni. A probléma lényege, hogy Kína külkereskedelmének és energiaimportjának döntő hányada a Malaka-szoroson keresztül zajlik, a Dél-kínai-tenger és az Indiai-óceán közötti kulcsfontosságú tengeri átjárón. A Kínai Népköztársaság által importált kőolaj és cseppfolyósított földgáz (LNG) körülbelül 70%-a e tengeri fojtóponton keresztül érkezik.¹⁵ A Malaka-szoros rendkívül sebezhető, geopolitikai szempontból fokozottan kockázatos terület. A térségben jelen lévő nem állami biztonsági fenyegetések, így például a tengeri kalózkodás, továbbá a délkelet-ázsiai államok közötti tengeri határviták és az Amerikai Egyesült Államok tengeri dominanciája olyan instabilitási kockázattal járó tényezők, amelyek adott esetben Kína számára ellehetleníthetik e létfontosságú kereskedelmi folyosó használatát. A Malaka-szoros alternatívái lehetnének a Szunda- és a Lombok-szorosok, azonban a hosszabb hajóút miatt ezen útvonalak használata gazdaságilag kevésbé kifizetődő, továbbá nincs garancia arra, hogy amennyiben a Malaka-szoros tengeri blokádnál vonja egy Kínával ellenséges állam haditengerészete, akkor nem történik meg ugyanez a Szunda- és a Lombok-szorosokkal.

Peking hosszú távú stratégiai érdeke azt diktálja, hogy diverzifikálja tengeri szállítási útvonalait, illetve a Malaka-szoros elkerülő útvonalakon új energia- és nyersanyagforrásokat integráljon nemzetgazdaságába. Kína arktiszi politikája, azaz a térségben tartós és legitim gazdasági-politikai jelenlét kialakítása ezen célkitűzések megvalósítását hivatott elősegíteni. Az Arktisz fosszilis energiahordozói, kiemelten a kőolaj és a földgáz ugyanis komoly szerepet töltenek be Kína sarkvidéki stratégiájában. Ugyan az elmúlt évtizedben Kína számottevő beruházásokat hajtott végre a megújulóenergia-kapacitások bővítése terén, az ország ipari termelésének energiaintenzív jellege továbbra is magas szénhidrogén-alapú energiaigényt generál. Az Északi-sarkvidék, különösen az orosz Arktisz kontinentális talapzata hatalmas, nagyrészt még feltáratlan fosszilis energiahordozó-tartalékokat rejt magában, amelynek kitermelésében Kína kitermelőként és finanszírozóként is egyre hangsúlyosabban jelenik meg. Az orosz arktiszi energiaprojektekben való kínai részvétel nemcsak jelentős kőolaj- és földgázmennyiséghez való hozzáférést biztosít, hanem lehetőséget nyújt a sarkvidéki infrastruktúra és logisztikai központok fejlesztésére, valamint az északkeleti átjáró „bejáratására” is. A Kína–Oroszország energetikai együttműködés sarkvidéki dimenziója nem csupán gazdasági, hanem geopolitikai jelentőségű, mivel Peking számára lehetőséget teremt egy olyan energiapillér kialakítására, amely teljesen független a hagyományos déli szállítási útvonalaktól és a közel-keleti és afrikai energiaexportőr partnerországoktól. A Malaka-dilemma feloldásában tehát az északi-sarki térség egyfajta fosszilis energiahordozó-tartalékként és alternatív szállítási

¹⁴ Faster Capital: *Maritime Insurance: Navigating the Seas with Voyage Policy*. [online], 2025. 04. 12. Forrás: Faster Capital [2025. 05. 18.].

¹⁵ Paszak, Paweł: *China and the „Malacca Dilemma”*. [online], 2021. 02. 28. Forrás: Warsaw Institute [2025. 04. 14.].

útvonalként értelmezhető, amely – ha nem is teljesen – legalább részben enyhítheti a kínai ipari-gazdasági komplexum sebezhetőségét.¹⁶

A kínai stratégiai gondolkodásban az Északi-sarkvidék további ásványkincseinek jelentősége elsősorban a technológiai fejlődéshez, az ipari versenyképességhez és az import-kitetttség csökkentéséhez szükséges alapanyagok biztosításában rejlik. A térség jelentős mennyiségű, a negyedik ipari forradalom, azon belül is elsősorban a félvezetőgyártás, a digitális infrastruktúra, az elektromobilitás, a védelmi ipar és egyéb, csúcstechnológiát hasznosító iparágak szempontjából is stratégiai fontosságú ritkaföldfémeket és átmenetifémeket rejt magában.¹⁷ Mivel Kína hazai készletei korlátozottak, a belföldi kitermelés nem képes kielégíteni a növekvő igényeket, Peking számára pedig elengedhetetlen, hogy stabil külső forrásokat biztosítson ipara számára.

A klímaváltozás következtében végbemenő jégolvadás új horizontokat nyit meg a globális halászati versenyben is. Kína éves GDP-jének 3%-a, nagyjából 279 milliárd USD származik a halászatból és az ahhoz köthető feldolgozóiparágából és kereskedelem-ből, illetve becslések szerint 7–9 millió kínai munkahelye függ a halászati szektortól, amely egyre nagyobb nyomás alá kerül a kelet-kínai- és dél-kínai-tengeri ökoszisztémák túlhalászata,¹⁸ szennyezése és ezekből fakadóan a tengeri biodiverzitás csökkenése következtében. Emiatt az Északi-sarkvidék potenciális halászati erőforrásai is Peking érdeklődésének középpontjába kerültek. A térségre vonatkozó halászati szabályozás alakítása érdekében Kína aktívan részt vesz a jövőbeli intézkedéseket megalapozó nemzetközi tudományos és diplomáciai fórumokon, és arra törekszik, hogy ezekben a döntéshozatali mechanizmusokban érdemi befolyása legyen. A kínai kutatóhajók rendszeres jelenléte, valamint a regionális tudományos kezdeményezésekben való aktív részvétel¹⁹ annak jele, hogy Peking meghatározó aktorként kíván fellépni a sarkvidéki halászati erőforrások jövőbeli elosztásában.

A Kínai Népköztársaság tevékenysége az északi-sarki térségben

A Kínai Népköztársaság sokrétű északi-sarkvidéki jelenléte intézményesített formát öltött, miután 2013-ban Kína megfigyelő státuszt nyert az Északi-sarkvidéki Tanácsban,²⁰ amely ugyan nem biztosít számára szavazati jogot, de lehetőséget teremt a régió jövőjéről szóló politikai diskurzusban való részvételre. 2018-ban kiadott, *Kína északi-sarkvidéki szakpolitikája* című fehér könyvében Peking földrajzilag „Arktisz-közeli” államként definiálja magát,²¹ ezzel is legitimálva érdekeltségét a térség jövőjének alakításában. A fehér könyv-

¹⁶ Savitz, Scott et al.: *Report on the Arctic Capabilities of the U.S. Armed Forces – Appendixes*. [online], 2023. 11. 01. Forrás: RAND [2025. 12. 06.], 44–45.

¹⁷ Simon, Matt: *Beneath Greenland's Ice Lies a Climate Solution – and a New Geopolitical Battleground*. [online], 2025. 03. 26. Forrás: Grist [2025. 05. 20.].

¹⁸ Pomogács Péter (2022): *A Kínai Népköztársaság által támogatott szűrkezőzés kihívások a Kelet-kínai- és Dél-kínai-tengereken. Felderítő Szemle*, 21(1), 39–51. 43.

¹⁹ Moynihan, Harriet: *China Expands Its Global Governance Ambitions in the Arctic*. [online], 2018. 10. 15. Forrás: Chatham House [2025. 05. 20.].

²⁰ *Arctic Council Observers*. [online]. Forrás: Arctic Council [2025. 05. 15.].

²¹ The State Council Information Office of the People's Republic of China: *China's Arctic Policy*. [online], 2018. 01. Forrás: gov.cn [2025. 05. 17.].

ben megjelenik a 2017-ben nyilvánosságra hozott Sarki Selyemút terve is,²² amellyel az Egy Övezet Egy Út kezdeményezés (Öv és Út Kezdeményezés) északi dimenzióját kívánják megvalósítani elsősorban Oroszországgal együttműködve. A Sarki Selyemút tervének mélyebb értelme nem csupán a kereskedelmi kapcsolatok bővítésében és infrastrukturális fejlesztésekben keresendő, hanem abban a már említett átfogó geopolitikai törekvésben, amely a kínai gazdaság sérülékenységének, mindenekelőtt a Malaka-dilemmának mérséklésére, az energiahordozókhoz és más ásványi nyersanyagforrásokhoz való hosszú távú hozzáférés biztosítására, valamint a nemzetközi szabályalkotásban való befolyásszerzésre irányul. A térségbeli jelenlét legitimitását Peking a klímaváltozás globális, Kínát is érintő hatásaival, illetve a világkereskedelem új útvonalainak kialakulásával indokolja. A *Kína északi-sarkvidéki szakpolitikája* fehér könyvben megfogalmazott hivatalos retorika szerint az Északi-sarkvidék jövője nem csupán az ott élő népeket érinti, hanem az egész emberiséget.²³ Az inkluzív megközelítés adja az ideológiai alapot Kína számára, hogy terület birtoklása nélkül is részt követelhesen a térségre vonatkozó szabályrendszer alakításában.

A kínai arktiszi jelenlét talán legszembetűnőbb aspektusa az északkeleti átjáró mentén fekvő logisztikai infrastruktúra kiépítése és működtetése. Kínai állami tulajdonú vállalatok, elsősorban a China Railway Construction konkrét terveket dolgoztak ki vasúthálózat létrehozására az oroszországi Komiföldön.²⁴ A beruházások nem csupán a nyersanyag-kitermelés támogatására szolgálnak, hanem az északkeleti átjáró hajózhatóságának technikai támogatására is. E tekintetben külön figyelmet érdemel a Finnország által felvetett, részben a Huawei által megvalósítandó 10 500 kilométeres arktiszi optikai kábelfektetési projekt, az ArcticConnect terve, amely jelentősen javítaná az információ valós idejű áramlását Európa és Ázsia között, valamint a part menti logisztikai központokkal való összeköttetést, ezzel egyúttal biztonságosabbá téve a térségbeli hajózást.²⁵

Az Északi-sarkvidék hajózási lehetőségeinek kiaknázásában Kína legnagyobb, a világ második legnagyobb hajózási társasága, a COSCO játszik főszerepet. A vállalat 2018-ban 14 hajóútja során 220 nap szállítási időt, 7000 tonna üzemanyagot és 10 millió dollárnyi költséget takarított meg a hagyományos déli útvonalhoz képest.²⁶ 2021-ben a COSCO hajói adták az északkeleti átjáró teljes hajóforgalmának 45%-át.²⁷

Az infrastrukturális és hajózási érdekeltségek mellett Kína jelentős forrásokat allokált oroszországi cseppfolyósított földgáz és kőolaj-kitermelési projektekbe. Az orosz arktiszi Yamal LNG és az Arctic LNG 2 földgáz-kitermelési projektek kínai beruházás és technikai támogatás nélkül aligha valósulhattak volna meg az orosz–ukrán háború

²² The State Council Information Office of the People's Republic of China 2018.

²³ The State Council Information Office of the People's Republic of China 2018.

²⁴ Petterson, Trude: *Russia and China Sign Agreement on Belkomur Railroad*. [online], 2015. 09. 04. Forrás: The Barents Observer [2025. 05. 17.].

²⁵ Jüris, Frank: *Handing over Infrastructure for China's Strategic Objectives: 'Arctic Connect' and the Digital Silk Road in the Arctic*. [online], 2020. 03. 07. Forrás: Sinopsis [2025. 05. 17.].

²⁶ Zoltai Alexandra (2021): *Climate Change and the Polar Silk Road in China's Foreign Policy*. *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations: An International Journal*, 7(2), 849–875. 866.

²⁷ Gunnarsson, Björn – Moe, Arild: *Ten Years of International Shipping on the Northern Sea Route: Trends and Challenges*. [online], 2022. 12. 30. Forrás: Centre for High North Logistics [2025. 05. 23.].

miatt kivetett nyugati szankciók árnyékában.²⁸ Emellett a Kínába irányuló orosz kőolaj- és földgázszállítások mennyisége ugrásszerűen növekedett, 2023-ban naponta átlagosan 2,15 millió hordó kőolaj érkezett Oroszországból Kínába, ami 24%-os növekedést jelentett az előző évhez képest.²⁹ Kína tehát nemcsak finanszírozóként és infrastrukturális fejlesztőként, hanem energiainportőrként is meghatározó szereplővé vált az orosz arktiszi energiahordozók piacán, ezzel is mérsékelve a közel-keleti és afrikai kereskedelmi partnereinek való kitétségét.

A Kínai Népköztársaság tudományos kutatások révén is erősíti jelenlétét a térségben. Peking 2024-ig 13 expedíciót indított az Északi-sarkvidékre,³⁰ amelyek során nemcsak a klímaváltozás hatásainak jobb megértését célzó adatokat gyűjtöttek, hanem a jégta-
karó időszakos változásait, az óceáni áramlatokat, a tengerfenék domborzati jellemzőit és a halászati erőforrásokat is kutatták.³¹ Kína jégtörő hajói, a Hszüelung (Hősarkány) és Hszüelung 2, a Csungsan Tahszüe Csi-ti (Szun Jat-szen Egyetem Sarkvidék), valamint a legújabb, 2024-ben szolgálatba állt Csi-ti (Sarkvidék) és Tanszuo Szanhao (Felfedező Hármas) kutatóhajók³² jelentős szerepet játszanak a tudományos küldetések végrehajtásában, ugyanakkor felderítő funkciót is ellátnak. A tengeri útvonalak biztonságosságát, mélységét és szezonális hajózhatóságát célzó megfigyelések hosszabb távon akár katonai célokat is szolgálhatnak, mivel a navigációs ismeretek a haditengerészeti egységek térségbeli mozgását is megkönnyítik. Az Északi-sarkvidéken létesített megfigyelőállomások, a környezet feltérképezése, a logisztikai központok szintén mind polgári, mind katonai célokra felhasználhatók. A tudományos jelenlét mögött tehát felsejlik a kettős felhasználású technológiák és infrastruktúra szerepe. A térségben szerzett tapasztalatok pedig hosszabb távon megkönnyíthetik Peking számára, hogy akár haditengerészeti célokra is használja az Arktisz tengeri folyosóit.

Kína északi-sarki jogi és diplomáciai megközelítése a térség globális közjöként való értelmezésére épül, amely szerint az Arktisz nem csupán a térségbeli államok kizárólagos érdekszférája, hanem az egész nemzetközi közösség számára nyitott térség. Peking az inkluzív megközelítést az ENSZ tengerjogi egyezményének tágabb értelmezésére alapozza, hangsúlyozva a nemzetközi hajózás szabadságát és a tudományos kutatáshoz való jogot a sarkvidéki vizeken. Peking sajátos megközelítése számos nyugati állammal generált feszültséget, különösen azon törekvése, hogy a térséget globális közjöként értelmezi, és ezzel legitimálja saját jelenlétét az Arktisz térségében. Norvégiában a kínai katonai és kutatási tevékenységek, elsősorban a Spitzbergákhoz tartozó Svalbard-szigeteken működő Sárga-folyó Kutatóállomáson fejlesztett kettős felhasználású technológiák

²⁸ Rao, Isha – Gruenig, Max: *Sanction-Proof? Russia's Arctic Ambitions and the China Factor*. [online], 2024. 11. 21. Forrás: The Arctic Institute [2025. 05. 24.].

²⁹ Zhou, Oceana: *CHINA DATA: Russian Crude Imports up 24% to 2.15 mil b/d in 2023*. [online], 2024. 01. 22. Forrás: S&P Global [2025. 05. 24.].

³⁰ Khanna, Monty: *China and the Arctic: An Overview*. [online], 2025. 03. 19. Forrás: ORF [2025. 05. 25.].

³¹ Chinese National Arctic Research Expedition: *Scientific Report of the 10th Chinese Arctic Research Expedition (2019) in the U.S. EEZ*. [online], 2022. 04. 30. Forrás: NODC NOAA [2025. 05. 25.].

³² Khanna 2025.

és a térség ebből fakadó potenciális militarizációja váltottak ki aggodalmat.³³ 2020-ban Svédország a megváltozott geopolitikai helyzetre való tekintettel nem újította meg az állami tulajdonú Svéd Űrkutatói Vállalat (Svenska rymdaktiebolaget) és Kína közötti szerződést, amely korábban lehetővé tette Peking számára, hogy hozzáférjen a svéd sarkvidéki műholdas adatátviteli infrastruktúrához.³⁴ Kanadában a kormány 2020 decemberében nemzetbiztonsági okokra hivatkozva blokkolta a kínai Shandong Gold Mining vállalat felvásárlási kísérletét, amely a Nunavut tartománybeli Hope Bay aranybánya megszerzésére irányult,³⁵ amely mintegy 100 kilométerre helyezkedik el az Észak-amerikai Légvédelmi Parancsnokság (NORAD) Cambridge Bay-i radarállomásától.³⁶ Ezek az esetek rávilágítanak arra, hogy a nyugati államok egyre óvatosabban viszonyulnak a kínai beruházásokhoz az Arktisz térségében, különösen akkor, ha azok kritikus infrastruktúrákat vagy érzékeny technológiákat érintenek. Feltehetően az Amerikai Egyesült Államok felől érkező politikai nyomásgyakorlás is hozzájárult a Kínával szembeni szkeptikusabb álláspont kialakulásához. A bizalmatlanságot tovább fokozza Kína „Arktisz-közeli állam” önmeghatározása, amelyet a térségbeli államok úgy értelmeznek mint az Északi-sarkvidék nemzetköziesítésére irányuló törekvést, aláásva ezzel az arktiszi országok szuverenitását és térséggel kapcsolatos kizárólagos döntéshozatali jogát. A kínai jelenlét növekedése tehát nemcsak gazdasági, hanem politikai és biztonsági kihívásokat is jelent a nyugati államok szemszögéből, amelyek várhatóan a jövőben is korlátozó intézkedésekkel válaszolnak majd Peking arktiszi ambícióira.

Az északi-sarki térség mint globális közjó narratívája nemcsak a nyugati államokkal, hanem Oroszországgal szemben is feszültséget generált. Oroszország északi partszakasza nagyjából 24 000 km hosszú, aminek köszönhetően az északi-sarki térség jelentős része, közel 8 millió km² esik Moszkva kizárólagos gazdasági övezetébe. Nem meglepő hát, hogy elutasítja a nem sarkvidéki államok beleszólását az arktiszi ügyekbe. Oroszország különösen érzékeny Kína „Arktisz-közeli állami” önmeghatározására, mivel attól tart, hogy Peking precedenst teremthet más nem sarkvidéki hatalmak számára is arktiszi aktivitásuk fokozására. Bár Oroszország politikai, gazdasági és technológiai okokból együttműködik Kínával az arktiszi infrastruktúra fejlesztésében, továbbra is ragaszkodik térségbeli szuverenitásához, ezért korlátozza a fennhatósága alá tartozó vizekhez és légtérhez való hozzáférést. Ennek érdekében Moszkva jogi eszközökkel is él, előírja például, hogy az északkeleti átjárón keresztül közlekedő hajókon legalább egy orosz navigátornak is a fedélzeten kell tartózkodnia, 45 nappal előre be kell jelenteni a hajó áthaladását,

³³ Tatlow, Didi Kirsten: *China's Expanding Arctic Ambitions Challenge the U.S. and NATO*. [online], 2024. 07. 21. Forrás: News Week [2025. 05. 28.].

³⁴ Barrett, Jonathan – Ahlander, Johan: *Exclusive: Swedish Space Company Halts New Business Helping China Operate Satellites*. [online], 2020. 09. 21. Forrás: Reuters [2025. 05. 25.].

³⁵ Daly, Tom – Lewis, Jeff: *Canada Rejects Bid by China's Shandong for Arctic Gold Mine on Security Grounds*. [online], 2020. 12. 23. Forrás: Reuters [2025. 05. 28.].

³⁶ Montgomery, Marc: *Canada Rejects Chinese Bid for Arctic Gold Mine over National Security Concerns*. [online], 2020. 12. 23. Forrás: RCI [2025. 05. 28.].

valamint meg kell adni a műszaki paramétereket és a kapitány nevét.³⁷ Ezek az intézkedések Kínára is vonatkoznak, és rámutatnak arra, hogy bár a két ország együttműködik az Északi-sarkvidék által nyújtott lehetőségek kiaknázásában, nemzetközi jogi kérdésekben és a térségről alkotott narratívák kapcsán továbbra is nézetkülönbségek állnak fenn közöttük. Kína és Oroszország sarkvidéki kapcsolata inkább pragmatikus partnerségnek tekinthető, mintsem szövetségnek, és az elkövetkezendő években is felmerülhet még közöttük új érdekellentét a térség jövőjéről alkotott eltérő elképzeléseik miatt.

Összegzés

Az északi-sarki térség fokozódó stratégiai jelentősége a globális éghajlatváltozás és a világkereskedelem átalakulása közepette egyre nyilvánvalóbbá válik, különösen azon államok számára, amelyek geopolitikai sérülékenységük mérséklésére, energia- és ásványi nyersanyagellátásuk diverzifikálására, valamint a tengeri szállítási útvonalaik biztosítására törekednek. A Malaka-dilemma, vagyis Kína külkereskedelmének nagymértékű kitétsége a Malaka-szoros tengeri fojtópontján áthaladó hajózási útvonalnak arra ösztönzi Pekinget, hogy figyelmeztet az Északi-sarkvidék felé fordítsa. A kínai döntéshozatalban az Arktisz nem csupán potenciális alternatív szállítási útvonalként jelenik meg, hanem mint olyan térség, amely hosszú távon képes lehet arra, hogy bizonyos fokig ellensúlyozza az ország stratégiai sérülékenységét és gazdasági függőségét, emellett nemzetközi súlyának és befolyásának kiterjesztésére is szolgál. Az Északi-sarkvidéken is megtalálható nyersanyagforrások, kiemelten a fosszilis energiahordozók, a ritkaföldfémek, az átmenetifémek és a halállomány a kínai ipari-technológiai fejlődés és az élelmezés szempontjából elsődleges fontosságúak, különösen az importfüggőség csökkentése és a belföldi élelmiszer-biztonság garantálása szempontjából. A Kínai Népköztársaság északi-sarkvidéki növekvő jelenléte sokrétű, főként gazdasági, infrastrukturális, diplomáciai és tudományos eszközök párhuzamos és összehangolt alkalmazásán keresztül realizálódik. Mindez a kínai külpolitika hosszú távú, proaktív stratégiájának szerves része, amely az Egy Övezet Egy Út kezdeményezés északi-sarkvidéki kiterjesztésében, a Sarki Selyemút koncepciójában is testet ölt. Bár a térség jelenlegi földrajzi, klimatikus és nemzetközi jogi sajátosságai egyelőre akadályokat gördítenek a kínai érdekérvényesítés útjába, a Peking által képviselt „Arktisz-közeli állam” narratívája, valamint az Oroszországgal történő együttműködés lehetőséget biztosít arra, hogy Kína legitim szereplőként pozicionálja magát az Arktisz jövőjének alakításában. Mindezek tükrében az északi-sarki térség, ha nem is teljes, de legalább részmegoldásként szolgálhat a Malaka-dilemmában testet öltő kihívásokra, különösen akkor, ha az arktiszi klímaváltozás, a technológiai fejlődés, a multipoláris világrend átrendeződése és az Oroszországgal kialakított szívélyes viszony Peking számára kedvezően alakul a jövőben.

³⁷ *Russia Imposes Foreign Sailing Restrictions on Northern Sea Route.* [online], 2019. 03. 08. Forrás: Warsaw Institute [2025. 05. 25.].

Felhasznált irodalom

- Aliyev, Nurlan: *Russia's Military Capabilities in the Arctic*. [online], 2019. 06. 25. Forrás: ICDS [2025. 05. 03.]. *Arctic Council Observers*. [online]. Forrás: Arctic Council [2025. 05. 15.].
- Arctic Portal: *Arctic Sea Routes with Main Ports Full Information*. [online], 2023a. 08. Forrás: Arctic Portal [2025. 04. 14.].
- Arctic Portal: *Shipping Routes in a Global Context*. [online], 2023b. 09. Forrás: Arctic Portal [2025. 04. 14.]. *Arctic Weather and Climate*. [online]. Forrás: NSIDC [2025. 04. 27.].
- Barrett, Jonathan – Ahlander, Johan: *Exclusive: Swedish Space Company Halts New Business Helping China Operate Satellites*. [online], 2020. 09. 21. Forrás: Reuters [2025. 05. 25.].
- Bird, Kenneth J. et al.: *Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle*. [online], 2008. 07. 13. Forrás: USGS [2025. 05. 03.]. Online: <https://doi.org/10.3133/fs20083049>
- Chinese National Arctic Research Expedition: *Scientific Report of the 10th Chinese Arctic Research Expedition (2019) in the U.S. EEZ*. [online], 2022. 04. 30. Forrás: NODC NOAA [2025. 05. 25.].
- Daly, Tom – Lewis, Jeff: *Canada Rejects Bid by China's Shandong for Arctic Gold Mine on Security Grounds*. [online], 2020. 12. 23. Forrás: Reuters [2025. 05. 28.].
- Faster Capital: Maritime Insurance: *Navigating the Seas with Voyage Policy*. [online], 2025. 04. 12. Forrás: Faster Capital [2025. 05. 18.].
- Gordó-Vilaseca, Cesc et al.: *Three Decades of Increasing Fish Biodiversity across the Northeast Atlantic and the Arctic Ocean*. [online], 2023. 06. 19. Forrás: PNAS [2025. 05. 10.].
- Gunnarsson, Björn – Moe, Arild: *Ten Years of International Shipping on the Northern Sea Route: Trends and Challenges*. [online], 2022. 12. 30. Forrás: Centre for High North Logistics [2025. 05. 23.]. Online: <https://doi.org/10.23865/arctic.v12.2614>
- Herrmann, Thomas: *Shipping Through the Northwest Passage: A Policy Brief*. [online], 2019. 06. 27. Forrás: Jackson School International Studies [2025. 05. 10.].
- Humpert, Malte – Raspotnik, Andreas: *The Future of Arctic Shipping Along the Transpolar Sea Route*. [online], 2012. 08. Forrás: Arctic Yearbook [2025. 05. 15.].
- Jüris, Frank: *Handing over Infrastructure for China's Strategic Objectives: 'Arctic Connect' and the Digital Silk Road in the Arctic*. [online], 2020. 03. 07. Forrás: Sinopsis [2025. 05. 17.].
- Khanna, Monty: *China and the Arctic: An Overview*. [online], 2025. 03. 19. Forrás: ORF [2025. 05. 25.].
- Martins, Tiago Tecelão: *Arctic Ambitions: China's Engagement With the Northern Sea Route*. [online], 2023. 11. 24. Forrás: The Diplomat [2025. 05. 10.].
- Minerals and Mining*. [online]. Forrás: Arctic Review [2025. 05. 04.].
- Montgomery, Marc: *Canada Rejects Chinese Bid For Arctic Gold Mine Over National Security Concerns*. [online], 2020. 12. 23. Forrás: RCI [2025. 05. 28.].
- Moynihan, Harriet: *China Expands Its Global Governance Ambitions in the Arctic*. [online], 2018. 10. 15. Forrás: Chatham House [2025. 05. 20.].
- Paszak, Pawel: *China and the „Malacca Dilemma”*. [online], 2021. 02. 28. Forrás: Warsaw Institute [2025. 04. 14.].
- Pettersen, Trude: *Russia and China Sign Agreement on Belkomur Railroad*. [online], 2015. 09. 04. Forrás: The Barents Observer [2025. 05. 17.].
- Pomogács Péter (2022): A Kínai Népköztársaság által támogatott szürkezőnás kihívások a Kelet-kínai- és Dél-kínai-tengereken. Felderítő Szemle, 21(1), 39–51. Online: https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/2022_1_Felderit%C3%ADt%C5%91%20Szemle.pdf
- Predicting the Future of Arctic Ice*. [online], 2020. 02. 28. Forrás: NCEI NOAA [2025. 05. 03.].
- Rao, Isha – Gruenig, Max: *Sanction-Proof? Russia's Arctic Ambitions and the China Factor*. [online], 2024. 11. 21. Forrás: The Arctic Institute [2025. 05. 24.].
- Savitz, Scott et al.: *Report on the Arctic Capabilities of the U.S. Armed Forces–Appendixes*. [online], 2023. 11. 01. Forrás: RAND [2025. 12. 06.].
- Simon, Matt: *Beneath Greenland's Ice Lies A Climate Solution — And A New Geopolitical Battleground*. [online], 2025. 03. 26. Forrás: Grist [2025. 05. 20.].

- Tatlow, Didi Kirsten: *China's Expanding Arctic Ambitions Challenge the U.S. and NATO*. [online], 2024. 07. 21. Forrás: News Week [2025. 05. 28.].
- The State Council Information Office of the People's Republic of China: *China's Arctic Policy*. [online], 2018. 01. Forrás: gov.cn [2025. 05. 17.].
- Wang, Yangjun – Zhang, Ren (2019): Bi-level Game Model for Interaction between Arctic and Traditional Routes. *The Journal of Navigation*, 72(2), 269–289. Online: <https://doi.org/10.1017/S0373463318000759>
- Warsaw Insitute: *Russia Imposes Foreign Sailing Restrictions on Northern Sea Route*. [online], 2019. 03. 08. Forrás: Warsaw Institute [2025. 05. 25.].
- Wikipedia: *Arctic*. [online]. Forrás: wikipedia.org [2025. 04. 14.].
- Zhou, Oceana: *CHINA DATA: Russian Crude Imports up 24% to 2.15 mil b/d in 2023*. [online], 2024. 01. 22. Forrás: S&P Global [2025. 05. 24.].
- Zoltai Alexandra (2021): Climate Change and the Polar Silk Road in China's Foreign Policy. *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations: An International Journal*, 7(2), 849–875. Online: <https://icaps.nsysu.edu.tw/static/file/131/1131/img/CCPS-V7N2-Zoltai.pdf>

Lux Benjámín¹

Lengyelország és Magyarország Ukrajna-politikájának összehasonlító elemzése az orosz–ukrán háború vonatkozásában²

A tanulmány célja választ találni arra a kérdésre, hogy Lengyelország és Magyarország történelmileg baráti kapcsolata, kulturális hasonlóságai, valamint földrajzi közelsége ellenére miért folytat ennyire eltérő politikát Ukrajnával, illetve az orosz–ukrán háborúval kapcsolatban. A kutatás komparatív elemzési módszert alkalmaz, amely során a két érintett ország Ukrajnához és Oroszországhoz fűződő viszonyát hasonlítom össze négy dimenzió – földrajz és történelem, külpolitika, társadalmi percepciók, illetve biztonság – vizsgálatán keresztül.

Kulcsszavak: Lengyelország, Magyarország, orosz–ukrán háború, komparatív elemzés, nemzetközi kapcsolatok

Comparative Analysis of the Ukraine Policy of Poland and Hungary Within the Framework of The Russo–Ukrainian War

The aim of the study is to answer the question why – despite their historically friendly relations, cultural similarities and geographical proximity – Poland and Hungary have such different approaches towards Ukraine and the Russo-Ukrainian war. The research uses a comparative analysis method, comparing the two countries' relations with Ukraine and Russia through four dimensions: geography and history, foreign policy, social perceptions and security.

Keywords: Poland, Hungary, Russo–Ukrainian War, comparative analysis, international relations

Bevezetés

Az orosz–ukrán háború napjaink meghatározó fegyveres konfliktusa. 2022. február 24-e azonban nemcsak számos biztonsággal kapcsolatos kérdésben jelentett fordulóponthoz, hanem alkalmanként a háborúban csak közvetetten érintett országok közötti kapcsolatokban is változást idézett elő. Erre kiváló példa Lengyelország és Magyarország viszonya, amely a történelmi sorsközösség és barátság ellenére indult romlásnak. A negatív folyamat hátterében az orosz–ukrán háborúval, illetve Ukrajnával – és Oroszországgal – kapcsolatos egymástól eltérő álláspontok húzódnak. A téma relevanciáját alátámasztja egyrészt annak aktualitása, másrészt Lengyelország jelentősége hazánk mindenkori

¹ Lux Benjámín az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának politikatudomány mesterszakos hallgatója. E-mail: lux-benjamin11@gmail.com

² A tanulmány lezárásának dátuma: 2024. május 5.

külpolitikájában. A két ország közötti kooperáció fenntartása, valamint erősítése érdekében elengedhetetlen, hogy a magyarok értsék a lengyel, a lengyelek pedig a magyar külpolitikai gondolkodást. Ehhez tudományos szempontból is létfontosságú a témáról értekezni, ugyanis a szakirodalom hiányos e téren.

A tanulmány célja, hogy rávilágítson azokra a trendekre, amelyek kialakították a napjainkra jellemző lengyel és magyar Ukrajna-politikát. E feladat összetettségét jól mutatja, hogy a folyamatok megértéséhez nem elég csupán az ukrán kapcsolatok vizsgálata, az oroszokhoz fűződő viszony ismerete éppoly lényeges, ha nem lényegesebb a végeredmény alapos megértése szempontjából. Mindemellett kiemelendő, hogy a kérdéskör komplexitásából adódóan képtelenség lenne mindössze egy tudományterület érintésével egy átfogó magyarázatot adni a felmerülő problémára, ezért szükséges a multidiszciplináris megközelítés alkalmazása. Ennek értelmében az elemzés négy dimenzió alapján folyik. Kezdve a földrajzi és történelmi szegmessel, röviden ismertetem a két ország természetföldrajzi adottságait, majd a középkor és a rendszerváltás közötti időszak – napjaink Ukrajna- és Oroszország-képét – meghatározó eseményeit. Ezt követően a lengyel és magyar, Kijevvel és Moszkvával folytatott politikai kapcsolatok áttekintése következik a Szovjetunió bukásától 2024 áprilisáig, majd harmadik dimenzióként közvélemény-kutatási eredmények elemzése világít rá, hogy az elmúlt 30 évben hogyan formálódott a lengyel, valamint a magyar társadalom viszonyulása a vizsgált országokhoz. Végezetül a két ország nemzeti biztonsági stratégiáját vetem össze, fókuszálva a téma szempontjából releváns elemekre, valamint az is a vizsgálat tárgyát képezi, hogy a dokumentumok hatálybalépése óta változott-e a lengyel vagy a magyar biztonságpercepció.

A dimenziók vizsgálata mind a négy esetben azonosan épül fel. Először Lengyelország, majd Magyarország elemzése, végül az eredmények összehasonlításával zárul a fejezet.

A földrajz mint meghatározó tényező az Ukrajnáról való lengyel és magyar gondolkodásban

Egy ország külpolitikai mozgásterét, lehetőségeit és – végső soron – sikerességét számos tényező befolyásolja. A legtöbb ilyen, elsősorban társadalomföldrajzi elemről elmondható, hogy az idő múlásával változik. Ezzel szemben azonban bizonyos komponensek tartósak és idővel sem módosulnak. Ezek a természetföldrajzi adottságok, amelyek éppen időtállóságuk miatt egyfajta értelmezési keretet adnak az adott állam külpolitikájának, és amelyek ismerete elősegíti az ország történelmének és szomszédos államalakulatokkal való interakcióinak megértését is. Emiatt elengedhetetlennek tartom, hogy a történelmi dimenzió megvizsgálása előtt röviden ismertessem a történelmi Lengyelország és Magyarország természetföldrajzi tulajdonságait.

A mindenkori lengyel állam az Odera folyótól keletre, a kelet-európai síkságon terült el.³ Észak felé a Balti-tenger, déli irányban a Kárpátok hegyvonulata mint természetes határok egyrészt védték Lengyelországot a külső támadásoktól, másrészt ezzel egy időben korlátozták az ez irányokba való expanziós lehetőségeket. Ezzel szemben nyugat-kelet

³ Kivételt jelent ez alól az 1795 és 1918 közötti időszak, amikor Lengyelország lekerült Európa politikai térképéről.

irányban a természetes határok hiánya magában hordozta a határok organikus változásának lehetőségét, ami – elsősorban keleti irányba – meghatározó elemként jelent meg a lengyel történelemben.

A magyar államot a honfoglalástól kezdve egészen a trianoni békediktátum aláírásáig szinte minden irányban természetes határok vették körül. Északon és keleten a Kárpátok hegyvonulata jelentett biztos választóvonalat hazánk, és a szomszédos országok között, délen a Dráva és a Száva, nyugaton a Morva és a Lajta folyók töltöttek be hasonló szerepkört. Itt azonban fontos kiemelni, hogy a hegyvonulatokkal ellentétben a folyóknak nem voltak komoly határvédelmi funkciói, aminek következtében Magyarország határváltozásai elsősorban déli, ritkább esetben nyugati irányba történtek.

Lengyelország és Magyarország is jó példa arra, hogy milyen jelentősége van a természetföldrajzi adottságoknak egy ország külpolitikai lehetőségeit illetően. Mindkét ország esetében megfigyelhető egy elsődleges és egy másodlagos terjeszkedési irány a síkabb vidékek felé, valamint az is látható, hogy merre nem volt kifizetődő hadjáratot indítani. Ezen adottságokból következett az, hogy Lengyelország a 14. századtól egyre fajsúlyosabban jelent meg a mai Ukrajna területén mint domináns szereplő, és az is, hogy Magyarország egy-két kivételtől eltekintve⁴ nem vett részt a Kárpáton túli politikai játszmákban.

Történelmi dimenzió

Lengyel–ukrán és lengyel–orosz történelmi kapcsolatok

A lengyel és ukrán történelmi kapcsolat – javarészt a már említett földrajzi közelségből adódóan – egészen a középkorig nyúlik vissza, azonban igazán jelentőssé az 1569-es lublini unió után vált.⁵ Ekkortól ugyanis a Lengyel Királyság kiterjesztette fennhatóságát a rutének⁶ által lakott területek többségére, majd ellentétben a litvánok viszonylag toleráns kormányzati módszereivel, erőteljes katolizációs és polonizációs politikába kezdtek.⁷ A nagy fokú asszimilációs törekvések a társadalom felsőbb rétegeiben gyakran sikeresek voltak – ehhez az időszakhoz köthető a „politikailag lengyel, etnikailag rutén/ukrán” jelző⁸ is –, azonban alsóbb szinteken több alkalommal is parasztlázadások formájában nyilvánult meg az elégedetlenség.

A felkelések közül kiemelendő a 17. század közepén Bogdan Hmelnickij kozák hetman által vezetett lázadás, amelynek célja alapvetően egy lengyel–litván államon belüli autonóm Ukrajna létrehozása lett volna.⁹ Mivel azonban ezen törekvésük kudarcba fulladt, végül az orosz parlament 1654-ben elfogadta a Hmelnickij vezette kozákok azon kérelmét,

⁴ Halicsi hadjáratok a 12–13. században.

⁵ Ugyan már a krevai unió következtében is megnőtt Lengyelország szerepe a régióban, azonban a mai ukrán területek többsége litván birtokjog alatt állt. Fedinec Csilla et al. (2021): *Ukrajna története: régiók, identitás, államiság*. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont – Gondolat, 117.

⁶ Az egykori Kijevi Rusz lakóit a középkori latin források többsége ruszinnak vagy ruténnek nevezi, az ukrán megnevezés ekkor még a határ/határvidék, nem pedig az etnikum megjelölésére szolgált. Fedinec et al. 2021: 117.

⁷ Fedinec et al. 2021: 148.

⁸ Fedinec et al. 2021: 149.

⁹ Fedinec et al. 2021: 166.

amelynek értelmében a Zaporizzsjai Had¹⁰ minden földjével és lakosával az orosz cár védnöksége alá kerüljön.¹¹ A hetman 1657-es halálát követően azonban hamar kettészakadt a terület lengyel- és oroszbarát oldalakra, ami 1667-ben az andruszovói egyezményhez, azaz a Hetmanátus lengyelek és oroszok feletti uralmának felosztásához vezetett.¹² Hiába a rutén törekvések, a varsói kormányzat a Rzeczpospolita¹³ felbomlásáig sem adta meg az autonóm státuszt Ukrajnának. A 18. században a növekvő belső feszültség és a szomszédos országok geopolitikai törekvései a lengyel–litván állam háromszori felosztásához vezettek, amelyekből az utolsó 1795-ben került sor.

Az államszövetség összeomlásával és az ország felosztásával a lengyel keleti politika is relevanciáját veszítette, hiszen az új elsődleges cél az ország függetlenségének visszanyerése lett. Több mint 100 év elnyomást és több kudarcba fulladt felkelést¹⁴ követően végül az első világháború adott lehetőséget a lengyelek számára, hogy újra saját kezükbe vehessék sorsukat. 1918. november 11-én a II. Lengyel Köztársaság kikiáltásakor ugyan be is következett ez a várt állapot, azonban pozíciójuk megszilárdítása és új határaik kiterjesztése érdekében a legtöbb szomszédos országgal – köztük az átmeneti ideig független Ukrajnával is – fegyveres konfliktusba kellett bocsátkozniuk.¹⁵ A lengyel és ukrán fél közötti közel 8 hónapnyi harc két lényeges kérdést is eldöntött: egyrészt az ukrán függetlenségi törekvések véglegesen kudarcba fulladtak, másrészt jelentős ukrán lakta területek kerültek Lengyelországhoz.¹⁶

A végleges lengyel–orosz határokat az 1921-es rigai békeszerződés határozta meg, amelyben Varsó ígéretet tett a területén élő ukrán lakosok egyenjogúságára.¹⁷ A gyakorlatban azonban egészen más bánásmódban részesültek a II. Rzeczpospolita kisebbségei. A lengyel kormányzat számos módszerrel igyekezett saját képére formálni a keleti végek etnikai összetételét. Ezek közé sorolható az ukrán nyelvű oktatás korlátozása, lengyelek Kelet-Galíciába telepítése, de Varsó szempontjából elősegítette a helyzetet az ukránok spontán elvándorlása is.¹⁸ A kialakult helyzet komoly elégedetlenséget váltott ki a lengyelországi ukránság körében, aminek legélesebb megnyilvánulásai az ukrán függetlenséget zászlajára tűző nacionalista politikai csoportosulás, az Ukrán Nacionalista Párt (Organizacja Ukrajniskij Nacionaliszczyj, OUN) megjelenése volt. A párt céljai elérése érdekében nem riadt vissza a radikális eszközök alkalmazásától sem, amelyet jól mutat a lengyel miniszterelnök ellen 1934-ben elkövetett merénylet.¹⁹ A OUN vezető rétege jó kapcsolatot ápol a német katonai körökkel is, amelyeket részben az ukrán államiság kialakításában kívántak kamatoztatni.

¹⁰ A Zaporizzsjai kozákság vazallus állama.

¹¹ Fedinec et al. 2021: 179.

¹² Fedinec et al. 2021: 210.

¹³ Jelentése köztársaság, a lengyel–litván nemzetközösségre utaló elnevezés.

¹⁴ Az 1830–31-es novemberi és az 1863-as januári felkelés.

¹⁵ Burant, Stephen R. (1993): International Relations in a Regional Context: Poland and its Eastern Neighbours. Lithuania, Belarus, Ukraine. *Europe-Asia Studies*, 45(3), 395–418.

¹⁶ Kozłowski, Maciej (1988): Poles and Ukrainians: Troubled History. *The Polish Review*, 33(3), 271–293.

¹⁷ Fedinec et al. 2021: 358.

¹⁸ Fedinec et al. 2021: 360.

¹⁹ Fedinec et al. 2021: 364.

A második világháború 1795-höz hasonlóan újból Lengyelország felosztását és a lengyel keleti politika irrelevánssá válását hozta. Az egykori délkeleti lengyel területeken 1941-től nemcsak a német és szovjet erők harcoltak, hanem az ukránok és a lengyelek is kivették részüket a küzdelemből. Ez azonban sokszor nem egymás fegyveres erői ellen folytatott akciókról, hanem a civil lakossággal szemben végrehajtott brutalitásról szólt. Ennek ékes példája az 1943-ban az – OUN támogatását élvező – Ukrán Felkelő Hadsereg (Ukrajinszka Povsztanszka Armija, UPA) által elkövetett népiirtás, amelynek különböző becslések szerint 40–100 ezer lengyel, illetve zsidó polgár esett áldozatául.²⁰ A tragikus volhíniai történések nem maradtak megtorlatlanok lengyel oldalról, ennek következtében pedig közel 20 ezer ukrán vesztette életét 1943–44 során.²¹

Az 1945 után kialakult *status quo* olyan helyzetet teremtett, amelyben mind Lengyelország, mind Ukrajna a szovjet-orosz érdekszférába került, előbbi mint szatellit-, utóbbi mint szovjet tagállam. Mivel a rendszerben minden etnikai ellentét és konfliktus a szőnyeg alá lett söpörve, a 80-as évek végéig a lengyel–ukrán viszony is lekerült a napi-rendről. A lengyel Ukrajna-politika megértéséhez elengedhetetlen megvizsgálni Varsó és Moszkva kapcsolatának alakulását is. E két állam Kelet-Európa feletti fennhatóságért folytatott küzdelme a lengyel–litván állam létrejöttével kezdődött, és meghatározta a régió sorsát. Ugyan a 16. században még III. Zsigmond lengyel uralkodó – mindössze csak két év erejéig, de – még Moszkvát is a fennhatósága alá tudta vonni,²² az erőviszonyok az idő előrehaladtával változni kezdtek. A két ország történelmében előfordult, hogy a felek egyezsége tudtak jutni, és felosztották egymás között közös érdekszférájukat,²³ azonban a 18. század második felétől az újra ellenségessé váló viszonyban már egy folyamatosan gyengülő Lengyelország és az egyre erősebbé váló Oroszország állt szemben egymással. Moszkva jelentős szereplője volt a Rzeczpospolita felosztásának, aminek következtében 1795-öt követően a cári birodalom jelentős lengyel többségű területekkel bővült. Eleinte a cár biztosította a területi autonómiát az újonnan megszerzett terület lakosainak,²⁴ azonban a szuverenitását visszaszerezni kívánó nép számára ez kevésnek bizonyult. A lengyelek minden alkalmat megragadtak a cári birodalomból való kiszakadásra, azonban ezeket a központi hatalom rendre leverte. E több mint egy évszázadig tartó, szabadságért folytatott küzdelem megalapozta a lengyel nép oroszellenességét, amelynek fényében, nem meglepő módon, az első világháború kitörésekor a cári birodalom vált sokak szemében az első számú ellenségé.²⁵

A világháborút követő hatalmi harcok egyik legjelentősebb háborúja kétségkívül a lengyelek és a bolsevikok között zajlott. Több mint egy évszázad után újra fegyveres úton küzdött meg a két állam a Kelet-Európa feletti kontroll megszerzéséért, és Lengyelország került ki előnyösebben.

²⁰ Lagzi Gábor (2011): *A lengyel keleti politika. Lengyelország keleti szomszédság- és nemzetpolitikája, 1989–2009*. Budapest: Terra Recognita Alapítvány, 45.

²¹ Fedinec et al. 2021: 370.

²² Zięba, Ryszard (2020): *Poland's Foreign and Security Policy: Problems of Compatibility with the Changing International Order*. Cham: Springer, 56.

²³ Lásd az andruszovói egyezményt.

²⁴ Halecki, Oscar (1943): Polish-Russian Relations: Past and Present. *The Review of Politics*, 5(3), 322–338.

²⁵ Ilyen volt többek között Jozef Piłsudski is.

A II. Köztársaság az új *status quo*-ban két irredenta állam – a Szovjetunió és a náci Németország – harapófogójában találta magát. A lengyel diplomácia mindent elkövetett²⁶ a feszült geopolitikai helyzet békés megoldásáért, azonban így sem tudták elkerülni Lengyelország negyedik, 1939-es felosztását. Az oroszok általi újabb háttámadás, valamint a háború során elkövetett atrocitások – a katyń-i tömeggyilkosság, a varsói felkelésbe való be nem avatkozás – a lengyelek körében mind tovább erősítették a Moszkva iránt érzett ellenszenvet. 1945 után Lengyelország a szovjet érdekszférába kerülve nem rendelkezett valódi önálló külpolitikai mozgástérrel, ráadásul az oroszok által elkövetett borzalmas tettek is büntetlenül maradtak. A kommunista hatalomátvételt követő évtizedekben vérbe fojtott lázadások és felkelések sora mutatta, hogy a lengyel nép nem nyugszik bele az orosz függésbe. 1989-ben a rendszer bukásával Lengyelország ismét visszanyerte szuverenitását, és történelmi tapasztalataira építve egy új keleti politika megvalósításába kezdett.

Magyar–ukrán és magyar–orosz történelmi kapcsolatok

A magyar és keleti szláv népek 15. század előtti történelmi kapcsolatait vizsgálva nem egyszerű feladat különválasztani az ukrán és orosz történelmet, mivel a Kijevi Ruszt mindkét említett nép saját kiindulási alapjának tekintik.²⁷ Ezért a kezdeti időket magam sem társítom külön egyik vagy másik nép történelméhez, hanem külön foglalkozom vele.

Az Árpád-házi uralkodók körében már a késő 11. században előfordultak keleti irányú hadjáratok,²⁸ amelyek a 12. század közepén II. Géza uralkodása alatt lángoltak fel. A Kárpátokon túli terjeszkedés egyik tetőpontjaként jellemezhető a halicsi fejedelemség rövid idejű Magyar Királysághoz kerülése,²⁹ ami később alapjául szolgált II. András 10 évig elhúzódó hadjáratának. Az 1216-os győzelmet követően a király haláláig folyamatos harcok dúltak a Halics feletti uralomért,³⁰ azonban az uralkodó 1235-ös halála, majd a tatárjárás véget vetett a keleti irányú expanzív magyar külpolitikának.

A magyarság és ukránság kapcsolatának történelmi távlatú vizsgálata tudományos szempontból kihívásokkal teli. Ennek fő oka, hogy a szakirodalom sem egységes abban a kérdésben, hogy az egykori Magyar Királyság területén élő ruszin kisebbség különálló nemzetiséget képez-e, vagy ugyanannak az etnikumnak a része, mint az egykori lengyel-litván állam keleti felén élő rutén lakosság. Mivel a magyar források³¹ túlnyomórészt elválasztják a Kárpátokon innen és túl élő keleti szlávokat, elemzésemben én is kizárólag a Kárpátokon túli területekre vonatkozó magyar külpolitikára fogok kitérni.

²⁶ Halecki 1943.

²⁷ Fedinec et al. 2021; Szvák Gyula – Szaniszló Orsolya (2013): *A magyar-orosz kapcsolatok története*. Budapest: Russica Pannonicana.

²⁸ Bánlaky József (2001) [1928–1942]: *A magyar nemzet hadtörténelme*. Grill Károly.

²⁹ Bánlaky 2001 [1928–1942].

³⁰ Bánlaky 2001 [1928–1942].

³¹ Fedinec Csilla et al. (2020): *A magyarországi ruszinok és ukránok*. Budapest: Magyar Nemzeti Levéltár; Popovics Tibor Miklós (2012): *A Szent Korona országa és a ruszinok, mint II. Rákóczi Ferenc fejedelem leghűségesebb népe „gens fidelissima”*. Jövő a Szent Korona jegyében – A Magyarok VIII. Világkongresszusa, 2012. augusztus 15–20, 193–210.

Mivel 1526 és 1918 között sem Magyarország, sem Ukrajna nem rendelkezett önálló államisággal, ebben az időszakban nem beszélhetünk releváns kapcsolatokról. Az első világháborút követő viharos időszak azonban változást hozott ebben a kérdésben. Míg hazánk ugyan – területeinek 2/3-át elvesztve, de – visszanyerte függetlenségét, ezzel együtt pedig a saját külpolitika alakításának lehetőségét, addig az önálló és tartósan fennmaradni képes – Kárpátalját is magáénak követelő – ukrán állam megszületése illúzió maradt csupán, a párizsi béketárgyalások során tett erőfeszítések ellenére is.³²

A két világháború közötti időszak³³ végéhez közeledve újfent Kárpátalja vonatkozásában jelentkezett érdekellentét a két nép között. A Magyar Királyság egykori területére tartott igényt, a Kárpátalján élő ukránok pedig egy független Kárpát-Ukrajnában látták az önálló ukrán állam létrejöttének lehetőségét.³⁴ A régiót érintő hatalmi harcokból végül Magyarország került ki győztesen,³⁵ a világháború lezárását követően a terület azonban a Szovjetunió részévé vált. Végül mindkét állam az említett birodalom összeomlását követően vált teljesen függetlenné.

Látva az elmúlt évezred magyar–ukrán kapcsolatainak csekély jelentőségét, arra a következtetésre juthatunk, hogy a történelmi szegmens nem játszik komoly szerepet napjaink Magyarországnak Ukrajna-politikájában. Azonban, hogy valóban teljes képet kapjunk a múlt jelenünkre gyakorolt hatásairól, Lengyelországhoz hasonlóan hazánk esetében is meg kell vizsgálnunk a mindenkori Oroszországhoz fűződő viszonyt.

Mivel a Moszkvai Fejedelemség felemelkedése, illetve a Magyar Királyság hanyatlásának kezdete nagyjából egy időre, a 15. század végére tehető, az ukránokhoz hasonlóan az oroszokkal való kapcsolatokban sem bővelkedik a késő középkori, majd újkori magyar történelem.³⁶ Ugyan a 18. században a Rákóczi-szabadságharcral összefüggésben megjelenik I. Péter cár mint a magyarokat támogató aktor,³⁷ ám ennek egyrészt nem volt gyakorlati megnyilvánulása,³⁸ másrészt az Oroszországról alkotott magyar képre sem volt hatása. Egészen a 19. századig kellett várni arra, hogy Moszkva igazán releváns szereplőjé váljon a magyar történelemnek, ezen „funkcióját” pedig napjainkig is aktívan betölti.

A reformkori magyar gondolkodás meghatározó elemét képezte a pánszlávizmustól, illetve ezzel szoros összefüggésben az Orosz Birodalomtól való félelem.³⁹ Tekintettel az Ausztriában, azon belül pedig a Magyar Királyság területén élő nagyszámú szláv kisebbségre, ez a félelem nem volt teljesen alaptalan. Ezt a szemléletet tetézte az 1849-es orosz katonai intervenció is, amely ugyan a Szent Szövetség apropóján és Ferenc József meghívására valósult meg, de ellehetetlenítette a magyar függetlenedési törekvéseket.⁴⁰

³² Pastor, Peter (2019): Hungarian and Soviet Efforts to Possess Ruthenia, 1938–1945. *The Historian*, 81(3), 398–425.

³³ A két világháború közötti időszakban Kárpátalja Csehszlovákia részét képezte.

³⁴ Budurowycz, Bohdan B. (1958): The Ukrainian Problem in International Politics, October 1938 to March 1939. *Canadian Slavonic Papers*, 3, 59–75.

³⁵ Lux Benjámín: *Kárpátalja a hatalmi harcok középpontjában (1938–1939)*. [online], 2022. 03. 27. Forrás: Ujkor [2024. 04. 10.].

³⁶ Szvák–Szániszló 2013: 23–26.

³⁷ Szvák–Szániszló 2013: 45–46.

³⁸ I. Péter semmilyen konkrét módon nem támogatta Rákócziékat.

³⁹ Kende Tamás (2000): Kelet-európai közhelyeink történetéhez. Oroszország. *Világtörténet*, Tavasz–Nyár, 42–58.

⁴⁰ Kende 2000.

A kiegyezést követő időszakot a reformkorhoz hasonlóan szintén erős oroszellenesség jellemezte.⁴¹

Az első világháborúba a Monarchia a központi hatalmak, Oroszország az antant oldalán lépett be, majd több évnyi véres harcot, az orosz szocialista forradalmat, az Osztrák–Magyar Monarchia, azon belül pedig a történelmi Magyarország összeomlását és a Tanácsköztársaság megalakulását majd bukását követően megváltoztak a külpolitikai súlypontok. A magyar gondolkodás fókuszába a határrevízió kérdése került, azonban – emlékezve a Tanácsköztársaság hónapjaira – a Szovjetuniótól és a kommunizmustól való félelem szintén napirenden maradt.

A második világháborúban újfent ellentétes oldalra kerültek a felek, Magyarország részt vett a szovjetek elleni támadásban, majd a sztálingrádi fordulatot követően együtt védekezett szövetségeseivel egészen Magyarország „felszabadulásáig”. Témánk szempontjából fontos megemlíteni az orosz katonák által a magyar lakosság és hadifoglyok ellen elkövetett tömeges bűntetteket,⁴² ami komoly hatást gyakorolt az oroszokról alkotott képre.

A világháborút követően hazánkban is elérkezett a szovjet elnyomás korszaka, amelyvel szemben 1956-ban lépett fel a magyar lakosság. A forradalom elfojtását és a megtorlás időszakát a „gulyáskommunizmus” évtizedei követték, amelynek következtében ugyan továbbra is a szovjet blokk keretein belüli szocialista egypártrendszerben, de a többi csatlós állammal összevetve viszonylagos jólétben élhettek az emberek. Magyarország a „puha” diktatúra ellenére is egyik élharcosa volt a keleti blokk megbuktatásának és a rendszer-változás kiharcolásának 1989-ben.

Összehasonlítás a történelmi dimenzió alapján

A történelmi dimenzió mintázatait vizsgálva hasonlóságok és különbségek egyaránt megfigyelhetők a két ország keleti kapcsolatainak összehasonlításakor. Az ukránokat érintő legjelentősebb történelmi különbségek a földrajzi adottságokhoz és a két tárgyalt ország hatalompolitikájához vezethetők vissza.⁴³

Lengyelország keleti hódításai együtt jártak azzal, hogy szorosabb kapcsolatba kerültek a rutén/ukrán lakossággal, és ez később több évszázadnyi együttéléshez és egy erősen ambivalens viszony kialakulásához vezetett. A 20. század tragédiái, egymással szemben elkövetett rémtettei és azok feldolgozásának hiánya kihívásokkal teli korszakot hozott a késő 20. századra szuverénvé váló lengyelség és ukránság számára.

Magyarország esetén a Kijevi Rusz – azon belül pedig a Halicsi Fejedelemség – ellen folytatott hadjáratokon, valamint a második világháborút megelőző Kárpátaljáért

⁴¹ A 19. századi russzofóbia egyébként nemcsak Magyarország, de egész Nyugat-Európa vonatkozásában a kort meghatározó volt. Kende 2000: 52.

⁴² Civilek elhurcolása málenkij robotra, nők tömeges megerőszakolása, hadifoglyok és sebesültek tömeges kivégzése. Zsigmond Csaba (2015): Büntetlenül maradt háborús és emberiesség elleni bűnök. A szovjet Vörös Hadsereg 1944-45-ben a Magyar Királyság területén elkövetett bűntettei. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 3(2), 108.

⁴³ Míg a Lengyel Királyság aranykorában keleti, addig a Magyar Királyság elsősorban déli irányba folytatott területszerző hadjáratokat.

folytatott politikai harcokon felül nem igazán beszélhetünk magyar–rutén/ukrán kapcsolatokról. Ennek következtében Kijev és Budapest sokkal tisztább lappal vághatott neki a rendszerváltás utáni időszaknak.

Ha a két ország közötti történelmi hasonlóságokat keressük, azt elsősorban Oroszországgal összefüggésben találjuk. Lengyelország számára a földrajzi nyitottság és közelség nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a keleti szomszédságukban a késő középkor során birodalommal fejlődő ország sarokköve legyen a lengyelség elnyomásának. Magyarország szintén megtapasztalta az oroszok erejét, ráadásul többször is az ország jövőjét illető kritikus pillanatban.⁴⁴ Az itt felmerülő különbség az időtartamban keresendő, ugyanis amíg a lengyelek többsége⁴⁵ több mint 150 évet élt Moszkva árnyékában, addig ez a szám a magyarok esetében alig haladja meg a négy évtizedet. Az azonban nyíltan kijelenthető, hogy az oroszokat illetően mindkét társadalom többségében negatív történelmi tapasztalatokkal fordult neki a Szovjetunió összeomlását követő érának.

Politikai dimenzió

A lengyel–ukrán és lengyel–orosz viszony alakulása a rendszerváltástól 2024 áprilisáig

A rendszerváltáskori lengyel politikusok számára egyértelmű volt egy új, az egykori Rzeczpospolita utódállamai felé irányuló külpolitika implementálásának szükségessége. Ennek alapjául egy, már a második világháborút nem sokkal követően kialakult elmélet szolgált, amely Jerzy Giedroyc⁴⁶ nevéhez köthető. Az ULB-konceptió lényege, hogy amennyiben Lengyelország újra független, szuverén állammá válik, abban az esetben a saját biztonságának garanciája – elsősorban Oroszországgal szemben –, hogy a tőle keletre található államok szintén független, szuverén és lehetőleg lengyelbarát entitások legyenek.⁴⁷ Ezen cél elérésére három főbb pont fogalmazódott meg: elősegíteni Ukrajna, Litvánia és Belarusz (az ULB-államok) Szovjetunióból való kiszakadását; előmozdítani, hogy e három országban demokratikus politikai rendszer szilárduljon meg; támogatni ezen országokat az oroszoktól való távolmaradásban és a lengyelekhez való közeledésben.⁴⁸ Az ULB-konceptió lefektette az új lengyel kelet-európai gondolkodás alapjait, és meghatározta a rendszerváltást követő évtizedek külpolitikai gondolkodását.

Az ukrán kapcsolatok vonatkozásában Lengyelország külpolitikai doktrínájának megfelelően megkezdte a politikai építkezést. 1991-ben Varsó első országgként ismerte el Ukrajna függetlenségét, majd egy évvel később Aleksander Kwaśniewski lengyel és Leonid Kravcsuk ukrán elnökök aláírták a két ország közötti jó szomszédságról, jó kapcsolatokról és együttműködésről szóló szerződést. Ennek értelmében a felek elismerték

⁴⁴ 1849 és 1956.

⁴⁵ Mivel 1795 után a legtöbb lengyel terület az Orosz Birodalomhoz került, nem beszélhetünk az egész népről.

⁴⁶ Giedroyc Franciaországba emigrált lengyel politikus újságíró volt, nevéhez köthető a *Kultura* nevű lengyel emigráns lap alapítása, amelynek szerkesztője is volt. *Jerzy Giedroyc – Biography*. [online]. Forrás: Culture [2024. 04. 17.].

⁴⁷ Janas, Antoni [é. n.]: *Giedroyc Doctrine and Polish „Ukrainian Turn”: From Conception to „Orange Revolution”*.

⁴⁸ Zajac, Justyna (2016): *Poland’s Security Policy*. London: Palgrave Macmillan, 49.

egymás területi integritását, a határok sérthetlenségét, illetve kijelentették, hogy a jövőben sem támasztanak egymással szemben területi követeléseket. Megállapodtak továbbá abban, hogy politikai konzultációt folytatnak a legmagasabb politikai szinteken, elősegítik a gazdasági és infrastrukturális együttműködést, a határ menti régiók fejlesztését, illetve erőfeszítéseket tesznek a közös pozitív hagyományok megőrzéséért és fejlesztéséért, a kulturális és történelmi értékek védelméért, valamint nem utolsósorban a felek hozzáférhetővé teszik a másik fél állampolgárai számára sírhelyeiket.⁴⁹

A kezdeti lendület után különböző nézeteltérések következtében⁵⁰ lelassult a két ország közeledése, és egészen 2004-ig kellett várni, hogy újra előtérbe kerüljenek a lengyel–ukrán bilaterális kapcsolatok. Ekkor ugyanis a narancsos forradalom során megjelenő lengyel részvétel⁵¹ elősegítette, hogy Ukrajna a demokratizálódás útján induljon el, és ne kerüljön Belaruszhoz hasonlóan orosz függésbe.⁵²

A lengyel külpolitikai törekvések egyik alapelemét képezte Ukrajna euroatlanti integrációjának elősegítése: Varsó komoly erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy az Európai Unió (EU) jobban nyisson kelet felé. Többek között ennek következtében is végül 2009-ben létrejött a keleti partnerség, amely hat kelet-európai ország⁵³ uniós integrációját hívatott elősegíteni.⁵⁴ 2013-ban Ukrajna közel került az EU-hoz való társulási szerződés aláírásához, azonban – elsősorban orosz nyomásra – erre végül nem került sor. Ez újabb, 2014 februárjáig tartó tüntetéssorozathoz vezetett Ukrajnában, ahol a demonstrálók a szerződés aláírásán túl az aktuális elnök, Viktor Janukovics lemondását is követelték.⁵⁵ A kormány és a tüntetők közötti közvetítésben aktívan részt vettek a weimari háromszög külügyminiszterei, köztük a lengyel Radosław Sikorski is, aki a tárgyalások lezárultával óva intette a demonstrálók vezetőit, mondván, írják alá a megállapodást, különben mind meghalnak.⁵⁶ A szerződést végül aláírták, a tüntetők azonban ezt nem fogadták el, és egy kvázifelkelés keretein belül elüldözték Janukovicsot. Az újonnan megválasztott ideiglenes kormányt Lengyelország elismerte.⁵⁷

A kijevi eseményekkel párhuzamosan a Krím félszigetet felség- és alakulatjelzés nélküli „kicsi zöld emberkék” – mint áprilisban kiderült: orosz katonák – szállták meg, majd rövid időn belül kikiáltották a terület függetlenségét, végül pedig az Oroszországhoz való csatlakozást.⁵⁸ A félszigeten történtek párthovatartozástól függetlenül⁵⁹ komoly nyugtalanságot

⁴⁹ *Ukraina-Polska. Traktat o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy.* Warszawa, 1992. 05. 18.

⁵⁰ Egy példa erre, hogy Ukrajna visegrádi együttműködéshez való csatlakozási ambícióinak fő gátja éppen Lengyelország volt. Zajac 2016: 142.

⁵¹ A 2004-es ukrán elnökválasztáson tapasztalt választási csalás erős gyanúja miatt a vesztes, Nyugat-barátnak titulált Viktor Juscsenko támogatói tüntetéssorozatot szerveztek Ukrajna nagyobb városaiban, amit több lengyel politikus is támogatott. A kaotikus helyzet megoldására Aleksander Kwaśniewski lengyel elnök javaslatára újrendezték a második fordulót, amelyen ezúttal már a Kreml-barát Janukovics maradt alul.

⁵² Lagzi 2011: 40.

⁵³ Azerbajdzsán, Belarus, Georgia, Moldova, Örményország és Ukrajna.

⁵⁴ Zięba 2020: 181.

⁵⁵ Zięba 2020: 182.

⁵⁶ *Minister to Protest Leader: Sign Deal or „You Will All Be Dead“.* [online], 2014. 02. 21. Forrás: NBC News [2024. 04. 17.].

⁵⁷ Zięba 2020: 182.

⁵⁸ Ekkor még nem lehetett biztosan tudni, hogy Moszkva áll-e az akció mögött, azonban ez később egyértelművé vált. Sevcsenko, Vitali: *“Little Green Men” or “Russian Invaders”?* [online], 2014. 03. 11. Forrás: BBC News [2024. 04. 17.].

⁵⁹ Mind a kormányon lévő PO, mind a legnagyobb ellenzéki PiS elítélte az orosz agressziót.

váltottak ki Lengyelországban, amit Varsó reakciói kellőképpen tükröznek. 2014. március 5-én a Szejm határozatban ítélte el Oroszország nemzetközi jogot semmibe vevő cselekedeteit, és állt ki Ukrajna szuverenitása és területi integritása mellett.⁶⁰ Bronisław Komorowski lengyel elnök a keleti fenyegetettségre hivatkozva, az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) 4. cikkelye értelmében összehívatta az Észak-Atlanti Tanácsot,⁶¹ amely aztán közös közleményben fejezte ki aggodalmait az ukrainai események kapcsán.⁶² Varsó komoly aggályaira rávilágít az a tény is, hogy lengyel részről már ekkor felmerült Ukrajna – önvédelmi célokra irányuló – fegyverekkel való támogatása.⁶³

A válságra adott heves reakciók és támogatás ellenére nem történt áttörés a lengyel–ukrán kapcsolatokban 2014 után sem. Ugyan Oroszország illegitim és nemzetközi jogot sértő akcióját illetően közös maradt az álláspont, a 2016-tól újra napirendre kerülő, a történelmi sérelmek köré szerveződő viták árnyalták a két ország együttműködését.

A 2019-es elnökválasztás változást hozott az ukrán politikában, ugyanis a 2014 óta államfői tisztséget betöltő Petro Porosenko vereséget szenvedett első számú kihívójától, Volodimir Zelenszkijtől. Ez a fordulat azonban nem hordozta magában szükségszerűen a lengyel–ukrán kapcsolatok pozitív irányú változását. Zelenszkij nemzetközi látogatásai során Lengyelország csupán a hatodik állomás volt Belgium, Franciaország, Németország, Kanada és Törökország mögött, továbbá a múlt kérdéseit illetően sem mutatkozott hajlandóság egy új megközelítés alkalmazására.⁶⁴

A kapcsolatok igazi áttörésére 2022. február 24-éig várni kellett. Az évek során befagyottá vált orosz–ukrán konfliktus ezen a napon ugyanis új stádiumba lépett. A Moszkva által „különleges katonai művelet” néven emlegetett totális orosz offenzívával Varsó félelmei valósággá váltak, ám változást nem hoztak a keleti szomszédjukat érintő külpolitikában. Lengyelország addig támogatja Ukrainát, ameddig csak szükséges,⁶⁵ hangzott el többek között Andrzej Duda lengyel elnök szájából is, amely burkoltan ugyan, de azt jelenti: Ukrainát a győzelemig támogatni fogja Lengyelország.

A kommunizmus bukását követően alkalmazott lengyel ULB-doktrína egyik fő eleme az oroszoktól való földrajzi távolságtartás volt. Mivel a három országból Litvánia hamar az euroatlanti integráció, Belarusz pedig Aljakszandr Lukasenka hatalomra kerülését követően Moszkva felé köteleződött el,⁶⁶ egyedül Ukrajna maradt „billegő” állam nyugat és kelet között. Varsó e bizonytalan helyzetnek köszönhetően Oroszország irányába kettős külpolitikát kellett hogy folytasson, amelynek egyik elemét az ukrainai érdekérvényesítés, másik elemét az oroszok külpolitikai lépéseire való reagálás adta. Előbbivel az alfejezet elején részletesebben foglalkoztam, így most ideje rátérni az utóbbi szegmensre.

⁶⁰ *Sejm potępia agresję i wspiera Ukrainę*. [online], 2014. 03. 05. Forrás: Polska-zbrojna [2024. 04. 18.].

⁶¹ Dillon, Conor: *Poland Invokes Article 4*. [online], 2014. 05. 03. Forrás: Deutsche Welle [2024. 04. 18.].

⁶² *North Atlantic Council Statement on the Situation in Ukraine*. [online], 2014. 03. 02. Forrás: NATO [2024. 04. 18.].

⁶³ Zajac 2016.

⁶⁴ Kuczyński, Grzegorz: *Apparent Revolution – Presidential Elections in Ukraine*. [online], 2019. 07. 05. Forrás: The Warsaw Institute Review [2024. 04. 18.].

⁶⁵ *Joint Declaration by Presidents of Ukraine, Poland and Lithuania*. [online], 2023. 09. 11. Forrás: Prezydent [2024. 04. 18.].

⁶⁶ Értelemszerűen ettől még mind Lengyelország Belaruszban, mind Oroszország Litvániában tett kísérleteket az adott ország befolyásolására. Pospieszna, Paulina (2014): *Democracy Assistance from the Third Wave: Polish Engagement in Belarus and Ukraine*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press.

A szovjet csapatok kivonása és egy törvényi erőre sosem lépő megállapodást követően⁶⁷ a lengyel–orosz kapcsolatok – hasonlóan a lengyel–ukránhoz – nem élveztek jelentősebb kitüntetett szerepet. Viszonyuk azonban korántsem maradt problémamentes.⁶⁸ 2007-ben Donald Tusk hatalomra kerülésével kísérletet tett ugyan az orosz kapcsolatok újrakezdésére,⁶⁹ azonban a PiS-hez köthető lengyel elnök, Lech Kaczyński a 2008-as georgiai események⁷⁰ apropóján óva intett az oroszok felé való nyitástól.⁷¹ A két ország viszonyát tovább rontotta az a 2010-ben, Szmolenszk felett bekövetkezett légi katasztrófa, amelyben többek között az imént említett köztársasági elnök, Lech Kaczyński, illetve több magas beosztású lengyel politikai szereplő is életét veszítette.⁷² A tragédia felelősének a PiS politikusai a kezdetektől Moszkvát tették, azonban egyesek az aktuális lengyel miniszterelnököt is vádolták azzal, hogy az oroszokkal való kapcsolatromlás elkerülése érdekében nem tett meg mindent a szerencsétlenséget övező részletek felderítésére.⁷³

A 2014-es ukrajnai események – mint ahogy arra már utaltam – aktivizálták a lengyel külpolitikát egy egységes, esetenként már szélsőséges⁷⁴ Kijev-barát és Moszkva-ellenes fellépést szorgalmazva. Ennek ellenére, vagy éppen ennek okán, a kelet-ukrajnai helyzet megoldására létrehozott Normandiai Formátum közvetítő államai közé nem került be Lengyelország, ami egyértelműen az ország diplomáciai kudarcaként fogható fel.⁷⁵

A Jog és Igazságosság 2015-ös hatalomra kerülése – ismerve a szmolenszki légi katasztrófával kapcsolatos álláspontjukat – nem meglepő módon tovább rontotta, valamint meghatározta a lengyel–orosz viszony további alakulását. A két ország kapcsolatát nem segítette elő az sem, hogy az évek során Putyin több olyan nyilatkozatot is tett, amellyel esetenként Lengyelország történelmének más színben való feltüntetetésére törekedett,⁷⁶ máskor pedig az ország biztonságát illetően tett burkolt fenyegetéseket.⁷⁷ A helyzet 2021-ben a lengyel–belarusz határon kialakult migrációs válság következtében romlott meg

⁶⁷ Sobczak, Krzysztof: *Polska zrywa umowę z Rosją o ochronie inwestycji*. [online], 2022. 03. 29. Forrás: Prawo [2024. 04. 18.].

⁶⁸ 2005-ben a moszkvai követségen dolgozó lengyel diplomatákat vertek meg, ami felháborodást váltott ki Lengyelország-szerte.

⁶⁹ Ennek fényében Vlagyimir Putyin tiszteletbeli meghívott volt a második világháború 80. évfordulóján rendezett megemlékezésen 2009-ben, ahol beszédet is mondott. Prazmowska, Anita: *Putin's Letter to the Poles*. [online], 2009. 09. 01. Forrás: The Guardian [2024. 04. 18.].

⁷⁰ Oroszország katonai intervenciót hajtott végre Georgia területén.

⁷¹ Ekkor hangzott el Tblisziben az a mára ikonikussá vált mondat, miszerint ma Grúzia, holnap Ukrajna, ezt követően a Balti államok, végül pedig Lengyelország válik az orosz fenyegetés áldozatává. Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej: *15. rocznica historycznego wystąpienia Prezydenta Lecha Kaczyńskiego w Tbilisi*. [online], 2023. 08. 12. Forrás: Prezydent [2024. 04. 18.].

⁷² *Lista ofiar katastrofy smoleńskiej*. [online]. Forrás: Prezydent [2024. 04. 18.].

⁷³ Kiemelendő, hogy a PiS-en és a lengyel szélsőjobboldali erőknél túl más pártok szerint Oroszországnak nem volt szerepe a tragédia előidézésében. Tilles, Daniel: *Kaczyński: Smolensk Crash "Was Attack Decided at Highest Level of Kremlin"*. [online], 2022. 04. 04. Forrás: Notes From Poland [2024. 04. 18.].

⁷⁴ Pond, Elizabeth – Kundnani, Hans: *Germany's Real Role in the Ukraine Crisis*. *Foreign Affairs*, 94(2), 173–177.

⁷⁵ Franciaországgal és Németországgal ellentétben Lengyelország mindkét érintett országgal határos, érintett a kelet-európai politikában, és mégsem választották közvetítő állammak. Zięba 2020: 184.

⁷⁶ Osborne, Samuel: *Putin Accuses Poland of Colluding with Hitler in the Second World War*. [online], 2019. 12. 25. Forrás: The Independent [2024. 04. 18.].

⁷⁷ *Putin Says Romania, Poland May Now Be in Russia's Cross-Hairs*. [online], 2016. 05. 27. Forrás: CNBC [2024. 04. 18.].

drasztikusan.⁷⁸ Az események hátterében a lengyel kormány Moszkvát vélte felfedezni, Mateusz Morawiecki lengyel kormányfő pedig az országa ellen folytatott hibrid háborúnak minősítette a történeteket.⁷⁹

Ami a lengyel külpolitikát illeti, Oroszország vonatkozásában 2022. február 24-e csak felerősítette azt a szemléletet, amellyel Moszkvára korábban is – mint első számú biztonsági kihívásra – tekintettek. Érdemi változás ebben a kérdésben sem ekkor, sem a 2023-as kormányváltást követően nem figyelhető meg.

A magyar–ukrán és magyar–orosz viszony alakulása a rendszerváltástól 2024 áprilisáig

A szocializmus bukását követően a magyar külpolitika meghatározó stratégiájává az antalli hármas prioritás vált.⁸⁰ E három irányelv témánk szempontjából releváns elemei elsősorban a szomszédságpolitika, másodsorban a határon túli magyarság kérdése. Ezen két elem ugyanis Ukrajna vonatkozásában – szomszédos ország lévén jelentős, a legutolsó, 2001-es népszámlálás szerint 150 ezres számú magyar kisebbséggel – összefonódott. Magyarország, Lengyelország és Kanada után, harmadikként ismerte el a független Ukrajnát.

Az alapszerződés aláírására már 1991-ben sor került északkeleti szomszédunkkal, a szomszédos országok közül elsőként. Ennek értelmében a két ország megállapodott többek között a határok sérthetetlenségéről, egymás területi integritásának elismeréséről, állampolgári kapcsolatok előmozdításáról, gazdasági, oktatási és régiófejlesztési kérdésekről, valamint nem utolsósorban arról, hogy a felek között nincs és a jövőben sem lesz egymással szemben támasztott területi követelés.⁸¹ Ami hazánk szempontjából még fontosabb, a 17. cikk szövegébe került a nemzeti kisebbségek etnikai, kulturális, vallási és nyelvi identitásának kölcsönös védelme is. Utóbbi kiegészül a kisebbségek jogainak biztosításáról szóló nyilatkozattal és jegyzőkönyvvel is.⁸²

Az ezt követő időszakban Ukrajna nem élvezett kitüntetett szerepet a magyar külpolitikában. Északkeleti szomszédunk elsősorban regionális politikai kérdésekben jelent meg, mindemellett azonban fontos kiemelni, hogy hazánk EU-s csatlakozását követően biztos támogatója volt Ukrajna euroatlanti integrációjának.⁸³ A többségben problémamentes

⁷⁸ 2021 júliusában több ezer bevándorló jelent meg a lengyel–belarusz határon, akiket repülőgéppel szállítottak közel-keleti országokból Minszkbe, hogy onnan aztán átlépve a lengyel határt jussanak az EU területére. A határra gyakorolt nyomásgyakorlás hátterében Moszkva fedezhető fel, aki a bevándorlókat eszközként használva próbált destabilizációs hatást gyakorolni az EU-ra, valamint Lengyelországra. Toth, Katie: *The Hottest Forest in the World*. [online], 2023. 08. 13. Forrás: Foreign Policy [2024. 04. 19.].

⁷⁹ *Morawiecki: ryzyko agresji militarnej ze strony Rosji jest realne*. [online], 2021. 11. 23. Forrás: Defence24 [2024. 04. 19.].

⁸⁰ Berzsenyi Dániel et al. (2017): *A magyar külpolitika 1989–2014*. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetközi Intézet, 164.

⁸¹ Utóbbi részlet hatalmas port kavart a magyar politika világában, ugyanis ezzel a békés revízió lehetősége is elszállt. Berzsenyi et al. 2017: 114.

⁸² 1995. évi XLV. törvény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól Kijevben, az 1991. évi december hó 6. napján aláírt Szerződés kihirdetéséről.

⁸³ Berzsenyi et al. 2017: 183.

kapcsolatot a 2010-es kormányváltást követően a kettős állampolgárság intézményének ukrán részről való elutasítása árnyalta, de ennek ellenére is fennmaradt a jó viszony.

A 2013–14-es események, majd a Krím orosz annexióját követően a történeteket a magyar Külügyminisztérium közleményben minősítette illegitimnek és jogellenesnek.⁸⁴ A helyzetre azonban negatív hatást gyakorolt Orbán Viktor 2014-es választást követő beiktatási beszéde, amelyben a Kárpát-medencei magyarok jogairól, a kettős állampolgárság és az autonómia szükségességéről is szót ejtett,⁸⁵ aminek hatására Kijevben bekérték a magyar nagykövetet. A 2014-es történések következtében a nemzeti identitás kérdése felerősödött Ukrajna politikai légkörében, aminek a soron következő években többször is a helyi kisebbségek – köztük a kárpátaljai magyarság – szenvedték kárát.

A 2017-es ukrán oktatási törvény⁸⁶ megfosztotta a kisebbségeket azon joguktól, hogy 1. osztálytól 12. osztályig anyanyelvükön tanulhassanak. Az új szabályozás értelmében ez a jog csak 1. osztálytól a 4. osztályig maradt lehetséges.⁸⁷ A törvénnyel szemben Magyarország tiltakozását fejezte ki, illetve bírálta azon elemeit, amelyek előidézik a magyar kisebbség jogainak regresszióját, valamint ütköznek a nemzetközi joggal is.⁸⁸ Mivel a felülvizsgálat nem járt sikerrel, és a törvényt beiktatták, a magyar kormány válaszlépésként, illetve nyomásgyakorlásként blokkolta Ukrajna és a NATO közötti legmagasabb szintű politikai találkozók megrendezését.⁸⁹ Az amúgy is romló magyar–ukrán politikai kapcsolatokat tovább súlyosbította a 2019-es nyelvtörvény, amely vallási szertartásokon és magánbeszélgetéseken kívül gyakorlatilag mindenhol kötelezővé tette az ukrán nyelv használatát. Ennek megsértésére jogi felelősségre vonást helyeztek kilátásba.⁹⁰

Az oktatási törvény és a nyelvtörvény is Petro Porosenko ötéves regnálásához volt köthető, ezért Volodimir Zelenskij 2019-es elnökké választását optimistán várták Magyarországon. Ennek egyik fő oka az volt, hogy a megválasztott államfő közölte, beiktatását követően megvizsgálja, hogy a nyelvtörvény valóban tiszteletben tartja-e minden állampolgár jogait.⁹¹ A Zelenskijhez fűzött remények azonban nem teljesültek be.

A két ország közötti konfliktusos helyzet megoldását az sem segítette elő, hogy 2018-ban a Mirotvorec elnevezésű ukrán nacionalista szervezet nyilvánosságra hozta több magyar állampolgársággal rendelkező kárpátaljai adatait,⁹² ami – ismerve Ukrajna kettős

⁸⁴ A Külügyminisztérium jogellenesnek tekinti a Krím státusának megváltoztatását. [online], 2014. 03. 19. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 19.].

⁸⁵ Német Tamás: *Mindjárt beiktatják Orbán Viktort*. [online], 2014. 05. 10. Forrás: Index [2024. 04. 19.].

⁸⁶ A döntés háttérében megfigyelhető az a tényező, hogy 2017-ben az összlakosság mindössze 68%-a használta az ukrán nyelvet a mindennapokban, a keleti országrészben pedig kiugróan magas volt az orosz használók aránya. – Fedinec Csilla – Cserniczkó István (2017): A 2017-es ukrán oktatási kerettörvény: a szöveg keletkezéstörténete és tartalma. *REGIO*, 25(3), 278–300.

⁸⁷ Fedinec–Cserniczkó 2017.

⁸⁸ Csuday Gábor: *Nem támogatja tovább Magyarország Ukrajna EU-s integrációját*. [online], 2017. 11. 24. Forrás: Index [2024. 04. 19.].

⁸⁹ Cserniczkó István (2018): Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásai a kisebbségek nyelvén folyó oktatás területén a Keretegyezmény és a Karta alkalmazásáról készült jelentések tükrében. *Kisebbségi Szemle*, 3(4), 27–46.

⁹⁰ Kormányzat: *Elfogadhatatlan az ukrán nyelvtörvény, Porosenko szellemiségét idézi*. [online], 2019. 04. 26. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 19.].

⁹¹ Kormányzat 2019.

⁹² András Iván: *Az ukrán nacionalisták azt állítják, orosz titkosszolgálatoktól lopták a magyar útlevelek adatbázisát*. [online], 2018. 10. 11. Forrás: Index [2024. 04. 19.].

állampolgársággal kapcsolatos álláspontját – negatívan érintette a helyi kisebbséget. A szervezet később sem járult hozzá a magyar–ukrán viszony előmozdításához, ugyanis több kárpátaljai magyar került fel a Mirotvorec Ukrajna ellenségeit tartalmazó listájára.⁹³

Az orosz–ukrán háború kitörése váratlanul érte a magyar politikai vezetést, amit jól mutat, hogy 2022. február 24-ét követően napokat kellett várni, mire érdemi közleményt adott ki a magyar kormányfő.⁹⁴ Orbán Viktor úgy fogalmazott, hogy stratégiai nyugalomra van szükség, de Magyarország kész az EU által kezdeményezett szankciók megszavazására. A továbbiakban a magyar kormány többször világossá tette, hogy a humanitárius segítségnyújtáson felül – különös tekintettel a közvetlen fegyverszállítás kérdésére – nem hajlandó támogatni Ukrajnát.⁹⁵

A Szovjetunió bukását követő időszakban Budapest és Moszkva viszonya nem romlott meg, sőt, a kapcsolatokat alapvetően pragmatizmus jellemezte.⁹⁶ 1991-ben sor került a magyar–orosz alapszerződés aláírására,⁹⁷ döntés született a szovjet csapatok kivonásáról, valamint az orosz adósság törlesztéséről is.⁹⁸ A kezdeti lendület az évtized végére azonban alábbhagyott, elsősorban Magyarország NATO-hoz való közeledésének, majd csatlakozásának köszönhetően.⁹⁹ Az újbóli javulást végül a 2002-es szocialista hatalomátvétel hozta meg, a kapcsolat a Gyurcsány-kormányok idején még dinamikusabbá vált.¹⁰⁰

Az orosz expanzionizmustól kevésbé féltő, de a földgáz és kőolaj terén Oroszországtól erősen függő államként, a magyar kormány visszafogottan reagált a 2008-as georgiai eseményekre.¹⁰¹ Az elsősorban energiapolitikán alapuló magyar–orosz kapcsolatok a 2010-es Fidesz-győzelmet követően is tovább fejlődtek. Az elköteleződést jelzi, hogy 2014-ben Orbán Viktor és Vlagyimir Putyin megállapodást kötött a paksi atomerőmű bővítésének részleteiről.¹⁰² Hasonlóan 2008-hoz, a 2014-es ukrajnai események következtében is óvatosan fogalmazott a magyar kormány, és ugyan agresszióknak minősítette a Krím megszállását,¹⁰³ érdemi lépéseket nem tett az Oroszországgal történő kereskedelem – és energiafüggőség – csökkentésére.

Az oroszok felé való nyitottságot – a már említett energiapolitikai szempontokon túl – a magyar „keleti nyitás” politikája is indokolttá tette. Ennek értelmében Magyarország nyugati szövetségesein felül igyekszik jó kapcsolatot ápolni a világ valamennyi hatalmával, többek között Kínával és Oroszországgal is.¹⁰⁴

⁹³ *Mirotvorec*. [online], 2020–2021. Forrás: Index [2024. 04. 19.].

⁹⁴ M1 – Híradó: *Rendkívüli interjú Orbán Viktor miniszterelnökkel*. [online], 2022. 02. 27. Forrás: M1 – Híradó [2024. 04. 19.].

⁹⁵ Magyarország Kormánya: *Magyarország nem hajlandó vállalni az ukrajnai fegyverszállítás semmilyen pénzügyi terhét*. [online], 2024. 01. 22. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 19.].

⁹⁶ Berzsényi et al. 2017: 112.

⁹⁷ A Magyar Köztársaság Kormánya: *Határozat – magyar–orosz alapszerződés ratifikálása*. [online], 1993. 01. 13. Forrás: Parlament [2024. 04. 19.].

⁹⁸ Berzsényi et al. 2017: 113.

⁹⁹ Berzsényi et al. 2017: 171.

¹⁰⁰ A kapcsolatok elsősorban gazdasági és energiapolitikával kapcsolatos kérdések körül forogtak.

¹⁰¹ Berzsényi et al. 2017: 209.

¹⁰² Berzsényi et al. 2017: 244.

¹⁰³ Miniszterelnökség: *Az Ukrajnához fűződő magyar érdek változatlan*. [online], 2014. 03. 06. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 20.].

¹⁰⁴ Bernek Ágnes (2018): Hazánk keleti nyitás politikája és a 21. századi geopolitikai stratégiák összefüggései. *Külügyi Szemle*, 17(2), 122–144.

A Moszkva és Budapest közötti szoros viszonyt jól mutatja az is, hogy a magyar miniszterelnök alig pár héttel az orosz offenzíva megindítása előtt találkozott Putyin elnökkel; a találkozót Orbán Viktor „békemisszióknak” nevezte.¹⁰⁵ 2022. február 24-ét követően Magyarország ugyan elítélte Ukrajna illegitim megszállását, illetve megszavazta az összes EU által beterjesztett szankciós csomagot,¹⁰⁶ azonban kétségtelenül lassította, valamint tartalmilag is befolyásolta az Oroszország szankcionálására irányuló törekvéseket.

Összehasonlítás a politikai dimenzió alapján

Az elmúlt közel három és fél évtized legfőbb, az Ukrajna-politikát meghatározó eseményeket végigtekintve Lengyelország és Magyarország esetén eltérő mintázat rajzolódik ki, ami az Ukrajnához, illetve Oroszországhoz fűződő viszonyt illeti.

Varsó részéről 1989 és 2022 között folyamatos közeledési szándék figyelhető meg Kijev felé, ami válságos időkben még inkább fellángol,¹⁰⁷ a kedélyek csillapodásával azonban újra és újra előtérbe kerülnek a történelmi ellentétek, amelyek megnehezítik az együttműködést. Ez a probléma 2022-vel háttérbe szorult, a mindenkori lengyel kormányok pedig – jelen állás szerint – a végletekig készek támogatni délkeleti szomszédjukat.

Budapest Kijevvel való viszonya a lengyel példától sok szempontból eltér. Az egyik különbség, hogy a magyarok és az ukránok között nem húzódnak olyan történelmi törésvonalak, amelyek hatással lehetnek volna a rendszerváltást követően kialakuló magyar–ukrán kapcsolatokra. Ennek is köszönhetően egészen a krími válságig pár kivételtől eltekintve¹⁰⁸ a két ország viszonya relatíve zökkenőmentesen alakult. A másik jelentős különbség Lengyelországhoz képest, Budapest és Kijev kapcsolatának drasztikus megromlása a 2014-et követő időszakban. A magyar kisebbség jogait csorbító intézkedések és azok felülvizsgálatának elmaradása minden kétséget kizáróan hozzájárult ahhoz, hogy a magyar kormány a lengyelrel szögesen ellentétes, passzív külpolitikát folytasson Ukrajna irányába 2022. február 24-ét követően.

Hasonlóan a történelmi dimenzióhoz, tapasztalható, hogy messze nem elég csupán az ukránokhoz fűződő viszony ismerete a jelenlegi álláspontok megértéséhez, sőt kérdésünk szempontjából a lengyel–orosz és magyar–orosz kapcsolatok bizonyos esetekben jelentősebb magyarzóerővel bírnak.

Kezdve Lengyelországgal: Varsó és Moszkva viszonyát nagyban meghatározta a történelmi emlékezet, valamint az ULB-doktrína implementálása. Utóbbi lényege a potenciális keleti fenyegetés¹⁰⁹ békés úton történő minimalizálása volt. Mindezek fényében a 2000-es évek végétől fokozatosan erősödő orosz expanzionizmus¹¹⁰ okkal váltott ki heves reakciókat a lengyel politikai vezetés körében, ami 2022-vel visszafordíthatatlanná vált. Magyarország esetén eltérő utat figyelhetünk meg. A rendszerváltást követően a Budapest

¹⁰⁵ *Orbán Moszkvában »békemisszióknak« nevezte tárgyalásait Putyinnal.* [online], 2022. 02. 01. Forrás: Euronews [2024. 04. 20.].

¹⁰⁶ European Council: *Timeline – EU Sanctions against Russia.* [online], 2024. Forrás: Consilium Europa [2024. 04. 20.].

¹⁰⁷ 2004, 2014, 2022.

¹⁰⁸ Kettős állampolgárság kérdése.

¹⁰⁹ Oroszország.

¹¹⁰ Georgiai és ukránjai események.

és Moszkva közötti viszonylagos jó politikai kapcsolatokat nagyban meghatározta az energiatülszórás, majd ezt egészítette ki a 2010-es évek elejétől a keleti nyitás politikája.

Összekapcsolva az eddig kifejtetteket, az orosz–ukrán háború vonatkozásában a következő megállapításokat tehetjük: Lengyelország esetén az ukránokhoz köthető történelmi nézetkülönbségek eltörpülnek az oroszok által jelentett biztonsági fenyegetés mellett, aminek következtében a lengyel politika a lehető legmesszebb hajlandó elmenni Ukrajna megsegítésében, ezzel párhuzamosan pedig Oroszország távortartásában. Magyarország – függve a gáz- és olajimporttól – törekszik nem elvágni magát Oroszországtól, amit kiegészít az Ukrajnával 2010-es évek közepe óta erősen megromló bilaterális viszony. Ennek eredménye, hogy a magyar politika csupán korlátozott mértékben segíti megtámadott szomszédját.

Társadalmi dimenzió

A lengyel társadalom Ukrajna- és Oroszország-képe

Az előző fejezet eredményeiből kiindulva okkal feltételezhetnénk, hogy – mivel Lengyelország és Magyarország esetében is képviselői demokráciákról beszélünk – mindkét társadalomban a politikához hasonló mintázatok figyelhetők meg Ukrajna és Oroszország megítélésével szemben. Kérdés azonban, hogy ez valóban így van-e.

A CBOS elnevezésű kutatóintézet rendszeresen végez felmérést a lengyel társadalom attitűdjeinek és különböző kérdésekhez köthető véleményeinek feltérképezésére. Ennek köszönhetően kézzelfogható statisztikák vannak az ukránokhoz és oroszokhoz fűződő viszonyról kapcsolatban is. Egy 2021-ben kiadott elemzés¹¹¹ magában foglalja, hogy hogyan változott a társadalom külföldi országokhoz való hozzáállása 1993 óta.

Az eredmények alapján mind a két vizsgált népről elmondható, hogy nem sokkal a rendszerváltást követően kifejezetten kevesen vélekedtek pozitívan róluk (1993-ban az oroszokról 17%, az ukránokról 12%-a a lakosságnak), azonban ezt fokozatosan javuló tendencia követte. A 2004-es narancsos forradalom ugyan rontotta az oroszok és javította az ukránok megítélését, de az ekkor kialakult különbség pár év után visszarendeződött. A 2008-as georgiai események – ellentétben a politikával – nem befolyásolták a társadalom véleményét, ellenben 2014-gyel, amikor is Oroszország megítélése negatív fordulatot vett. Mindennek ellenére a Vlagyimir Putyin vezette ország a pozitív megítélést illetően 2021-re meghaladta a 2014 előtti számokat – ekkorra ugyanis a lakosság 35%-a viszonyult pozitívan az oroszokhoz.¹¹² Ami Ukrajnát illeti, 2014 után évről évre változott a lengyelek hozzáállása, ám a statisztika kiadásának évére a valaha mért legpozitívabb eredmény született: a megkérdezettek 43%-a vélekedett bizakodón délkeleti szomszédjáról.

A közvetlenül az orosz inváziót megelőzően mért számok mindkét ország esetén visszaesést mutatnak, Oroszországról a megkérdezettek 29%-ának, Ukrajnáról

¹¹¹ *Stosunek Polaków do innych narodów*. [online], 2021. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.].

¹¹² Fontos kiemelni, hogy ez a statisztika a lengyel–belarusz határjárás előtt készült.

a megkérdezettek 41%-ának volt pozitív véleménye.¹¹³ Az első felmérés, ahol már a háború is befolyásolta a lengyelek véleményét, 2023-ban jelent meg. Ezekből az adatokból kirajzolódik, hogy a politikai irányvonalakhoz hasonlóan a társadalom is teljes mértékben oroszellenessé és ukránbaráttá vált. A háborút kezdeményező fél felé érzett szimpátia mindössze 6%-ra csökkent, 82%-os antipátiával kiegészülve, a megtámadott ország esetében pedig a megkérdezettek több mint felének (51%-ának) volt pozitív véleménye.¹¹⁴

Érdekeség, hogy a legfrissebb, 2024-es adatok csökkenést hoztak Ukrajna vonatkozásában, a válaszadók 40%-ának volt szimpatikus, 30%-ának pedig antipatikus délkeleti szomszédjuk. Oroszország esetén minimális változás figyelhető meg, 8%-ra nőtt a pozitív, 76%-ra csökkent a negatív véleménnyel lévők aránya.¹¹⁵

A magyar társadalom Ukrajna- és Oroszország-képe

Lengyelországgal ellentétben Magyarországon nincs olyan kutatóintézet, amely rendszeres felmérést végzett volna a magyar társadalom külföldhöz való viszonyáról úgy, hogy a statisztikában mind Ukrajna, mind Oroszország szerepeljen. Így hazánk esetében több kutatóintézet eredményeit is használnunk kell az általános trendek vizsgálatához.

Egy, a Medián által készített felmérés rávilágít az Oroszországgal kapcsolatos attitűd alakulására 1992 és 2018 között.¹¹⁶ Az adatokból jól tükröződik, hogy a magyar társadalom körében a rendszerváltást követő közel 30 évben növekedő tendenciát mutatott Oroszország elfogadottsága – 1992-es 36%-ról 2018-ra 48%-ig nőtt a keleti szláv ország felé érzett szimpátia.¹¹⁷ Maradva az oroszoknál, egy 2019-es, a Nézőpont Intézet által publikált kutatás 43%-ra mérte a pozitív megítélések számát, a negatívakat pedig 36%-ra.¹¹⁸

Ami Ukrajnát és annak magyar társadalom általi megítélését illeti, a legrégebb elérhető közvélemény-kutatási eredmény 2007-es lekérdezésen alapszik.¹¹⁹ A Forsense által készített felmérés a szomszédos országok megítélését vizsgálta, amelyből kiderült, hogy Ukrajna felé többnyire semleges viszonyulnak a magyarok. A megkérdezettek 23%-a jónak, 48%-a semlegesnek, 18%-a pedig rossznak titulálta a magyar–ukrán kapcsolatokat. A Nézőpont Intézet 2016-os kutatása szerint hazánk lakosságának 39%-a van inkább jó, 27%-a pedig inkább rossz véleménnyel északkeleti szomszédunkról.¹²⁰ Ezekből a számokból látható, hogy arányaiban javult Ukrajna magyarok általi megítélése, ezen azonban a kárpátaljai magyar kisebbség jogregressziója jelentősen rontott. Egy 2018-as, szintén a Nézőpont Intézet által végzett kutatás csupán 23%-ra mérte azon magyarok arányát, akik inkább jó véleménnyel vannak Ukrajnáról, és 43%-ra a negatívan vélekedőket.¹²¹

¹¹³ *Stosunek do innych narodów*. [online], 2022. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.].

¹¹⁴ *Attitude to Nationalities One Year after the Outbreak of War*. [online], 2023. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.].

¹¹⁵ *Które narody Polacy lubią najbardziej, a które najmniej?* [online], 2024. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.].

¹¹⁶ Krekó Péter (2018): Oroszország a magyar közvéleményben. *Társadalmi Riport*, 15(1), 382–396.

¹¹⁷ A politikához hasonlóan egyedül az I. Orbán-kormány idején figyelhető meg visszaesés.

¹¹⁸ *Közép-Európa és Oroszország: A magyarok közepén állnak*. [online], 2019. Forrás: Nézőpont [2024. 04. 22.].

¹¹⁹ *(Jó) szomszédok*. [online], 2008. 02. 17. Forrás: Forsense [2024. 04. 22.].

¹²⁰ *Nem ellenszenveselek a magyarok számára a szomszédos országok*. [online], 2016. Forrás: mandiner.hu [2024. 04. 22.].

¹²¹ MTI: *Pozitív Magyarország megítélése a szomszédos országokban*. [online], 2018. 02. 28. Forrás: Hirado [2024. 04. 22.].

Rátérve a 2022 februárját követő időszakra, újfent a Medián készített felmérést a 444 felkérésére.¹²² A kutatás rávilágít a magyar társadalom orosz–ukrán háborút illető megosztottságára: a válaszadók 33%-ának volt pozitív véleménye Ukrajnáról, Oroszországot pedig a megkérdezettek 32%-a találta szimpatikusnak.¹²³ Ezt a polarizáltságot tükrözi az az IDEA által 2023-ban elvégzett felmérés is, amely arra a kérdésre kereste a választ, hogy ki felelős a háború kitöréséért. A kutatás szerint a válaszadók 40%-a Oroszországot, 31% pedig Ukrajnát vagy a Nyugatot tartja felelősnek.¹²⁴

Összehasonlítás a társadalmi dimenzió alapján

A lengyel társadalom és politika sok szempontból átfedésben van egymással, ami a vizsgált országokhoz fűződő viszonyt illeti. 2004, 2014 és 2022 is hasonló társadalmi reakciókat váltott ki Lengyelországban, mint ahogy az a politikai szinten is megfigyelhető volt.¹²⁵ Az 1993 és 2014 közötti időszokról azonban megállapítható, hogy az ukránok és oroszok megítélése szinte azonosan alakult, sőt az adatok 2021-ig se térnek el különösebben. 2022-ben indul meg a tartós szétválás,¹²⁶ ugyanis 2015 után először tapasztalhatunk 10 százalékpontnál nagyobb eltérést a két nép pozitív megítélése között. A legerőteljesebb különbség 2023-ban jelentkezett, amely eredményről kijelenthető, hogy teljes mértékben tükrözi az ország háborúval kapcsolatos politikai álláspontját. Az idejű számadatokból – azaz Ukrajna pozitív megítélésének 11 százalékponttal történő visszaeséséből, valamint Oroszország megítélésének szinte változatlan státuszából – arra következtethetünk, hogy a lengyel társadalom elsősorban oroszellenes és csak másodsorban ukránbarát.

A magyar társadalom sok szempontból hasonlóan viszonyul a hazai politikához, mint a lengyel. Oroszország pozitív megítélésének alacsony mértékű, de folyamatos növekedése 2018-ig jól tükrözi a különböző kormányok Moszkvával folytatott kapcsolatát. Ukrajna vonatkozásában az adatok és a témával foglalkozó kutatások hiánya nagyban megnehezíti a messzemenő következtetés levonását, az azonban látszik, hogy a magyarok részéről Ukrajna megítélése 2016-ig többnyire semleges, de inkább pozitív volt.¹²⁷ A háború kitörését követően viszont részben elvált egymástól a magyar társadalom és a politika. Ami a két ország irányába érzett szimpátiát illeti, Ukrajna 1 százalékponttal nagyobb támogatással bírt, mint Oroszország, függetlenül a 2016 után született, a magyar kisebbség jogait csorbító törvényektől.

¹²² A kutatás érdekessége, hogy a pártpreferenciára és az életkorra is rákérdezett; kiderült, hogy alapvetően a Fideszes, azon belül is elsősorban a fiatal szavazók a leginkább oroszpártiak. Rényi Pál Dániel: *Ugyanolyan rossz véleményekkel vannak a magyarok Ukrajnáról, mint Oroszországról*. [online], 2022. 05. 09. Forrás: 444 [2024. 04. 22.].

¹²³ Rényi 2022.

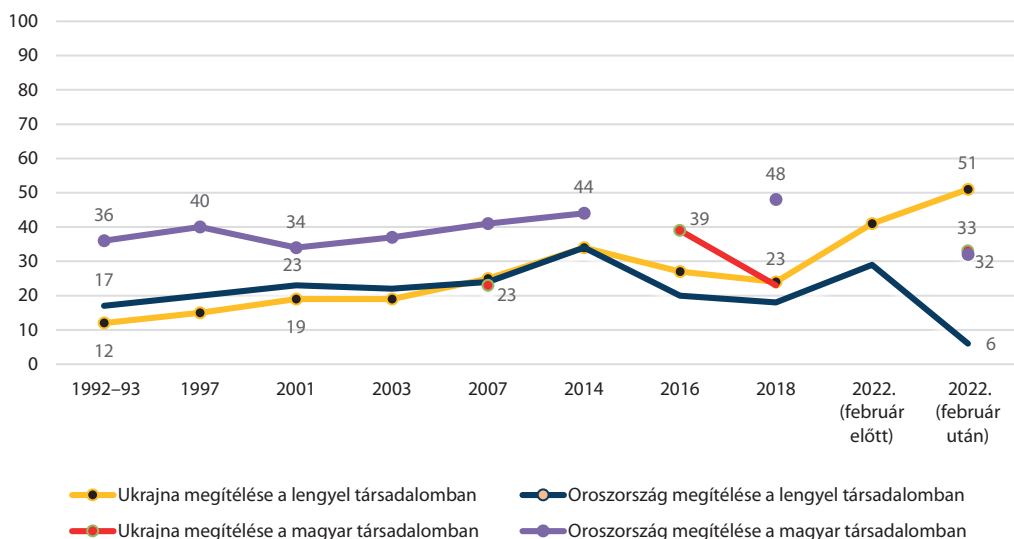
¹²⁴ *Az orosz–ukrán háborúval kapcsolatos vélemények a hazai felnőtt népesség körében*. [online], 2023. Forrás: Idea Intézet [2024. 04. 22.].

¹²⁵ A szimpátia növekedése Ukrajna és csökkenése Oroszország felé.

¹²⁶ Ebben minden bizonnyal közrejátszott a 2021-es lengyel–belarusz határválság is.

¹²⁷ A forráshiány miatt nincs lehetőség annak vizsgálatára, hogyan változott a magyar társadalom véleménye az ukrán oktatási, majd nyelvtörvények implementálása következtében.

Mindezekből megállapítható, hogy a magyar társadalom 2022 előtt és a katonai inváziót követően is jobb véleménnyel volt Oroszországról, mint a lengyel társadalom, azonban fontos kiemelni, hogy mindkét nép esetén csökkenő tendenciát eredményezett Putyin katonai művelete (lásd 1. ábra). Ukrajnát illetően elválnak a lengyelek és magyarok tapasztalatai. Míg előbbiek szemében a háború hozta meg az igazi áttörést délkeleti szomszédjuk pozitív megítélésében, addig az utóbbiak esetén a magyar kisebbség jogait csorbító törvények okozta visszaesést nem kompenzálta akkora mértékben északkeleti szomszédunk megtámadása, hogy a 2016-os megítélési szintet elérje. Ettől függetlenül a magyar társadalom hozzáállása Ukrajnához és Oroszországhoz nem tükrözi a politikai irányvonalat, mivel előbbi az utóbbival szemben erősen polarizált.

1. ábra: Az adott országról pozitív véleménnyel lévők %-os aránya

Forrás: a szerző szerkesztése

Biztonsági dimenzió

A biztonságpolitika nemcsak korunk meghatározó szakpolitikája, de a dolgozat témája szempontjából is különösen releváns. Ugyan a korábban tárgyalt történelmi és politikai dimenziók adtak betekintést arra vonatkozóan, hogyan jelenik meg Oroszország, valamint Ukrajna a lengyel, illetve magyar biztonságfelfogásban, a teljes kép megismerése érdekében nélkülözhetetlen külön fejezetet szentelni a kérdésnek.

A lengyel biztonságpercepció

2020-ban, két évvel az orosz „különleges katonai művelet” megindítását megelőzően jelent meg Lengyelország legfrissebb biztonsági stratégiája.¹²⁸ A dokumentum a bevezetés, a biztonsági környezet, valamint érdekek és stratégiai célok ismertetését követően négy pillér¹²⁹ mentén mutatja be a Lengyelország előtt álló biztonsági kihívásokat és potenciális veszélyforrásokat, illetve tesz javaslatot ezen kérdések megoldására.

Már közvetlenül a stratégia elején, a biztonsági környezet ismertetésekor előkerül az orosz neoimperializmus mint a Lengyelországot fenyegető legkomolyabb kihívás, amely magában hordozza a potenciális fegyveres konfliktus kirobbanásának lehetőségét is. Szintén ebben a részben említik a közép-európai régió orosz földgáz- és kőolajfüggését mint megoldandó problémát.¹³⁰

A pillérek esetén két helyen jelenik meg Oroszország Lengyelország biztonságára komoly hatást gyakorló tényezőként. Egyrészt a II., nemzetközi biztonsággal foglalkozó pillérben a stratégia kijelenti, hogy az európai és saját érdekeit szem előtt tartó Lengyelország támogatja azt a NATO-irányvonalat, amely kettős megközelítést alkalmaz Oroszországgal kapcsolatban.¹³¹ Másrészt a IV. pillérben, az energiabiztonsággal kapcsolatban kijelenti, hogy Lengyelországnak minden jogszerű eszközt be kell vetnie annak érdekében, hogy csökkentse a közép-európai régió orosz gázfüggésének növelésére irányuló építkezéseket.

Ukrajna vonatkozásában – lévén, hogy 2020-as dokumentumról van szó – mindössze annyi megállapítást tesz a dokumentum, hogy erősíteni kell az ország függetlenségét, szuverenitását, valamint területi integritását.¹³²

Az energiapolitika területén – az orosz függés veszélyein túl – konkrét elképzeléseket is megfogalmaz a stratégia. Kiemelkedik a gáz- és olajbeszerzések diverzifikálása, aminek egyik fő elemét képezi a Świnoujścieben található LNG-terminál fejlesztése, de megemlíthető a termelési kapacitások, valamint a villamosenergia-átvitel és -elosztás bővítésére és korszerűsítésére tett javaslat is.

A romló biztonsági környezetre való tekintettel a stratégia az I. pilléren belül külön foglalkozik a lengyel hadsereggel, az azzal kapcsolatos fejlesztési, létszámnövelési és eszközbeszerzési kérdésekkel, aminek legszembetűnőbb – a dokumentum által 2024-re kitűzött – célja a GDP 2,5%-ának védelmi kiadásokra fordítása.

Mivel Lengyelország orosz–ukrán háborúval kapcsolatos percepcióit a politikai dimenzió alfejezetben már érintettem, önmagam ismétlésének elkerülése érdekében nem térek ki minden részletre. Oroszországot és Ukrainát illetően – a biztonság szempontjából – a következő változások figyelhetők meg.

A NATO által Moszkva felé alkalmazott kettős megközelítésével kapcsolatban Varsó zárkózottabbá vált a kommunikációs csatornák fenntartásában, amit jól mutat, hogy

¹²⁸ *National Security Strategy of the Republic of Poland, National Security Bureau 2020.*

¹²⁹ I. Az állam és állampolgárok biztonsága; II. Lengyelország a nemzetközi biztonsági architektúrában; III. Identitás és nemzeti hagyományok; IV. Társadalmi- és gazdasági fejlődés.

¹³⁰ *National Security Strategy of the Republic of Poland 2020: 8.*

¹³¹ Ez magában foglalja az elretentést és védelmet, valamint a párbeszédre való készséget is. *National Security Strategy of the Republic of Poland 2020.*

¹³² *National Security Strategy of the Republic of Poland 2020.*

lengyel és orosz politikai vezetők¹³³ nem találkoztak a háború kitörése óta.¹³⁴ Kijevvel kapcsolatban a számukra nyújtott támogatás mértékének növekedése említhető meg mint legfőbb biztonsággal kapcsolatos változás. Mindazonáltal elmondható, hogy a lengyelek által Oroszország és Ukrajna vonatkozásában alkalmazott megközelítések irányát tekintve nem figyelhető meg trendbéli módosulás.

A 2020-as stratégia valós veszélyként értékelte Oroszországot, különösen az energiafüggőségből adódó kockázatokat, ezért Lengyelország komoly lépéseket tett biztonságának ez irányú növelése érdekében. A beszerzés diverzifikálásának sarokkövét adja a świnojściei LNG-terminál – biztonsági stratégiában prognosztizált – fejlesztése, ami nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Lengyelország 2023-ra nyugati forrásokkal tudta kielégíteni energiaszükségeit, ezzel előteremtve az orosz gáztól való leválás lehetőségét.¹³⁵ Az adatok ismeretében nem meglepő, hogy a 2020-ban még 41%-ban orosz gáztól függő lengyelek¹³⁶ már 2022 februárja óta teljes válszélességgel támogatják az Oroszországot sújtó energiaszankciókat, sőt, Lengyelország az egyik fő szószólója az agresszor állam minél szélesebb körű szankcionálásának.¹³⁷

A lengyel haderőfejlesztés alapvetéseit a 2016-ban közzétett *Polish Defence in the Perspective of 2032* nevű dokumentumból ismerhetjük meg. A stratégiai áttekintésből kiderül, hogy Lengyelországnak egy öt haderőnemből álló, 200 ezer fős állománnyal rendelkező és korszerű fegyverekkel felszerelt hadsereg felállítása a célja, amely az ország területének és nemzeti érdekeinek védelmét – akár külföldön is – képes ellátni.¹³⁸ Ezek, valamint a 2020-as stratégiában kitűzött célok 2022-ben módosultak. A leglényegesebb változások a hadsereg létszámában – 200 ezerről 300 ezer főre növelték az elérni kívánt állományszámot;¹³⁹ az eszközbeszerzések méreteit illetően: 2022 óta több mint 800 harckocsi és 600 önjáró löveg beszerzéséről állapodott meg a lengyel kormányzat;¹⁴⁰ valamint a GDP védelmi célú kiadásainak célarányait tekintve: 2,5% helyett először 3, aztán 5% – figyelhető meg.¹⁴¹

Lengyelország Ukrajna egyik legaktívabb támogatója a fegyverszállítások terén is. Az orosz invázió megindulása óta több száz harcjárművet adtak át délkeleti szomszédjuknak, kezdve a szovjet típusú harckocsiktól és páncélozott gyalogsági harcjárművektől

¹³³ Beleértve a külügyminisztereket is.

¹³⁴ Teljes elzárkózásról azonban nem beszélhetünk, mivel az elemzés írásának idejében is van lengyel nagykövetség Moszkvában. *Ambasador–Polska w Rosji*. [online], 2024. Forrás: Serwis Rzeczypospolitej Polskiej [2024. 04. 24.].

¹³⁵ Rzeczycki, Michał: *Poland Leads the Way in Europe by Reducing Its Dependence on Russian Gas*. [online], 2023. 06. 20. Forrás: Polish Economic Institute [2024. 04. 24.].

¹³⁶ AFP News Agency: *EU Reliance on Russian Gas*. [online], 2022. 04. 28. Forrás: X [2024. 04. 25.].

¹³⁷ Amaro, Silvia: *Germany, Poland and others are Pushing for New Sanctions on Russia's Nuclear Energy*. [online], 2023. 04. 19. Forrás: CNBC [2024. 04. 25.].

¹³⁸ Ministry of National Defence: *Polish Defence in the Perspective of 2032*. [online], 2016. Forrás: gov.pl. [2024. 04. 25.].

¹³⁹ 250 ezer fő hivatásos, illetve 50 ezer fő Területvédelmi Erők kötelékében szolgáló katonát jelentene. The Chancellor of the Prime Minister: *We Have Taken Care of Poland's Budget – We Can Build a Strong Army*. [online], 2023. 08. 13. Forrás: gov.pl. [2024. 04. 25.].

¹⁴⁰ Ministry of National Defence: *K2 Tanks, K9 Howitzers and FA-50 Aircrafts- the Polish Army Will Receive Powerful Weapons, and the Polish Defence Industry Will Receive a Strong Impulse for Development*. [online], 2022. 07. 27. Forrás: gov.pl. [2024. 04. 25.].

¹⁴¹ Krzysztozek, Aleksandra: *Poland to Spend 5% of GDP on Defence*. [online], 2022. 07. 18. Forrás: Euractiv [2024. 04. 25.].

egészen a modernebb német haditechnikáig.¹⁴² Ugyan a 2023. őszi ukrán gabonaexportot övező viták, úgy tűnt, megakaszthatják Lengyelország ez irányú támogatását,¹⁴³ ez végül mégsem befolyásolta a további fegyverszállítást.¹⁴⁴ Ukrajna segítése lengyel haditechnikával továbbra is meghatározó.

A magyar biztonságpercepció

A 2020-as magyar nemzeti biztonsági stratégia összesen 9 részből, valamint a záró rendelkezésekből tevődik össze. Rövid bevezetővel kezdődik, majd a nemzeti jövőkép felvázolásával folytatódik Magyarország alapvető értékeinek, adottságainak, biztonsági környezetének, alapvető érdekeinek, az országot fenyegető kiemelt biztonsági kockázatoknak, majd a biztonsággal összefüggő stratégiai céloknak, végül pedig az átfogó feladatoknak és eszközöknek a kifejtésével.

A magyar stratégia Oroszországot egyedül az alapvető érdekek résznél említi, ahol kitérnek a Nyugat és Moszkva között erősödő feszültségre, illetve a politikai párbeszéd fontosságára. Mindemellett hangsúlyozzák Magyarország érdekelttségét a két ország közötti kapcsolatok és a gazdasági együttműködés pragmatikus fejlesztésében.¹⁴⁵ Mindennek ellenére a stratégia utalást tesz az orosz külpolitikában rejlő kockázatokra is, minthogy a nagyhatalmi törekvések nemcsak Európa, de hazánk biztonságát is megkérdőjelezhetik.

A másik általunk vizsgált ország úgyszintén az alapvető érdekek között jelenik meg. A dokumentum kijelenti, hogy ugyan Magyarország érdekelt egy erős, demokratikus, gazdaságilag fejlődő Ukrajnában, az ukrán nemzettudat erősítésére tett törekvések nem járhatnak a magyar kisebbség jogainak csorbulásával.¹⁴⁶

Ugyan nem közvetlenül Ukrajnához sorolják, de kiemelt biztonsági kockázatként jelenik meg a határon túli magyarság helyzetének jelentős romlása, ami magában hordozza a tömeges elvándorlás veszélyét. Ismerve az ukrán törvényeket, ez Kárpátalján valós fenyegetésként jelent és jelenik meg.

Az energiabiztonság kérdéskörre az alapvető adottságok, Magyarország biztonsági környezete, alapvető érdekeink, kiemelt biztonsági kockázatok, valamint az átfogó feladatok és eszközök rész is kitér. Ezekből kiderül, hogy Magyarország 80%-ot meghaladó mértékben függ a külföldről érkező földgáztól, aminek fő okai a tengeri kijárat hiánya, valamint a történelmi okokból egy irányba kiépített energetikai infrastruktúra. Ehhez kapcsolódóan a stratégia felhívja a figyelmet az energiainport diverzifikálásának szükségességére. A kiemelt biztonsági kockázatok sorában kilencedik helyen fogalmazódik meg az energiainportban bekövetkezett fennakadásból származó ellátási válsághelyzet esetleges létrejötte mint veszélyforrás. A felmerülő kihívásokat a dokumentum szerint

¹⁴² *Poland has Delivered Tanks to Ukraine, Government Announces on War's First Anniversary.* [online], 2023. 02. 24. Forrás: Reuters [2024. 04. 25.].

¹⁴³ Radford, Antoinette – Easton, Adam: *Poland No Longer Supplying Weapons to Ukraine amid Grain Row.* [online], 2023. 09. 21. Forrás: BBC News. [2024. 04. 25.].

¹⁴⁴ *Fogiel o zbożu: Nie braliśmy pod uwagę, że cwaniacy będą zarabiać.* [online], 2023. 04. 18. Forrás: Rzeczpospolita [2024. 04. 26.].

¹⁴⁵ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. Határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

¹⁴⁶ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. Határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

északi és déli irányú energia-infrastruktúra – különösen interkonnektorok – kiépítésével lehetne javítani. A stratégia emellett említi a Paks 2 megépítésének és üzembe helyezésének fontosságát mint az energiabiztonság egyik alapkövét.¹⁴⁷

A haderőfejlesztés terén a magyar stratégia megfogalmazza egy regionális szinten meghatározó, korszerű haderő felépítésének igényét, majd 2024-es célként megjelenik a GDP 2%-ának védelmi kiadásokra való fordítása is. A dokumentum külön kitér az aszimmetrikus és hibrid, valamint kiberhadviselés jelentette kockázatokra, illetve az ezekhez szükséges védelmi képességek kiépítésének szükségességére.¹⁴⁸

Hasonlóan Lengyelországhoz, a politikai dimenzió elemzésekor a magyar biztonságpercepcióról is tettem említést, így itt sem tartom szükségesnek minden részlet ismertetését. Oroszország esetén ugyan – hasonlóan a legtöbb nyugati országhoz – megromlott a kapcsolat, azonban messze nem olyan szinten, mint más EU-tagállamokban. A háború kitörése óta több esetben is találkoztak egymással magyar és orosz politikai vezetők.

Ukrajna vonatkozásában kettősség figyelhető meg az orosz invázió óta. A magyar kormány kommunikációjában ugyanis egyszerre jelenik meg a szuverén, független Ukrajna jelentőségének hangsúlyozása, valamint a fegyverszállítás intézményének erőteljes elítélése¹⁴⁹ és a határon túli magyar kisebbség jogregressziójának változatlan állapotával való elégedetlenség hangoztatása.

Az energiabiztonság terén vannak fejlemények a diverzifikáció felé vezető úton – például az Adria-kőolajvezeték használatáról és fejlesztéséről szóló horvát–magyar meg egyezés¹⁵⁰ –, azonban valódi áttörést nem sikerült elérni az alternatív kőolajbeszerzéseket illetően. Ezt kiválóan szemlélteti az a tény is, hogy Magyarország 2022 közepén felmentést kért és kapott az orosz kőolajra vonatkozó szankciók implementálása alól.¹⁵¹ A földgázbeszerzések diverzifikálása esetén – az Azerbajdzsánnal való együttműködésnek köszönhetően – szintén van előrehaladás,¹⁵² azonban az is egyértelműen látszik, hogy a magyar kormány nem kívánja teljesen felszámolni az orosz importot.¹⁵³ Ezt a – Moszkvával való kapcsolatok fenntartását célzó – szemléletmódot erősíti az a tény is, hogy a háború semmilyen hatással nem volt a Paks 2 beruházás orosz részvételére.¹⁵⁴

A magyar haderőfejlesztési program 2016-ban indult azzal a céllal, hogy modernizálja és felkészítse a honvédséget a 21. század kihívásaira. Mindemellett jelentős eleme a programnak a tartalékos képzés. Az orosz invázió hatása a programra abban nyilvánult

¹⁴⁷ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. Határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

¹⁴⁸ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. Határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

¹⁴⁹ Ungváry Krisztián: *12 orosz módszer, amelyek Orbán Viktor szerint nem jelentenek fenyegetést Európára*. [online], 2022. 12. 21. Forrás: Telex [2024. 04. 23.].

¹⁵⁰ Magyarország Kormánya: *Megegyeztünk a horvátokkal az Adria kőolajvezeték kibővítéséről*. [online], 2022. 05. 31. Forrás: Magyarország Kormánya [2024. 04. 23.].

¹⁵¹ Abnett, Kate et al.: *EU Agrees Russia Oil Embargo, Gives Hungary Exemptions; Zelenskiy Vows More Sanctions*. [online], 2022. 05. 31. Forrás: Reuters [2024. 04. 23.].

¹⁵² Pataki István: *A történelem során először szállít Magyarországra gázt Azerbajdzsán*. [online], 2024. 04. 25. Forrás: Index [2024. 04. 26.].

¹⁵³ Pataki István: *Ömlik az orosz gáz Magyarországra a Török Áramlaton keresztül*. [online], 2024. 04. 20. Forrás: Index [2024. 04. 26.].

¹⁵⁴ Paks II. Zrt.: *Aláírták a kivitelezési szerződés módosítását*. [online], 2023. 08. 18. Forrás: Paks2 [2024. 04. 26.].

meg, hogy 2022-ben döntés született a beszerzések felgyorsításáról.¹⁵⁵ A hadsereglétszám, az eszközbeszerzések számának jelentős növeléséről vagy a védelemre fordított GDP-arányokról nem esett szó.

A fegyverszállítással kapcsolatban – mint ahogy arra már többször is utaltam – a magyar álláspont a harcok fellángolása óta változatlan: Magyarország nem küld fegyvert Ukrajnába, és a területén keresztül sem engedélyezi a közvetlen szállítást.

Összehasonlítás a biztonsági dimenzió alapján

Lengyelország és Magyarország biztonsági környezete, illetve a potenciális fenyegetések köre – földrajzi közelségükből adódóan – több hasonlóságot mutat. Mégis a nemzeti biztonsági stratégiákban olvasottak alapján, valamint az elmúlt bő két év intézkedéseit figyelembe véve az állapítható meg, hogy Varsó és Budapest eltérően érzékeli ezeket a kihívásokat, ennek következtében a kihívásokra adott válaszok is különböznek egymástól.

A négy évvel ezelőtt íródott¹⁵⁶ nemzeti biztonsági stratégiákban az általam vizsgált elemekből kettő esetén figyelhetők meg egyezések. Az Ukrajnáról szóló mondatok terjedelme és tartalmi jelentése közel azonos,¹⁵⁷ hazánk stratégiájában azonban megjelenik a kárpátaljai magyarság kisebbségi jogainak védelme, amellyel – a lengyelrel ellentétben – a magyar dokumentum árnyalja az északkeleti szomszédunkhoz fűződő viszonyt. A másik elem, amelyben szintén erős hasonlóságok fedezhetők fel, a haderőfejlesztés kérdése. A stratégia mindkét ország esetében részletesen kitér egy, a 21. század kihívásait megfelelően kezelni képes haderő létrehozására, ugyanakkor az ezt kiváltó okok eltérnek.

Ezzel el is jutunk a másik két vizsgált szegmenshez,¹⁵⁸ amelyek jelentős különbségekre világítanak rá a lengyel és magyar biztonságpercepció között. A lengyel dokumentum esetén egyértelműen kirajzolódik, hogy Oroszországot tekintik első számú biztonsági fenyegetésnek, a magyar dokumentum ezzel szemben még csak nem is nevesíti Oroszországot mint az ország biztonságát fenyegető aktort. Ez az alapvető különbség nagyban meghatározza a stratégiában taglalt, különböző szakpolitikákkal kapcsolatos álláspontokat, amelyek közül – témánk szempontjából – az egyik legrelevánsabb az energiapolitika. Mivel Lengyelország tart Moszkvától, számukra égetően fontos az energiafüggettség kérdésének kezelése. Ezzel szemben Magyarország esetén a stratégiában leírtakból az következik, hogy nem az orosz energiától való függés, hanem az energiafüggettség önmagában jelenti a kihívást.

Rátérve az utóbbi évek fejleményeire, Oroszország és Ukrajna vonatkozásában 2020-hoz képest a megközelítések irányát illetően nem fedezhető fel trendbeli változás se lengyel, se magyar oldalról. Lengyelország továbbra is első számú biztonsági fenyegetésként tekint a háborúban agresszor Oroszországra, míg a megtámadott Ukrajna segítségét a lehető legszelesebb körben igyekszik folytatni. A fenyegetettség 2022 óta tartó

¹⁵⁵ *Aréna – Gulyás Gergely*. [online], 2022. 05. 30. Forrás: InfoRádió [2024. 04. 26.].

¹⁵⁶ A 2020-as biztonsági stratégiáról mindkét ország esetében fontos kiemelni, hogy elavult, valamint – a nemzetközi biztonság területén 2022 óta beállt kritikus változások következtében – indokolt a felülvizsgálata.

¹⁵⁷ Mindkét ország érdekelt egy független, szuverén Ukrajnában.

¹⁵⁸ Az Oroszországhoz fűződő viszony, illetve az energiapolitika.

növekedése azonban gyakorlati változásokat idézett elő Lengyelország esetében, hiszen az orosz inváziót követően a haderőfejlesztés újabb lendület vett,¹⁵⁹ valamint az ukránok számára biztosított fegyverszállítások mértéke is kimagasló.

Magyarország mindeközben továbbra sem tartja Moszkvát saját magára nézve fenyegetésnek, Kijevet pedig – részben politikai okokból – csak korlátozottan hajlandó támogatni. Ebből következik, hogy – szemben a lengyelrel – a magyar haderőfejlesztésre csak minimális hatással volt Ukrajna orosz katonai inváziója,¹⁶⁰ illetve a fegyverszállításokkal összefüggésben is ellentétes álláspont fedezhető fel, hiszen a magyar kormány deklarálta nem hajlandó fegyvereket biztosítani Ukrajna számára.

Az energiapolitikára szintén hatással van Oroszország megítélése. Varsó megtette a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy sikeresen függetleníteni tudja magát az orosz energiától, és ugyan Budapest is eljárta a diverzifikáció előmozdításának érdekében, látszik, hogy Varsóval ellentétben nem cél az orosz energiainport teljes felszámolása.

Összegzés

A tanulmány arra a kérdésre kereste a választ, hogy milyen történelmi, politikai, társadalmi és biztonsági tényezők eredményezték azt, hogy Lengyelország és Magyarország ilyen eltérő Ukrajna-politikát folytat 2024-ben.

Megvizsgálva a négy kérdéskört kirajzolódik, hogy az egyes dimenziók más-más súllyal jelennek meg mind a lengyel, mind a magyar felfogás esetén. Az első részből kitűnik a földrajzi körülmények alapvető hatása, ami megteremtette az alapját annak, hogy a mindenkor Lengyelországnak sokkal jelentőségtejtsebb legyen a keleti politika, mint a mindenkor Magyarország számára. Ezt a történelem alá is támasztotta, 1989-re a lengyelek évszázados – többségében negatív – tapasztalattal rendelkeztek különösen az oroszok, de az ukránok vonatkozásában is. Ezzel szemben a magyarok kevesebb, de annál frissebb negatív élményt tudhattak magukénak a legnépesebb szláv nemzettel kapcsolatban, újdonsült északkeleti szomszédjukkal pedig – a múltbéli érintkezések alacsony mértékének köszönhetően – lényegében tiszta lappal indulhattak neki a rendszerváltást követő időszaknak.

Lengyelország esetén ennek a történelmi alapnak a folytatása az elmúlt bő 30 év külpolitikai eseménysorozata, amely kiegészülve az ULB-doktrínával egy új – szoros politikai kapcsolatok kiépítését és fenntartását célzó – megközelítést alkalmaz Ukrajna irányában. Oroszország vonatkozásában a kifogástalannak amúgy sem nevezhető kapcsolatok fokozatosan romlottak, amihez nagyban hozzájárult a putyini expansionista külpolitika. Magyarország esetén – függetlenül a múlt tapasztalataitól – a Moszkvával való viszonylagos pozitív kapcsolat jellemezte az elmúlt bő három évtizedet, és a trend 2014-ig Ukrajnáról is elmondható volt. A 2010-es évek második felében hatályba lépő, a kisebbségek jogait csorbító törvények azonban elmérgesítették a magyar–ukrán viszonyt, ezen

¹⁵⁹ Új eszközbeszerzések, létszám-, illetve GDP-kiadási célok.

¹⁶⁰ Mindössze a beszerzések felgyorsításáról született döntés.

pedig az Ukrajna ellen indított katonai invázió sem tudott javítani. Ráadásul Magyarország számára az orosz kapcsolatok a háború ellenére is fontosak maradtak.

A társadalomról szóló fejezet rávilágít arra, hogy egy ország politikai elitje által követett irányvonal nem feltétlenül egyezik meg az adott társadalom véleményével. Ezt kiválóan mintázza Oroszország és Ukrajna lengyelek körében való megítélése, amely egészen 2021-ig – pár kivételtől eltekintve – közel azonosan alakult. Ezt követően azonban a két dimenzió átfedésbe került. Magyarország esetén viszonylag jól tükröződnek a politikai trendek mind a két ország vonatkozásában, azonban – ellentétben Lengyelországgal, ahol pont a háború hozta meg az áttörést – 2022. február 24-ét követően mérsékelten, de eltávolodott egymástól a politikai irányvonal és a társadalmi vélemény.

Az utolsó fejezet vizsgálati tárgya a biztonság, egyedüli dimenzióként meghatározó eleme mind a lengyel, mind a magyar Ukrajna-politika megértésének. Varsó részéről ez megint csak a történelemből eredeztethető: okkal félhetnek a mindenkori Oroszország területszerző háborúitól. Nemzeti biztonsági stratégiájukban is olvasható, hogy számukra Moszkva jelenti a legkomolyabb biztonsági kihívást, ez pedig súlyponti elem Lengyelország haderőfejlesztésének és energiapolitikájának értelmezésében, de különösen fontos az Ukrajnához – esetünkben mint pufferezónához – való viszony megértésében is. Magyarország számára nem az orosz fenyegetés minősül a legfőbb kihívásnak – ha egyáltalán tekinthető annak –, hanem az energiabiztonság kérdésköre. Mint tengeri kijáráttal nem rendelkező és az orosz energiainporttól erősen függő ország, hazánkban létkérdésként jelennek meg a kőolaj- és földgázbeszerzések. Fontos kiemelni, hogy ugyan vannak törekvések a diverzifikációra, a magyar kormány nem célja teljesen felszámolni az orosz beszerzéseket. Másik jelentős biztonsági kihívásként a határon túli magyarság helyzetének romlását kell megemlíteni, ami szintén szükséges faktor a magyar Ukrajna-politika megismeréséhez.

Összegezve a leírtakat megválaszolható a kérdés, hogy mely tényezők eredményezték napjaink lengyel és magyar Ukrajna-politikáját. Lengyelország esetén a több száz éves történelem, illetve a biztonság kérdésköre azok, amelyek leginkább magyarózó erejük az Ukrajnához és az orosz–ukrán háborúhoz fűződő álláspontjuk értelmezésében. Magyarország számára ezzel szemben az elmúlt bő 30 év politikai történései és a biztonság határozzák meg északkeleti szomszédunkkal és az orosz–ukrán háborúval kapcsolatos álláspontot.

Felhasznált irodalom

- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A20H1163.KOR&txtreferer=00000001.txt>
1995. évi XLV. törvény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól Kijevben, az 1991. évi december hó 6. napján aláírt szerződés kihirdetéséről. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500045.tv>
- A Magyar Köztársaság Kormánya: *Határozat – magyar–orosz alapszerződés ratifikálása*. [online], 1993. 01. 13. Forrás: Parlament [2024. 04. 19.].
- Abnett, Kate et al.: *EU Agrees Russia Oil Embargo, Gives Hungary Exemptions; Zelenskiy Vows More Sanctions*. [online], 2022. 05. 31. Forrás: Reuters [2024. 04. 23.].

- AFP News Agency: *EU Reliance on Russian Gas*. [online], 2022. 04. 28. Forrás: X [2024. 04. 25.]
- Amaro, Silvia: *Germany, Poland and others are Pushing for New Sanctions on Russia's Nuclear Energy*. [online], 2023. 04. 19. Forrás: CNBC [2024. 04. 25.]
- András Iván: *Az ukrán nacionalisták azt állítják, orosz titkosszolgálatoktól lopták a magyar útlevelek adatbázisát*. [online], 2018. 10. 11. Forrás: Index [2024. 04. 19.]
- Aréna – Gulyás Gergely*. [online], 2022. 05. 30. Forrás: InfoRádió [2024. 04. 26.]
- Attitude to Nationalities One Year after the Outbreak of War*. [online], 2023. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.]
- Az orosz-ukrán háborúval kapcsolatos vélemények a hazai felnőtt népesség körében*. [online], 2023. Forrás: Idea Intézet [2024. 04. 22.]
- Bánlaky József (2001) [1928–1942]: *A magyar nemzet hadtörténelme*. Grill Károly.
- Bernek Ágnes (2018): Hazánk keleti nyitás politikája és a 21. századi geopolitikai stratégiák összefüggései. *Külgügyi Szemle*, 17(2), 122–144. Online: <https://www.scribd.com/document/426780036/06-Bernek-Agnes-Hazank-Keleti-Nyitas-Politikaja-Es-a-21-Szazadi>
- Berzsenyi Dániel et al. (2017): *A magyar külpolitika 1989–2014*. Budapest: Nemzeti Köszolgálati Egyetem Nemzetközi Intézet. Online: <https://svkk.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/magyar-biztonsagpolitika-1989-2014-original.original.pdf>
- Budurowycz, Bohdan B. (1958): The Ukrainian Problem in International Politics, October 1938 to March 1939. *Canadian Slavonic Papers*, 3, 59–75. Online: <https://doi.org/10.1080/00085006.1958.11417838>
- Burant, Stephen R. (1993): International Relations in a Regional Context: Poland and Its Eastern Neighbours. Lithuania, Belarus, Ukraine. *Europe-Asia Studies*, 395–418. Online: <https://doi.org/10.1080/09668139308412098>
- Csernicskó István (2018): Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásai a kisebbségek nyelvén folyó oktatás területén a Keretegyezmény és a Karta alkalmazásáról készült jelentések tükrében. *Kisebbségi Szemle*, 3(4), 27–46. Online: https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/1505/4/Csernicsko_I_Ukrajna_nemzetkozi_kotelezettsegvallalasai_a_kisebbsenek_2018.pdf
- Csuday Gábor: *Nem támogatja tovább Magyarországot Ukrajna EU-s integrációját*. [online], 2017. 11. 24. Forrás: Index [2024. 04. 19.]
- Dillon, Conor: *Poland Invokes Article 4*. [online], 2014. 05. 03. Forrás: Deutsche Welle [2024. 04. 18.]
- European Council: *Timeline – EU Sanctions against Russia*. [online], 2024. Forrás: Consilium Europa [2024. 04. 20.]
- Fedinec Csilla et al. (2020): *A magyarországi ruszinok és ukránok*. Budapest: Magyar Nemzeti Levéltár.
- Fedinec Csilla et al. (2021): *Ukrajna története: régiók, identitás, államiság*. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont – Gondolat. Online: <https://real.mtak.hu/134693/1/FedinecUkrajna2021konyv.pdf>
- Fedinec Csilla – Csernicskó István (2017): A 2017-es ukrán oktatási kerettörvény: a szöveg keletkezéstörténete és tartalma. *REGIO*, 25(3), 278–300. Online: <http://dx.doi.org/10.17355/rkkpt.v25i3.184>
- Fogiel o zbozu: Nie bralismsy pod uwage, ze cwaniacy beda zarabiac*. [online], 2023. 04. 18. Forrás: Rzeczpospolita [2024. 04. 26.]
- Halecki, Oscar (1943): Polish-Russian Relations: Past and Present. *The Review of Politics*, 5(3), 322–338. Online: <https://doi.org/10.1017/S0034670500002473>
- Janas, Antoni [é. n.]: *Giedroyc Doctrine and Polish „Ukrainian Turn”: From Conception to „Orange Revolution”*. (Jó szomszédok. [online], 2008. 02. 17. Forrás: Forsense [2024. 04. 22.]
- Jerzy Giedroyc – Biography*. [online]. Forrás: Culture [2024. 04. 17.]
- Joint Declaration by Presidents of Ukraine, Poland and Lithuania*. [online], 2023. 09. 11. Forrás: Prezydent [2024. 04. 18.]
- Kende Tamás (2000): Kelet-európai közhelyeink történetéhez. Oroszország. *Világtörténet*, Tavaszi–Nyári, 42–58. Online: https://real-j.mtak.hu/2134/1/Vilagtorntenet_2000.pdf
- Kormányzat: *A Külügyminisztérium jogellenesnek tekinti a Krim státusának megváltoztatását*. [online], 2014. 03. 19. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 19.]
- Kormányzat: *Elfogadhatatlan az ukrán nyelvtörvény, Porosenko szellemiségét idézi*. [online], 2019. 04. 26. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 19.]
- Kozłowski, Maciej (1988): Poles and Ukrainians: Troubled History. *The Polish Review*, 33(3), 271–293. Online: <https://www.jstor.org/stable/i25778364>

- Közép-Európa és Oroszország: A magyarok közepén állnak.* [online], 2019. Forrás: Nézópont [2024. 04. 22.].
- Krekó Péter (2018): Oroszország a magyar közvéleményben. *Társadalmi Riport*, 15(1), 382–396. Online: <https://doi.org/10.61501/TRIP.2018.20>
- Krzysztof, Aleksandra: *Poland to Spend 5% of GDP on Defence.* [online], 2022. 07. 18. Forrás: Euractive [2024. 04. 25.].
- Które narody Polacy lubią najbardziej, a które najmniej?* [online], 2024. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.].
- Kuczyński, Grzegorz: *Apparent Revolution – Presidential Elections in Ukraine.* [online], 2019. 07. 05. Forrás: The Warsaw Institute Review [2024. 04. 18.].
- Lagzi Gábor (2011): *A lengyel keleti politika. Lengyelország keleti szomszédság- és nemzetpolitikája, 1989–2009.* Budapest: Terra Recognita Alapítvány.
- Lista ofiar katastrofy smoleńskie.* [online]. Forrás: Prezydent [2024. 04. 18.].
- Lux Benjámin: *Kárpátalja a hatalmi harcok középpontjában (1938–1939).* [online], 2022. 03. 27. Forrás: Ujkor [2024. 04. 10.].
- Magyarország Kormánya: *Magyarország nem hajlandó vállalni az ukrajnai fegyverszállítás semmilyen pénzügyi terhét.* [online], 2024. 01. 22. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 19.].
- Magyarország Kormánya: *Megegyeztünk a horvátokkal az Adria köőljázezeték kibővítéséről.* [online], 2022. 05. 31. Forrás: Magyarország Kormánya [2024. 04. 23.].
- Magyarország Nagykövetsége Kijev: *Tiltakozás az új ukrán oktatási törvény ellen.* [online], 2017. Forrás: kijev.mfa.gov.hu [2024. 04. 19.].
- M1 – Híradó: *Rendkívüli interjú Orbán Viktor miniszterelnökkel.* [online], 2022. 02. 27. Forrás: M1 – Híradó [2024. 04. 19.].
- Minister to Protest Leader: Sign Deal or „You Will All Be Dead”.* [online], 2014. 02. 21. Forrás: NBC News [2024. 04. 17.].
- Ministry of National Defence: *K2 Tanks, K9 Howitzers and FA-50 Aircrafts- the Polish Army Will Receive Powerful Weapons, and the Polish Defence Industry Will Receive a Strong Impulse for Development.* [online], 2022. 07. 27. Forrás: gov.pl. [2024. 04. 25.].
- Ministry of National Defence: *Polish Defence in the Perspective of 2032.* [online], 2016. Forrás: gov.pl. [2024. 04. 25.].
- Miniszterelnökség: *Az Ukrajnához fűződő magyar érdeke változatlan.* [online], 2014. 03. 06. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 20.].
- Morawiecki: ryzyko agresji militarnej ze strony Rosji jest realne.* [online], 2021. 11. 23. Forrás: Defence24 [2024. 04. 19.].
- Mirotvorec.* [online], 2020–2021. Forrás: Index [2024. 04. 19.].
- MTI: *Pozitív Magyarország megítélése a szomszédos országokban.* [online], 2018. 02. 28. Forrás: Híradó [2024. 04. 22.].
- National Security Strategy of the Republic of Poland. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego (2020).* Online: <https://en.bbn.gov.pl/en/about-bbn/publications/publications/769,National-Security-Strategy-of-the-Republic-of-Poland.html>
- Német Tamás: *Mindjárt beiktatják Orbán Viktort.* [online], 2014. 05. 10. Forrás: Index [2024. 04. 19.].
- Nem ellenszenvese a magyarok számára a szomszédos országok.* [online], 2016. Forrás: mandiner.hu [2024. 04. 22.].
- North Atlantic Council Statement on the Situation in Ukraine.* [online], 2014. 03. 02. Forrás: NATO [2024. 04. 18.].
- Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej: *15. rocznica historycznego wystąpienia Prezydenta Lecha Kaczyńskiego w Tbilisi.* [online], 2023. 08. 12. Forrás: Prezydent [2024. 04. 18.].
- Orbán Moszkvában «békemisszióknak» nevezte tárgyalásait Putyinnal.* [online], 2022. 02. 01. Forrás: Euronews [2024. 04. 20.].
- Osborne, Samuel: *Putin Accuses Poland of Colluding with Hitler in the Second World War.* [online], 2019. 12. 25. Forrás: The Independent [2024. 04. 18.].
- Paks II. Zrt.: *Aláírták a kivitelezési szerződés módosítását.* [online], 2023. 08. 18. Forrás: Paks2 [2024. 04. 26.].
- Pastor, Peter (2019): Hungarian and Soviet Efforts to Possess Ruthenia, 1938–1945. *The Historian*, 81(3), 398–425. Online: <https://doi.org/10.1111/hisn.13198>

- Pataki István: *A történelem során először szállít Magyarországra gázt Azerbajdzsán*. [online], 2024. 04. 25. Forrás: Index [2024. 04. 26.].
- Pataki István: *Ömlik az orosz gáz Magyarországra a Török Áramlaton keresztül*. [online], 2024. 04. 20. Forrás: Index [2024. 04. 26.].
- Poland has Delivered Tanks to Ukraine, Government Announces on War's First Anniversary*. [online], 2023. 02. 24. Forrás: Reuters [2024. 04. 25.].
- Pond, Elizabeth – Kundnani, Hans: Germany's Real Role in the Ukraine Crisis. *Foreign Affairs*, 94(2), 173–177.
- Popovics Tibor Miklós (2012): *A Szent Korona országa és a ruszinok, mint II. Rákóczi Ferenc fejedelem leghűségesebb népe, „gens fidelissima”*. Jövő a Szent Korona jegyében – A Magyarok VIII. Világkongresszusa, 2012. augusztus 15–20, 193–210. Online: http://www.egipatrona.hu/mvsz/images/doc2/193_210_popovics_t.pdf
- Pospieszna, Paulina (2014): *Democracy Assistance from the Third Wave: Polish Engagement in Belarus and Ukraine*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press. Online: <https://doi.org/10.2307/j.ctt7zw8d3>
- Prazmowska, Anita: *Putin's Letter to the Poles*. [online], 2009. 09. 01. Forrás: The Guardian [2024. 04. 18.].
- Putin Says Romania, Poland May Now Be in Russia's Cross-Hairs*. [online], 2016. 05. 27. Forrás: [2024. 04. 18.].
- Radford, Antoinette – Easton, Adam: *Poland No Longer Supplying Weapons to Ukraine amid Grain Row*. [online], 2023. 09. 21. Forrás: BBC News. [2024. 04. 25.].
- Rényi Pál Dániel: *Ugyanolyan rossz véleménnyel vannak a magyarok Ukrajnáról, mint Oroszországról*. [online], 2022. 05. 09. Forrás: 444 [2024. 04. 22.].
- Rzeczycki, Michał: *Poland Leads the Way in Europe by Reducing Its Dependence on Russian Gas*. [online], 2023. 06. 20. Forrás: Polish Economic Institute [2024. 04. 24.].
- Sejm potępią agresję i wspiera Ukrainę*. [online], 2014. 03. 05. Forrás: Polska-zbrojna [2024. 04. 18.].
- Sevcenko, Vitali: „Little Green Men” or „Russian Invaders”? [online], 2014. 03. 11. Forrás: BBC News [2024. 04. 17.].
- Sobczak, Krzysztof: *Polska zrywa umowę z Rosją o ochronie inwestycji*. [online], 2022. 03. 29. Forrás: Prawo [2024. 04. 18.].
- Stosunek do innych narodów*. [online], 2022. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.].
- Stosunek do innych narodów*. [online], 2021. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.].
- Szvák Gyula – Szaniszló Orsolya (2013): *A magyar–orosz kapcsolatok története*. Budapest: Russica Pannonica. The Chancellery of the Prime Minister: *We Have Taken Care of Poland's Budget – We Can Build a Strong Army*. [online], 2023. 08. 13. Forrás: gov.pl. [2024. 04. 25.].
- Tilles, Daniel: *Kaczyński: Smolensk Crash “Was Attack Decided at Highest Level of Kremlin”*. [online], 2022. 04. 04. Forrás: Notes From Poland [2024. 04. 18.].
- Toth, Katie: *The Hottest Forest in the World*. [online], 2023. 08. 13. Forrás: Foreign Policy [2024. 04. 19.].
- Ukraina-Polska. Traktat o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy*. Warszawa, 1992. 05. 18.
- Ungváry Krisztián: *12 orosz módszer, amelyek Orbán Viktor szerint nem jelentenek fenyegetést Európára*. [online], 2022. 12. 21. Forrás: Telex [2024. 04. 23.].
- Zajác, Justyna (2016): *Poland's Security Policy*. London: Palgrave Macmillan. Online: <https://doi.org/10.1057/978-1-137-59500-3>
- Zięba, Ryszard (2020): *Poland's Foreign and Security Policy: Problems of Compatibility with the Changing International Order*. Cham: Springer. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-30697-7>
- Zsigmond Csaba (2015): Büntetlenül maradt háborús és emberiség elleni bűnök. A szovjet Vörös Hadsereg 1944–45-ben a Magyar Királyság területén elkövetett bűntettei. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 3(2), 107–125. Online: https://epa.oszk.hu/02500/02511/00005/pdf/EPA02511_katonai_jogi_szemle_2015_02_107-125.pdf

Takácsy Dorka¹

„Most szép lenni katonának...”²

Toborzási módszerek az orosz haderőben

Az orosz haderő az Ukrajna ellen indított teljes körű invázió első három és fél évében legalább 1 millió főt veszített. A veszteségek pótlása a Kreml elemi érdeke. A tanulmány a nyilvános adatok és főként a médiában fellelhető források alapján mutatja be a pozitív, anyagi ösztönzők és kényszerítő eszközök működését, amelyek miatt valaki szerződéses katonának áll, illetve rekonstruálja, hogyan zajlik a katonák hőskultuszának építése. Leírja, mit mutat az orosz belföldi propaganda a lakosságnak a katonákról, és azt is, hogyan zajlik a toborzás a börtönökben. A tanulmány célja annak felvázolása, mi hajtja az orosz haderőhöz önszántukból és kényszerből csatlakozókat.

Kulcsszavak: orosz haderő, toborzás, propaganda, hőskultusz, orosz–ukrán háború

“It’s Good to Be a Soldier Now”

Recruitment Methods in the Russian Armed Forces

The Russian armed forces lost at least one million people in the first three and a half years of their full-scale invasion of Ukraine. Replacing these losses is in the Kremlin’s vital interest. Based on public data and mainly media sources, the study presents the positive, financial incentives and coercive measures that encourage people to become contract soldiers, and describes how the cult of heroism surrounding soldiers is being built. It describes what Russian domestic propaganda shows the population about soldiers and how recruitment from prisons takes place. The aim of the study is to outline what drives those who join the Russian armed forces of their own free will and those who are forced to do so in their decision.

Keywords: Russian armed forces, recruitment, propaganda, cult of heroes, Russian-Ukrainian war

Bevezetés

Az orosz haderő az Ukrajna ellen indított teljes körű invázió első három és fél évében az ukrán fél adatai szerint legalább 1 100 000 embert veszített.³ Az orosz fél hivatalosan ennél jóval kevesebbéről kommunikál, a független, de szintén orosz Mediazona az orosz

¹ Takácsy Dorka a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományi Doktori Iskolájának doktorjelöltje. E-mail: dorka.takacsy@stud.uni-corvinus.hu

² *Sebestyén Gyula gyűjtése* (1906). Köveskállya.

³ *Casualties of the Russian Troops in Ukraine*. [online]. Forrás: MINFIN [2026. 01. 06.].

halottak számát kétszázhuszezer köré becsüli.⁴ A külső, nyugati hírszerzési értesülések jellemzően az ukrán fél adataihoz állnak közelebb, az orosz veszteségek például a brit hírszerzés szerint is meghaladták az 1 100 000 főt.⁵ Ezek a veszteségadatok magukban foglalják a halottakat, az eltűnteket és a sebesülteket is, akik már soha nem térnek vissza a frontra. Még a legkonzervatívabb orosz becslések is drámaian magasak annak tükrében, hogy a legutóbbi nagyszabású szovjet offenzívában, az Afganisztán elleni háborúban mintegy 13 ezer halott és 35 ezer sebesült is rendkívül nagy hatást gyakorolt a lakosságra, amely annak ellenére értesült a kezdeti tervektől való eltérésről, hogy a hatalom ennek eltitkolásán dolgozott.⁶

A veszteségek pótlására az orosz vezetés 2022. szeptember 21-én egyszeri, részleges mozgósítást jelentett be. Szergej Sojgu akkori védelmi miniszter 300 ezer tartalékos behívásáról beszélt, de szárnyra keltek 1,2 millió tartalékos behívásáról szóló hírek is.⁷ A mozgósítás bejelentése azonnal pánikot idézett elő, és a behívástól való félelemtől fűtve mintegy 700 ezer ember menekült el az országból.⁸ A külföldre távozás azonban nem minden menekülni vágyó számára volt opció. Azok segítségére, akik a mozgósítás elől belföldön szándékoztak elrejtőzni, különféle szervezetek jöttek létre, például az Igyitye Ljeszom (Идите лесом), amely a saját adatai szerint több mint 58 ezer embernek segített eltűnni, és elkerülni a behívást.⁹

A részleges mozgósítás PR-szempontról jelentős kudarc volt a Kreml számára. Gyorsan kiderült ugyanis, hogy a hadkiegészítési rendszer nincs felkészítve egy hasonló feladatra. Ahogy Rácz András (2022) leírta, a tartalékosok behívását annak a hadkiegészítési rendszernek kellett levezényelnie, amelynek feladata egyébként a békeidei sorkatonaság működtetése. Ez az alapfeladat a bejelentett mozgósításhoz képest jóval kevesebb (130 ezer az egyes sorozási ciklusokban), azonos korcsoportba tartozó fiatal felszerelését, a szolgálatukat befejezők leszerelését és a tartalékosok listájának vezetését jelentette. A bejelentett pluszfeladat ellátásáról viszont nem tájékoztatták őket előre, illetve megerősítést sem kaptak, ami kaotikus állapotokat eredményezett a sokszor elavult tartalékoslisták alapján.¹⁰

A káoszhoz és bizonytalansághoz hozzájárult az is, hogy a leltárakban szereplő katonai felszerelések és ruházat számottevő része csak papíron volt ott, ugyanis az orosz haderő nem volt mentes a korrupciótól.¹¹ Így nemcsak a világsajtót, de a belföldi, erősen kontrol-

⁴ *Russian Losses in the War with Ukraine. Mediazona Count, Updated.* [online], 2025. 11. 11. Forrás: Mediazona [2026. 01. 06.].

⁵ *British Intelligence Estimates Overall Russian Casualties in the Ukraine War at 1,118,000.* [online], 2025. 10. 14. Forrás: Ukrinform [2026. 01. 06.].

⁶ Reuveny, Rafael – Aseem, Prakash (1999): *The Afghanistan War and the Breakdown of the Soviet Union. Review of International Studies*, 25(4), 693–708; Taubman, Philip: *Soviet Lists Afghan War Toll: 13,310 Dead, 35,478 Wounded.* [online], 1988. 05. 26. Forrás: The New York Times [2026. 01. 06.].

⁷ *Russia Calls up 300,000 Reservists, Says 6,000 Soldiers Killed in Ukraine.* [online], 2022. 09. 21. Forrás: Reuters [2026. 01. 06.]; *Источник «Медузы»: в армию собираются призвать 1,2 миллиона человек В Москве план мобилизации — до 16 тысяч.* [online], 2022. 09. 23. Forrás: Meduza [2026. 01. 06.].

⁸ *Where Have Russians been Fleeing to Since Mobilisation Began?* [online], 2022. 10. 06. Forrás: Reuters [2026. 01. 06.].

⁹ *Идите лесом.* [online]. Forrás: Идите лесом [2026. 01. 06.].

¹⁰ Rácz András: *A részleges mozgósítás teljes sokkja.* [online], 2022. 10. 01. Forrás: 444 [2026. 01. 06.].

¹¹ Tyshchenko, Kateryna: *Mobilised Russian Reservists Face Shortage of Clothes, Shoes and Equipment.* [online], 2022. 10. 23. Forrás: Ukrainska Pravda [2026. 01. 06.].

lált orosz médiateret is bejárták a mozgósítottak panaszai, miszerint mindent maguknak kell megvenniük, ami sok helyen lehetetlen volt a néhány napos határidő, a készlethiány és a felszerelések magas ára miatt.¹² További problémákat okozott az elégtelen kiképzés, ugyanis az erre alkalmas szervezetek nagy része a mozgósítás bejelentésekor már a fronton volt, és nemigen maradt szabad kapacitás a rendszerre hirtelen rázúduló több száz-ezer, a rutinból már kiesett tartalékos megkopott ismereteinek felfrissítésére.¹³ Ezeknek a híreknek Oroszország-szerte rendkívül negatív visszhangja volt.

Mindezek együttesen azt eredményezték, hogy az orosz vezetés 2022 óta napjainkig látványosan tartózkodott egy újbóli mozgósítás elrendelésétől, annál is inkább, mert akkor valószínűleg el kellene ismernie, hogy háborút vív, nem pedig „különleges katonai műveletet”. A harcmezőn keletkezett veszteségeket viszont valamilyen formában pótolnia kell a folytatáshoz. Felmerül tehát a kérdés, milyen módokon pótolja az orosz haderő a veszteségeit, milyen ösztönzőkkel veszi rá az orosz lakosságot (és jóval kisebb részben külföldieket) arra, hogy szerződéses katonaként csatlakozzanak a hadsereghez? A tanulmány ezt a kérdést értékeli a teljes körű invázió első három és fél évének tapasztalatai alapján, a médiában nyilvánosan elérhető források nyomán, tudomásul véve, hogy a részleges mozgósítás sem állt le.¹⁴ Az elemzés során külön vizsgálom a pozitív és a negatív ösztönzőket.

Az orosz haderő toborzási adatait és gyakorlatait számos neves, jellemzően nyugati kutatóintézet feldolgozta már és rendszeresen publikálja, például az Institute for the Study of War (ISW) (2025),¹⁵ a RAND (2025),¹⁶ a varsói Keleti Tanulmányok Intézete (OSW) (2024),¹⁷ vagy a CNA (2024).¹⁸ Tanulmányaik ugyanakkor nem naprakészek, ugyanis a katonák zsoldja például nemcsak földrajzi tekintetben szór, de az idő múltával rendszeresen változik is. Jelen tanulmány egyik értékét a naprakész információk használata jelenti, a másikat pedig az, hogy magyar nyelven ezzel a konkrét kérdéssel az adott időszakban nem foglalkozott a szakirodalom.

Pozitív ösztönzők

Az orosz politikai vezetés komoly erőfeszítéseket tesz a katonák hőskultuszának építésére, egyrészt, hogy ezzel bebiztosítsa a hátszög civil lakosságának támogatását a háború

¹² Sauer, Pjotr: *'The Army Has Nothing': New Russian Conscripts Bemoan Lack of Supplies*. [online], 2022. 10. 20. Forrás: The Guardian [2026. 01. 06.].

¹³ *'We Were Just Dodging Bullets' Mobilized Men from Novosibirsk Refused to Fight after They Were Sent to the Front with No Training*. [online], 2022. 11. 16. Forrás: Meduza [2026. 01. 06.].

¹⁴ Solomon, Christopher: *Warning: The Kremlin Is Preparing to Mobilize Reservists on a Rolling Basis to Fight in Ukraine for the First Time*. [online], 2025. 10. 13. Forrás: Institute for the Study of War [2026. 01. 06.].

¹⁵ *Russian Force Generation and Technological Adaptations Update June 6*. [online], 2025. 06. 06. Forrás: Institute for the Study of War [2026. 01. 06.].

¹⁶ Massicot, Dara: *Russian Military Wartime Personnel Recruiting and Retention 2022–2023*. [online], 2024. 07. 16. Forrás: Rand Corporation [2026. 01. 06.].

¹⁷ Bartosiewicz, Miłosz – Żochowski, Piotr: *Putin's Foreign Legion. Foreigners Fighting in the War with Ukraine*. [online], 2024. 02. 20. Forrás: OSW Centre for Eastern Studies [2026. 01. 06.].

¹⁸ Schwartz, Paul – Gorenburg, Dmitry: *Russian Military Mobilization During the Ukraine War: Evolution, Methods, and Net Impact*. [online], 2024. 08. 10. Forrás: CNA [2026. 01. 06.].

folytatásához, másrészt, hogy potenciálisan új katonák is kedvet kapjanak csatlakozni az orosz haderőhöz. A hőskultuszépítés és pozitív propaganda hatékonyságához nagyban hozzájárul, hogy a Kreml uralja az orosz információs teret, és a kontrollján kívül eső információk, amelyek a hivatalos narratíváktól eltérnek, minél kevésbé érik el a lakosságot, vagy ha mégis, ne higgyék el, legfőképpen pedig ne merjék továbbadni. Az autoriter ország információs terét az invázió kezdeti pillanata óta még erőteljesebben korlátozza a Kreml, mint korábban.¹⁹ Újra bevezették a Szovjetunió felbomlásával megszűnt cenzúrát, annak hatékonyságát folyamatosan növelik, egyre több részfeladat automatizálásával és a fragmentált alrendszerek integrálásával.²⁰ Az orosz vezetéssel és főként a háborúval kapcsolatos ellenvélemények megfogalmazását, a hivatalos narratívától eltérő információk megosztását kriminalizálták. A kritikák megfogalmazása, akár már egy háborút elítélő poszt közzététele vagy lájkolása is vezethet szabadságvesztéshez, jobb esetben csak pénzbüntetéshez. Az OVD-Info (2025) szerint csupán 2025 februárjáig több mint 20 ezer embert állítottak elő, amiért valamilyen formában hangot adtak a háborúellenes véleményüknek, vagy „álhírt”, tehát a hivatalostól eltérő információt terjesztettek.²¹ A Kreml a saját propagandájától eltérő információkhoz való hozzáférést megnehezítette, egyebek mellett több százezer honlap blokkolásával, közösségimédia-platformok betiltásával, a független híroldalak és sajtótermékek külföldi ügynökké, illetve nemkívánatos szervezetté minősítésével és az országból való kizorításával, a YouTube és bizonyos üzenetküldő alkalmazások szándékos lassításával.²² A korlátozásokat megkerülni akarókat államilag szponzorált, VPN-szolgáltatások elleni kampányokkal és a szolgáltatás igénybevételenek kriminalizálásával igyekezik elrettenteni.²³ Mindennek eredményeként az oroszok számára rendkívül nehezzé és potenciálisan veszélyessé vált a hivatalos narratíváktól eltérő információkhoz jutni, azokat esetleg másokkal is megosztani pedig még inkább. A kontrollált médiateret pedig a Kreml saját propagandájával tölti meg.

A Kreml teljes kontrollja az ország információs tere felett biztosítja, hogy az orosz lakosság nem értesül katonái háborús bűneiről vagy dicstelen cselekedeteiről, ha pedig mégis, akkor már a hatalomnak megfelelő keretkezéssel és értelmezéssel körítve. A rendkívül centralizált orosz média a Kreml irányítása alatt működik, jól koordinált és irányított üzenetekkel.²⁴ Ez a propagandagépezet az Ukrajna elleni agressziót egyrészt honvédő, másrészt a kelet-ukrajnai oroszajkúakat felszabadító háborúként keretezi, amely kiegészül NATO-, később EU-ellenes kommunikációval is.²⁵

¹⁹ *Russia: Freedom in the World 2024 Country Report*. [online], 2024. Forrás: The Freedom House [2026. 01. 06.].

²⁰ Luchenko, Ksenia: *Inside and Outside Censorship: The Russian Media Landscape Two Years after the Outbreak of the War*. [online], 2024. 05. 22. Forrás: Re-Russia [2026. 01. 06.].

²¹ *Persecution of the Anti-War Movement Report: Three Years into Russia's Full-Scale Invasion of Ukraine. February 2025*. [online], 2025. 03. 05. Forrás: OVD-Info [2026. 01. 06.].

²² Aris, Ben: *Russia Blocks a Record 417,000 Websites in 2024 as the Kremlin Tightens its Control over RuNet*. [online], 2025. 01. 29. Forrás: bne IntelliNews [2026. 01. 06.].

²³ Coalson, Robert: *Data-Stealing? Battery-Draining? An Anti-VPN Campaign Sweeps Russian Social Media*. [online], 2022. 07. 30. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2026. 01. 06.].

²⁴ Pomerantsev, Peter (2015): *Nothing Is True and Everything Is Possible: The Surreal Heart of the New Russia*. New York: PublicAffairs.

²⁵ Michel, Casey: *Narrating the War: Analyzing Russia's Narratives for its Invasion of Ukraine–Atlantic Council*. [online], 2025. 12. 19. Forrás: Atlantic Council [2026. 01. 06.].

Ennek megfelelően a szerződéses katonákra következetesen „önkéntesekként” (*dobrovolci*) hivatkozik, akik nemes, honvédői indíttatásból csatlakoztak a sereghez. Az orosz hadsereg morális értékeinek kihangsúlyozása a kommunikáció szerves része, legyen szó akár hivatalos beszédről, akár szórakoztató műsorról. Ez a két műfaj pedig fuzionál is, hiszen a főműsoridőben sugárzott, a szórakoztatást és agitációt ötvöző politikai talkshow-k a Kreml belföldi propagandájának szerves részét képezik, amelyeket milliók néznek minden nap.²⁶ Jó példa erre Vlagyimir Putyin orosz elnök beszéde egy, a fronton elhunyt katona kitüntetésén, amelyet aznap több politikai talkshow-ban is leadtak:

„Katonáink rendíthetetlenül harcolnak, teljes mértékben megértve ügyük igazságát. A katonák és tisztek még sebesüléseik után is szolgálatban maradnak. Feláldozzák magukat, életüket, hogy megmentsek harcosársaikat és a civileket. Aláírtam egy rendeletet, amely posztumusz Oroszország Hőse címet adományoz Nurmagomed Engelszovics Gadzsimagomedov főhadnagynak.”²⁷

Hasonlóan emelik ki a hadsereg emberséges bánásmódját és erkölcsi értékeit az orosz külföldi propaganda zászlóshajójának, az *RT* főszerkesztőjének, Margarita Szimonjannak a szavai:

„Nagyon tetszettek Sojgu szavai [...] megparancsolta katonáinknak, hogy tisztelettel bánjanak az ukrán katonákkal [...], ha le akarják tenni a fegyvereiket, és el akarnak menni [...] biztosítsanak nekik biztonságos folyósókat, hogy csatlakozhassanak családjaikhoz.”²⁸

A katonák emberi oldalának kidomborítása számos eszközzel történik, például az érzelmekre erőteljesen ható műsorokkal. Ezt illusztrálja többek között a műsorvezető családnévét viselő, szintén népszerű showműsor, a *Malahov* is, amely, bár korábban főleg magánéleti témák saftos tálalásával foglalkozott, 2022-ben profilt váltott, és gyakran foglalkozik a katonák szerethető oldalának bemutatásával. A 2024. március 13-i adásban például egy kisiskolás lány, aki gyakran ír levelet ismeretlen katonáknak, hogy megköszönje nekik az ország védelmét, és biztosítsa őket arról, hogy valakik szeretik és várják őket haza, könnyes szemmel meséli el, mit érzett az egyik ilyen levelének írásakor. Majd a címzett, egy ismeretlen frontkatona meséli el megindultan, hogy egy ismeretlen levele mentette meg az életét, amíg a frontkórházban lábadozott súlyos sebesülése után. A történet szerint nemcsak hogy azóta is mindig magánál tartja a levelet talizmánként, de megfogadta, hogy ha felépülne, megkeresi a kislányt, hogy megköszönje a kedves szavakat. A műsor tetőpontjaként létrejön a várva várt találkozás, a két szereplő életében először személyesen

²⁶ Gulenko, Petr (2021): *Political Discussion as a Propaganda Spectacle: Propaganda Talk Shows on Contemporary Russian Television*. *Media, Culture & Society*, 43(5), 5. és Tolz, Vera – Teper, Yuri: *Broadcasting Agitainment* (2018): *A New Media Strategy of Putin's Third Presidency*. *Post-Soviet Affairs*, 34(4), 213–227.

²⁷ *Вечер с Владимиром Соловьевым. Вина мертвого русского писателя, мировой идиотизм и дуб. Эфир от 03.03.2022*. [online], 2022. 03. 03. Forrás: Россия-1 [2026. 01. 06.].

²⁸ *Вечер с Владимиром Соловьевым. Рубикон перейден: спецоперация России началась. Эфир от 24.02.2022*. [online], 2022. 02. 24. Forrás: Россия-1 [2026. 01. 06.].

is találkozik, és könnyezve egymás nyakába borul.²⁹ A megjelenített alaptörténet nem egyedülálló. A gyerekek levélírára biztatása szervezeten történik: számos iskola tanuló vesznek részt országszerte olyan szervezett programokban, ahol biztató leveleket küldenek frontkatonáknak. A hadsereget folyamatos kampányokkal népszerűsítik, TV-ben, rádióban, online hirdetésekben, óriásplakátokon egyaránt azt hirdetik, hogy dicsőséggel Ukrajnába menni harcolni, és az *igazi férfi* ismérve, hogy szerződéses katonának áll.³⁰

A katonák hősként prezentálása messze nem korlátozódik csupán a médiára. A tantervekbe egyre több hazafias és ideológiával átítatott tantárgy kerül be glorifikálva a folyó háborút, ezek keretében pedig frontot megjárt veteránok is rendszeresen látogatnak óvodákba és iskolákba foglalkozásokat tartani, ahol a gyerekek kiöltözve, hősöknek kijáró tisztelettel fogadják őket.³¹ A Kreml szóhasználata szerint a katonák *inspirálják* a felnövekvő generációt, és gyakran hivatkoznak rájuk a „korunk hősei” megjelöléssel, az oroszok által jól ismert Lermontov-regény címére utalva.³² A hazatérő *hősök* nemcsak a felelősségre vonást kerülik el még emberiség elleni bűnök esetén is, de kitüntetést is kaphatnak a tetteikért, ahogyan a bucsai mézszárlást elkövető egyik alakulat, a 64. gépesített lövészdandár.³³ Az elesett katonák is hősöknek kijáró temetést kapnak.

Dicsőségükből pedig közösségük is részesülhet. A Kamcsatka-félszigeten található Szedanka eldugott kis faluját az a dicsőség érte, hogy szinte minden munkaképes férfilakója beállt szerződéses katonának, így kiérdemelte a „katonai dicsőség faluja” címet.³⁴ A Szedankáról szóló, hivatkozott kisfilm ugyanakkor rávilágít arra, hogy a katonának állók sok esetben nem, vagy nem csak a dicsőségért állnak be, hanem kilátástalan helyzetükből menekülnek. Az anyagból kiderül, hogy a településen egészen sanyarú állapotok uralkodnak, az omladozó házak nagyobb részében nincs vezetékes víz, a falu lakóinak egy, közös, fűtetlen, kerti, vízöblítés nélküli illemhelyen kell osztoznia, és arról panaszkodnak, hogy nincs munkalehetőség a környéken. Az egyébként állami csatorna filmje mindezeket az általa is középkorinak nevezett körülményeket természetesen nem az ország szociálpolitikai kudarcaként jellemezte, hanem olyan adottságként, amely még inkább kidomborítja az innen harcolni indulók önfeláldozását, hiszen saját nehézségeik ellenére is fegyvert fogtak a hazáért és *önkéntesnek* álltak.

Az állítólagos *önkéntesek* ugyanakkor orosz viszonylatban busás anyagi juttatásokért szerződnek le, amire vélhetően nem lenne szükség, ha pusztán a dicsőség ígérete elég lenne. Vlagyiszlav Inozemtsev (2023) azóta sokat hivatkozott művében mutatta

²⁹ *Письмо девочки спасло солдату жизнь.* [online], 2024. 03. 13. Forrás: Россия-1 [2026. 01. 06.].

³⁰ *Russian Military Encourages „Real Men” to Step Forward in Recruitment Ad.* [online], 2023. 04. 21. Forrás: NBC News [2026. 01. 06.]; Slayton, Nicholas: *This New Russian Military Recruiting Video Is Nuts.* [online], 2024. 08. 31. Forrás: Task & Purpose [2026. 01. 06.].

³¹ Talanova, Daria: *Cradle Snatchers. The Kremlin is Now Targeting Russian Children as Young as Three with its Pro-War Propaganda.* [online], 2024. 10. 18. Forrás: Novaya Gazeta Europe [2026. 01. 06.] és Talanova, Daria: *Class Warfare. Veterans of the War in Ukraine are Increasingly Taking up Teaching Roles in Russian Schools.* [online], 2025. 04. 03. Forrás: Novaya Gazeta Europe [2026. 01. 06.].

³² Kusakov, Vagyim: *Герои нашего времени: как ветераны СВО вдохновляют подрастающее поколение.* [online], 2025. 08. 01. Forrás: Regnum [2026. 01. 06.].

³³ Csurgó Dénes: *Putyin kitüntette az egyik, Bucsza megszállásában részt vett alakulatot.* [online], 2022. 04. 18. Forrás: 444 [2026. 01. 06.].

³⁴ *Седанка. Назад в средневековье.* [online], 2024. 08. 03. Forrás: Kamchatka Life [2026. 01. 06.].

be „Putyin halálgazdaságtanát”: a Putyin-rendszer az anyagi ösztönzőkkel racionális választással teszi a halált. A szerződéses katonák fizetését, egyéb juttatásait és az elesett katona után a családnak járó kártérítést jelentős mértékben megemelték. Egy átlagos katona eleste után a családja legalább 15-16 millió rubelt kap, ami a szegényebb régiók 35-40 ezer rubeles átlagfizetéséhez viszonyítva 31 évnyi bér. Anyagi szempontból tehát egy deprivált régióban élő család számára *megéri* feláldozni egy férfi családtagot, hiszen a halála annyi pénzt hoz a házhoz, amennyit lehet, hogy egész hátralévő életében összesen sem tudna megkeresni az orosz férfiak átlagos várható élettartamát figyelembe véve.³⁵ A juttatásokat pedig Inozemtsev 2023-as írásához képest már több alkalommal emelték, központilag és regionálisan különböző mértékben is.³⁶ Tehát ha például valaki Tatár földön szerződik le, a jelenlegi feltételek szerint kap egy egyszeri, 3,1 millió rubeles egyszeri szerződéskötési támogatást, havi 200 ezer rubel fizetést, további díjazást a harcban szerzett érdemekért, ellenséges technika megsemmisítéséért, feladatok sikeres végrehajtásáért, valamint teljes felszerelést és ruházatot. A családja minden gyerek után havi 20 ezer rubelt, az iskolás gyerekek naponta ingyen meleg ételt és kedvezményes üdülőtábori részvételt. Emellé a katonának jár akár 100 ezer rubel házfelújításra, ideiglenesen szünetelnek az adósságbehajtásai.³⁷

Mindezek mellé az önkéntesek családjai különféle kedvezményeket kapnak, úgymint a hitelek elengedését, a gyerekeik ingyen tanulhatnak, és az egyetemre is könnyebben kerülhetnek be. Egy 2022-es elnöki rendelet 10%-os, fenntartott kvótát határoz meg a veteránoknak és gyerekeiknek a felsőoktatásba való bekerüléshez, tehát elsőbbséget élveznek, és a felvételi vizsgák alól is mentességet kapnak.³⁸ Egyre gyakoribb, hogy protokolláris eseményeken, különféle átadásokon a politikusok mellett veteránok is kitüntetett helyen ülnek, beszédet mondanak, sőt, Vlagyimir Putyin több alkalommal is az *új elit*ként beszélt róluk.³⁹ A Hősök ideje néven meghirdetett kormányzati program szintén ezt az elitcserét hirdeti és tűzi ki célul, illetve hogy ezzel is vonzóbb opciónak mutassa az *önkéntességet*, amely után akár fontos pozíciókhoz is lehet jutni a jövőben.⁴⁰

A pozitív ösztönzők felsorolásából természetesen nem maradhat ki az orosz állampolgárság ígérete az ukrán fronton való katonai szolgálatért cserébe. A lehetőség Oroszországban letelepedni szándékozó külföldieknek és családjainak szól.⁴¹

³⁵ Inozemtsev, Vladislav: *Putin's «Deathonomics»*. [online], 2023. 07. 11. Forrás: Riddle Russia [2026. 01. 06.].

³⁶ *Russian Defense Ministry Proposes 7.6 Percent Pay Raise for Military Personnel, Outpacing Government's Earlier Plan*. [online], 2025. 07. 22. Forrás: Meduza [2026. 01. 06.], továbbá *Putin Doubles Signing Bonuses for Volunteers to Fight in Ukraine*. [online], 2024. 08. 01. Forrás: Euractiv [2026. 01. 06.], valamint *Russians Offered Quadruple Salary to Sign up for War in Ukraine*. [online], 2025. 10. 08. Forrás: 9news [2026. 01. 06.].

³⁷ Murtazin, Albert: *В Татарстане – лучшие условия: выплату за контракт на СВО с Минобороны подняли до 3,1 млн рублей*. [online], 2025. 08. 08. Forrás: KazanFirst [2026. 01. 06.].

³⁸ *Указ о дополнительных мерах поддержки семей военнослужащих и сотрудников некоторых федеральных государственных органов*. [online], 2022. 05. 15. Forrás: Oroszország elnöke [2026. 01. 06.].

³⁹ Hopkins, Valerie – Lobzina, Alina: *Chastened by Past Wars, Kremlin Tries to Elevate Its Veterans*. [online], 2025. 01. 28. Forrás: The New York Times [2026. 01. 06.].

⁴⁰ Elliott, Bethany: *Kremlin Uses «Time of Heroes» Program to Ensure Loyalty of Ambitious Veterans*. [online], 2025. 05. 22. Forrás: Jamestown Foundation [2026. 01. 06.] és *Heroes of Their Time. Inside Putin's New Scheme to Identify the Next Generation of Russian Leaders Among Veterans of the War in Ukraine*. [online], 2024. 12. 11. Forrás: Novaya Gazeta Europe [2026. 01. 06.].

⁴¹ Bartosiewicz–Żochowski 2024.

A sajtóhírek szerint főképp közép-ázsiaiakat és kubaiakat toboroznak így.⁴² Nagyobb médiavisszhangot viszont inkább az állítólagos „melegpropaganda” elől családjával Amerikából Oroszországba költöző, az állampolgárság ígéretéért cserébe a seregbe belépő, majd eltűnő Derek Huffman esete keltett.⁴³ Külön kategóriát képeznek továbbá a külföldi zsoldosok, akik nem szükségszerűen orosz állampolgárságért, hanem pusztán a pénzért szerződnek le az orosz haderőhöz.⁴⁴

Kényszer, megtevesztés, hatalommal való visszaélés

A pozitív motivációk mellett jelen vannak negatív ösztönzők is. Bár a fent vázolt esetek némelyikénél is minimum kérdéses, hogy a szerződéses katonának állásban mennyire játszanak erős szerepet a pozitív ösztönzők és mennyire a gazdasági kilátástalanság, ezekben az esetekben az illetőnek valószínűsíthetően lenne reális esélye máshogy dönteni. A döntés privilégiuma ugyanakkor nem mindenkinek jár. A szabad döntés joga fel sem merül például az orosz megszállás alatt álló kelet-ukrajnai területeken. Itt Faustine Vincent (2025) leírása szerint erőszakkal és tömegesen sorozzák be a „paszportizált” (kényszerrel az orosz állampolgárság felvételére kényszerített) 18 és 60 év közötti férfiakat, hogy azután a saját népük ellen küldjék őket harcba. Donyeckben és Luhanszkban az invázió kezdete óta már nyolc sorozási hullám zajlott le, de az elfoglalt zaporizzsjai és herszoni területeken is folyamatban van. Ez 2022 óta csak az említett területeken mintegy 210 ezer embert érintett a becslések szerint, pontos adatokat Moszkva nem ad ki.⁴⁵ A frontra és támogató műveletekhez küldött, mintegy 15 ezer észak-koreai katona esetében szintén nem beszélhetünk szabad döntésről, hiszen a kelet-ázsiai diktatúra a katonáit otthon maradt családtagjaikkal zsarolja, illetve a zsoldjuk tetemes részére is ráteszi a kezét.⁴⁶ Elfogott észak-koreai katonák azt állították, hogy nem is tudták, hogy a frontra küldik őket.⁴⁷

A megtevesztés, több elfogott szerződéses katona elmondása alapján, ismétlődő elem. Volt olyan kenyai futó, aki állítása szerint orosz futóversenyre indult, de becsapták, illetve Szomália, Sierra Leone, Togo, Kuba és Srí Lanka állampolgárai is beszámoltak csalárd praktikákról.⁴⁸ Természetesen itt is érdemes forráskritikával élni, hiszen ezek a beszámolók ukrán hadifogságban születtek, de a motívumok hasonlósága szembeötlő. Hasonlóképpen vertek át indiaiakat is, akiknek a fronttól távoli munkát ígértek, mégis a harcmezőn találták magukat. Az ügy pedig olyan súlyos volt, hogy Narendra Modi

⁴² Fencsik Tamas: *Öldöklésért cserébe állampolgárság és pénz jár – az orosz hadsereg a szegény kubaiak felé kacsintgat.* [online], 2023. 09. 07. Forrás: Euronews [2026. 01. 06.].

⁴³ Bakró-Nagy Ferenc: *Oroszországba menekült a melegpropaganda elől az amerikai apuka, de arra nem számított, hogy kiküldik harcolni a frontra.* [online], 2025. 07. 19. Forrás: Telex [2026. 01. 06.].

⁴⁴ Wiseman, Lewis: *Russia Increases Recruitment of Foreign Fighters through Targeted Social Media Campaigns.* [online], 2025. 12. 07. Forrás: ABC News [2026. 01. 06.].

⁴⁵ Vincent, Faustine: *Fighting Their Own Country: Hundreds of Thousands of Ukrainians Have Been Forcibly Conscripted by Russia.* [online], 2025. 10. 22. Forrás: Le Monde [2026. 01. 06.].

⁴⁶ Csoma Mózés (2025): *Észak-koreai katonák az orosz–ukrán fronton.* *Nemzet és Biztonság*, 18(2), 58–70.

⁴⁷ Blackburn, Gavin: *Elfogott két észak-koreai katonát az ukrán hadsereg.* [online], 2025. 01. 12. Forrás: Euronews [2026. 01. 06.].

⁴⁸ Molnár Réka: *Orosz futóversenyre indult a kenyai futó, végül az orosz frontra került, majd ukrán hadifogságban kötött ki.* [online], 2025. 09. 23. Forrás: Telex [2026. 01. 06.].

miniszterelnök moszkvai látogatása alkalmával szóvá is tette, az orosz fél pedig megígérte, hogy hazaengedi őket.⁴⁹ Szintén nincsenek választási helyzetben azok, akiknek az aláírást ráhamisítják a szerződésre. Ez történt Nyikita Molocskovszkijjal, aki mielőtt meghalt a fronton, még megvádolta a feletteseit az aláírása meghamisításával, de a törvényszéki és kriminológiai intézeti vizsgálat őt igazoló eredményét már nem érte meg.⁵⁰

A hatalmi helyzettel való visszaélés gyakori elem az önkéntesnek állás kikényszerítésében. Számos alkalommal dokumentált jelenség Oroszországban, hogy intézményekben a hierarchia felsőbb szintjein állók különféle kényszerítő eszközökkel érik el, hogy az alattuk lévők leszerződjenek a seregbe, ezzel javítva a saját kvótáikat. Példa erre Csebarkul városa, ahol rendszeres, hogy a katonai helyőrség számos alakulatában szolgáló sorkatonákat változatos módszerekkel szerződésre kényszerítik.⁵¹ Ahogyan konszolidált autokráciákban egyébként is szokás, az igazságszolgáltatás és büntetés-végrehajtás is megértette a politikai akaratot arra, hogy a problémás, „antiszociális elemek” minél nagyobb számban menjenek a frontra, egyszerre szolgálva ezzel katonai célokat, és javítva a belföldi rendőrségi statisztikákat. Oleszja Geraszimenko (2025) írta le azt a 2024 óta fennálló gyakorlatot, miszerint a rendőrök tetemes összeget kapnak jutalmul, ha meggyőzik a letartóztatottat, hogy a bíróság helyett menjen inkább harcolni a frontra. A rendőröknek a szerződés aláírását mint opciót kötelező is prezentálniuk a gyanúsított-nak. Tekintve, hogy a rendőr erősen érdekelt abban, hogy az illetőt meg tudja győzni az aláírásról, hiszen akár 100 ezer rubel is ütheti a markát (ami a cikkben megszólaló forrás szerint az egyhavi rendőri fizetésnek legalább kétszerese), a kényszerítés és fizikai erőszak változatos formáit dokumentálták. Hasonlóan motivált beszervezést ugyanakkor nemcsak a rendőrség, de a nyomozó hatóság, a Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB), a mentőszolgálat, a vámügy és a bírósági végrehajtók is végeznek.

Amennyiben a vádlott beáll szerződésesnek, az ellene folyó eljárást azonnal felfüggesztik, és amint a frontra kerül, meg is szűnik, tehát jól látható, hogy az intézmények dolgozói több szempontból is érdekeltek abban, hogy e felé a megoldás felé terelgessék a vádlottakat.⁵²

Az elítéltek esetében a döntés ugyan felmerül, de a szabad döntéshozatal messze nem egyértelmű, ugyanis az orosz büntetés-végrehajtásban széleskörűen előfordul a kínzás.⁵³ Az ezt tiltó európai egyezményből Oroszország 2025-ben hivatalosan is kilépett.⁵⁴ Az invázió megindításakor a hivatásos orosz haderő még nem, csupán a Wagner-csoport és a hasonló katonai magánvállalatok toborozhattak börtönből, majd az állami szervezet átvette ezt a gyakorlatot. A toborzás férfi és női börtönökből egyaránt zajlik. A *Meduza*

⁴⁹ Sebastian, Meryl: *Modi and Putin: Russia Promises Release of Indians Fighting in Its Army*. [online], 2024. 07. 10. Forrás: BBC [2026. 01. 06.].

⁵⁰ *'They Lie at Every Step' After 20-Year-Old Russian Conscript Is Killed in Ukraine, Forensic Analysis Confirms His Military Contract Signature Was Forged*. [online], 2024. 12. 11. Forrás: Meduza [2026. 01. 06.].

⁵¹ *Unwilling Signatories. Conscripts as Young as 18 are being Pressured to Sign up for War at a Garrison in the Russian Urals*. [online], 2025. 05. 14. Forrás: Novaya Gazeta Europe [2026. 01. 06.].

⁵² Gerasimenko, Olesya: *Полицейским платят 100 тыс за вербовку задержанных на «СВО»*. [online], 2025. 07. 10. Forrás: Verstka [2026. 01. 06.].

⁵³ *UN Human Rights Council: Russia Must Reform Its Prison System and Put an End to Torture*. [online], 2024. 05. 22. Forrás: European Prison Litigation Network [2026. 01. 06.].

⁵⁴ *Kilép a kínzás elleni európai egyezményből Oroszország*. [online], 2025. 09. 20. Forrás: Szabad Európa [2026. 01. 06.].

(2025) által megszólaltatott jogvédő, Olga Romanova szerint a női rabokat még könnyebb is belekényszeríteni a szerződés aláírásába, mint a férfiakat. A nők életét ugyanis könnyebb elviselhetetlenné tenni anélkül, hogy konkrét szabályokat szegne meg a börtön vezetése, elég csak elzárni a vizet egy hónapra, vagy megvonni tőlük a tisztasági betéteket.⁵⁵ Ugyanakkor természetesen nem minden rab dönt a katonaság mellett kínzás hatására. A BBC orosz fiatalok droghasználatával foglalkozó dokumentumfilmjében (2025) például egy letartóztatott mefedronfőző fiatal vezeti le a riporternek, mik a lehetőségei:

„– Mit érzek? Semmit. Úgyis börtönben kötöttem volna ki. Mind tudjuk, hogyan végződik ez, és hány év jár érte. Az első három hónapban nagyon hiányzik a szabadság. De aztán hozzászoksz. A rácsos ablakon át látod az embereket sétálni, az autókat elmenni, de belül üres és unott vagy. Hogyan látom a jövőt? Nos, közeleg a tárgyalás. Elítélnék. Aztán megyek és harcolok Oroszországért. Csak azt remélem, elég sokáig élek ahhoz, hogy amnesztiát kapjak, és szabad emberként léphessek ki a börtönből.

– Mondd, készen állsz kimenni és embereket ölni?

– Nem állok készen arra, hogy 12 és fél évet töltsék börtönben.”⁵⁶

Az édesanyjának pedig annak visszaemlékezése alapján így adta elő döntését, hogy megy a frontra:

„Anya, tudod, mit tettem, és hogy nem leszek ugyanaz az ember, amikor kijövök. Soha nem kapok esélyt arra, hogy újrakezdjem. De ha bevonulok, lehet, hogy egy év múlva kint lehetek, talán még kitüntetések is kapok.”⁵⁷

Összegzés

A tanulmány összegyűjtötte a nyilvános információkból rekonstruálható pozitív és negatív ösztönzőket, amelyek segítségével a Kreml az ukrán frontra toboroz, és amelyekkel az orosz haderő utánpótlásáról gondoskodik. Pozitív ösztönzőnek tekinthető a teljes kontroll alatt tartott orosz információs térben megvalósuló hőskultuszépítés és az orosz hadsereg morális értékeit hangsúlyozó propaganda. Mindez kiegészül a militarizálódás egyre nagyobb térnyerésével az oktatásban és az élet számos más területén. A katonák dicsőítése és a háborús propaganda áthatja a jelenlegi orosz mindennapokat, ami kiegészül a társadalmi felemelkedés ígéretével és a dicsőséggel, és ebből az egyén környezete is részesülhet. Nagyon fontos pozitív ösztönzők az anyagi juttatások, amelyek rendkívül magas voltára vélhetően nem lenne szükség, ha a pozitív propaganda és ideológia maga elég lenne. Ezenkívül az orosz állampolgárság ígérete is vonzó egyes külföldi célcsoportok számára. Bizonyos esetekben egyértelmű, hogy kényszer hatására lép valaki az orosz haderő kötelékébe, például a megszállt ukrán területek besorozott férfilakossága

⁵⁵ 'A Way out of a Cage' Why More and More Inmates from Russian Women's Prisons Are Reportedly Signing Army Contracts. [online], 2025. 04. 10. Forrás: Meduza [2026. 01. 06.].

⁵⁶ Как российские подростки оказываются в ловушке наркобизнеса | Документальный фильм Би-би-си. [online], 2025. 09. 26. Forrás: BBC News – Русская служба 2025 [2026. 01. 06.].

⁵⁷ Как российские подростки оказываются в ловушке наркобизнеса | Документальный фильм Би-би-си 2025.

és az észak-koreai katonák. Ugyanakkor számos olyan esetről tudunk, ahol megtévesztést és hatalmi visszaéléseket dokumentáltak, hiszen az orosz haderő, igazságszolgáltatás és büntetés-végrehajtás is szembeül a felsőbb politikai elvárással, hogy minél több embert küldjenek szerződéses katonaként a frontra. Azt, hogy a döntés meghozatalában mekkora szerepet játszottak a pozitív ösztönzők, és mennyit a kényszer, megtévesztés és hatalmi visszaélések, kívülről lehetetlen hitelesen rekonstruálni. A téma további kutatása ugyanakkor számos irányban folytatódhat, többek között akár mélyinterjúk készítésével a háború aktív szakaszának végét követően.

Felhasznált irodalom

- 'A Way out of a Cage' Why More and More Inmates from Russian Women's Prisons Are Reportedly Signing Army Contracts.* [online], 2025. 04. 10. Forrás: Meduza [2026. 01. 06.].
- Aris, Ben: *Russia Blocks a Record 417,000 Websites in 2024 as the Kremlin Tightens its Control over RuNet.* [online], 2025. 01. 29. Forrás: bne IntelliNews [2026. 01. 06.].
- Bakró-Nagy Ferenc: *Oroszországba menekült a melegpropaganda elől az amerikai apuka, de arra nem számított, hogy kiküldik harcolni a frontra.* [online], 2025. 07. 19. Forrás: Telex [2026. 01. 06.].
- Bartosiewicz, Miłosz – Żochowski, Piotr: *Putin's Foreign Legion. Foreigners Fighting in the War with Ukraine.* [online], 2024. 02. 20. Forrás: OSW Centre for Eastern Studies [2026. 01. 06.].
- Blackburn, Gavin. *Elfogott két észak-koreai katonát az ukrán hadsereg.* [online], 2025. 01. 12. Forrás: Euronews [2026. 01. 06.].
- British Intelligence Estimates Overall Russian Casualties in the Ukraine War at 1,118,000.* [online], 2025. 10. 14. Forrás: Ukrinform [2026. 01. 06.].
- Casualties of the Russian Troops in Ukraine.* [online]. Forrás: MINFIN [2026. 01. 06.].
- Coalson, Robert: *Data-Stealing? Battery-Draining? An Anti-VPN Campaign Sweeps Russian Social Media.* [online], 2022. 07. 30. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2026. 01. 06.].
- Csoma Mózes (2025): Észak-koreai katonák az orosz–ukrán fronton. *Nemzet és Biztonság*, 18(2), 58–70. Online: <https://doi.org/10.32576/nb.2025.2.5>
- Csurgó Dénes: *Putyin kitüntette az egyik, Bucsa megszállásában részt vett alakulatot.* [online], 2022. 04. 18. Forrás: 444 [2026. 01. 06.].
- Elliott, Bethany: *Kremlin Uses "Time of Heroes" Program to Ensure Loyalty of Ambitious Veterans.* [online], 2025. 05. 22. Forrás: Jamestown Foundation [2026. 01. 06.].
- Fencsik Tamas: *Öldöklésért cserébe állampolgárság és pénz jár – az orosz hadsereg a szegény kubaiak felé kacsintgat.* [online], 2023. 09. 07. Forrás: Euronews [2026. 01. 06.].
- Gerasimenko, Olesya: *Полицейским платят 100 тыс за вербовку задержанных на «СВО».* [online], 2025. 07. 10. Forrás: Verstka [2026. 01. 06.].
- Heroes of Their Time. Inside Putin's New Scheme to Identify the Next Generation of Russian Leaders Among Veterans of the War in Ukraine.* [online], 2024. 12. 11. Forrás: Novaya Gazeta Europe [2026. 01. 06.].
- Gulenko, Petr (2021): Political Discussion as a Propaganda Spectacle: Propaganda Talk Shows on Contemporary Russian Television. *Media, Culture & Society*, 43(5), 906–924. Online: <https://doi.org/10.1177/0163443720974230>
- Hopkins, Valerie – Lobzina, Alina: *Chastened by Past Wars, Kremlin Tries to Elevate Its Veterans.* [online], 2025. 01. 28. Forrás: The New York Times [2026. 01. 06.].
- Идите лесом.* [online]. Forrás: Идите лесом [2026. 01. 06.].
- Inozemtsev, Vladislav: *Putin's «Deathonomics».* [online], 2023. 07. 11. Forrás: Riddle Russia [2026. 01. 06.].
- Источник «Медузы»: в армию собираются призвать 1,2 миллиона человек В Москве план мобилизации — до 16 тысяч.* [online], 2022. 09. 23. Forrás: Meduza [2026. 01. 06.].
- Как российские подростки оказываются в ловушке наркобизнеса | Документальный фильм Би-би-си.* [online], 2025. 09. 26. Forrás: BBC News – Русская служба 2025. [2026. 01. 06.].

- Kilép a kínzás elleni európai egyezményből Oroszország.* [online], 2025. 09. 20. Forrás: Szabad Európa [2026. 01. 06.].
- Kusakov, Vagyim: *Герои нашего времени: как ветераны СВО вдохновляют подрастающее поколение.* [online], 2025. 08. 01. Forrás: Regnum [2026. 01. 06.].
- Luchenko, Ksenia: *Inside and Outside Censorship: The Russian Media Landscape Two Years after the Outbreak of the War.* [online], 2024. 05. 22. Forrás: Re-Russia [2026. 01. 06.].
- Massicot, Dara: *Russian Military Wartime Personnel Recruiting and Retention 2022–2023.* [online], 2024. 07. 16. Forrás: Rand Corporation [2026. 01. 06.].
- Michel, Casey: *Narrating the War: Analyzing Russia's Narratives for its Invasion of Ukraine–Atlantic Council.* [online], 2025. 12. 19. Forrás: Atlantic Council [2026. 01. 06.].
- Molnár Réka: *Orosz futóversenyre indult a kenyai futó, végül az orosz frontra került, majd ukrán hadifogságban kötött ki.* [online], 2025. 09. 23. Forrás: Telex [2026. 01. 06.].
- Murtazin, Albert: *В Татарстане – лучшие условия: выплату за контракт на СВО с Минобороны подняли до 3,1 млн рублей.* [online], 2025. 08. 08. Forrás: KazanFirst [2026. 01. 06.].
- Persecution of the Anti-War Movement Report: Three Years into Russia's Full-Scale Invasion of Ukraine. February 2025.* [online], 2025. 03. 05. Forrás: OVD-Info [2026. 01. 06.].
- Pomerantsev, Peter – Weiss, Michael (2014): *The Menace of Unreality: How the Kremlin Weaponizes Information, Culture and Money.* New York: IMR.
- Pomerantsev, Peter (2015): *Nothing Is True and Everything Is Possible: The Surreal Heart of the New Russia.* New York: PublicAffairs.
- Письмо девочки спасло солдату жизнь.* [online], 2024. 03. 13. Forrás: Россия-1. [2026. 01. 06.].
- Putin Doubles Signing Bonuses for Volunteers to Fight in Ukraine.* [online], 2024. 08. 01. Forrás: Euractiv [2026. 01. 06.].
- Rácz András: *A részleges mozgósítás teljes sokkja.* [online], 2022. 10. 01. Forrás: 444 [2026. 01. 06.].
- Reuveny, Rafael – Aseem, Prakash (1999): *The Afghanistan War and the Breakdown of the Soviet Union. Review of International Studies*, 25(4), 693–708. Online: <https://doi.org/10.1017/S0260210599006932>
- Russia: Freedom in the World 2024 Country Report.* [online], 2024. Forrás: The Freedom House [2026. 01. 06.].
- Russia Calls up 300,000 Reservists, Says 6,000 Soldiers Killed in Ukraine.* [online], 2022. 09. 21. Forrás: Reuters [2026. 01. 06.].
- Russian Defense Ministry Proposes 7.6 Percent Pay Raise for Military Personnel, Outpacing Government's Earlier Plan.* [online], 2025. 07. 22. Forrás: Meduza [2026. 01. 06.].
- Russian Force Generation and Technological Adaptations Update June 6.* [online], 2025. 06. 06. Forrás: Institute for the Study of War [2026. 01. 06.].
- Russian Losses in the War with Ukraine. Mediazona Count, Updated.* [online], 2025. 11. 11. Forrás: Mediazona [2026. 01. 06.].
- Russian Military Encourages „Real Men” to Step Forward in Recruitment Ad.* [online], 2023. 04. 21. Forrás: NBC News [2026. 01. 06.].
- Russians Offered Quadruple Salary to Sign up for War in Ukraine.* [online], 2025. 10. 08. Forrás: 9news [2026. 01. 06.].
- Sauer, Pjotr: *“The Army Has Nothing”: New Russian Conscripts Bemoan Lack of Supplies.* [online], 2022. 10. 20. Forrás: The Guardian [2026. 01. 06.].
- Schwartz, Paul – Gorenburg, Dmitry: *Russian Military Mobilization During the Ukraine War: Evolution, Methods, and Net Impact.* [online], 2024. 08. 10. Forrás: CNA [2026. 01. 06.].
- Sebastian, Meryl: *Modi and Putin: Russia Promises Release of Indians Fighting in Its Army.* [online], 2024. 07. 10. Forrás: BBC [2026. 01. 06.].
- Sebestyén Gyula gyűjtése (1906). Köveskállya.
- Седанка. Назад в средневековье.* [online], 2024. 08. 03. Forrás: Kamchatka life [2026. 01. 06.].
- Slayton, Nicholas: *This New Russian Military Recruiting Video Is Nuts.* [online], 2024. 08. 31. Forrás: Task & Purpose [2026. 01. 06.].
- Solomon, Christopher: *Warning: The Kremlin Is Preparing to Mobilize Reservists on a Rolling Basis to Fight in Ukraine for the First Time.* [online], 2025. 10. 13. Forrás: Institute for the Study of War [2026. 01. 06.].

- Talanova, Daria: *Cradle Snatchers. The Kremlin Is Now Targeting Russian Children as Young as Three with its Pro-War Propaganda*. [online], 2024. 10. 18. Forrás: Novaya Gazeta Europe [2026. 01. 06].
- Talanova, Daria: *Class Warfare. Veterans of the War in Ukraine are Increasingly Taking up Teaching Roles in Russian Schools*. [online], 2025. 04. 03. Forrás: Novaya Gazeta Europe [2026. 01. 06].
- Taubman, Philip: *Soviet Lists Afghan War Toll: 13,310 Dead, 35,478 Wounded*. [online], 1988. 05. 26. Forrás: The New York Times [2026. 01. 06].
- ‘They Lie at Every Step’ After 20-Year-Old Russian Conscript Is Killed in Ukraine, Forensic Analysis Confirms His Military Contract Signature Was Forged*. [online], 2024. 12. 11. Forrás: Meduza [2026. 01. 06].
- Tyshchenko, Kateryna: *Mobilised Russian Reservists Face Shortage of Clothes, Shoes and Equipment*. [online], 2022. 10. 23. Forrás: Ukrainska Pravda [2026. 01. 06].
- Tolz, Vera – Teper, Yuri: Broadcasting Agitainment (2018): A New Media Strategy of Putin’s Third Presidency. *Post-Soviet Affairs*, 34(4), 213–227. Online: <https://doi.org/10.1080/1060586X.2018.1459023>
- Указ о дополнительных мерах поддержки семей военнослужащих и сотрудников некоторых федеральных государственных органов*. [online], 2022. 05. 15. Forrás: Oroszország elnöke [2026. 01. 06].
- UN Human Rights Council: Russia Must Reform its Prison System and Put an End to Torture*. [online], 2024. 05. 22. Forrás: European Prison Litigation Network [2026. 01. 06].
- Unwilling Signatories. Conscripts as Young as 18 are being Pressured to Sign up for War at a Garrison in the Russian Urals*. [online], 2025. 05. 14. Forrás: Novaya Gazeta Europe [2026. 01. 06].
- Вечер с Владимиром Соловьевым. Рубикон перейден: спецоперация России началась. Эфир от 24.02.2022*. [online], 2022. 02. 24. Forrás: Россия-1 [2026. 01. 06].
- Вечер с Владимиром Соловьевым. Вина мертвого русского писателя, мировой идиотизм и дуб. Эфир от 03.03.2022*. [online], 2022. 03. 03. Forrás: Россия-1 [2026. 01. 06].
- Vincent, Faustine: *Fighting Their Own Country: Hundreds of Thousands of Ukrainians Have Been Forcibly Conscripted by Russia*. [online], 2025. 10. 22. Forrás: Le Monde [2026. 01. 06].
- ‘We Were Just Dodging Bullets’ Mobilized Men from Novosibirsk Refused to Fight after They Were Sent to the Front with No Training*. [online], 2022. 11. 16. Forrás: Meduza [2026. 01. 06].
- Where Have Russians been Fleeing to Since Mobilisation Began?*. [online], 2022. 10. 06. Forrás: Reuters [2026. 01. 06].
- Wiseman, Lewis: *Russia Increases Recruitment of Foreign Fighters through Targeted Social Media Campaigns*. [online], 2025. 12. 07. Forrás: ABC News [2026. 01. 06].
- Written off in Advance How an Untrained and Unarmed ‘Platoon’ of New Conscripts from Moscow Was Decimated near Svatove*. [online], 2022. 10. 26. Forrás: Meduza [2026. 01. 06].

Felméry Zoltán,¹ Márton Richárd²

A szubszaharai Afrika védelmi kiadásainak vizsgálata³

Elemzésünk a szubszaharai Afrika védelmi kiadásainak alakulását vizsgálja 2008 és 2023 között. Ennek keretében be kívánjuk mutatni a kontinentális szintű tendenciákat, valamint figyelmet kívánunk fordítani arra, hogy mely tényezők formálták a katonai szempontból jelentős államok védelmi ráfordításait.

Kulcsszavak: védelmi kiadások, katonai hatalom, átalakuló világrend, szubszaharai régió

The Examination of Defence Expenditure Trends in Sub-Saharan Africa

The paper describes the evolution of defence expenditure trends in the Sub-Saharan region between 2008 and 2023. In this context, we make an attempt to present spending trends at continental level, and pay particular attention to the factors that have developed the defence budget of major military powers.

Keywords: defence expenditure, military power, transforming world order, Sub-Saharan region

Bevezetés

Átalakuló világrendünkben⁴ a hatalmi képességek egyik indikátorát a katonai/védelmi célokra fordított erőforrások jelentik, ugyanis katonai eszközöket, hadianyagokat, védelmi felszerelést, kiképzést és a jövőre vonatkozó haditechnikai fejlesztéseket az erőforrások függvényében tudnak biztosítani az államok. E tekintetben a 2008/2009-es gazdasági világválság cezúrát jelentett, ugyanis – legkésőbb – ettől az időszaktól a klasszikus nyugati nagyhatalmak fokozatosan veszítenek hatalmi képességeikből.⁵ Ez a hatalomvesztés relatív a felemelkedő globális és regionális hatalmakkal szemben, aminek háttérében először a változó gazdasági hatalmat, majd a politikai érdekartikuláció új hangsúlyait, végül pedig az érdekérvényesítés katonai eszközeinek fejlesztési lehetőségeit láthatjuk az elmúlt

¹ Felméry Zoltán az NKE EJK JLI tudományos munkatársa.

² Márton Richárd az NKE EJK JLI szakmai gyakornoka.

³ A tanulmány elkészítését a TKP2021-NVA-16 azonosítószámú *Alkalmazott katonai műszaki, had- és társadalomtudományi kutatások a nemzetvédelem, nemzetbiztonság területén a Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon* című projekt támogatta.

⁴ Tóth Péter (2021): A poszthegeemoniális nemzetközi hatalmi rendről. In Kajtár Gábor – Sonnevend Pál (szerk.): *A nemzetközi jog, az uniós jog és a nemzetközi kapcsolatok szerepe a 21. században. Tanulmányok Valki László tiszteletére*. Budapest: ELTE Eötvös, 841–854.

⁵ Csiki Varga Tamás (2014): *A gazdasági válság hatása a Magyarországgal szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére*. *Nemzet és Biztonság*, 7(2), 77–100.

évtizedben. A relatív hatalomvesztés értékeléséhez érdemes megismernünk a nyugati világon túli területek katonai és védelmi képességeit. Elemzésünk ennek érdekében a szubszaharai Afrika védelmi kiadásainak 2008 utáni alakulását mutatja be, a regionális szintű tendenciák mellett külön is figyelmet szentelve annak, hogy milyen tényezők formálták az egyes jelentős államok védelmi ráfordításait. Írásunk egy elemzősorozat része,⁶ az összehasonlíthatóság kedvéért az adatokat ez esetben is 2023-ig dolgoztuk fel.

A szubszaharai régió védelmi kiadásainak alakulása

A Szubszahara, vagy más néven Fekete-Afrika, az afrikai kontinens Szaharától délre elhelyezkedő területét jelenti, ahol a teljesség igénye nélkül olyan országok találhatók, mint Angola, Etiópia, Kenya, Mali, Nigéria vagy a Dél-afrikai Köztársaság. A régió, amelynek lakossága majdnem eléri a 800 millió főt, nagyságrendileg Afrika teljes lakosságának kétharmadát adja. A térségben nagy számban jelennek meg bukott vagy törékeny államok, az ezeket rangsoroló Fragile State Index „élmezőnyében” rendszerint szubszaharai országok szerepelnek.⁷ Egyrészt nagy fokú instabilitás jellemzi tehát a régiót, másrészt ez a világ legszegényebb és gazdaságilag leginkább kiszolgáltatott térsége,⁸ amely tényezők értelemszerűen hatással vannak a védelmi kiadások alakulására is.

A regionális védelmi kiadások áttekintéséhez elsősorban a Stratégiai Tanulmányok Nemzetközi Intézetének (IISS) 1959 óta kiadott *The Military Balance* című „stratégiai kalauzait” és a *Military Balance+* névre hallgató adatbázisát⁹ használjuk fel.¹⁰ Az IISS az afrikai kontinentet két térségre osztja. Egyrészt az észak-afrikai és a közel-keleti országokat együtt, másrészt a Szaharától délre eső országokat tekinti önálló régióknak. Mi is igazodunk ehhez a felosztáshoz, elemzésünkben pedig az utóbbiakra koncentrálunk.¹¹ Az IISS 173 országgal kapcsolatban ad közre információkat a védelmi és katonai képességekről és ezáltal azok finanszírozási szükségleteiről. Ez a legtöbb ország esetén a hivatalosan közzétett védelmi költségvetési adatokat jelenti. Amikor azonban további, a védelemmel kapcsolatos kiadásokról megbízhatóan ítélt források is elérhetők, ezeket is közreadják. Az adatbázis a nemzeti kormányok és a nemzetközi szervezetek (ENSZ, EBESZ) adatszolgáltatásán túl elsősorban a Nemzetközi Valutaalap (IMF), a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD), a Világbank és három regionális pénzügyi szervezet

⁶ A védelmi kiadások regionális vizsgálata tárgyában korábban megjelent írásainkhoz lásd Csoma Mózes et al. (2025): *Ázsia védelmi kiadásainak alakulása és ennek háttere a jelentősebb katonai hatalmak esetében 2008–2023 között*. *Nemzet és Biztonság*, 18(2), 77–91; Csiki Varga Tamás et al. (2024): *Az észak-amerikai és európai regionális védelmi kiadások elemzése – Trendek és tanulságok*. *NKE JLI Stratégiai Védelmi Kutatási Program Elemzések*, 17. és a Csiki Varga Tamás – Felméry Zoltán (2023): *A NATO védelmi kiadásainak értékelése*. *NKE JLI Stratégiai Védelmi Kutatási Program Elemzések*, 4.

⁷ *Fragile State Index Annual Report 2023*. [online], 2013. Forrás: Fund for Peace [2025. 09. 29.].

⁸ *UN List of Least Developed Countries*. [online]. Forrás: UNCTAD [2025. 09. 29.].

⁹ *Military Balance+ Database*. [online]. Forrás: International Institute for Strategic Studies [2024. 02. 07.]. Az elemzésben bemutatott valamennyi adat forrása a fenti adatbázis.

¹⁰ Az elemzésben megtalálható, külön hivatkozás nélkül közölt valamennyi számadat forrása a fenti adatbázis. Az ettől független adatokat természetesen a szokásos módon hivatkozunk.

¹¹ Az észak-afrikai és közel-keleti országok védelmi kiadásait a terveink szerint egy következő elemzésben értékeljük majd.

(az Interamerikai, az Ázsiai és az Afrikai Fejlesztési Bank) adataira támaszkodik. Mindettől függetlenül természetesen ezzel az adatbázissal kapcsolatban is felmerülhetnek módszertani dilemmák. Ezeket azonban, köszönhetően annak, hogy korábbi írásainkban már felhívtuk rájuk a figyelmet,¹² itt és most figyelmen kívül hagyjuk.

A fekete-afrikai térség hagyományosan a legkisebb állami védelmi költségvetéssel rendelkező régió a világban, a szubszaharai államok katonai kiadásainak globális kiadásokhoz viszonyított aránya nagyságrendileg mindössze 1%. 2023-ban ez az arány 0,92%-ot tett ki,¹³ de a korábbi években sem lépte át az 1,3%-ot. Ennek értelmében kijelenthető, hogy a szubszaharai államok védelmi kiadásainak jelentősége elenyésző a világ más régióihoz viszonyítva. Mivel azonban elemzéssorozatunkban valamennyi régió védelmi kiadásainak alakulását áttekintjük, nem kívánunk eltekinteni ettől a szubszaharai országok esetében sem.

Az 1. ábra az utóbbi másfél évtized regionális kiadásainak alakulását mutatja konstans, 2015-ös dollárárfolyamon számolva. A rögzített dollárban kifejezett kiadások használatának indoka, hogy az adatsorokból célszerű kiszűrni a pénzromlás hatását. Ennek alkalmazásával világosabb képet kaphatunk a ténylegesen katonai képességekre fordított kiadások alakulásáról. 2008 és 2014 között erőteljes emelkedés volt megfigyelhető, hat év alatt gyakorlatilag megduplázódott a védelmi kiadások összege. Ennek az volt az indoka, hogy a magas éves GDP-növekedés miatt volt forrás a védelmi költségvetések emelésére.¹⁴ 2014-et követően ezzel ellentétes tendencia zajlott le, az évtized második felében bekövetkező gazdasági dekonjunktúra miatt a védelmi kiadásokban is jelentős csökkenés következett be. Az történt, ami ilyen esetben történni szokott: a költségvetési források szűkülésével egyetemben a kormányok visszafogták a védelemre fordítható kiadásokat is. 2019-től azonban, a koronavírus-járvány rövid időszakát leszámítva, lényegében ismételen növekednek a védelmi kiadások. A vírus miatt 2020 és 2021 között a regionális kiadások reálértéken visszaestek, ami elsődlegesen a térség két legnagyobb védelmi költségvetéssel jellemezhető országának, a Dél-afrikai Köztársaságnak és Nigériának volt köszönhető.¹⁵ 2021 után viszont folytatódott a növekedés, így a regionális kiadások 2023-ra több mint 7%-kal emelkedtek. Összességében pedig a vizsgált másfél évtized alatt, körülbelül 60%-kal, 12 milliárdról 19 milliárd dollárra nőttek. A jelentős növekedés mellett azonban továbbra is elmondható, hogy ez a Fekete-Afrikára jellemző összesített érték lényegében egy közepes méretű európai ország védelmi költségvetésével egyenértékű,¹⁶ és eltörpül a világ katonai értelemben vett nagyhatalmainak és az általuk dominált régióknak a védelmi kiadásaitól.

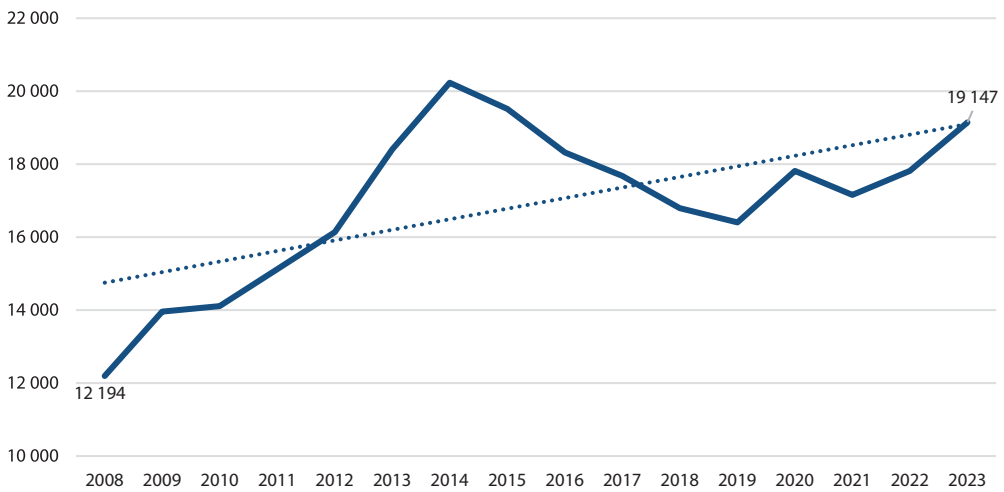
¹² Csiki Varga et al. 2024.

¹³ Az IISS adatai szerint 2023-ban a világ egésze 2200 milliárd dollárt, míg a régió 20,3 milliárd dollárt költött védelemre.

¹⁴ *Africa's Growth Set to Reach 5.2 Percent in 2014 with Strong Investment Growth and Household Spending*. [online], 2014. 04. 07. Forrás: World Bank [2025. 09. 30.].

¹⁵ *World Military Expenditure Continues to Climb while African Defence Expenditure Drops*. [online], 2023. 05. 05. Forrás: Defenceweb [2025. 09. 30.].

¹⁶ Lengyelország (17,6 milliárd) vagy Spanyolország (16,3 milliárd) körülbelül ennyit költ évente védelemre.

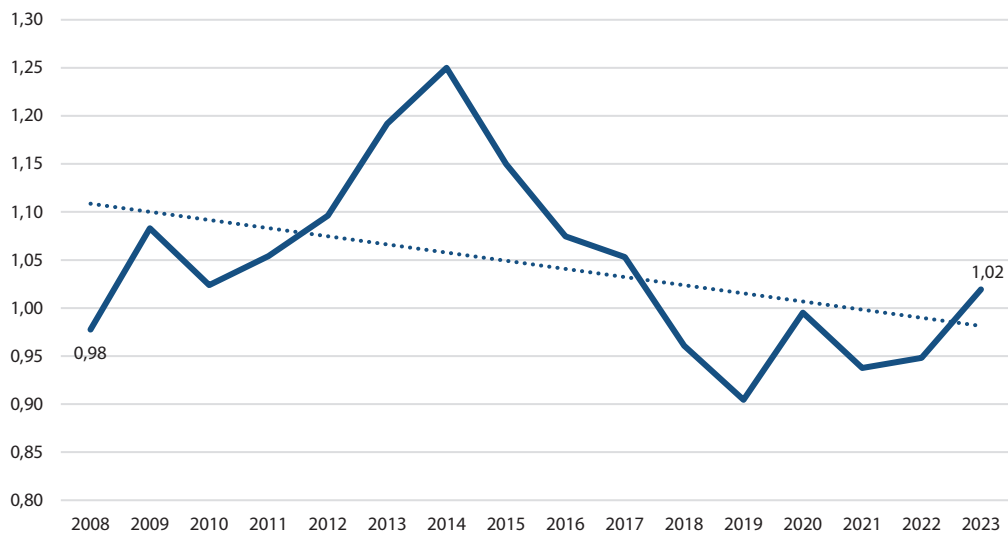
**1. ábra: A szubszaharai régió védelmi kiadásai
(2015. konstans millió USD)**

Forrás: a szerzők szerkesztése a The Military Balance adatbázis alapján

A védelmi kiadásokat kifejezhetjük a GDP arányában is. Az alapvetően a nemzetközi összehasonlíthatóság érdekében képzett mutatószám azt mutatja meg, hogy a megtermelt GDP mekkora hányadát fordítják védelemre. A szubszaharai térség esetén ennek az arányszámnak az alakulása a 2. ábrán figyelhető meg.

Kijelenthető, hogy 2008 és 2023 között nagyságrendileg a GDP 1%-át fordította a régió védelmi célokra, és ezzel – Latin-Amerikát leszámítva – jóval elmarad a világ más térségeitől. 2023-ban a térség GDP-arányosan 1,02%-ot költött védelemre.¹⁷ A mutatószám növekedési dinamikája a 2010-es évek közepéig nagyjából megegyezik a fentiekben látottakkal. A 2010-es évek közepéig még a növekvő GDP ellenére is, valamennyire bővülni tudott a regionális kiadási arány. Ezt követően azonban a mutatószám ismét visszaesett erre az 1% körüli értékre.

¹⁷ Ezzel szemben 2023-ban az ázsiai régió a GDP 1,46, az európai régió 1,59, az észak-amerikai régió 3,2, az eurázsiai régió 4,22, a közel-keleti és észak-afrikai régió pedig 4,34%-át költötte védelemre. A szubszaharai térségnél e mutatószám alapján egyedül a latin-amerikai régió költött kevesebbet, egészen pontosan 0,84%-ot.

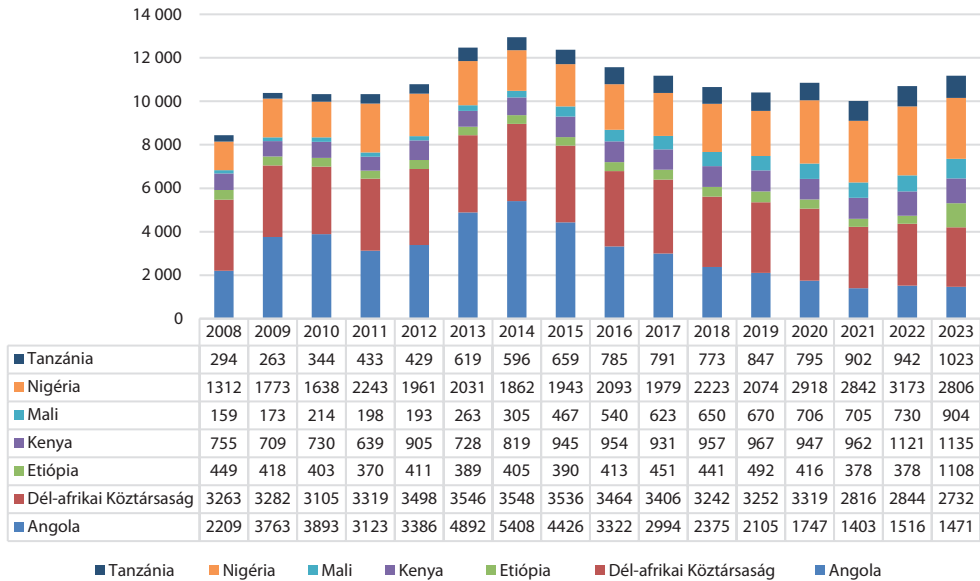

2. ábra: A szubszaharai régió GDP-arányos védelmi kiadásai (%)

Forrás: a szerzők szerkesztése a The Military Balance alapján

Az egyes szubszaharai országok védelmi finanszírozásának speciális jellemzői

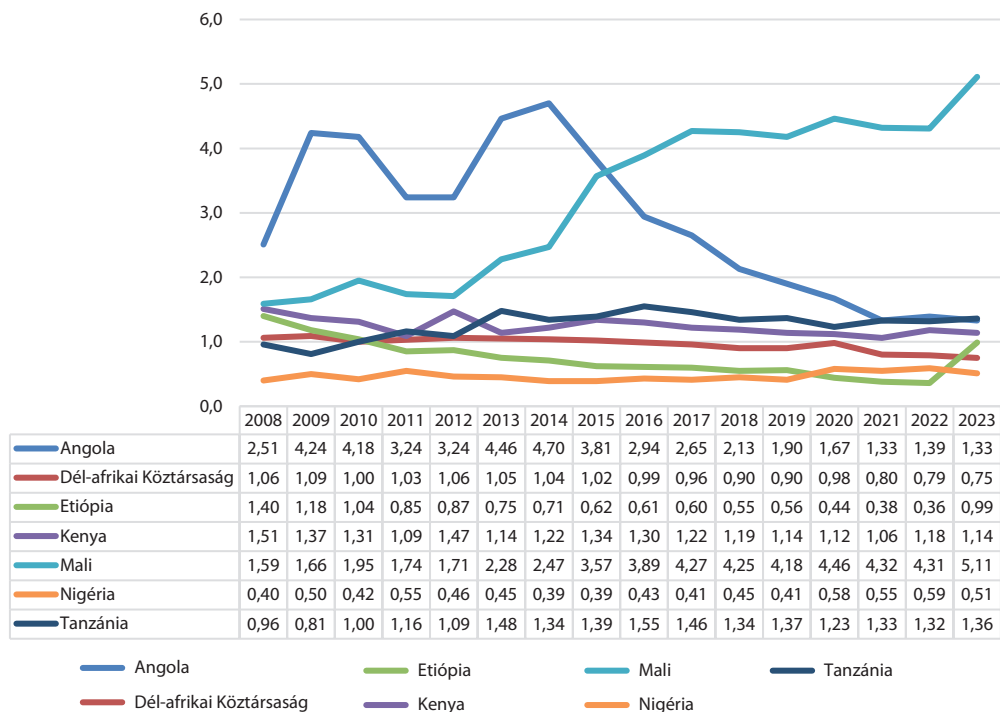
Fekete-Afrika katonai tevékenység és kiadások tekintetében leginkább releváns országait, valamint védelmi kiadásaik 2015-ös dollárárfolyamon számolt értékét a 3. ábra tartalmazza. Jól látható, hogy a felsorolt országok védelmi kiadásai 2023-ban valahol egy- és hárommilliárd dollár között találhatók. A nagyságrendek érzékeltetése érdekében érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy ez még a legnagyobb költségvetéssel jellemezhető Nigéria és Dél-afrikai Köztársaság esetén is tulajdonképpen Magyarország szintje. Ebben az évben ugyanis hazánk 3,1 milliárd dollárt költött védelemre (2015-ös rögzített árfolyamon).

3. ábra: A szubszaharai régió legfontosabb országai és azok védelmi kiadásai (2015. konstans millió USD)

Forrás: a szerzők szerkesztése a The Military Balance alapján

A térség legfontosabb országainak GDP-arányos védelmi kiadásait pedig a 4. ábra szemlélteti. Figyelemre méltó, hogy míg az országok többsége esetén ez a mutatószám valahol a 0,5–1,5%-os tartományban található, addig napjainkban Mali ez alól kivételt jelent. Az egyes országok védelmi finanszírozásának speciális jellemzőit lentebb fejtjük ki.

4. ábra: A szubszaharai régió legfontosabb országai és azok GDP-arányos védelmi kiadásai (%)

Forrás: a szerzők szerkesztése a *The Military Balance* alapján

Mali

Mali védelmi költségvetését, a térség valamennyi államához hasonlóan, a hagyományos biztonsági kihívások határozzák meg, amelyek ez esetben is túlmutatnak a katonai biztonság dimenzióján: környezeti kihívások, etnikai ellentétek és vallási konfliktusok egyaránt jellemzik az országot. Mali esetében is igaz a térség szinte egésze esetén fennálló jelenség, amely szerint bizonyos földrajzi területekre az államok kormányzatai nem képesek kiterjeszteni befolyásukat,¹⁸ és a különböző társadalmi törésvonalak mentén kibontakozó ellentétek eszkalációja katonai konfliktushoz vezet, ami változást eredményez a védelmi kiadásokban.

A védelmi kiadások növekedése, legyen szó a reálértéken értelmezett kiadásokról, illetve a nominális kiadások GDP-hez viszonyított arányáról, 2012 után kezdtek látványosan növekedni. 2012 és 2023 között a védelmi kiadások 193 milliőről 904 millió dollárra növekedtek, a GDP-arányos mutatószám pedig 1,71%-ról 5,11%-ra nőtt. Ennek pedig megvolt az oka. Az országban ugyanis 2012 elején tuareg klánok és iszlamista felkelők

¹⁸ Vörös Zoltán – Tarrósy István (2024): *Átalakuló világrend – Az unipoláris pillanat vége?* Budapest: Ludovika.

robbantottak ki konfliktust, a biztonsági környezet romlott, ezért a mali kormányzat költségvetési forrásait egyrészt saját védelmére fordította, másrészt Franciaországtól kért segítséget az ország stabilizálására. Noha az egykori gyarmattartó hadereje majdnem egy évtizedig jelen volt a régióban, csak korlátozott sikereket ért el. Elsődleges célját azonban megvalósította, hiszen Mali fővárosát, Bamakót a felkelők képtelenek voltak elfoglalni a francia haderővel szemben.¹⁹

A francia beavatkozás egyrészt bebizonyította, hogy a nemzetközi közösség számára sem közömbös a szubszaharai térség biztonsága, és Európát továbbra is több tényező kapcsolja össze a régióval és annak államaival. Franciaországnak a gyarmati múlt miatt speciális kötődése alakult ki Malival, de más európai országok számára is fontos a térség stabilitása. Már csak önmagában a migráció miatt is, aminek természetesen táptalaja lehet a törekeny biztonsági környezet. Emellett, a mali felkelés új lendületet adott olyan katonai célkitűzéseknek, amelyek a kontinens biztonságának szavatolására irányultak, mint például az Afrikai Készenléti Erők (ASF) létrehozása,²⁰ amelynek koncepcióját 2013-ban dolgozták ki. A biztonság garantálása érdekében pedig természetesen jelentkeztek konkrét fegyverkezési igények is, amelyek jelentős ráfordítást jelentettek és jelentenek a régió országai, így Mali számára is. Ennek eklatáns példája volt, hogy Mali, több más afrikai országhoz hasonlóan, 2015-ben szerződést kötött egy EMB-314 Super Tucano típusú brazil gyártmányú többfeladatú merev szárnyú repülőgéppel beszerzésére.²¹

Az ország biztonsági helyzete azonban még ma is törekeny, a korábban vázolt problémák egy része még 2023-ban is fennáll. Továbbra is komoly probléma például a szélsőséges iszlamista csoportok térnyerése.²² Emellett mind a belpolitikai helyzet, mind a nemzetközi kapcsolatrendszer is átalakult. Noha 2016–2018-ban még reménykeltő tendenciák formáltak az ország stabilitását, és elképzelhető volt, hogy Franciaország és az Európai Unió támogatásával Mali kilábaljon a 2012-es felkelés hatásaiból, 2020-ban és 2021-ben újabb felkelések törtek ki, és hatalomátvétel történt az országban. Az új rezsim kapcsolata a franciákkal, köszönhetően annak, hogy nem tartotta be azt az ígérését, hogy 2022-ben választásokat ír ki, hamar ellenségesre fordult. A kétoldalú kapcsolatok mélypontja pedig akkor következett be, amikor az oroszországi Wagner-csoport zsoldosai a bamakói vezetéssel kötött szerződés értelmében megjelentek az országban.²³ A francia kontingens 2022-ben el is hagyta Malit, 2023-ban pedig Bamako kérésére az ENSZ Biztonsági Tanácsa a MINUSMA békefenntartó misszió befejezéséről döntött.²⁴

A katonai kiadások alakulásából azonban jól látható, hogy Mali „beárazta” a külföldi erők távozásával létrejövő vákuumot. A békefenntartó erők és a francia alakulatok nélkül ugyanis Bamako – önmagán kívül – kizárólag az orosz katonai jelenletre támaszkodhat. Az oroszok tevékenysége azonban egyrészt inkább a bizonytalanságot fokozta a lakosság

¹⁹ Ehhez lásd Marsai Viktor (2021a): *Rejtő nyomában – magyar szerepvállalás a Task Force Takubában*. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések, 21.

²⁰ International Institute for Strategic Studies (2015): *The Military Balance 2015*. London: Routledge, 422.

²¹ International Institute for Strategic Studies (2016): *The Military Balance 2016*. London: Routledge, 425.

²² *Situation in Mali. Report of the Secretary-General*. [online], 2023. 01. 06. Forrás: United Nations [2025. 10. 01.].

²³ International Institute for Strategic Studies(2023): *The Military Balance 2023*. London: Routledge, 422–423.

²⁴ *Az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozata a MINUSMA befejezéséről*. [online], 2023. 06. 30. Forrás: United Nations [2025. 10. 01.].

körében,²⁵ másrészt negatív következménye lehet Mali védelmi célkitűzéseire nézve, ha az orosz–ukrán háború hatásai közvetetten elérik az országot: a szankciók akadályozhatják a fegyverszerződéseket, illetve a katonai személyzetre az orosz vezetés Ukrajnában tarthat igényt.

Kenya

Kenya védelemre fordított erőforrásainak áttekintése esetén észrevehetjük, hogy a kiadások 2011-et követően megugranak (639 millió dollárról egy év alatt 905 millió dollárra), majd rövid csökkenést követően közel lineárisan emelkednek tovább. Ennek az emelkedésnek köszönhetően a védelmi kiadások az általunk vizsgált időszakban másfélszeresükre nőttek: 2023-ban már 1135 millió dollárt költött Kenya katonai célokra. Mivel azonban az ország GDP-jének növekedési dinamikája nagyobb volt, mint a védelmi kiadások növekedése, a GDP-arányos kiadások értéke visszaesett (a 2008-as 1,51%-ról 2023-ban 1,14%-ra).

A védelmi kiadásokban a 2010-es években látott növekedés ez esetben sem független a térség biztonsági kihívásaitól. Kenya szempontjából a legnagyobb veszélyforrást a terrorizmus jelenti.²⁶ 2011-ben az al-Shabaab terrorista csoporthoz köthető iszlamisták által elkövetett emberrablások a feszültségek fokozódását jelezték, amire válaszul Kenya elindította az Operation Linda Nchi névre keresztelt hadműveletet.²⁷ A művelet célja egy körülbelül 100 km szélességű pufferzóna létrehozása volt Szomália *de jure* határai mentén. Kenya ugyanis megpróbálta megelőzni egyes iszlamista csoportoknak az országba szivárgását. Ez ugyanis, köszönhetően annak, hogy egyes gyenge szubszaharai államok képtelenek ellenőrizni saját területüket, ebben a régióban létező jelenség.²⁸ Az ország abból a szempontból biztosan kényszerhelyzetben van, hogy egyik legfőbb bevételi forrása a turizmus. A terrorizmus általi fenyegetettség így nemcsak az ott élők biztonságára, hanem a megélhetésére is hatást gyakorol.²⁹

Ezekkel a kihívásokkal szemben ellenálló képességet kell kialakítani, ami Kenya esetében egyrészt egyfajta nyugati orientációban testesül meg, ideértve az észak-atlanti térség meghatározó katonai államaival – az Egyesült Államokkal és az Egyesült Királysággal – kötött védelmi szövetségeket. Másrészt a szomáliai tapasztalatok alapján paradigmaváltás történt a védelempolitikában. 2012-ben ugyanis elfogadtak egy új törvényt, amely a kenyai védelmi erőkhöz kapcsolódó kérdéseket szabályozza.³⁰ A törvény meghatározza a fegyveres erőkkel összefüggő modernizációs kérdéseket, és szabályozza

²⁵ *Malian Military Junta Scuttles Security Partnerships while Militant Violence Surges*. [online], 2023. 02. 27. Forrás: Africa Center for Strategic Studies [2025. 10. 01.].

²⁶ Anderson, David M. – McKnight, Jacob (2014): Kenya at War: Al-Shabaab and Its Enemies in Eastern Africa. *African Affairs*, 114(454), 1–27.

²⁷ *The Military Balance 2015* 2015: 425.

²⁸ Ehhez lásd Tarrósy István (2011): Kenya harca az al-Shabaab ellen – A „Linda Nchi” hadművelet sikerének lehetősége. *Afrika Tanulmányok*, 5(4), 41–46.

²⁹ Ehhez lásd Király Péter: *Az al-Shabaab és Kenya: a terrorizmus és a kenyai-szomáliai történeti kapcsolatok viszonyrendszere*. [online], 2015. 05. 17. Forrás: Biztonságpolitika [2025. 10. 01.].

³⁰ *Kenya Defence Forces Act*. [online], 2012. 08. 17. Forrás: The Republic of Kenya [2025. 10. 01.].

a katonai költségvetések prioritásait.³¹ A reálértéken mért kiadásokban fent látott növekedés tulajdonképpen ennek a modernizációnak az eredménye. A kenyai állam már 2014-ben bejelentette, hogy célja a védelmi képességek fejlesztése, és erre akár egymilliárd dollárt is hajlandó fordítani. Az elkövetkező években pedig el is indultak az ezzel kapcsolatos beszerzések: 2016-ban és 2017-ben is jelentős eladásokat hagyott jóvá az Obama-adminisztráció Kenya számára.³² Az ilyen jellegű beszerzések remélhetőleg alkalmassá teszik a fegyveres erőket a terrorista csoportok elleni harcra. Emellett Kenya ma már részt tud venni nemzetközi műveletekben is. A Kelet-afrikai Közösség (EAC) égisze alatt körülbelül 900 fős legénységgel támogatta például a beavatkozást a Kongói Demokratikus Köztársaságban.³³

Etiópia

Kenya északi szomszédja Etiópia, amely a 135 millió főt meghaladó lakosságával a térség egyik legjelentősebb állama, gazdasági és katonai szempontból egyaránt. A ma már nagyságrendileg félmillió aktív főt foglalkoztató etióp katonaság méretét tekintve a legnagyobb a térségben.³⁴ A regionális biztonsági kihívások természetesen Etiópiát is terhelik. Az Etióp Népi Védelmi Erők (ENDF) ezért eredendően a külső fenyegetésekre koncentrálnak, különös tekintettel Eritreára és Szomáliára.³⁵ A haderő méretéből kifolyólag azonban az ország nemzetközi műveletekben, így ENSZ békefenntartó missziókban is részt vesz több mint egy évtizede.³⁶

Méretét tekintve még világviszonylatban sem lebecsülhető etióp haderő ellátása forrásokkal azonban a vizsgálati időtávunk alatt csaknem mindvégig korlátozott maradt. 2008 és 2022 között a védelemre fordított források reálértékét tekintve Etiópia a szubszaharai országok hátsó mezőnyében volt megtalálható. E másfél évtized alatt a védelmi kiadások lényegében hol stagnáltak, hol kicsit csökkentek. Ennek eredményeképpen a 2008-ban 450 milliárd dollárt elköltő ország 2022-ben már csak 378 milliárd dollárt fordított a védelmére. Ennek köszönhetően a 2000-es évek végén 1%-ot meghaladó kiadási arány a 2010-es évek közepére 0,5%-ra, a 2020-as évek elejére pedig 0,36%-ra esett. Ez az arány kiemelkedően alacsonynak minősülne bárhol a világban, de még az egyébként is alacsony GDP-arányos védelmi kiadási aránnyal jellemezhető régióban is igaz, hogy nem találunk még egy országot, amelynek a neve mellett ilyen alacsony érték szerepelne. Ugyanakkor azt is fontos látni, hogy az ország gazdasági teljesítménye lehetővé tette volna a védelmi kiadások növelését. 2008 és 2022 között Etiópia GDP-je 4,5-szeresére bővült.³⁷ Ráadásul a gazdaságot érintő jövőbeni prognózisok is kedvezők. Az Afrikai Fejlesztési

³¹ *The Military Balance 2015* 2015: 426.

³² Campbell, John: *U.S. Arms Sales to Kenya*. [online], 2017. 03. 07. Forrás: Council on Foreign Relations [2025. 10. 01.].

³³ *The Military Balance 2023* 2023: 431.

³⁴ International Institute for Strategic Studies (2025): *The Military Balance 2025*. London: Routledge, 440.

³⁵ International Institute for Strategic Studies (2022): *The Military Balance 2022*. London: Routledge, 441.

³⁶ International Institute for Strategic Studies (2014): *The Military Balance 2014*. London: Routledge, 417.

³⁷ *GDP (current US\$) – Ethiopia*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 03.].

Bank Etiópia esetén az idei évre is 5%-ot meghaladó növekedést jósol.³⁸ A katonai ráfordítások növelése mégis elmaradt, aminek okai a képességek helyett sokkal inkább a politikai szándékokban rejlenek, és a 2002-ben elfogadott kül- és biztonságpolitikai stratégiáig nyúlnak vissza. Ez ugyanis kimondta, hogy – hacsak nem éri az országot közvetlen fenyegetés, akkor – a GDP 2%-a alatt kell tartani a védelmi kiadásokat.³⁹

2020-at követően azonban, ha lassan is, de fordulat következett be, aminek elsődleges oka a tigréi háború volt. 2020-ban konfliktus robbant ki az ország északi részén a Tigré Népi Felszabadítási Front (TPLF) és az etióp kormányzat között, ami tulajdonképpen egy két évig tartó polgárháborúvá terebélyesedett. Az etnikai ellentétekkel súlyosított hatalmi harc⁴⁰ aktív szakaszát a pretóriai megállapodás zárta le 2022 novemberében.⁴¹ Ezzel párhuzamosan, illetve ezt követően pedig az etióp kormányzat négyeszeresére növelte a védelmi kiadásait.

A tigréi konfliktus utóhatásai minden bizonnyal az elkövetkező évek biztonságpolitikai prioritásait is meghatározzák majd, ami látszódnia fog a katonai költségvetés alakulásának dinamikáján is. Az etnikai feszültségek nem múltak el, ezért anyagi erőforrásokat kell allokálni az elrettentőképeség fejlesztésére. Látható kihívást jelent továbbá az al-Shabaab terrorista csoport közelsége is.⁴² Az iszlamisták 2022-ben egyszer már betörték Etiópiába, ezzel igazolva az államon kívüli erőszakos csoportok általi fenyegetettségét.⁴³ Emellett Etiópia védelempolitikai szerepvállalásaiban továbbra is hangsúlyt kapnak a nemzetközi katonai együttműködések, az Afrikai Unió és az Egyesült Nemzetek Szervezete által vezetett békefenntartó műveletek.⁴⁴ Látható, hogy Etiópia stabilitása és védelmi potenciálja a teljes régió számára meghatározó. Vélelmezhetően ezzel a felismeréssel függ össze, hogy az Amerikai Egyesült Államok 2022-ben 1,8 milliárd dollár támogatást juttatott el Etiópiába humanitárius célokra.⁴⁵ Az USA kormánya ezt annak ellenére tette, hogy egy évvel korábban – a franciákhoz hasonlóan – a tigréi konfliktus miatt korlátozta gazdasági és biztonsági segítségnyújtási akcióit.⁴⁶ Mindenképpen említésre méltó az is, hogy eközben Kína és az Oroszországi Föderáció is biztonsági együttműködés kiépítésébe kezdett Etiópiával, és fegyverszállítmányokkal is segítették a szubszaharai országot.⁴⁷ A globális rend átalakulásának nagyhatalmi versengése tehát tovább nehezíti a regionális államok, így Etiópia helyzetét, hiszen az érdekkülönbségek akár új konfliktusok forrásai is lehetnek.

³⁸ *Highlights of the 2025 Africa's Macroeconomic Performance and Outlook (MEO) Report*. [online], 2025. 02. Forrás: African Development Bank Group [2025. 10. 03.].

³⁹ *The Military Balance 2014* 2014: 418.

⁴⁰ Erről lásd Marsai Viktor (2021b): „Add meg magad vagy halj éhen!” – polgárháború és humanitárius válság Etiópiában. *Horizont*, 12.

⁴¹ International Institute for Strategic Studies (2024): *The Military Balance 2024*. London: Routledge, 462.

⁴² *The Military Balance 2025* 2025: 472.

⁴³ *The Military Balance 2023* 2023: 423.

⁴⁴ *The Military Balance 2024* 2024: 491.

⁴⁵ Vörös–Tarrósy 2024.

⁴⁶ *The Military Balance 2022* 2022: 440.

⁴⁷ *The Military Balance 2022* 2022: 440.

Dél-afrikai Köztársaság

A térség országai közül az egyik legtöbbet, 2,7 milliárd dollárt, a Dél-afrikai Köztársaság költötte 2023-ban katonai célokra. Elsőre talán azt gondolhatjuk, hogy természetes a dél-afrikai elsőség, hiszen a kontinens egyik legnagyobb országáról beszélünk. Ez azonban, tévesen, csak a hazai köztudatban van így. Az ország lakosságának számát tekintve csak a hatodik, területének nagyságát tekintve pedig csak a kilencedik az afrikai országok sorában. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a Dél-afrikai Köztársaság esetén a legjelentősebb gazdasággal rendelkező és az egyik legfejlettebb szubszaharai országról beszélhetünk.⁴⁸ Ez esetben tehát nem a méret, hanem a fejlettség determinálja a regionális szinten magasnak mondható katonai kiadásokat.

A még mindig magas védelmi kiadások azonban a vizsgált másfél évtizedben reálértéken összességében több mint 15%-kal csökkentek. Sőt, mivel 2008 és 2015 között még minimális növekedés volt tapasztalható, az azóta eltelt időszakban bekövetkezett csökkenés még jelentősebb. 2015 és 2023 között közel 23%-kal, ebből önmagában 2020 és 2023 között 16%-kal esett vissza a katonai kiadások értéke. A visszaeső kiadások természetesen a GDP-arányos mutatószám alakulását is befolyásolták. A mutatószám 2008 és 2016 között lényegében 1%-on stagnált, azóta azonban érezhetően csökkent, és 2023-ban már csak 0,75% volt. Mivel a vizsgált időszakban összességében 20%-kal bővült az ország GDP-je,⁴⁹ a nominálisan is visszaeső katonai kiadások természetesen negatív hatást gyakoroltak a mutatószám alakulására.

A kiadások 2012–2015 között voltak a legmagasabbak. A Dél-afrikai Nemzeti Védelmi Erő (SANDF) ebben az időszakban továbbra is a régió egyik legképzettebb hadereje volt (körülbelül hatvanezer fős aktív állománnyal és mintegy tizenötezer tartalékkal), ami lehetővé tett bizonyos mértékű hatalomkiterjesztési képességet. A haderő továbbra is aktív szerepet játszott különböző afrikai békefenntartó missziókban (például az ENSZ kelet-kongói intervenció dandárjában), és más afrikai erők kiképzésében és támogatásában.⁵⁰ Ugyanakkor már ekkoriban is felmerültek komoly finanszírozási problémák, amelyek korlátoztak bizonyos képességeket. Különösen a taktikai légi szállítási kapacitás volt korlátozott. Az ekkoriban hatalomban lévő védelmi miniszterek és az ország védelmi bizottsága már ekkor felhívta a figyelmet arra, hogy a haderő egy „lefelé irányuló spirálban” van. Ezeket a felvetéseket pedig katonai kudarcok is igazolták. Amikor például 2012-ben a MONUSCO (az ENSZ Kongói Demokratikus Köztársaságban fennálló stabilizációs missziója) kudarcot vallott az ország keleti részének védelmében, Dél-Afrika nem tudta sem megerősíteni, sem kivonni a régióban állomásozó erőit. Amikor pedig 2013-ban a Közép-Afrikai Köztársaságban egy kiképző kontingenst ért támadás, ismét lehetetlen volt az azonnali erősítés biztosítása, vagy az ott lévők kimentése.⁵¹ Bár ebben az időben a Dél-Afrikai Köztársaság fordítja az egyik legtöbb forrást védelemre a régióból, a haderőt mégis alulfinanszírozási problémák sújtják. A védelmi kiadások biztosan elmaradnak

⁴⁸ *Human Development Insights*. [online]. Forrás: United Nations Development Programme [2025. 10. 02.].

⁴⁹ *GDP (current US\$)–South Africa*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 02.].

⁵⁰ *The Military Balance 2014 2014*: 458–459.

⁵¹ *The Military Balance 2014 2014*: 414.

a gazdaság teherbíró képességétől: a regionális GDP 27%-át termeli ebben az időben az ország, de a regionális katonai kiadásokhoz csak 21%-kal járul hozzá.⁵²

A finanszírozási helyzet, mint azt a fentiekben láttuk, ezután még tovább romlott. Az ország hozzájárulása a regionális katonai kiadásokhoz a 2020-as évek elején már csak 15% volt.⁵³ A hadsereg pedig megőrizte kétarcúságát. Egyrészt továbbra is igaz, hogy az alulfinanszírozottság miatt a műveleti képességek nehézségekbe ütköznek, ugyanakkor az ország továbbra is fenntartotta nemzetközi szerepvállalásait a Kongói Demokratikus Köztársaságban vagy éppen Mozambikban. Továbbra is kiemelt feladat az ország 4000 kilométert is meghaladó szárazföldi határszakaszának védelme. A különböző szakértői megszólalások szerint ugyanakkor a hadsereg létszáma nem elegendő a feladatok elvégzéséhez, és felszerelésének nagy része elavult és rosszul karbantartott.⁵⁴ 2023-ban nominális értelemben még mindig a Dél-afrikai Köztársaság fordította a legtöbbet katonai célokra, reálértéken azonban, mint azt fent láthatjuk, Nigéria már előttük jár. És ha megnézzük a hadsereggel összefüggő jövőbeli fejlesztési elképzeléseket és az ehhez rendelkezésre álló forrásokat, a helyzet továbbra is összetett. A feladatrendszer sokrétű, a rendelkezésre álló költségvetés pedig továbbra is szűkös. Az előttünk álló években a védelmi költségvetést minimálisan ugyan növelni tervezik, de ez a növekedés jóval elmarad az inflációs várakozásoktól,⁵⁵ ami végeredményben tovább erodálja majd a védelmi költségvetés vásárlóerejét.

Nigéria

A reálértéken értelmezett védelmi kiadások alapján, a szubszaharai térség országai közül 2023-ban már Nigéria költötte a legtöbbet katonai célokra.⁵⁶ Még úgy is, hogy a 2022 és 2023 között eltelt egyetlen év alatt 10%-ot meghaladó mértékben csökkentek ezek a kiadásai. A 230 millió fős lakosságával⁵⁷ legnagyobb afrikai ország gazdasági és társadalmi értelemben ugyan még erős fejlődésre szorul, az elmúlt években azonban jelentősen növelte védelmi kiadásait. Az előbbi állítás igazolásául az országról elmondhatjuk, hogy az egy főre eső GDP a dél-afrikainak alig fele.⁵⁸ A *Human Development Index* alapján pedig a szubszaharai országok rangsorának a második felében helyezkedik el, és e tekintetben még Togo és Uganda is megelőzi.⁵⁹

Nigéria 2008 és 2023 között évente átlagosan 2,2 milliárd dollárt költött védelemre 2015-ös, konstans dollárárfolyamon. 2008-ban még 1,3 milliárd dollárt, 2023-ban pedig már 2,8 milliárdot. A kiadások alakulása tehát érezhetően növekvő trendet mutat.

⁵² *The Military Balance 2015* 2015: 424.

⁵³ *The Military Balance 2023* 2023: 420.

⁵⁴ *The Military Balance 2023* 2023: 426.

⁵⁵ Martin, Guy: *Defence Budget Remains Stagnant Despite R5 Billion Allocation for DRC Deployment*. [online], 2025. 03. 13. Forrás: Defenceweb [2025. 10. 02.].

⁵⁶ A folyóáras kiadások számolva, nagyságrendileg 1 milliárd dollárral azonban a Dél-afrikai Köztársaság továbbra is megelőzi Nigériát.

⁵⁷ McKenna, Amy: *List of African Countries by Population*. [online], 2025. 12. 20. Forrás: Britannica [2025. 10. 07.].

⁵⁸ *GDP per Capita, PPP (Current International \$) – South Africa, Nigeria*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 07.].

⁵⁹ *Human Development Insights*. [online]. Forrás: United Nations Development Programme [2025. 10. 02.].

A növekedés azonban, mint azt a fent közreadott diagramból is érzékelhetjük, sem nem lineáris, sem nem inkrementális módon történt. Az adatsor szórása 0,5 milliárd, ami erős ingadozást jelez. Az ország életében volt például olyan időszak (2010-et követően), amikor egy év alatt 37%-kal nőttek a kiadások, a rá következő évben pedig közel 15%-kal csökkentek. Nemcsak a reálértéken számolt, hanem a folyóáras kiadásokban is erős ingadozás figyelhető meg.

A ma 143 ezer aktív katonát foglalkoztató ország⁶⁰ védelmi kiadásainak növekedése leginkább 2019 után valósult meg. Ebben az időszakban az ország a térség összes katonai kiadásainak nagyságrendileg 15%-át adja.⁶¹ A védelmi kiadások növekedése – ami elsősorban a kiadások 90%-át kitevő személyzeti költségek⁶² emelkedésében érhető tetten – ez esetben is az összetett biztonsági helyzetnek köszönhető. Nigéria északon továbbra is küzd a Boko Haram terrorista csoport fenyegetéseivel, ugyanakkor a déli területeket is növekvő instabilitás és a militáns csoportok jelenléte jellemzi. Ráadásul az ország több területén is probléma a pásztorok és a farmerek között eszkalálódó konfliktus.⁶³ Ezek folyamatosan igénylik a fegyveres erők bevetését.

Elsősorban a Boko Haram jelentette évtizedes kihívás feltárta a katonai erők gyengeségeit és reformkezdeményezésekhez vezetett. Ennek következtében Nigéria különös hangsúlyt fektet a felkelésellenes taktikák elsajátítására, előretolt katonai bázisok kiépítésére és gyorsreagálású, különleges erők felépítésére és bevetési képességeinek javítására.⁶⁴ Emellett Nigéria képes regionális műveletek végrehajtására is. Az ország tagja több nemzetközi közös műveletnek és az ECOWAS (Economic Community of West African States) készenléti erőinek is. Többek között ennek is köszönhető, hogy Nigéria folyamatosan fejleszti a képességeit. Támadó és kiképző repülőgépek, járőr- és partvédelmi hajók, kézfegyverek és páncélozott járművek beszerzése és helyi gyártása is folyamatosan napirenden van. Mindez azt eredményezi, hogy a 2020-as évek első felében az ország GDP-arányos védelmi kiadásai közel 0,6%-ra, a 2008 óta látott legmagasabb szintre nőttek. Ez az érték nemzetközi viszonylatban ugyanakkor még mindig nagyon alacsony.

Angola

A függetlenségét 1975-ben elnyerő Angola a területe alapján a hetedik, a népessége alapján pedig a tizenkettedik legnagyobb afrikai ország. Gazdasági fejlettségét tekintve nem sorolható sem a kontinens, sem a régió élvonalába. Az egy főre eső GDP⁶⁵ és a humán fejlettségi mutató⁶⁶ alapján is számos nála fejlettebb ország található a Szaharától délre. A védelmi kiadásokat tekintve azonban az ország a 2010-es években, különösen az évtized első felében, kiemelkedik a szubszaharai országok közül. 2013-ig a Dél-afrikai

⁶⁰ *The Military Balance 2025* 2025: 440.

⁶¹ International Institute for Strategic Studies (2020): *The Military Balance 2020*. London: Routledge, 450.

⁶² International Institute for Strategic Studies (2021): *The Military Balance 2021*. London: Routledge: 442.

⁶³ *The Military Balance 2020* 2020: 453.

⁶⁴ *The Military Balance 2021* 2021: 481–482.

⁶⁵ *GDP per Capita, PPP (Current International \$) – Angola*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 09.].

⁶⁶ *Human Development Insights*. [online]. Forrás: United Nations Development Programme [2025. 10. 02.].

Köztársasággal együtt, azt követően néhány évig pedig önállóan a legtöbbet e célra fordító ország a régióban. A védelmi kiadások 2008-ban reálértéken 2 milliárd dollár környékén találhatók, amely érték 2014-ben már 5,5 milliárd dollárra emelkedik. Folyóáron még többet, 6,8 milliárdot költ ebben az évben Angola katonai célokra.⁶⁷ Ez az érték a régió összes katonai kiadásának 26,1%-át jelenti. Mivel pedig a 2010-es évek közepén nagyságrendileg a régiós GDP 9%-át állítja elő, a katonai kiadások tekintetében a gazdasági erején jóval túlmutató szerepet vállal.⁶⁸ Nem meglepő tehát, hogy az ország GDP-arányos védelmi kiadásainak mutatószáma ebben az időszakban gyakran a 4%-ot is meghaladja. Az ország hadereje ekkor nagyságrendileg 100 ezer főt számlál, és elsődleges feladata az ország szuverenitásának és területi integritásának biztosítása mellett az északi Cabinda tartományban megtalálható szeparatista csoportok korlátozása.⁶⁹ A hadsereg ugyan jelentős regionális erőt képvisel, de a jellemzően szovjet és orosz eredetű felszerelések, amelyeket még az 1975 és 2002 között lezajlott polgárháború során szereztek be, működőképessége ekkoriban vált kérdésessé. Ezért erre az időszakra számos katonai beszerzés datálódik, ami bizonyára tetten érhető a védelmi kiadások megugrásában. A teljesség igénye nélkül Casspir típusú páncélozott járműveket rendeltek Dél-Afrikából, és Szu-30 kéthajtóműves, negyedik generációs nehéz vadászbombázókat és Mi-17 helikoptereket szereztek be Oroszországból.⁷⁰

Az évtized második felében azonban jelentősen csökkenni kezdett az angolai védelmi költségvetés. 2023-ban reálértéken már csak 1,5 milliárd dollárt költött az ország védelemre, ami e tekintetben jóval elmarad a Dél-afrikai Köztársaság és Nigéria hasonló értékeitől. Nem meglepő módon, a GDP-arányos kiadási arány is visszaesett 1,3%-ra. A kiadások visszaesése mögött gazdasági problémák (többek között a valuta leértékelődése és több éves recesszió) állnak. A 107 ezer fős angolai haderő, valamint a fenntartására fordított költségvetés még így is az ötödik legnagyobb a régióban,⁷¹ arányait tekintve azonban az ország már csak a teljes regionális kiadás 6,2%-át teljesíti.⁷² Az elmúlt évek gazdasági problémái és a relatív alacsony olajár érdemben korlátozták tehát az ország védelmi fejlesztéseit. Mivel azonban az ország gazdasága várhatóan növekedni fog az elkövetkező években, ismét nőhet majd a védelmi költségvetés, és tér nyílhat további modernizációra és új kapacitások beszerzésére. Ennek érdekében Angola több országgal is együttműködik. Brazília, Kína, Portugália, az Egyesült Arab Emírségek, Törökország, Oroszország és az Egyesült Államok is fontos szereplő a katonai modernizáció, a védelmi ipari fejlesztés és a tengeri biztonság érdekében. Emellett Angola az egyetlen olyan regionális állam, amely stratégiai légi szállítási kapacitással rendelkezik. Ennek fenntartására 2022-ben közepes teherbírású repülőgépeket rendelt Spanyolországtól.⁷³

⁶⁷ *Military Balance+ Database*. [online]. Forrás: International Institute for Strategic Studies [2024. 02. 07.].

⁶⁸ *The Military Balance 2015* 2015: 424.

⁶⁹ *The Military Balance 2015* 2015: 430.

⁷⁰ *The Military Balance 2015* 2015: 430.

⁷¹ *The Military Balance 2025* 2025: 458.

⁷² *The Military Balance 2025* 2025: 465.

⁷³ *The Military Balance 2025* 2025: 471.

Tanzánia

Tanzánia a közel 70 millió főt elérő lakosságával az ötödik legnagyobb afrikai ország.⁷⁴ Az ország védelmi költségvetésének változásait ez esetben is az állam védelempolitikai célkitűzései, illetve a haderő szerepvállalása határozzák meg. A katonaság célja elsősorban az ország fegyveres védelmének biztosítása, de a tanzániai hadsereg – még ha korlátozott mértékben is – részt vesz nemzetközi műveletekben is. Többek között az ENSZ Kongói Demokratikus Köztársaságban állomásozó különleges alakulatait is támogatta katonai erőkkkel. Az így szerzett tapasztalatok hasznosak a haderőfejlesztés perspektíváinak a meghatározásánál.⁷⁵ A nemzetközi missziók ugyanis rávilágítanak a térség biztonsági kihívásaira, elsősorban a gyenge kormányzattal rendelkező államok okozta instabilitási problémákra. Ez Tanzánia esetén a déli határ mentén működő terrorista csoportok fenyegetéseiben mutatkozik meg. A probléma regionális jellegére utal, hogy ezek a csoportok több szálon kötődnek az Iszlám Államhoz, illetve az al-Kaidához.⁷⁶ Emellett Tanzánia számára komoly kihívást jelent az orvvadászok tevékenysége is. A Természetvédelmi Világalap jelentése szerint a 2010-es évek első felében 60%-kal csökkent az elefántok száma az országban,⁷⁷ és nagy volt a kockázata annak, hogy akár a teljes populáció eltűnhet a Selous Vadrezervátumból a 2020-as években. Az utóbbi időben végrehajtott összehangolt intézkedéseknek – többek között a határokon átnyúló hírszerzési információk megosztásának és a drónos megfigyelésnek – köszönhetően azonban több mint 90%-kal csökkent az elefántokra irányuló orvvadászat mértéke.⁷⁸ A terrorizmus és az orvvadászat mellett, Tanzánia számára évtizedes problémát jelent még a tengeri határai mentén fennálló kalózkodás, amit a hadsereg tengeri képességeinek fejlesztésével igyekeznek korlátozni.⁷⁹ A szerződéses állományt illetően az ország 27 ezer fős hadserege ugyan nem mondható nagynak, ugyanakkor nagyságrendileg 80 ezer fő tartalékkal is rendelkezik.⁸⁰

A fenti kihívásokra adott válaszként mára Tanzánia nominálisan a negyedik legtöbb védelemre költő ország a szubszaharai régióban. 2024-ben a regionális kiadások közel 6%-a Tanzániának volt köszönhető.⁸¹ De nemcsak a nominális, hanem az inflációtól tisztított katonai kiadások is növekedni tudtak 2008 és 2023 között, közel három és félszeresükre. A GDP bővülésének dinamikáját minimálisan meghaladta a védelmi kiadások növekedése, ezért némileg a kiadási arány (1,3%) is emelkedett.

A védelmi kiadások növekedése a 2010-es évek második felében gyorsult fel, köszönhetően annak, hogy az olajiparnak kevésbé kiszolgáltatott államok, mint Tanzánia,

⁷⁴ McKenna 2025.

⁷⁵ *The Military Balance 2023* 2023: 482.

⁷⁶ Vörös–Tarrósy 2024.

⁷⁷ *Tanzania Facing an Elephant Disaster*. [online], 2015. 06. 02. Forrás: World Wild Fund [2025. 10. 13.].

⁷⁸ *From Poaching to Protection: Tanzania's Wildlife Is Thriving Again*. [online], 2025. 07. 29. Forrás: United Nations Development Programme [2025. 10. 13.].

⁷⁹ *The Military Balance 2014* 2014: 462.

⁸⁰ *The Military Balance 2025* 2015: 503.

⁸¹ *The Military Balance 2025* 2025: 447.

gazdasági fejlődésnek indultak ebben az időszakban. 2017-ben például 6,5%-kal növekedett a GDP, ami lehetőséget teremtett a védelmi kiadások növelésére is.⁸² A kiadások növekedése a technológiai fejlődésben is megmutatkozott, 2018-ban például 225 millió dollárt különítettek el Super Puma helikopterek beszerzésére.⁸³ Bár előfordulhatott volna, hogy John Magufuli elnök „Covid-tagadó” politikája lehetővé teszi a gazdasági visszaesés elkerülését,⁸⁴ a koronavírus-járvány alatt némileg visszaestek a katonai kiadások is. 2021-től azonban újra intenzív növekedés érhető tetten a védelmi költségvetés esetén, ami ismételten nem független az ország gazdasági rezilienciájától. 2023–2024 között például újra 5,6%-os volt a gazdasági növekedés.⁸⁵

Tanzánia geopolitikai helyzetéből kifolyólag a nagyhatalmak célkeresztjében található. Egyrészt érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a Kínai Népköztársaság számos beruházást hajtott és hajt végre az országban. Tanzánia a kínai „Egy övezet, egy út” stratégiai kezdeményezés egyik fontos földrajzi helyszíne. A kínai szerepvállalás ugyanakkor nem lehetetlenítette el az Amerikai Egyesült Államok és Tanzánia közötti partnerség fenntartását sem. Az amerikaiak többek között továbbra is kiképzési támogatást nyújtanak a tanzániai fegyveres erőknél.⁸⁶ Emellett Tanzánia jelenlegi elnöke, Samia Suluhu Hassan – megválasztása után nem sokkal – Washingtonba látogatott, ahol tárgyalásokat folytatott Kamala Harris akkori amerikai alelnökkel a kétoldalú partnerség elmélyítéséről.⁸⁷

Konklúzió

Összefoglalva a fentieket, a szubszaharai régiót leginkább a politikai instabilitás, a gyenge államiság és az utóbbi években ingadozó gazdasági teljesítmény határozza meg, amely értelemszerűen hatással van a védelmi kiadások alakulására is. A bizonytalanság és kiszámíthatatlanság növekedése miatt, más régióktól némileg eltérően, a szubszaharai térségben igen volatilis a védelmi költségvetések alakulása. A biztonsági problémák következtében 2008 és 2023 között számos állam többszörösére emelte katonai kiadásait, egyes államok azonban reálértéken még a másfél évtizeddel ezelőtti kiadásaikat sem teljesítik. Nem ritkán előfordul az is, hogy egyes országoknál a vizsgált időszak egy részében többszörösére emelkednek a katonai célra fordított kiadások, az emelkedő trendet azonban a gazdasági nehézségek megjelenése esetén jelentős védelmi forráskivonás követi. Összességében azonban a régió teljesítménye a védelmi kiadások terén hagyományosan elmarad a világ más térségeitől.

⁸² International Institute for Strategic Studies (2018): *The Military Balance 2018*. London: Routledge, 431.

⁸³ International Institute for Strategic Studies (2019): *The Military Balance 2019*. London: Routledge, 446.

⁸⁴ *Tanzania's COVID Denialism Harms its Economic Future*. [online], 2021. 02. 23. Forrás: Council on Foreign Relations [2025. 10. 13.].

⁸⁵ Vörös–Tarrósy 2024.

⁸⁶ *The Military Balance 2023 2023*: 482.

⁸⁷ Gavin, Michelle: *A Stronger U.S. Tanzania Relationship Would Be Mutually Beneficial*. [online], 2022. 05. 04. Forrás: Council on Foreign Relations [2025. 10. 13.].

A szubszaharai régió biztonsági kihívásait és az arra adott reakciókat, például a védelemgazdasági intézkedéseket tehát a hagyományos konfliktusforrások máig meghatározzák. Emellett a nagyhatalmi versengés is hat a térség országainak stabilitására. Az átalakuló világrendben elfoglalni kívánt pozíciókért folyó versenyben ugyanis a régió erőforrásai is fontos szerepet játszanak.

Felhasznált irodalom

- Africa's Growth Set to Reach 5.2 Percent in 2014 with strong Investment Growth and Household Spending*. [online], 2014. 04. 07. Forrás: World Bank [2025. 09. 30.].
- Anderson, David M. – McKnight, Jacob (2014): Kenya at War: Al-Shabaab and Its Enemies in Eastern Africa. *African Affairs*, 114(454), 1–27. Online: <https://doi.org/10.1093/afraf/adu082>
- Az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozata a MINUSMA befejezéséről*. [online], 2023. 06. 30. Forrás: United Nations [2025. 10. 01.].
- Campbell, John: *U.S. Arms Sales to Kenya*. [online], 2017. 03. 07. Forrás: Council on Foreign Relations [2025. 10. 01.].
- Csiki Varga Tamás (2014): A gazdasági válság hatása a Magyarországgal szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére. *Nemzet és Biztonság*, 7(2), 77–100. Online: https://matarka.hu/klikk.php?cikkmutat=2139344&mutat=http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2014_2_07_2_csiki.pdf
- Csiki Varga Tamás et al. (2024): Az észak-amerikai és európai regionális védelmi kiadások elemzése – Trendek és tanulságok. *NKE JLI Stratégiai Védelmi Kutatási Program Elemzések*, 17. Online: https://jli.uni-nke.hu/document/jli-uni-nke-hu/JLI_SVKP_Elemz%C3%A9sek_2024_17.pdf
- Csiki Varga Tamás – Felméry Zoltán (2023): A NATO védelmi kiadásainak értékelése. *NKE JLI Stratégiai Védelmi Kutatási Program Elemzések*, 4. Online: https://jli.uni-nke.hu/document/jli-uni-nke-hu/JLI_SVKP_Elemz%C3%A9sek_2024_17.pdf
- Csoma Mózes et al. (2025): Ázsia védelmi kiadásainak alakulása és ennek háttere a jelentősebb katonai hatalmak esetében 2008–2023 között. *Nemzet és Biztonság*, 18(2), 77–91. Online: <https://doi.org/10.32576/nb.2025.2.6>
- Fragile State Index Annual Report 2023*. [online], 2013. Forrás: Fund for Peace [2025. 09. 29.].
- From Poaching to Protection: Tanzania's Wildlife Is Thriving Again*. [online], 2025. 07. 29. Forrás: United Nations Development Programme [2025. 10. 13.].
- Gavin, Michelle: *A Stronger U.S.-Tanzania Relationship Would Be Mutually Beneficial*. [online], 2022. 05. 04. Forrás: Council on Foreign Relations [2025. 10. 13.].
- GDP (Current US\$) – Ethiopia*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 03.].
- GDP (Current US\$) – South Africa*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 02.].
- GDP per Capita, PPP (Current International \$) – Angola*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 09.].
- GDP per capita, PPP (Current International \$) – South Africa, Nigeria*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 07.].
- Highlights of the 2025 Africa's Macroeconomic Performance and Outlook (MEO) Report*. [online], 2025. 02. Forrás: African Development Bank Group [2025. 10. 03.].
- Human Development Insights*. [online]. Forrás: United Nations Development Programme [2025. 10. 02.].
- International Institute for Strategic Studies (2014): *The Military Balance 2014*. London: Routledge.
- International Institute for Strategic Studies (2015): *The Military Balance 2015*. London: Routledge.
- International Institute for Strategic Studies (2016): *The Military Balance 2016*. London: Routledge.
- International Institute for Strategic Studies (2018): *The Military Balance 2018*. London: Routledge.
- International Institute for Strategic Studies (2019): *The Military Balance 2019*. London: Routledge.
- International Institute for Strategic Studies (2020): *The Military Balance 2020*. London: Routledge.
- International Institute for Strategic Studies (2021): *The Military Balance 2021*. London: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9781003177777>

- International Institute for Strategic Studies (2022): *The Military Balance 2022*. London: Routledge.
- International Institute for Strategic Studies (2023): *The Military Balance 2023*. London: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9781003400226>
- International Institute for Strategic Studies (2024): *The Military Balance 2024*. London: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9781003485834>
- International Institute for Strategic Studies (2025): *The Military Balance 2025*. London: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9781003630760>
- Kenya Defence Forces Act. [online], 2012. 08. 17. Forrás: The Republic of Kenya [2025. 10. 01.].
- Király Péter: *Az al-Shabaab és Kenya: a terrorizmus és a kenyai-szomáliai történeti kapcsolatok viszonyrendszere*. [online], 2015. 05. 17. Forrás: Biztonságpolitika [2025. 10. 01.].
- Malian Military Junta Scuttles Security Partnerships while Militant Violence Surges*. [online], 2023. 02. 27. Forrás: Africa Center for Strategic Studies [2025. 10. 01.].
- McKenna, Amy: *List of African Countries by Population*. [online], 2025. 12. 20. Forrás: Britannica [2025. 10. 07.].
- Marsai Viktor (2021a): Rejtő nyomában – magyar szerepvállalás a Task Force Takubában. *NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések*, 21. Online: https://jli.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzesek_2021_21.pdf
- Marsai Viktor (2021b): „Add meg magad vagy halj éhen!” – polgárháború és humanitárius válság Etiópiában. *Horizont*, 12. Online: https://migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2021/06/20210622_HORIZONT_2021_12_marsai_viktor_add_meg_magad_vagy_halj_ehen_polgarhaboru_es_humanitarius_valsg_etiopiaban.pdf
- Martin, Guy: *Defence Budget Remains Stagnant Despite R5 Billion Allocation for DRC Deployment*. [online], 2025. 03. 13. Forrás: Defenceweb [2025. 10. 02.].
- Military Balance+ Database*. [online]. Forrás: *International Institute for Strategic Studies*, [2024. 02. 07.]
- Situation in Mali. Report of the Secretary-General*. [online], 2023. 01. 06. Forrás: United Nations [2025. 10. 01.].
- Tálas Péter (2021): A poszthegemoniális nemzetközi hatalmi rendről. In Kajtár Gábor – Sonnevend Pál (szerk.): *A nemzetközi jog, az uniós jog és a nemzetközi kapcsolatok szerepe a 21. században. Tanulmányok Valki László tiszteletére*. Budapest: ELTE Eötvös, 841–854. Online: https://www.eltereader.hu/media/2022/07/Kajtar-Gabor_Sonnevend-Pal_Valki-Laszlo-tiszteletere.pdf
- Tarrósy István (2011): Kenya harca az al-Shabaab ellen – A „Linda Nchi” hadművelet sikerének lehetősége. *Afrika Tanulmányok*, 5(4), 40–46. Online: <https://journals.lib.pte.hu/index.php/afrikatanulmanyok/article/view/4398>
- Tanzania Facing an Elephant Disaster*. [online], 2015. 06. 02. Forrás: World Wild Fund [2025. 10. 13.].
- Tanzania's COVID Denialism Harms its Economic Future*. [online], 2021. 02. 23. Forrás: Council on Foreign Relations [2025. 10. 13.].
- UN list of Least Developed Countries*. [online]. Forrás: UNCTAD [2025. 09. 29.].
- Vörös Zoltán – Tarrósy István szerk. (2024): *Átalakuló világrend – Az unipoláris pillanat vége?* Budapest: Ludovika. Online: https://doi.org/10.36250/01222_00
- World Military Expenditure Continues to Climb while African Defence Expenditure Drops*. [online], 2023. 05. 05. Forrás: Defenceweb [2025. 09. 30.].

Faragó Bence¹

Aszimmetria, kölcsönös függőség és stratégiai számítások az orosz–kínai kapcsolatokban

Oroszország ukrajnai inváziója drámai módon felgyorsította Moszkva és Peking stratégiai közeledését, ám ez a mélyülő partnerség sem az „autoriter szövetség”, sem a kliensállami alá-fölé rendeltség egyszerű narratíváival nem írható le pontosan. A tanulmány gazdasági adatokra, védelmi-ipari folyamatokra, geopolitikai viselkedési mintákra és katonai együttműködési gyakorlatokra támaszkodva vizsgálja a mai orosz–kínai kapcsolat szerkezetét, és négy elméleti modellt tesztel: a szövetségi modellt, a kliensállam-hipotézist, az érdekházasság-keretet és a burkolt rivalizálás elméletét. Az eredmények markánsan aszimmetriát mutatnak: Kína egyre inkább dominálja a gazdasági, technológiai és pénzügyi dimenziókat, míg Oroszország mindinkább függ a kínai piactól, a fizetési infrastruktúrától (beleértve a CIPS-et és a UnionPayt), a kettős felhasználású alkatrészekről és a jüanalapú tartalékoktól. Ugyanakkor Moszkva jelentős politikai és katonai önállósággal rendelkezik, amit a gázvezeték-tárgyalások elakadása, a szelektív protekcionizmus, a kedvezőtlen energiaárak elutasítása és az Észak-Koreával folytatott, Pekingtől független manőverei egyaránt jeleznek. Közép-Ázsiában és az Északi-sarkvidéken meglévő geopolitikai súrlódások korlátozzák, de nem törik meg a stratégiai közeledést. Összességében a bizonyítékok az érdekházasság modelljét támasztják alá: olyan partnerséget, amelyet nem ideológiai egység vagy hierarchia, hanem a kölcsönös szükség kényszere tart fenn a fragmentálódó világrendben, és amelyben Kína egyértelműen az erősebb fél, de nem hegemon.

Kulcsszavak: orosz–kínai kapcsolatok, aszimmetrikus függés, jüanizáció, védelmi-ipari együttműködés, stratégiai igazodás, geopolitikai rivalizálás

Asymmetry, Interdependence and Strategic Calculations in Russian–Chinese Relations

Russia's full-scale invasion of Ukraine has sharply accelerated the strategic convergence between Moscow and Beijing. Yet this deepening partnership does not neatly conform to the popular narratives of either an "authoritarian alliance" or a hierarchical client-state relationship. Drawing on economic data, defence-industrial trends, geopolitical behaviour, and patterns of military cooperation, this paper examines the structural nature of contemporary Russia–China relations and evaluates four competing analytical models: the alliance model, the client-state hypothesis, the marriage-of-convenience framework, and the covert-rivalry thesis. The findings indicate a pronounced asymmetry: China increasingly dominates the economic, technological and financial dimensions of the relationship, while Russia depends on Chinese markets, payments infrastructure (including CIPS and UnionPay), dual-use components, and yuan-denominated reserves. Yet Moscow retains significant political and military autonomy, as shown by stalled gas pipeline

¹ Faragó Bence a Nemzeti Köszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájának doktori hallgatója. E-mail: faragomail2@gmail.com

negotiations, selective protectionism, reluctance to accept unfavourable long-term energy pricing, and independent manoeuvring in its expanding partnership with North Korea. At the same time, geopolitical frictions in Central Asia and the Arctic constrain – but do not overturn – the strategic alignment. Overall, the evidence supports the “marriage of convenience” model: a partnership driven not by ideological unity or hierarchy, but by mutual necessity under conditions of global systemic fragmentation, in which China is clearly the stronger actor but not a hegemon over Russia.

Keywords: *Russia–China relations, asymmetric interdependence, yuanisation, defence-industrial cooperation, strategic alignment, geopolitical rivalry*

Bevezető

Az orosz–kínai kapcsolatok méltán képezik spekulációk tárgyát, hiszen – már-már közhelyesen megjegyezve – a világrend látszólag átalakulóban van, és sokakat foglalkoztat, hogy Kína milyen szerepet fog betölteni az új nemzetközi rendszerben. Ebben a keretrendszerben különös figyelem jut Oroszországnak, hiszen az orosz–ukrán háború teljes méretűvé eszkalálása sok szempontból kényszerpályára állította Moszkvát. Folyamatosan felmerülő kérdés ugyanakkor ezeknek a kapcsolatoknak a természete. Autoriter államok természetes és egyenlő (?) szövetsége látszik-e kibontakozni, akik egyesítették erejüket, hogy egymással válllvetve törjék meg az Egyesült Államok hegemoniáját, vagy inkább egy kényszerszövetség képe bontakozik ki, vagy egyenesen titkolt ellenségek burkolt harcát látjuk-e, akik csupán a nemzetközi közösség előtt kénytelenek közeli szövetségeket játszani? A sajtóban és szaklapokban is rendszeresen jelennek meg cikkek, amelyek nem-egyszer egymásnak is ellentmondó módon tálalják a tendenciákat, ki-ki a maga szájíze szerint. Jelen írásban arra vállalkozom, hogy a meglévő adatokat ismertetve és elemezve megállapítsam, melyik bevett nézet áll legközelebb a valósághoz az írás időpontjában.

A tanulmány keretrendszerében négy alapvető nézetet különíték el, amelyek az orosz–kínai kapcsolatok elemzésénél előkerülhetnek a különböző sajtótermékekben:

1. *Klasszikus szövetségi modell.* Jelen írásban azt a nézetet sorolom ide, amely szerint Oroszország és Kína egyenlő jogú és súlyú államok, amelyeket a természetes érdekegyezés és/vagy a közös ellenségek hoztak ugyanazon szövetségi platformra, és amelyeket a közös világnézet és politikai rendszer tart egyben – autoriter, nominálisan multipoláris világrendet akaró, az USA hegemoniáját megkérdőjelező aktorok társulása. A klasszikus szövetségi modell vizsgálatakor a tanulmány a neo-realista iskola és különösen Stephen Walt „fenyegetés-egyensúly” elméleti keretrendszerét veszi alapul. E megközelítés szerint az államok nem pusztán egy rivális, konkurens hatalom, hanem az általa jelentett fenyegetés ellen alkotnak szövetségeket. Walt rendszerében a fenyegetés négy komponensből áll: 1. aggregált hatalom, 2. földrajzi közelség, 3. támadóképességek és 4. agresszív szándékok. Ebben az olvasatban Oroszország és Kína közeledése egy klasszikus *hard balancing* reakció lenne az Egyesült Államok unipolaritásával és a nyugati szövetségi rendszer nyomásgyakorlásával szemben.

2. A *kliensállammodell*. Az elmélet szerint Moszkva és Peking stratégiai közeledése távolról sem egyenlő partneri feltételek mellett zajlik, és Oroszország fokozatosan elveszíti szuverén státuszát, és Kína gazdasági gyarmatává válik – kvázi-erőforrás-csatlós területté – amellet, hogy a politikai feltételeket is Peking kezdi el diktálni. E nézet mellett különösen Alexander Gabuev, a Carnegie Moscow Center vezető munkatársa és az Oroszország az ázsiai-csendes-óceáni térségben program elnöke érvel gyakran.² Oroszország fokozatosan a „kínai világba integrálódik” a *russzkij mir* építése során, mígnem maga is olyan területté fog válni Kína számára, mint ma Belarusz Oroszország számára.
3. Az *érdekházasság elve*. Ez a nézet azt feltételezi, hogy az orosz és a kínai geopolitikai célok nem feltétlenül esnek egybe, és a stratégiai realitások is eredendően eltérő külpolitikai pályákat állítanak fel; mégis, mindezek ellenére, bizonyos külső erők vagy lehetőségek hozzák közös nevezőre őket. Még ha diszparitás is van a két állam között, Moszkva fenntartja politikai önállóságát, és amennyiben a politikai-gazdasági realitások úgy hozzák, hajlandó lesz szembehelyezkedni Peking érdekeivel. Ez jelenleg a témában jártas elemzők között a legnagyobb támogatottságot élvező elmélet. E nézet képviselői időközönként felvetik egy „fordított Kissinger-manőver” lehetőségét – Oroszország leválasztása Kínáról annak érdekében, hogy Kínára nyomást lehessen gyakorolni (a kliensállammodell hívei között is előfordul ez a vágyakozás, ott Oroszország szuverenitásának részleges visszaállítása olyan díjként jelenik meg, amelyet Moszkva megkaphatna, ha elárulja Pekinget). Ez a gyakorlatban a Kínától való kényszerű függés felszámolását és Oroszország nemzetközi politikai mozgásterének visszanyerését jelentené a nyugati reláció rendezése révén.
4. A *titkos rivalizálás elmélete*. Ez a nézet lehetne az érdekházasságelv alcsoportja is. Azt állítja, hogy a történelmi sérelmek, az emlékezetpolitika és a regionális verseny Közép-Ázsiában és az Északi-sarkvidéken, valamint a magas számú kínai telepes Szibériában alapvetően ellenségeskedő viszonyt eredményez Kína és Oroszország között, amelyet ugyan elfedhet egy „érdekházasság”, a realitások végül mégis megakadályozzák a valódi szövetség konszolidálását. Sőt, ebben a rendszerben az érdekházasság egyenesen titkos „csapásokat” fed el. Ez a nézet akadémiai körökben sokkal kevésbé képviselteti magát, leginkább külpolitikai újságírók és hasonló jellegű sajtótermékek között tűnik fel időközönként.

Megjegyzésként itt kell leszögezni, hogy ezek a modellek némiképp önkényesen kijelöltek, és egyrészt igény szerint további csoportokra vagy alcsoportokra lehetne őket osztani (vagy ellenkezőleg, össze lehetne őket vonni,) sőt, akár egymást nem kizáró természetet is fel lehet tételezni. Az elemzés olvashatóságaért és az egyszerűség kedvéért azonban a fenti fő csapásirányokba kategorizálom az elemzők véleményeit, illetve ezeken a felállított hipotéziseken keresztül keresem a választ arra, hogy az adatok természete milyen jellegű kapcsolatra enged következtetni.

² Gabuev, Alexander: *China's New Vassal: How the War in Ukraine Turned Moscow Into Beijing's Junior Partner*. [online], 2022. 08. 09. Forrás: Foreign Affairs [2025. 12. 01.].

A politikai döntéshozók és a stratégiák előtt álló központi kérdés nem pusztán az kell hogy legyen, hogy Oroszország és Kína mint aktorok összhangban vannak-e, hanem hogy megértsék, mi is ennek az együttműködésnek a konkrét természete. Fenntartható? Hierarchiára épül? Mennyire sebezhető a külső éekkel szemben? E kérdések megválaszolásához négy fő területen – gazdasági, katonai-stratégiai, regionális/geopolitikai és ideológiai – vizsgálom a kapcsolatokat, remélve, hogy a kezdeti négy kvázihipotézisből sikerül egyet vagy többet megerősíteni, a maradékot pedig ezáltal elvetni. A leírt területeken a felállított hipotézisek igazolásához a következő viselkedési mintákat lehetne igazolásnak tekinteni.

1. Ha Kína Oroszország autentikus partnere, azaz érdekelt Oroszország erős, működőképes állapotának fennmaradásában, úgy a kínai állam hajlandó lesz kockázatokat és átmeneti nehézségeket is elfogadni partnere sikere érdekében. Snyder „szövetségi biztonsági dilemma” elmélete alapján egy valódi szövetségben a felek csökkentik az elhagyástól való félelmet azáltal, hogy növelik az elköteleződés szintjét. Ahhoz, hogy ezt a hipotézist igazoltnak tekintsük, a szimpla politikai retorikán túlmutató, a neorealista szövetségelméletek által definiált magas fokú intézményesültség és kölcsönös kockázatvállalás jeleit kellene azonosítanunk. A felek katonailag mélyen integrálódnak, kölcsönös védelmi kötelezettségeket vállalnak, és a legérzékenyebb technológiai képességeiket is tartósan megosztják. Emellett az erősebb félnek hajlandónak kell lennie arra, hogy kézzelfogható gazdasági költségeket viseljen szövetségese stabilitása érdekében, nem profitmaximalizálás, hanem a politikai lojalitás logikája mentén. Végül a szövetségi viszony azt is feltételezi, hogy a partnerek önmérsékletet tanúsítanak egymás regionális érdekszféráival szemben, és nemcsak szóban, hanem tettekben is alárendelik saját ambícióikat a közös stratégiai céloknak. Az ukrajnai háború során az orosz maximális célok elérésében lenne érdekelt, mivel a modellben Peking számára az orosz győzelem a NATO tehetetlenségének demonstrálásával visszafordíthatatlanul aláásná az Egyesült Államok globális hitelességét és szövetségi rendszerének kohézióját, direkt módon gyengítve a közös riválist. Továbbá egy sikeres és gyors orosz befejezés mentesítené Moszkva erőforrásait az európai hadszíntérről, lehetővé téve, hogy az „antihegemón blokk” teljes kapacitásával a csendes-óceáni térségre és Kína stratégiai céljainak aktív támogatására fókuszáljon. Gazdasági területen az egészséges viszonyok fenntartásában és a GDP gyors növekedésében, a rezsimbiztonságban és a politikai elit túlélésében és autonómiájának fenntartásában, stabil, fenntartható infrastrukturális beruházásokban (hiszen ezeket Kína is igénybe vehetné), valamint Oroszország regionális hatalmi státuszának konszolidációjában. Ezek mellett pedig a katonai térben a vezetési struktúrák mélyebb összehangolása lenne megfigyelhető, illetve Peking maximálisan tiszteletben kellene hogy tartsa azt az érdekszférát, amelyet Moszkva a sajátjának tekint.
2. A modell szerint Oroszország fokozatosan elveszíti szuverén státuszát, és Kína erőforráscsatlósává válik. Ebben a kontextusban Oroszország szerepe arra degradálódik, hogy olcsó energiával és nyersanyaggal lássa el a kínai ipart, miközben politikai és gazdasági irányvonalát Peking diktálja. Egyes értelmezések szerint

Oroszország integrációja a „kínai világba” hasonló pályát ír le, mint Belarusz integrációja az orosz szférába. A kliensállammodell igazolási kritériumainak operacionalizálása során tehát a következőket lenne szükséges látni: 1. a politikai autonómia hiányát, azaz Moszkva szisztematikus igazodását Peking külpolitikai érdekeihez, még akkor is, ha ez ellentétes saját közvetlen érdekeivel; 2. gazdasági diktátumot: Kína egyoldalúan határozza meg a kereskedelmi feltételeket, és Oroszországnak nincs alkupozíciója (például árazásban); 3. technológiai alávetettséget: Oroszország ipari bázisa leépül, és teljesen a kínai technológia összeszerelő üzemévé válik, önálló fejlesztési kapacitások nélkül.

3. Az érdekházasságelv szerint két állam kapcsolata tisztán tranzakcionális, haszonelvű együttműködés. Bár a geopolitikai célok – legfőképp az USA gyengítése – részben átfedik egymást, a stratégiai realitások és érdekek alapvetően eltérők. Ebben a modellben a felek nem az első elmélet kritériumainak megfelelő *hard balancing* szövetségi modellt valósítják meg, hanem olyan racionális aktorok, akiket a külső kényszer, vagyis a nyugati nyomás és a komplementer igények (eladandó energia és az egyedüli alkalmas felvevőpiac) tartanak össze. A modell kulcseleme a stratégiai autonómia fenntartása: bár van diszparitás, Moszkva nem válik vazallussá, és hajlandó szembemenni Peking érdekeivel, ha saját rezsimbiztonsága vagy nemzeti érdeke úgy kívánja, és ez fordítva is igaz. Az első elméletől eltérően ezen elméletben nem számítok az elköteleződés explicit és gyakorlati elmélyítésére, tehát Peking és Moszkva nem vállalnak explicit biztonsági garanciákat, illetve Peking nem hajlandó Moszkváért költségeket viselni, és nem rendelik alá saját ambícióikat a közös stratégiai céloknak. Az igazoláshoz az adatokban a következő mintákat keressük: 1. opportunizmus: Kína kihasználja Oroszország szorult helyzetét a maximális haszon elérése érdekében; 2. korlátozott elköteleződés: Kína kerüli a túlzott kockázatvállalást (például nem sérti meg nyíltan a szankciókat), és nem nyújt feltétel nélküli támogatást vagy katonai segítyezést; 3. autonóm manőverezés: Oroszország képes önálló külpolitikai lépésekre, amelyek nem feltétlenül esnek egybe Peking stratégiai érdekeivel.
4. A burkolt ellenségeskedés nézet igazolásához azt várnám el, hogy bizonyítékot találjak arra, hogy Kína expliciten az orosz állam meggyengülésében érdekelt. Ebben a modellben az ukrajnai háborúban kimondottan az orosz vereség lenne kívánatos Peking számára, akár egyenesen az Oroszországi Föderáció visszavonhatatlan fragmentációja vagy anarchiába süllyedése; a gazdasági életben az orosz gazdasági képességek totális erodálódása és kiváltása kínai importfüggőséggel vagy kínai tulajdonú vállalatokkal, amelyek rablógazdasággal kellene hogy kifosszák az orosz földet és munkavállalókat; a kínai belföldi kulturális életben a dehumanizáló nyelvezet és Oroszország negatív emlékezetpolitikai képe lenne domináns, a geopolitikai területen pedig minden adandó alkalommal Oroszország posztsovjet térségbeli tekintélyének aláásása lenne az elvárt viselkedés a modell bizonyításához. A bizonyításához szükséges jelek: 1. aktív aláásás: Kína vagy Oroszország tudatosan akadályozza a másik térnyerését stratégiai régiókban; 2. ellenséges retorika: a hivatalos barátság mögött a belső kommunikációban vagy a titkosszolgálati

jelentésekben ellenségkép dominál; 3. katonai bizalmatlanság: a látszatgyakorlatok ellenére a felek egymás elleni konfliktusra készülnek.

A „határok nélküli” korszak geopolitikai próbája

A mai kínai–orosz kapcsolatok ívét látszólag 2022. február 4-én jelölték ki, mindössze hetekkel azelőtt, hogy a teljes inváziót végrehajtani szándékozó orosz erők átlépték volna az ukrán határt. Emlékezetes, ahogy a pekingi téli olimpia alatt kiadott közös nyilatkozatukban Vlagyimir Putyin és Hszi Csin-ping elnökök „korlátok nélküli” és „tiltott együttműködési területek nélküli” partnerséget hirdettek.³ A nyugati elemzők közvetlenül a publikálás után politikai fogásnak ítélték a retorikát, elvetve az abban foglaltakat mint reálpolitikai szempontból kétséges jelentőségű nyilatkozatot. Az azt követő három év azonban megkérdőjelezhetővé tette ezt a véleményt, hiszen a kötelék a példátlan geopolitikai stressz közepette látszólag valóban folyamatosan mélyül. A háború kitörésekor a magyar elemzői körökben arról is élénk diskurzus alakult ki, hogy Hszi Csin-ping tudott-e Putyin szándékairól vagy sem; a sinológia területén jártas elemzők a „nem” válasz mellett érveltek. A nyilatkozat nyíltan kiállt a népek önrendelkezési joga mellett, és a kínai aláírása majd szinte azonnali tudatos megsértése a sinológusok szerint aránytalanul, haszon nélkül és szükségtelenül aláasta volna Kína nemzetközi kommunikációját. A posztszovjet térség szakértői azonban az „igen” mellett tették le voksukat; véleményük szerint Putyin egyeztetni ment, és ekkor kért engedélyt a támadás megindítására, amelyre válaszul a kínai elnök a téli olimpiára való tekintettel némi türelmet kért.

A hivatalos pekingi kommunikáció kategorikusan tagadta az előzetes tudomást, amerikai dezinformációnak nevezve a vádakot. A kínai akadémiai és szakpolitikai elit diskurzusa azonban árnyaltabb, és inkább a félrevezetés vagy a stratégiai tévedés narratíváját erősíti. Kína egyik legtekintélyesebb Oroszország-szakértője, Feng Yujun meglepően éles kritikát fogalmazott meg. Feng elemzéseiben arra utal, hogy Oroszország „stratégiai irracionalitása” csapdába ejtette Kínát. Szerinte Oroszország nem felemelkedő, hanem hanyatló, revizionista hatalom, amely birodalmi nosztalgiából cselekszik, és Kínának óvakodnia kell attól, hogy szorosan összefonódjon a geopolitikai befolyását elvesztő Oroszországgal. Feng érvelése *implicit*e azt sugallja: még ha Putyin tájékoztatta is Hszit, valószínűleg egy gyors, korlátozott „különleges műveletet” vázolt fel, nem pedig egy elhúzódó, globális destabilizációt okozó háborút.⁴ Yan Xuetong stratégiai dilemmaként írja le a helyzetet. Yan szerint a háború kedvezőtlen Kína számára, mert megerősítette a NATO egységét és az USA ázsiai szövetségi rendszerét, miközben Kína gazdasági érdekei a stabilitást kívánják. Yan azt állítja, Pekinget váratlanul érte a konfliktus eszkalációja.⁵ Zhou Bo

³ *Совместное Заявление Российской Федерации И Китайской Народной Республики О Международных Отношениях, Вступающих В Новую Эпоху, И Глобальном Устойчивом Развитии* [Az Oroszországi Föderáció és a Kínai Népköztársaság közös nyilatkozata a nemzetközi kapcsolatok új korszakba lépéséről és a globális fenntartható fejlődésről]. [online], 2022. 02. 04. Forrás: Kremlin [2025. 12. 01.].

⁴ Feng, Yujun: *Russia's Diplomatic Dilemmas and 'Bright Spots' Pertaining to the Russia-Ukraine Conflict*. [online], 2023. 01. 11. Forrás: CSIS [2025. 12. 01.].

⁵ Yan, Xuetong: *China's Ukraine Conundrum – Why the War Necessitates a Balancing Act*. [online], 2022. 05. 31. Forrás: Tuiir Tsinghua [2025. 12. 01.].

nyugalmazott PLA-ezredes pedig nyíltan kijelentette, hogy „Oroszország nem nyerheti meg ezt a háborút”, és Kína célja a kármentés, illetve a nukleáris eszkaláció megakadályozása.⁶ Orosz oldalról Szergej Karaganov, a Kremlhez közel álló, befolyásos külpolitikai gondolkodó már az invázió előtt „stratégiai párnának” nevezte Kínát. Karaganov érvelése szerint Oroszország azért vállalhatott konfliktust a Nyugattal, mert Kína segítségével reménykedhetett. Ez a megközelítés már azt sugallja, hogy az orosz vezetés feltételezte a kínai támogatást, és ezt a február 4-i nyilatkozattal igazolva látta.⁷ Egy nap talán fény derül az igazságra levéltári adatok alapján, egyelőre csak a spekulációk maradnak.

2025 végére a globális rend további, fokozódó ütemű eróziója figyelhető meg. Az ukrajnai háború már évekkel ezelőtt felőrölt természetűvé alakult, a nyugati szankciók gyakorlatilag elszakították az orosz gazdaságot az euroatlanti felvevőpiacoktól és áruktól is, az amerikai–kínai stratégiai verseny pedig a technológiai és tengeri fölényért folytatott versennyé fokozódott. Ebben a nehéz helyzetben a Moszkva–Peking-tengely egy kialakulóban lévő „antihegemón” blokk központi pillérévé kezd válni, amelyet az elemzők néha CIRN (Kína, Irán, Oroszország, Észak-Korea) koalícióként emlegetnek.⁸ A „határok nélküli” retorikának azonban szembe kell néznie bizonyos kemény, nagyon is valóságos korlátokkal: a másodlagos szankciók jelentette fenyegetéssel, a gazdasági gondolkodás logikájával és az eurázsiai magterületre vonatkozó, nagyon is meglévő és eltérő hosszú távú érdekellentétekkel.

A gazdasági dimenzió: az aszimmetria mechanizmusa

Kétség sem férhet hozzá, hogy a gazdasági dimenzióban Kína és Oroszország távolról sem egyenlő partnerek. Kína GDP-je 2023-ban körülbelül 18,7 ezer milliárd dollár volt, Oroszországé pedig körülbelül 2,17 ezer milliárd dollár, azaz a kínai GDP 8,6-szerese az oroszénak. A Kínai Népköztársaság lakossága 1,4 milliárd főre rúg, Oroszországé 140 millió körül van, tehát Oroszország lakossága egy tizede Kínáénak.⁹ Ezenfelül Kína számtalan ország legfőbb kereskedelmi partnerévé vált az utóbbi évtizedekben, fokozatosan az első helyre emelkedve szerte a globuszon, Oroszország ezzel szemben még a posztszovjet térségben sem képes fenntartani gazdasági kapcsolatainak elsőbbségét.

A kereskedelmi volumen dinamikája

Oroszország kelet felé fordulásának leglátványosabb jele a kínai kereskedelem robbanásszerű növekedése. A háború előtt az Európai Unió volt Oroszország elsődleges kereskedelmi partnere és tőkeforrása. 2024-re Kína egyértelműen és minden kétséget kizáróan átvette ezt a szerepet, és az orosz gazdaság nélkülözhetetlen mentőövévé vált.

⁶ Maçães, Bruno: *An Insider's Perspective on China's Strategy in Ukraine*. [online], 2023. 03. 20. Forrás: Time [2025. 12. 01.].

⁷ Heydarian, Richard Javad: *Why China Won't Bail Russia Out Over Its Invasion of Ukraine*. [online], 2022. 03. 18. Forrás: Japan Times [2025. 12. 01.].

⁸ Colibasanu, Antonia: *Trade Corridor Wars: Escalating Competition Between China, Russia, Iran and the West*. [online], 2024. 12. 06. Forrás: FPRI [2025. 12. 01.].

⁹ Az adatokat a Worldometers weboldala állította össze a Világbank és az ENSZ forrásai alapján.

2025-től Kína az orosz export mintegy 30%-át, az import pedig körülbelül 40%-át teszi ki. Ezzel szemben 2024-ben Oroszország Kína külkereskedelmének mindössze mintegy 4%-át teszi ki. Oroszország csak a nyolcadik helyen állt Kína kereskedelmi partnerei között – az EU, az Egyesült Államok, Dél-Korea, Hongkong, Japán, Tajvan és Vietnám után. Kína Oroszországból származó importja nagyjából 4,7%-ot tesz ki, ennek nagy részét az ásványi tüzelőanyagok, olaj, desztillációs termékek, érc, salak, hamu és alumínium alkotja. A külkereskedelem természete tehát azonnal látszik: aszimmetrikus (1. táblázat).¹⁰

1. táblázat: Az orosz–kínai kereskedelem volumenének alakulása (2021–2025)

Év	Teljes bilaterális kereskedési volumen (USD)	Éves növekedés	Fő mozgatórugók és trendek
2021	~\$160 milliárd USD	N/A	Háború előtti alapállás; az egyensúlyinak tekintett állapot
2022	~\$190 milliárd USD	~12,5%	Az olaj/gáz exportjának elmozdítása Európából; a nyugati import kezdeti helyettesítése
2023	~\$240 milliárd USD	~26%	A kínai autóipari és szórakoztató elektronikai export hatalmas növekedése elkezdte kitölteni a Nyugat kivonulásával keletkezett űrt
2024	~\$244 milliárd USD	~1,6%	Az ellátási láncok stabilizálódnak; az infrastruktúra kapacitásának strukturális korlátait ekkoriban éri el a kereskedelem
2025 (első félév)	\$106,48 milliárd USD (~213 milliárd a teljes évre)	-9,1% ¹¹	A fizetési súrlódások, a másodlagos szankcióktól való félelem és az alacsonyabb nyersanyagárak visszaesést okoznak

Forrás: China-Russia Dashboard: A Special Relationship in Facts and Figures 2025

Az adatok egy eleinte meredeken emelkedő, majd lassabb ütemben növekvő, végül egyenesen zuhanó mintázatot mutatnak. Az inváziót követően a kereskedelem ugrásszerűen megnőtt, mivel Oroszország energiaexportját részlegesen Kínába irányította át, és a nyugati importot kínai alternatívákkal váltotta fel. 2023-ra Kína teszi ki Oroszország importjának 40%-át.¹² A 2025 eleji 9,1%-os visszaesés ugyanakkor azt mutatja, hogy az orosz gazdasági kapcsolatok Kínába történő átvezetése kezdi elérni annak jelenleg vett lehetséges gyakorlati határait. Ezeket a határokat egyrészt a fizikai infrastruktúra, másrészt a nemzetközi szankcióktól való félelem jelölik ki. Ez a regresszió a kereskedelemben nagyrészt az Egyesült Államok kínai pénzügyi intézményekre kivetett másodlagos szankciói lassító hatásának tulajdonítható. A nagy kínai bankok, amelyek a globális amerikai dollár pénzügyi rendszerhez való hozzáférésüket helyezték előtérbe, elkezdtek befagyasztani vagy

¹⁰ Astrov, Vasily: *Russia Is Shifting Its Foreign Trade Massively Towards China*. [online], 2025. 10. 02. Forrás: WIIW [2025. 12. 01.].

¹¹ *Russia-China Trade Falls 9% in First Half of 2025*. [online], 2025. 07. 14. Forrás: The Moscow Times [2025. 12. 01.].

¹² Prokopenko, Alexandra: *What Are the Limits to Russia's 'Yuanization'?* [online], 2024. 05. 27. Forrás: Carnegie Russia Eurasia Center [2025. 12. 01.].

késleltetni az orosz tranzakciókat.¹³ Ez a fejlemény betekintést nyújt a gazdasági kapcsolat hierarchiájába; a kínai gazdasági szereplők racionális aktorokként viselkednek, akik saját pénzügyi egészségüket helyezik előtérbe a Moszkvával való geopolitikai bajtársiassággal szemben. Amikor a nyugati nyomás miatt az Oroszországgal való üzleti tevékenység költségei emelkednek, a kínai támogatás feltételelessé válik, megerősítve azt a nézetet, hogy Oroszország a gazdaság terén inkább alárendelt, mint egyenlő partner.¹⁴

Az energiacsapda: a Szibéria Ereje 2 patthelyzete

Sarkalatos pontja az orosz–kínai kapcsolatoknak a gáz kérdése. 2023-ban Oroszország adta a Kínába vezetéken érkező gáz összmenyiségének 33%-át a Szibéria Ereje 1-nek keresztelt 22,7 milliárd m³-es vezetéken keresztül. Ennek maximum kapacitása elvileg 38 milliárd m³, tehát önmagában nem képes kiváltani az Oroszországról leváló európai piacokat.¹⁵ Ez eredményezte a Szibéria Ereje 2 (PoS2) gázvezeték megépítése körüli tárgyalásokat, amelyek szintúgy bizonyítják a Peking és Moszkva közötti hatalmas erőkülönbséget. Oroszország, miután felismerte, hogy visszavonhatatlanul elvesztette a jövedelmező európai nyersanyagfelvevő-piacát, amely egykor évente több mint 150 milliárd m³ gázt vásárolt, új vevő után kezdett nézni a korábban az Északi Áramlaton keresztül az EU-ba szánt gázkészletekre. A PoS2 projektet, amelynek célja 50 milliárd m³ gáz szállítása a Jamal-félszigetről Mongólián keresztül Kínába, 2025 végén még mindig nem írták alá, az orosz fél ismételt kérései ellenére sem. Oroszországnak és Kínának – elméletileg – ideális partnereknek kellene lenniük az új, jelentős gázvezetékhez az érdekegyezés okán; Oroszország hatalmas gázfelesleggel rendelkezik, Kína igénye pedig a tisztább égésű energiára folyamatosan növekszik. A Szibéria Ereje 2 projekt azonban a meglévő érdekkülönbségeken mégis folyamatosan elakad. A fő akadályok inkább kereskedelmi jellegűek, mint politikaiak. Moszkva magas, stabil, hosszú távú árat akar elérni, míg Peking ragaszkodik a kereskedelmi rugalmassághoz, az alacsonyabb árakhoz és ahhoz a lehetőséghez, hogy a mennyiségeket saját energiamixének alakulásához igazítsa. Peking állítólag belföldi orosz gázárakat követel, amelyek Oroszországban viszont erősen támogatottak, és alig tennék rentábilissá a projektet a Gazprom számára. Ez a háborús felár azt tükrözi, hogy Kína tudatában van, hogy ő az egyetlen reális fő vásárló ekkora mennyiségekre, és hogy a fő cél nem Moszkva megsegítése pusztán baráti alapon. Ezenfelül Peking óvakodik attól is, hogy túlságosan függővé váljon egyetlen szereplőtől az energiainportjában, és hosszú távú stratégiája – amelyet a megújuló energiaforrások bővítése, az LNG-diverzifikáció és a geopolitikai egyensúlyozás törvénye alakít – óvatossá teszi. Oroszországgal ellentétben Kína nincs kétségbeesett helyzetben. Diverzifikált energiabeszállítói portfólióval rendelkezik, beleértve a katarai és ausztrál LNG-t, a türkmén

¹³ *Один Из Ключевых Для Малоого И Среднего Бизнеса Банк Китая Прекратил Расчеты С Россией Из-за Санкций ЕС.* [online], 2025. 09. 01. Forrás: The Moscow Times [2025. 12. 01.].

¹⁴ Caruso, Alessia – Rühlig, Tim: *The Dependence Gap in Russia-China Relations.* [online], 2025. 10. 02. Forrás: ISS [2025. 12. 01.].

¹⁵ Downs, Erica – Losz, Akos – Mitrova, Tatiana: *The Future of the Power of Siberia 2 Pipeline.* [online], 2024. 05. 15. Forrás: Columbia SIPA [2025. 12. 01.].

vezetékes gázt, valamint a gyorsan bővülő hazai megújulóenergia-ágazatot. Kína óvakodik attól is, hogy hosszú távú *take-or-pay* szerződéseket kössön, amelyek korlátozhatják az energiaátmenetét. Ennek eredményeként, a tengeri szűk keresztmetszetekkel vagy a nyugati szankciókkal szemben immunis csővezeték – habár annak geopolitikai logikája egyértelmű előnyökkel kecsegtet – tárgyalásai elhúzódnak, Kína pedig tökéletesen megelégszik azzal, hogy kivárja, amíg Oroszország egyre inkább belekényszerül egy számára kedvezőtlenebb megállapodás megkötésébe.¹⁶

Míg a PoS2 projekt stagnál, a két fél 2022-ben egy kisebb, 10 milliárd m³ kapacitású vezetékről, a Távol-keleti Útvonalról állapodott meg, amely 2027-re válna működőképesé. Ez a kisebb projekt könnyebben megvalósítható, de teljes mértékben elégtelen az európai piac bevétel- és mennyiségi kiesésének pótlására.¹⁷

Putyin hajlandóságának folyamatos újrhangsúlyozása és a magas szintű csúcstalálkozók ellenére elhúzódó patthelyzet azt jelzi, hogy Peking Oroszországot nem egyenrangú stratégiai partnernek tekinti, amellyel egyenlő feltételek szerint, bizalommal és kordialis alapon tárgyal, hanem egy terhelt helyzetű partnernek, amelyből a potenciális maximális hozamot kell kitermelni. Ez a dinamika határozottan alátámasztja a bevezetőben felvázolt 2. elmélet „gazdasági gyarmat” természetét, azonban demonstrálja azt is, hogy Moszkva nem hódol be automatikusan Peking akaratainak.¹⁸

Oroszország dezindusztrializációja és az autokolonizáció

Az orosz hazai ipari bázis kiüresedése és kínai késztermékekkel való kiváltása szintén olyan jelenség, amely a kínai gazdasági függőség elméletét látszik erősíteni. Kiváló esettanulmányaként szolgál az orosz autóipar jelenlegi helyzete. A nyugati gyártók (Renault, Volkswagen, Ford) 2022-es kivonulását követően az orosz piac az egyesek által elvártak és a belföldi média által sugallt kép ellenére nem tért vissza a hazai termeléshez, hanem kínai eredetiberendezés-gyártók (OEM-ek) foglalták el. Ez a kifejezés arra a szituációra utal, amikor egy vállalat az eredeti gyártótól megvesz valamilyen terméket, majd mint sajátját adja tovább.

2023 közepére a kínai autómodellek az oroszországi eladások több mint egyharmadát tették ki. 2024-re a kínai autóexport Oroszországba elképesztő növekedést mutatott, 971%-kal volt magasabb, mint 2021-ben. A minőségi eltolódás még jelentősebb, mint a mennyiségi: az orosz gyárak ahelyett, hogy saját platformokat fejlesztettek volna, egyre inkább a kínai járművek összeszerelő üzeméivé alakultak át, a folyamat során orosz márkákká átnevezve azokat (például a Moszkvics márka „felélesztése” a JAC Motors tervei alapján történt). Ez a folyamat tehát technológiai kiüresedést okoz. Oroszország elveszíti

¹⁶ Vakulenko, Sergey: *Why Can't Russia and China Agree on the Power of Siberia 2 Gas Pipeline?* [online], 2025. 09. 22. Forrás: Carnegie Russia Eurasia Center [2025. 12. 01.].

¹⁷ Downs–Losz–Mitrova 2024.

¹⁸ Gabuev, Alexander: *With Putin in Charge, Russia's Vassalage to China Will Only Deepen.* [online], 2025. 09. 08. Forrás: Carnegie Russia Eurasia Center [2025. 12. 01.].

a modern járművek önálló gyártásához szükséges mérnöki szakértelmet és kapacitásokat, és helyette a kínai ipari termelés végső összeszerelő pontjává válik.¹⁹

Oroszország végül azonban némi cselekvőképességet mutatott e tendencia elleni küzdelmében. 2024-ben Moszkva de facto vámokat vetett ki a kínai gyártású járművekre, hogy megvédje az egyre inkább ellehetetlenülő hazai gyártóit.²⁰ Ez a protekcionista reflex a kínai járműimport jelentős csökkenéséhez vezetett, ami arra utal, hogy a Kreml tisztában van az ipari szuverenitását fenyegető veszéllyel. Mégis, nyugati alkatrészekhez vagy fejlett szerszámgépekhez való hozzáférés nélkül Oroszországnak nincs életképes alternatívája a kínai *high-tech* és digitális termékekkel szemben, így sok egyéb szektorban továbbra is a háborúra adott szankciós válaszok foglya marad.²¹

Jüanizáció és erősödő pénzügyi függőség

Az oroszországi jüanizáció folyamata a kínai renminbi (jüan) növekvő használatára utal az orosz kereskedelem, pénzügyekben és jegybanki tartalékokban, ami a nyugati szankciókra adott adaptációs válaszcsoomag része. Ez egyben azt is jelenti, hogy Oroszország leválasztja magát az amerikai dollár- és euróközpontú pénzügyi architektúráról (hiszen abból kiiktatták). Az ukrajnai háború utáni átfogó szankciós csomagok bevezetésével Oroszország dollár- vagy euróalapú tranzakciós képessége jelentősen korlátozottá vált, ami ismét az egyetlen olyan hely felé fordította Moszkvát, ahova egyáltalán fordulni tudott; kelet felé. Például 2023 decemberére Oroszország importjának körülbelül 37,5%-át és Kínával folytatott exportjának 40,8%-át jüanban bonyolították, és 2023-ban a jüan először megelőzte az amerikai dollárt mint a moszkvai tőzsdén a legkeresettebb valuta.²²

Ezek mellett Oroszország egyre inkább arra törekszik, hogy alternatív pénzügyi infrastruktúrákon keresztül bonyolítsa le a fizetéseket: Kína határokön átnyúló bankközi fizetési rendszeréhez (China's Cross-Border Interbank Payment System, CIPS) az orosz bankok hozzáfértek (bár közvetve), és ezeken keresztül meg tudták kerülni az elérhetlenné váló hagyományos globális rendszereket, mint például a SWIFT-et. A UnionPay-kártyarendszer továbbá olyan eszköz volt, amellyel Oroszország a nyugati kártyahálózatokra vonatkozó korlátozásokat kerülhette meg – bár a gyakorlatban az oroszországi bevezetését korlátozta a másodlagos szankciókkal kapcsolatos kínai óvatosság. A CIPS és a UnionPay növekvő használata a tranzakciós architektúrába is változást hozott. Oroszország egyre mélyebben beágyazódik a kínai vezetésű fizetési hálózatba, egyre szorosabbra kötve fizetéseit és tartalékfolyamatait Peking rendszeréhez.²³ Ez az integráció azonban nem a függetlenedést segíti elő, csupán a régi dependenciáját cseréli ki egy újra. A jüanizáció mögötti összes lendület ellenére azonban továbbra is jelentős korlátok állnak

¹⁹ Caruso–Rühlig 2025.

²⁰ Caruso–Rühlig 2025.

²¹ Tharoor, Ishaan: *Russia Becomes China's Junior Partner*. [online], 2022. 08. 12. Forrás: Washington Post [2025. 12. 01.].

²² Prokopenko 2024.

²³ Chabarovskaya, Natalia: *Going Steady: China and Russia's Economic Ties Are Deeper Than Washington Thinks*. [online], 2025. 06. 16. Forrás: CEPA [2025. 12. 01.].

fenn. Kína CIPS-e, bár ígéretes, hatókörében vagy függetlenségében továbbra sem felel meg a SWIFT-nek: a kínai hatóságok óvatosak azzal kapcsolatban, hogy engedélyezzék a CIPS használatát a szankciók teljes körű megkerülésére (ami maga is másodlagos szankciókat vonna maga után). Hasonlóképpen, bár a UnionPay-hálózat alternatívát kínál a Visa vagy a MasterCard kártyákkal szemben, oroszországi elterjedését akadályozta a kínai bankok vonakodása a szankcionált orosz szervezetekkel való együttműködéstől.

Ezenfelül az orosz jegybank és a pénzügyminisztérium szinte kizárólag jüanba (és aranyba) csoportosította át fennmaradó likvid tartalékait – nem annyira önszántából, mint inkább kényszerből.²⁴ Mivel Oroszország dollárban és euróban denominált tartalékainak nagy részét gyakorlatilag befagyasztották a szankciók, Moszkva minden életképes alternatívát megvizsgált. Mára a jüan Oroszország szinte egyetlen tartalékvalutájává vált, és a pénzügyminisztérium úgy módosította költségvetési szabályát, hogy a jövőbeni többletbevételek is aranyba és jüanba kerüljenek. A likvid tartalékok jüanban való koncentrálása Oroszországot Kína politikai döntéseinek, tőkeellenőrzési rendszerének és a jüan korlátozott globális konvertibilitásának teszi ki, amely fokozott és inherens veszélyt hordoz magában. Oroszország egy olyan valutát használ fő tartalékeszközként, amely még mindig strukturális korlátokkal rendelkezik.

Elvira Nabiullina, a jegybank elnöke hallgatólagosan el is ismerte a jüanizáció súlyos kockázatait. A jüantól való függőség Oroszország monetáris stabilitását a Kínai Népbank (PBOC) átláthatatlan politikai döntéseivel köti. Az amerikai dollárral ellentétben a jüan nem teljesen konvertibilis, és értékének alakulása (vagy alakítása) a kínai exportérdekeket szolgálja. Amennyiben Peking úgy dönt, hogy leértékeli a valutáját saját, gyengülő gazdaságának fellendítése érdekében, az orosz nemzeti megtakarítások értéke egyik napról a másikra elpárologna. Továbbá, ha a kapcsolatok megromlanának, Oroszország azonnali tartalékvesztésekkel és fizetési zavarokkal szembesülne, ami olyan sebezhetőséget fejez ki, amely a gyakorlatban ismét a szuverén gazdasági kontroll jelentős elvesztését jelenti.²⁵

Röviden összefoglalva: a fizetési architektúra (CIPS- és UnionPay-rendszeren keresztül) és a tartalékok átirányítása jüanba egyaránt azt illusztrálja, hogy Oroszország hogyan próbál kiépíteni pénzügyi tartalékot a nyugati pénzügyi rendszeren kívül. De ezek a lépések kompromisszumokkal járnak: az egyik dependenciát egy másikkal helyettesítik, a dollárrendszer helyett egy Kínától való függőség épül ki. A Kínával kapcsolatos kockázatok: korlátozott likviditás, politikai bizonytalanság, konvertibilitási problémák, de mindezt a „stratégiai autonómia” nevében igazolják, a gyakorlatban azonban, mint láttuk, sokkal inkább beszélhetünk politikai-gazdasági kényszerpályáról.

A bizalmatlanság intézményesülését jelzi a Sinosure (China Export & Credit Insurance Corporation) döntése is. Az állami exporthitel-biztosító 2024-től kezdve megtagadta számos Oroszországba irányuló szállítmány biztosítását, különösen a vegyiparban

²⁴ Filatov, Maksym (2025): *Reproducing Power through Infrastructure: The Development of Sino-Russian Financial Interdependence (2014–2024)*. *Cogent Social Sciences*, 11(1).

²⁵ Prokopenko, Alexandra: *The Risks of Russia's Growing Dependence on the Yuan*. [online], 2023. 02. 02. Forrás: Carnegie Russia Eurasia Center [2025. 12. 01.].

és a gépiparban, hivatkozva a „megváltozott kockázati környezetre”.²⁶ Mivel a kínai exportőrök állami biztosítás nélkül nem mernek hitelre szállítani az instabil orosz piacra, ez arra kényszeríti az orosz importőröket, hogy 100%-os előleget fizessenek. Ez likviditási válságot okoz számos orosz cégnél, és tovább drágítja a beszerzést. Ezenfelül a legnagyobb nemzetközi kiterjedéssel rendelkező kínai bankok, az ICBC, a China Construction Bank, a Bank of China és az Agricultural Bank of China gyakorlatilag teljesen leállította az oroszországi utalások fogadását, még júanban is, ha bármilyen szankciós kockázat felmerült. Ezek a bankok globálisan integráltak, tranzakcióik döntő többsége dollárban vagy euróban zajlik; nem kockáztatják a SWIFT-rendszerből való kizárást az ennek töredékét érő orosz piacért.²⁷

A háborús felár: kettős felhasználású termékek

A gazdasági kapcsolatokban Kína pragmatikus hozzáállását talán a kettős felhasználású áruk árazása mutatja. Ezek olyan tételeket jelentenek, amelyek polgári és katonai alkalmazási lehetőségekkel is rendelkeznek, és ezért kritikus fontosságúak. A példák a mindennapi használati cikkekétől az olyan összetett technológiákig terjednek, mint a GPS vagy a nagy teljesítményű számítógépek. Oroszország háborús erőfeszítései szempontjából a 2021 és 2024 közötti kereskedelmi adatok elemzése a kínai exportőrök szisztematikus árfelhajtásának mintázatát mutatja.

A Finn Központi Bank Feltörekvő Gazdaságok Intézetének (Bank of Finland Institute for Emerging Economies, BOFIT) kutatása szerint a kínai kettős felhasználású, Oroszországba exportált áruk átlagára 87%-kal emelkedett 2021 és 2024 között.²⁸ A más piacokra exportált áruk árai mindössze 9%-kal emelkedtek ugyanebben az időszakban, amely különbség különösen éles. Ez az eltérés egy kvázi „háborús felár” létezését veti fel. A kínai szervezetek látszólag kihasználják Oroszország alternatív beszállítóinak hiányát a profitmaximalizálásért. Az Oroszországba szállított szankcionált termékek egységárai meredeken emelkedtek – nagyjából 40–60%-kal (és egyes esetekben még többel) a nem szankcionált árukhoz képest, a szankciók hatálybalépését követően. Ez mind globális szinten (minden exportáló országban), mind a kulcsfontosságú exportőrök, például Kína esetében igaz. A szerzők a különbségek különbsége módszer és a lépcsőzetes kezelés statisztikai módszereit alkalmazzák annak megerősítésére, hogy az importárak emelkedése erős korrelációban áll a szankciók bevezetésével, nem csak az általános globális árinflációval.

²⁶ Крыжный, Артур: *Китай Начал Отказываться Страховать Экспорт В Россию–РосСМИ*. *Экономическая Правда*, 2024. 11. 06. Forrás: EPravda [2025. 12. 01.].

²⁷ Tan, Huileng: *China's Biggest Banks are Finally Getting Scared by the West's Sanctions Against Russia*. [online], 2024. 02. 21. Forrás: Business Insider [2025. 12. 01.].

²⁸ Korhonen, Iikka – Simola, Heli (2025): *From Sanctions to Price Surges: The Dynamics of Russia's Import Prices*. *BOFIT Discussion Papers*, 8.

2. táblázat: A kínai eredetű kettős felhasználású termékek árnövekedése Oroszországban

Termékkategória	Oroszországi áremelkedés	Globális átlag-áremelkedés	Következtetések
Kettős felhasználású összesített áruk	+87%	+9%	Kínai gazdasági aktorok által kivetett háborús felár
Szerszámgépek (például CNC)	Jelentős árnövekedés	Alacsony világgpiaci árnövekedés	A tűzérési gyártás szempontjából kritikus, innen érthető meg a kereslet fennmaradása
Golyócsapágyak	Az Oroszországba irányuló kínai export pénzürtéke 76%-kal nőtt, de az export valós, fizikai mennyisége 13%-kal csökkent. A golyócsapágyak egységára tehát kis híján megduplázódott 2021 és 2024 között	Világgpiaci ára stabil maradt	Árfelhajtás figyelhető meg a létfontosságú és alapvető alkatrészeknél is
Gördülőcsapágyak	A darabonkénti ár a négyeseresére nőtt	Világgpiaci ára stabil maradt	Elengedhetetlen (a teljesség igénye nélkül) a páncélosokhoz, a tűzérseghoz és a rakétákhoz, a drónokhoz is

Forrás: a szerző szerkesztése Korhonen, Iikka – Simola, Heli: From Sanctions to Price Surges: The Dynamics of Russia's Import Prices nevű tanulmányának adatai alapján

Ez a piaci realitásokra és a kockázatok beárazására épülő árképzési magatartás ugyanakkor erősen árnyalja a „testvéri segítségnyújtás” narratíváját. A kapcsolat természete sokkal inkább egy pragmatikus, tranzakciós viszony képét mutatja, ahol Kína biztosítja a nélkülözhetetlen gazdasági kapcsolatokat, de a piaci törvényszerűségeknek megfelelően érvényesíti a szolgáltatásaiért járó felárat. A tapasztalt árprémium jelentős részét a megemelkedett tranzakciós költségek, a bonyolultabb logisztika és a másodlagos szankciók jelentette pénzügyi kockázat magyarázza, amelyekkel az exportöröknek kalkulálniuk kell. Bár a 87%-os áremelkedés súlyos terhet ró az orosz költségvetésre, Moszkva számára a túlárazott import is racionálisabb alternatíva a teljes ellátási hiánynál. A folyamat tehát azt igazolja, hogy a kínai kereskedelmi aktorok nem politikai jótékonyaságból, hanem racionális piaci szereplőkként, szigorúan üzleti alapon közelítik meg geopolitikai partnerük kényszerhelyzetét. Szintúgy érdemes megfigyelni, hogy a kínai politikai elit sem hajlandó feltétel nélküli gazdasági segítségbe bonyolódni, se nem hajlandó a saját gazdasági aktoraira politikai nyomást gyakorolni, hogy azok enyhítsék az orosz felet terhelő háborús felárat.

A gazdasági összesség

A gazdasági viszonyok fentebbi ismertetését követően egyértelműen azt a konklúziót vonom le, hogy Kína számára Oroszország gazdasági értelemben egyáltalán nem meghatározó szereplő. A kínai gazdasági szereplők, mint fentebb láttuk, nem érdekeltek

az Oroszországi Föderáció gazdasági egészségének és jólétének fenntartásában, arra sokkal inkább lehetőségként tekintenek. A beszedett árprémiumok, a Szibéria Ereje 2, a jüanizáció és a kínai civil árucikkek piacra ömlése és a nyugati termékek kiváltása mind ékes bizonyítékául szolgálnak ennek. Ugyanakkor az autóiipari védővámok és a tény, hogy a Szibéria Ereje 2 vezeték körüli tárgyalásokat egyelőre nem fogadták el Oroszország számára kedvezőtlen feltételek mellett azt mutatják meg, hogy Moszkva egyelőre nem tartja magát kínai kliensállamnak, és politikai viselkedésében sem eszerint cselekszik, bár függősége a politikai-gazdasági kényszerpályája miatt jelentős. Ezek a példák mind a 3. hipotézist, az érdekházasságvetel bizonyítják, hiszen a többi hipotézist effektíve cáfolják.

Katonai és biztonsági dinamika: az egyenlőtlenség partnersége

A kapcsolat katonai dimenziója kritikus adatokat szolgáltat annak értékeléséhez, hogy Oroszország milyen mértékben válik a Kínai Népköztársaság alárendelt partnerévé, hiszen teret enged az erőviszonyok összehasonlítására, valamint rávilágíthat a „titkos rivalizálás” elmélet igaz vagy fals voltára is. Bár a hivatalos nyilatkozatok szintjén mindkét fél következetesen elutasítja a formalizált katonai szövetség (katonai blokk) létrehozását, hivatkozva az el nem köteleződés és a harmadik fél elleni irányultság hiányának elvére, a gyakorlati együttműködés szintje az utóbbi években minőségi ugráson ment keresztül. Bár közös háborús tevékenységről nem beszélhetünk, a stratégiai jelentőségű régiókban (különösen a Csendes-óceán nyugati térségében és az Északi-sarkvidéken) végrehajtott közös légi és tengeri járőrözések olyan mértékű műveleti összehangoltságot és bizalmat feltételeznek, amelyek a nyugati elemzők szerint funkciójukat tekintve már a védelmi szövetségek elrettentő erejét hivatottak demonstrálni, a kölcsönös védelmi garanciák jogi kötelezettsége nélkül is.

A katonai-technikai hierarchia megfordulása

A hidegháborúban a Szovjetunió hosszú ideig, majd az Oroszországi Föderáció Kína fő katonai-ipari partnere volt, hiszen olyan (a kor) élvonalbeli katonai eszközeit exportálta, mint a Szu-27/30/35 osztályú vadászgépek, az S-300/400 légvédelmi rendszerek és a haditengerészeti hajtóművek. Az elmúlt évtizedekben azonban ez az egykor igencsak domináns dinamika fakulni látszik. Oroszország részesedése Kína külföldi fegyverimportjában meredeken csökkent: a 2020-as nagyjából 70%-ról 2024-re körülbelül 40%-ra, amire magyarázatul szolgál az orosz hadiipar ukrainai lekötöttsége is és a hazai kereslet meredek növekedése. Ugyanebben az időszakban a Kína által beszerzett orosz eredetű védelmi felszerelések választéka is szűkül: míg 2020-ban Kína hajtóműveket, repülőgépeket és haditengerészeti fegyvereket importált, 2024-re oroszországi importja állítólag már kizárólag tengeri hajtóművekre korlátozódott. Ez a tendencia arra utal, hogy Kína

védelmi ágazata folyamatosan közeledik az önellátáshoz, csökkentve a Moszkvától való függőségét a főbb rendszerek tekintetében.²⁹

Ugyanakkor Oroszország súlyos nyomás alá került. A szankciók, a háborús leépülés és a védelmi ipari bázis strukturális gyengeségei együttesen csökkentették a fejlett rendszerek önálló előállítására való képességét. Az OSW elemzése szerint az összesített kínai–orosz kereskedelem 2025 elején szerényen csökkent (ezt fentebb már tárgyaltam), ez a csökkenés pedig elfedheti a beszállítói stratégiai kapcsolatok tartós természetét és ellenálló képességét.³⁰

Itt ismét fontos kiemelni a már korábban tárgyalt, Kínából Oroszországba irányuló „kettős felhasználású” termékeket. Ezek mind nélkülözhetetlenek Oroszország fegyvergyártási kapacitásának fenntartásához a szankciók és az ellátási korlátozások alatt.

Lényegében tehát Oroszország mára teljesen függővé vált a komplex kínai ellátási láncoktól a „hazai” fegyverek folyamatos gyártása terén.³¹ Ez az ellátási mintákban bekövetkezett eltolódás egy mélyebb technológiai és ipari átrendeződés keretrendszerében is értelmezendő. Az Oroszország és Kína közötti fegyverkereskedelem már nem a katonai-technikai együttműködés központi tengelye. Ehelyett az együttműködés egyre inkább projektaikon és konkrét rendszerekre vagy fegyverrendszerekre összpontosítva valósul meg (például tengeralattjárókra, helikopterekre és rakétavédelmi technológiákra), amiben Kína egyre inkább mint végső kivitelező lép fel növekvő ipari kapacitása révén, míg Oroszország csupán specializált, de kontextusfüggő szakértelmet biztosít. A következő generációs platformok, köztük a fejlett tengeralattjárók és a nehézhelikopterek közös fejlesztését a kínai–orosz együttműködés valószínűsíthető jövőbeli irányaként tárgyalják. Bár a részletek továbbra is homályosak, ez a minta egyértelműen arra utal, hogy a technológiai kezdeményezés eltolódott: Peking már nem csupán az orosz rendszerek importőre, hanem egyre inkább társtervező és ipari vezető szerepbe kerül. Moszkva számára ez a szerepváltás meglehetősen kellemetlen: korábbi elismert, tapasztalt és professzionális beszállítóból hirtelen ügyfél lesz – kihasználhatja ugyan az alkalomszerű területspecifikus kompetenciákat, de közben a kínai ipari és technológiai erőre kell támaszkodnia.³²

Ráadásul ennek az átrendeződésnek a gyakorlati következményei láthatók az ukrán csatatéren. Ahogy számos nyugati és OSINT-megfigyelő megjegyzi, a kínai gyártású kereskedelmi drónok és kettős felhasználású elektronika elterjedése az orosz erők körében jelzi Oroszország kudarcát a versenyképes hazai taktikai drónipar kiépítésében, bár erre

²⁹ Balazs, Daniel: *Partners in Deterrence: China and Russia's Deepening Military-Technical Ties*. [online], 2025a. 07. 11. Forrás: *The Diplomat* [2025. 12. 01.].

³⁰ Kalwasiński, Maciej: *China-Russia Trade in Early 2025: Fueling Moscow's War Despite Headwinds*. [online], 2025. 07. 30. Forrás: OSW [2025. 12. 01.].

³¹ OSW Centre for Eastern Studies: *China-Russia Dashboard*. [online], 2025. 09. 01. Forrás: OSW [2025. 12. 01.].

³² Balazs 2025a.

történtek erőfeszítések a háború kezdete óta.³³ Bár nincsenek hiteles nyilvános adatsorok, amelyek megerősítenék a pontos ellátási láncokat, a kínai eredetű drónokra, optikára és elektronikára való támaszkodás mintázata összhangban van az oroszországi kettős felhasználású importtól való függőség szélesebb körű trendjével.³⁴ Az ilyen rendszerek széles körű jelenléte arra világít rá, hogy a modern hadviselést egyre inkább a globális ellátási láncok finanszírozzák – és hogy Kína ma sokkal inkább nevezhető ezen ellátási láncok hajtóerejének, mint Oroszország.

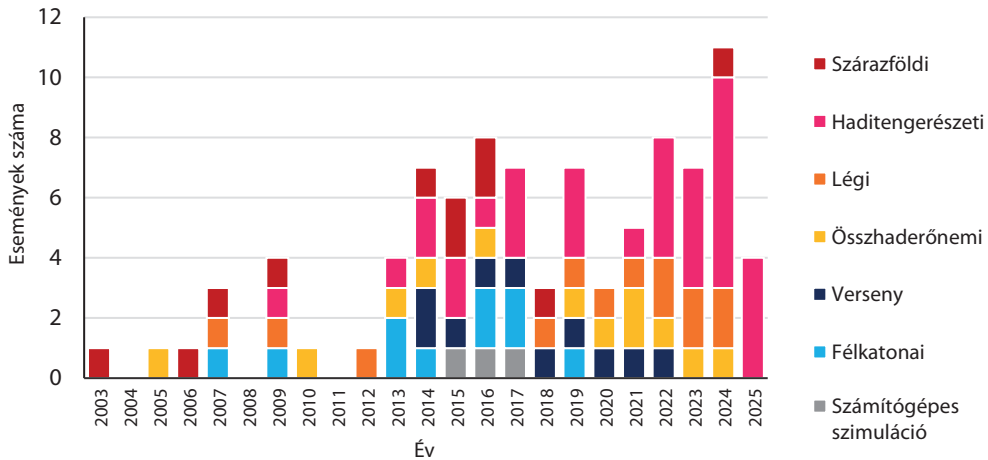
Összességében ezek a fejlemények a kínai–orosz katonai-ipari kapcsolatok korábbi dinamikájának strukturális inverzióját jelzik. Míg egykor Oroszország szállított Kínának főbb rendszereket, ma a kritikus alkatrészek, elektronika és technológia áramlása az ellenkező irányba halad. Kína védelmi ipari komplexuma konszolidálja technológiai fölényét. Nemcsak a szórakoztatóelektronikai cikkek vagy a polgári infrastruktúra gyártásában, hanem a katonai szempontból releváns termelés főbb területein is élen járnak immáron a kínai gyártók: a hajóépítésben, az elektronikában, a meghajtási rendszerekben és a kettős felhasználású alkatrészekben. Oroszország ezzel szemben egyre inkább ezekre a kínai beszállítókra kénytelen támaszkodni hadigépezetének fenntartása érdekében. A kapcsolat formálisan ugyan továbbra is szimmetrikus, azt „stratégiai partnerségként” keretezve, de gyakorlati, ipari-technológiai szempontból a mérleg nyelve döntően megbillent: Moszkva most jobban függ Pekingtől, mint fordítva.

Közös műveletek és stratégiai jelzésadás

A közös kínai–orosz hadgyakorlatok az új évezredben felélénkültek. Természetesen ezen a területen is változást hozott az ukrajnai háború eszkalálása. 2024 és 2025 között a kínai–orosz katonai együttműködés kevésbé a csendes törzskari megbeszélésekről, és inkább a demonstratív nemzetközi jelzésekről szólt. A bombázórepülésekből, a haditengerészeti járőrözésekből és a KBSZSZ gyakorlataiból kirajzolódó minta nem a fokozatosan integrálódó szövetség jellemzőivel bír. Ehelyett inkább két olyan hatalom képe rajzolódik ki, amelyek egyre gyakrabban használják egymás szimbolikáját, platformjait és akár egyenesen egymás földrajzát is a nyugati tervezés megzavarására. Az együttműködés rutinszerűvé vált és több hadszínteret érint – az északi-sarkvidékiektől a Csendes-óceán nyugati részén át egészen Közép-Ázsiáig. Végül azonban mégis elmarad a NATO-stílusú közös hadi irányítástól, mivel az korlátozná mindkét fél manőverezési szabadságát. Ez azt jelenti, hogy a megjelenést, nem pedig a mélyreható interoperabilitást prioritizálják.

³³ Faragó Bence (2022a): *Drónok harca – Az orosz–ukrán háborúban jelen lévő drónok felértékelődése, működésük taktikai és stratégiai vonatkozásai a megváltozó hadviselési környezetben.* *Nemzet és Biztonság*, 15(2), 36–54.

³⁴ Balazs Daniel: *The Duality in China's Security Relations with Russia.* [online], 2025b. 05. 09. Forrás: *The Diplomat* [2025. 12. 01.].

1. ábra: Az orosz–kínai közös hadgyakorlatok 2003 óta

Forrás: a szerző vizualizációja az OSW: *China–Russia Dashboard*-ján feltüntetett adatok alapján

A 2024. júliusi alaszakai járőrözés volt a legszembetűnőbb lépés ebbe az irányba. A gyakorlat során két kínai H-6K bombázó és két orosz Tu-95MS szállt fel egy orosz légibázisról, megkerülték az alaszakai légvédelmi azonosítási zónát, amikor amerikai és kanadai repülőgépek elfogták őket – ez volt az első alkalom, hogy a Kínai Légierő bombázói egy közös járőrözésben idegen területről indultak, és amerikai földet közelítettek meg.³⁵ Az ezt követő 2024-es közös repülések – amelyek során H-6N bombázók gyakorolták Guam megközelítését cirkálórakéta-indítási távolságon belülre – de facto főpróbának minősültek a nagy hatótávolságú nukleáris csapásméréshez, miközben Kína teljessé teszi a nukleáris triád légi komponensét. A Tajvannal vagy a NATO-val kapcsolatos közvetlen üzeneten felül Peking azt is demonstrálta Washingtonnak, hogy bombázói mostanra teljes mértékben funkcionális részét képezik stratégiai elrettentésének – és hogy az orosz légtérrel és bázisokkal fenyegethetik az Egyesült Államokat egy olyan északi vektorból, amely korábban szinte kizárólag szovjet/orosz felségterületnek minősült.³⁶

A tengeren ugyanebben az időszakban a közös járőrözések olyasmivé fejlődtek, ami már-már a nyugat-csendes-óceáni bekerítési képesség folyamatos, éves szintű demonstrációjának tekinthető. 2024-re a negyedik orosz–kínai haditengerészeti járőrözés már a Csendes-óceán nyugati és északi térségében zajlott egy rendszeres sorozat részeként. 2025-ben, a Vlagyivosztok közelében tartott Tengeri Együttműködés/Közös Tenger-2025 hadgyakorlatot követően – amely magában foglalt éles tüzérségi lövészetet, tengeralattjáró-elhárítást, közös légvédelmet, sőt tengeralattjáró-mentési kiképzést is – a vegyes harci kötelékek 15 napos közös járőrözésre indultak a Csendes-óceán nyugati részén, ahol Oroszország és Kína váltott vagy megosztott parancsnokságot

³⁵ WATCH: *US, Canadian Jets Intercept Chinese, Russian Planes Near Alaska*. [online], 2024. 07. 25. Forrás: Military Times [2025. 12. 01.].

³⁶ Peck, Michael: *Report Unlocks Mystery of Why Chinese Bombers Flew Near Alaska in 2024*. [online], 2025. 08. 12. Forrás: Defense News [2025. 12. 01.].

gyakorolt. Bár a kínai hivatalos narratívák a témát a „stratégiai tengeri útvonalak közös védelmeként” és a „nyugat-csendes-óceáni biztonsági fenyegetések közös elhárításaként” keretezték, a műveleti valóság – a Japán-tengeren áthaladó, majd a nyílt óceánra kifutó, japán és amerikai erők által szorosan követett flották – az Orosz Távol-Kelet biztonságát közvetlenül összeköti bármely jövőbeni, Tajvan vagy Japán körüli konfliktushelyzettel. Tokió és Washington szemszögéből ez kellemetlenül, begyakorolt, kétfrontos tengeri kihívásnak tűnik.³⁷

A 2025 októberében megrendezett tádzsik KBSZSZ-gyakorlatok pedig a következő mintázatot rajzolják ki: Oroszország igyekszik betölteni hagyományos szerepét mint regionális biztonsági garanciavállaló, miközben a kínai haditechnika válik egyre inkább dominánssá vizuálisan. Az Elpusztíthatatlan Testvériség-2025 és a Barrier-2025 gyakorlatok arra világítanak rá, hogy Moszkva a 201. bázisát használja a szövetséges logisztika és vezetés biztosítására. A sugár-, vegyi- és biológiai védelemre helyezett fókusz annak bizonyítékeként domborítja ki, hogy a KBSZSZ továbbra is releváns, orosz vezetésű biztonsági erő Közép-Ázsiában.³⁸ Ellentmondás viszont, hogy a gyakorlatokról készült képeket vizuálisan egyre inkább a kínai felszerelés uralja: kirgiz és orosz egységek által használt Dongfeng Warrior/Mengshi 4 × 4-esek és DesertCross 1000-3 járművek, a kínai segítséggel kifejlesztett fehéroroszló rakétarendszerek, valamint Tádzsikisztán HQ-17AE légvédelmi komplexumai³⁹ mind-mind a kínai haditechnika dominánssá válását mutatja meg. Még Oroszország is, meghajolva a szankciós nyomásnak és ipari infrastruktúrája korlátainak, importált kínai páncélozott járműveket mind az ukrain frontra, mind a KBSZSZ gyakorlataira.⁴⁰

Az észak-koreai háromszög: egy geopolitikai háromtest-probléma?

Oroszország és Észak-Korea kapcsolatai példátlan szintre emelkedtek az ukrain háború kitörése óta. Phenjan, mint másik izolált állam, a külpolitikai nyitás reményében hajlandó volt olyan segítséget nyújtani Moszkvának, amelyre annak elkeseredetten szüksége volt: lőszerre és élőerőre. Az egyre szorosabbra fonódó együttműködés kulminációja végül a kölcsönös védelmi paktum aláírása volt, amely immár hivatalos katonai szövetséggé formálta a két elszigetelt állam kordialis viszonyát.⁴¹ A megállapodás értelmében Phenjan továbbra is, immár formalizáltabb keretrendszerben, lőszerrel és katonákkal támogatja Moszkva ukrain offenzíváját, cserébe pedig fejlett haditechnológiát és orosz diplomáciai védőernyőt kap. Ez a stratégiai összefonódás nemcsak az európai hadszíntéren okozott

³⁷ *China, Russia Navies Conduct Joint Patrol in Parts of Pacific*, *China Media Says*. [online], 2024. 07. 14. Forrás: Reuters [2025. 12. 01.]; Xuanzun, Liu – Yuandan, Guo: *China, Russia Proceed to Maritime Patrol in Western Pacific After Wrapping up Joint Sea-2025 Naval Drills*. [online], 2025. 08. 05. Forrás: Global Times [2025. 12. 01.].

³⁸ *CSTO Military Exercises in Tajikistan: Intel Report*. [online], 2025. 10. 22. Forrás: Special Eurasia [2025. 12. 01.].

³⁹ Чек-Поинт (Check-Point.Kz): *Китайская Техника Преобладает На Учениях ОДКБ*. [online], 2025. 10. 22. Forrás: CheckPoint [2025. 12. 01.].

⁴⁰ Kalchenko, Anzhelika: *Chinese Equipment in CSTO Exercises: A New Vector of Collective Security*. [online], 2025. 10. 21. Forrás: Militarnyi [2025. 12. 01.].

⁴¹ Beyond The Horizon Asia-Pacific Task Force: *Trilateral Momentum Between China, Russia, and North Korea*. [online], 2025. 10. 08. Forrás: Beyond The Horizon [2025. 12. 01.].

azonnali eszkalációt, de Északkelet-Ázsiában is új, hidegháborús törésvonalakat hoz létre, lépéskényszerbe hozva a régió nagyhatalmait. A Moszkva–Phenjan kölcsönös védelmi paktum és a mélyülő katonai együttműködés fokozott feszültségforrássá vált Peking és Moszkva között. Míg Oroszország az ukrajnai háború miatt rövid távú, kritikus szükségleteit (lőszer, katonák) elégíti ki Phenjan bevonásával, addig Kína számára a közeledés akut stratégiai kockázatot jelent. A közvetlen orosz – észak-koreai tengely ugyanis csökkenti Peking hagyományos, kizárólagos befolyását Phenjan felett, és Kína immáron attól tart, hogy Oroszország – a lőszeréért cserébe – olyan fejlett katonai technológiát (például rakéta- vagy tengeralattjáró-technológiát) adhat át Észak-Koreának, amely végső soron felborítja a regionális stabilitást, és egy kiszámíthatatlanabb, agresszívabb szomszédot eredményez Kína határainál.⁴²

Ez a dinamika kényszerpályára állítja Kínát, és próbára teszi a „határok nélküli barátságot”. Peking nem nézi jó szemmel, hogy Oroszország lépései ürügyet szolgáltatnak az Egyesült Államoknak, Japánnak és Dél-Koreának a szorosabb katonai összefogásra (akár egyfajta ázsiai NATO létrehozására), ami Kína stratégiai bekerítését jelenti. Kína ezért óvatosan egyensúlyoz: nem akar csatlakozni egy nyílt orosz – kínai – észak-koreai blokkhoz, mert ez gazdaságilag elszigetelné a Nyugattól és tönkretenné a még meglévő kereskedelmi kapcsolatokat Európával és ázsiai kereskedelmi és stratégiai partnereivel.⁴³

Összességében a helyzet úgy alakítja át a kínai–orosz viszonyt, hogy Kína a csendes, távolságtartó partner szerepébe kényszerül. Peking hallgatólagosan tűri az orosz – észak-koreai kooperációt, amíg az leköti az amerikai erőforrásokat, de aktívan nem támogatja azt, sőt, diplomáciai jelzésekkel próbálja hűteni Moszkva és Phenjan lelkesedését. A viszonyrendszerben Kína maradt a stratégiai, hosszú távú gondolkodó, számára akut biztonsági fenyegetést jelent, ahogy Oroszország a háborús aktivitás fenntartása mellett nagyhatalmi tekintélyének megőrzése reményében káoszt teremt a Kína számára gazdasági és politikai értelemben létfontosságú csendes-óceáni térségben.

Katonai összegzés

A katonai területen tapasztalt dinamikák, bár némiképp széttartóbbak, mint a gazdaságnál tárgyaltak, továbbra is a 3. elméletet, azaz az érdekházasság nézetét támasztják alá. Moszkva demonstrálta azt, hogy saját céljainak eléréseért hajlamos a kínai nagystratégiai érdekeknek is sérelmet okozni, annak implicit rosszállása ellenére is. A katonai kooperációk területén bár vannak közös jelzések, ezek inkább demonstratív hatású fogásoknak minősülnek, semmint valódi, mély, közös vezetésirányítású szövetségnek, ami továbbra is teret enged a politikai és katonai önállóságnak. Ez kizárja a kliensállammodellt, de cáfolatot ad az autentikus szövetségi struktúra feltételezésére is. A közös hadgyakorlatok pedig hihetően kizárják a burkolt rivalizálás lehetőségét is, hiszen azok nem volnának elengedhetetlen részei a felületes jó viszony fenntartásának, ráadásul a katonai felszerelés

⁴² Sue Mi, Terry – Sestanovich, Stephen: *Russia Struck a Defense Pact With North Korea. What Does It Mean?* [online], 2024. 06. 19. Forrás: CFR [2025. 12. 01.].

⁴³ Bowen, Yao: *China Balances Cautiously between Russia and North Korea.* [online], 2024. 12. 13. Forrás: East Asia Forum [2025. 12. 01.].

átadása, sőt, dominálása még valószínűtlenebbé teszi a burkolt rivális viszonyt. A katonai felszerelések területén tapasztalható elmozdulás ugyanakkor súlyos és jelenleg leküzdhetetlennek látszó probléma Moszkva számára, a kényszerpálya ugyanakkor nem teszi lehetővé a korrekciót még kisebb mértékben sem. A függőségi viszony tehát ismét gazdasági-technológiai-ipari keretrendszerben ragadható meg.

Geopolitikai játszmák: a „titkos riválisok” elméletének következő tesztje

A bevezetőben negyedikként emlegetett elmélet szerint Oroszország és Kína titokban versengenek egymással, amit a történelmi megaláztatás és a regionális rivalizálás hajt. A következő fejezetekben a sűrűdőpontok elemzésével – úgymint Közép-Ázsia, az Északi-sarkvidék és az emlékezetpolitika – kívánom tesztelni ennek a modellnek a tényszerűségét és magyarázó erejét.

A Peking–Moszkva-tengely repedései és a Nyugat visszatérése

Közép-Ázsia évszázadokon át Oroszország megkérdőjelezhetetlen geopolitikai hátszágának számított. A posztszovjet érában Moszkva magától értetődőnek vette, hogy az öt közép-ázsiai egykori tagköztársaság – Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán, Türkmenisztán és Üzbegisztán – biztonsági garanciáit Moszkva nyújtja, és azok energetikai infrastruktúrájának ellenőrzését kizárólagos jogon birtokolja. Sokáig tartotta magát a kényelmes, hallgatólagos munkamegosztás mítosza, miszerint a régióban „Kína a bankár, Oroszország pedig a csendőr”. Az ukrajnai háború elhúzódása és Peking globális ambíciói azonban alapjaiban rengették meg ezt a *status quót*, miközben a többpólusú világrend kialakulása új dinamikát hozott a térségbe. Ha mélyebben vizsgáljuk, vajon a Peking–Moszkva-tengely valódi stratégiai szövetség-e, Közép-Ázsia a legékesebb bizonyítéka a rejtett, de kíméletlen rivalizálásnak: itt zajlik a csendes kínai befolyásnövelés, amelyben Oroszország a saját történelmi felségterületén válik fokozatosan másodhegedűssé.⁴⁴

A gazdasági leválás leglátványosabb eleme nem csupán a kereskedelmi volumenek eltolódása, hanem a fizikai infrastruktúra tudatos és stratégiai átrajzolása. Oroszország geopolitikai erejét évtizedekig az adta, hogy a Kelet és Nyugat közötti áruforgalom, valamint a közép-ázsiai energiahordozók jelentős része orosz területeken haladt át. Ez a monopólium azonban összeomlóban van. A Transz-Kaszipi Nemzetközi Szállítási Útvonal, közismertebb nevén a Középső Folyosó (Middle Corridor) stratégiai felértékelődése az egyik legsúlyosabb csapás a Kreml számára. Ez a korridor lehetővé teszi, hogy Kína és Európa közvetlenül kereskedjen egymással – a Kaszipi-tengeren és a Kaukázuson keresztül –, úgy, hogy az áruk teljesen elkerüljék az orosz vasúthálózatot.⁴⁵

⁴⁴ *Russia in a Multipolar World: Equal Player or Junior Partner to China?* [online], 2025. 09. 05. Forrás: NEST Centre [2025. 12. 01.].

⁴⁵ Carafano, James Jay: *Central Asia's Middle Corridor Gains Traction at Russia's Expense*. [online], 2022. 08. 29. Forrás: GIS [2025. 12. 01.].

Ez az átalakulás nem csupán technikai jellegű: Moszkva ezzel nemcsak jelentős tranzit-bevételektől esik el, de elveszíti azt a logisztikai zsarolási potenciált is, amellyel korábban sakkban tarthatta szomszédait és nyomást gyakorolhatott az európai piacokra. Kína már nem passzív haszonélvezője, hanem aktív építője és finanszírozója ennek az új rendnek. A vasútvonalak, kikötői fejlesztések és logisztikai központok, amelyek az Egy övezet, egy út nevű gyűjtőprogram keretében épülnek, fizikailag és pénzügyileg is Pekinghez láncolják a régiót, tartósan kivonva azt az orosz gravitációs mezőből.

A gazdasági dominancia elvesztésénél is fájóbb presztízsveszteség Moszkva számára a biztonsági garancia eróziója. Az ukrajnai háború rámutatott az orosz haderő korlátaira és az eszközpark elégtelenségeire, ami súlyos bizalmi válságot szült a közép-ázsiai fővárosokban. A Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének tehetetlensége a régiós konfliktusokban – például a kirgiz–tádzsik határviták vagy a hegyi-karabahi helyzet során – biztonsági vákuumot teremtett. Ezt az űrt Kína kezdi betölteni, csendben átlépve a korábbi, tisztán gazdasági szerepkörön. Peking globális katonai stratégiája ma már kézzelfogható formát öltött a térségben: a Tádzsikisztánban, a stratégiai fontosságú Wakhan-folyosó közelében létrehozott katonai előőrsök és a fokozódó rendvédelmi együttműködések jelzik, hogy Kína közvetlenül belépett Oroszország „biztonsági szentélyébe”.⁴⁶ Peking már nem bízza befektetéseinek és állampolgárainak védelmét egy meggyengült orosz hadseregre, hanem saját kezébe veszi a stabilitás fenntartását.

A térség államairól általában elmondható, hogy nem áll érdekükben a látványos és radikális szakítás, ám egyáltalán nem támogatják Moszkva birodalmi törekvéseit sem. A távolodás inkább finom elmozdulásokban érhető tetten, aminek az élén a régió legnagyobb állama, Kazahsztán áll. Kaszim-Zsomart Tokajev elnök nem kockáztatja meg a nyílt kenyértörést, azonban látszólag apró, de stratégiaileg kulcsfontosságú lépéseket tesz a szuverenitás kiszélesítéséért. Ennek szimbolikus példája, hogy Kazahsztán hivatalosan is át kíván térni a cirill ábécéről a latin írásrendszerre, ami mögött nemzetépítési szándék és a szovjet-orosz örökséggel való szakítás húzódik meg.

A diplomáciai hangnem is megváltozott. „Tiszteletet követelünk. Semmi többet. Tiszteletet.” – fogalmazta meg a lényegét Emomali Rahmon tádzsik elnök még 2022 októberében, nyíltan bírálva Putyint. Hasonló folyamatok zajlanak Üzbegisztánban és Tádzsikisztánban is, ahol a kritikák gyakran az állampolgári bánásmód – a Oroszországban dolgozó vendégmunkások helyzete – kapcsán fogalmazódnak meg. Ez a kérdés különösen érzékeny gyűjtőpontja a helyi, oroszellenes nacionalizmusnak. Üzbegisztánban a Moszkvának címzett bírálatok egyre határozottabbak, jelezve, hogy a régió vezetői már nem félnek a Kreml haragjától.⁴⁷

A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a közép-ázsiai államok nem csupán „gazdát cserélnék” egy orosz–kínai duopóliumon belül, hanem aktívan keresik a nyugati ellensúlyt is, kihasználva a nagyhatalmi versengést szuverenitásuk erősítésére. Washington felismerte a történelmi pillanatot és a hatalmi űrt: a C5 + 1 formátum (az öt közép-ázsiai ország

⁴⁶ Honrada, Gabriel: *China's Global Military Base Strategy Taking Shape*. [online], 2024. 06. 14. Forrás: Asia Times [2025. 12. 01.].

⁴⁷ Alkonyi Zsolt: *Igy veszíti el Oroszország a birodalmát I. rész*. [online], 2025. 11. 18. Forrás: Eurázsiai Jegyzetek [2025. 12. 01.].

és az Egyesült Államok csúcstalálkozó) révén az USA képes volt új alapokra helyezni kapcsolatait a térséggel, közvetlen diplomáciai csatornát nyitva a régió vezetőivel, megkerülve Moszkvát.⁴⁸

A diplomáciai közeledés mögött kemény gazdasági érdekek húzódnak. A C5 + 1-mechanizmus és a hozzá kapcsolódó B5 + 1 üzleti fórumok célja, hogy amerikai tőkét és technológiát vonzzanak a régióba, csökkentve a kínai hitelektől való függőséget.⁴⁹ A tét hatalmas, hiszen Közép-Ázsia olyan kritikus ásványkincsekkel – például uránnal, lítiummal és ritkaföldfémekkel – rendelkezik, amelyekre a Nyugatnak égető szüksége van a zöldátálláshoz és a Kínával folytatott technológiai versenyhez.⁵⁰ A közép-ázsiai vezetők, többek közt Tokajev kazah elnök, rendszerint ezt az elvet alkalmazzák külkapcsolati szervezőelvükként: a többvektorú külpolitika jegyében egyszerre tárgyalnak Pekinggel az infrastruktúráról, Washingtonnal a technológiáról és Brüsszellel a kereskedelemről, miközben Oroszország kezében mára egyszerűen alig vannak eszközök, nincs sem mit ajánlani, sem mivel fenyegetni; nincs se furkósbót, se mézesmadzag.

Az Arktisz: a kapuőr fejet hajt

Az Arktisz és az Északi-tengeri Útvonal (Northern Sea Route, NSR; Северный морской путь, СМП) Moszkva történelmileg exkluzív, szuverén felségterületeként, nukleáris elrettentő erejének kritikus fontosságú területeként tekintett a régióra. Azonban ahogy a közép-ázsiai sztyeppéken, úgy a sarki jégtáblák között is gyors geopolitikai átrendeződés zajlik. A globális klímaváltozás sajnálatos hatásai mellett a sarkkörüi régió feltehetően előbb-utóbb olvadásnak fog indulni, lehetővé téve a korábban gazdasági értelemben nem jövedelmezőnek ítélt hasznosítást. Az NSR egész évben, csökkenő költségek melletti hajózhatóvá válása teret engedne a globális ellátási láncok létrejöttének és a geopolitikai átrendeződésnek, míg az elérhetővé váló ásványkincsek és energiahordozók új horizontokat nyithatnának az azt kitermelő és hasznosító államok részére. Oroszország számára (is – minden arktiszi területtel rendelkező nemzet érdeklődik a hasznosítás lehetőségei iránt) nemzetstratégiai érdek a régió effektív fejlesztése és hasznosítása, valamint katonai ellenőrzése. Oroszország arktiszi stratégiája (is) azonban látszólag összeomlott az ukrajnai totális invázió megindítása óta; saját hanyatló technológiai felszerelése miatt mindig is igényelt volna fejlett, nyugati technológiai transzfer a régió hasznosítása érdekében, ami valószínűleg a külföldi – elsősorban euroatlanti – vállalatok kitermelésbe való bevonásával valósulhatott volna meg. Emellett az arktiszi haditengerészet működési modelljét is újra kellett volna gondolni, amihez szintúgy szükség lett volna jelenleg nyugati privilégiumot képező haditechnikára.⁵¹ A pénzügyi izoláció és a technológiai szankciók ezen lehetőségek irreverzibilis elvesztésével kényszerpályára szorították Oroszországot, arra kényszerítve

⁴⁸ Coffey, Luke: *Using the C5+1 Summit to Get US–Central Asian Relations on Track*. [online], 2025. 11. 04. Forrás: Hudson [2025. 12. 01.].

⁴⁹ Putz, Catherine: *US & Central Asia: What Is the C5+1?* [online], 2025. 11. 04. Forrás: The Diplomat [2025. 12. 01.].

⁵⁰ Cameron, Ayleen: *Central Asia Has What the US Wants*. [online], 2025. 11. 04. Forrás: GMF [2025. 12. 01.].

⁵¹ Faragó Bence (2022b): *Az Arktisz felértékelődése az orosz bel- és külpolitikában*. Mesterszakos diplomamunka. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Nemzetközi Kapcsolatok és Diplomácia Tanszék.

Vlagyimir Putyint, hogy megnyissa a kapukat a kínai befolyás előtt egy olyan területen, amelyet korábban féltve őrzött minden idegen hatalomtól.⁵²

A legszembevetőbb változás Moszkva stratégiai autonómiájának bizonyos mértékű erodálódása. Míg korábban Oroszország szigorúan és egyoldalúan kontrollálta a hozzáférést sarkvidéki vizeihez, 2024 végén egy új, közös orosz–kínai testület jött létre, amelynek kifejezett célja a kínai jelenlét intézményesítése és a kínai hajózási hozzáférés elősegítése az Északi-tengeri Útvonalon. Ez a lépés nem a kölcsönös bizalom elmélyülését tükrözi, hanem kényszerű alkalmazkodás eredménye: a nyugati befektetők kiszorulását követően Oroszország egyre nagyobb mértékben szorul kínai tőkére, technológiára és forgalomra a sarkvidéki kikötői és logisztikai infrastruktúra fejlesztéséhez. Ennek következtében Moszkva nemcsak gazdasági, hanem szabályozási és operatív értelemben is kénytelen teret engedni Pekingnek, ami hosszabb távon csökkenti az orosz mozgásteret az útvonal feletti kizárólagos ellenőrzés és politikai eszközként való alkalmazás tekintetében, még akkor is, ha a hajózási infrastruktúra legnagyobb felhasználói eleve kínai szereplők lettek volna.⁵³

A két hatalom viszonya ugyanakkor a külső kommunikáció ellenére távolról sem a kölcsönös bizalomra és segítségnyújtási szándéokra épül. A felszín alatt valójában terhelt, gyanakvó viszony húzódik meg. Oroszország kezdetben vonakodott attól, hogy Kínának korlátlan hozzáférést biztosítson az északi-sarki vizeihez, létesítményeihez vagy kereskedelmi útvonalaihoz, mivel félt a konkurenciától és a befolyási övezetébe való beavatkozástól. Moszkva kezdetben ellenezte Kína megfigyelő állami státuszra törekvését az Északi-sarki Tanácsban, és vonakodott attól is, hogy engedélyezze a kínai hajóknak, hogy önállóan navigáljanak az északi-sarki tengeri útvonalon a Jeges-tengeren keresztül Európába és Észak-Amerikába.⁵⁴ 2021-ben az orosz média arról számolt be, hogy az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium megakadályozta a kínai hajógyárakat az új jégtörő építésére kiírt pályázat elnyerésében, mivel aggodalmak merültek fel a tervek átruházásával kapcsolatban.⁵⁵ 2025-ben pedig a *The New York Times* megszerezte az FSZB belső tervezési dokumentumát, amely részletesen ismertette Moszkva aggályait a kínai hírszerző ügynökökkel kapcsolatban, akik bányászati cégeket és egyetemi kutatóközpontokat használnak fedésként az északi-sarkvidéki kémkedés során.⁵⁶ Az orosz elhárítás meggyőződése szerint a kínai „tudományos” hidrográfiai feltérképezések és a sarki kutatóállomások valójában kettős célt szolgálnak: fedősztoriként funkcionálnak a jövőbeni tengeralattjáró-hadviselés előkészítéséhez az orosz partok mentén. Ezek célja feltehetően nem egy konkrét állam elleni támadás előkészítése, hanem annak biztosítása, hogy egy esetleges nagyhatalmi konfrontáció során a NATO tengeri és légi erői ne tudjanak szabadon belépni az északi

⁵² Legarda, Helena: *The Arctic, Outer Space and Influence-building: China and Russia Join Forces to Expand in New Strategic Frontiers*. [online], 2025. 10. 22. Forrás: MERICS [2025. 12. 01.].

⁵³ Reeves, Tabitha: *JUST IN: China, Russia Increase Arctic Cooperation, but Distrust Presents Roadblocks, Report Says*. [online], 2025. 07. 16. Forrás: National Defense Magazine [2025. 12. 01.].

⁵⁴ Sun, Yun: *The Northern Sea Route: The Myth of Sino-Russian Cooperation*. [online], 2018. 12. 05. Forrás: Stimson [2025. 12. 01.].

⁵⁵ Eiterjord, Trym: *Checking Back in on China's Nuclear Icebreaker*. [online], 2023. 02. 13. Forrás: The Diplomat [2025. 12. 01.].

⁵⁶ Judah, Jacob – Sonne, Paul – Troianovski, Anton: *Secret Russian Intelligence Document Shows Deep Suspicion of China*. [online], 2025. 06. 07. Forrás: The New York Times [2025. 12. 01.].

vizekre, illetve ne használhassák az Arktiszt műveleti térként. A modern légvédelmi rendszerek, partvédelmi rakéták, radarláncok és előretolt bázisok kiépítése olyan költség-szintre emeli a nyugati felvonulást, amely válsághelyzetben gyakorlatilag ellehetetlenítheti a NATO mozgását a Barents-tenger és az Északi-tengeri Útvonal térségében.

Oroszország nemzetközi elszigeteltsége a teljes körű háború megindítása óta azonban arra kényszerítette Moszkvát, hogy ideiglenesen feladja aggályait. Moszkva egyértelműen úgy döntött, hogy nem engedheti meg magának, hogy elveszítse Kína támogatását a kockázatok ellenére sem. Kína mára számos bányászati, energetikai és infrastrukturális projektbe fektetett be Oroszország északi részén. A China Poly Group, az állami tulajdonú védelmi konglomerátum leányvállalata megállapodást írt alá 300 millió dollár befektetéséről egy murmanszki széntterminálba,⁵⁷ és beleegyezett egy mélyvízi kikötő fejlesztésébe Arhangelszkben a Fehér-tengeren, amelyet a COSCO állítólag az északi-sarki átmenő szállítás fő bázisaként tervezett használni.⁵⁸ Ezen projektek státusza azonban nem világos. A hírek szerint a Kínai Fejlesztési Bank és az Export-Import Bank biztosította a tőke nagy részét Oroszország nyugat-sibériai Jamal cseppfolyósított földgáz projektjének fejlesztéséhez. Cserébe a berendezések mintegy 80%-át állítólag kínai és indonéz hajógyárakban fogják gyártani.⁵⁹ Vlagyimir Putyin 2023-as pekingi látogatása során a két fél abban is megállapodott, hogy közös területet hoznak létre az Északi-tengeri Útvonal és a sarki hajózási technológiák közös fejlesztésére. Ez az új terület, élén Alekszej Lihacsovval, az orosz állami atomenergia-vállalat (ismertebb nevén Roszatom) vezetőjével és Liu Vej kínai közlekedési miniszterrel 2024 végén találkozott először, és várhatóan Kína számára nagyobb hozzáférést biztosít az Északi-tengeri Útvonalhoz.⁶⁰ Az Északi-sarkvidéken Peking és Moszkva tevékenységének katonai orientációja átláthatóbb. Bár Oroszország még mindig nem adott engedélyt Kínának önálló katonai műveletek végrehajtására északi-sarki vizein, a partnerek az elmúlt években számos közös műveletet folytattak a régióban. Ezek közé tartoztak az Alaszka közelében végrehajtott éves közös bombázó-repülések 2022 és 2024 között, valamint egy 2024-es közös parti őrségi járőrözés az Északi-sarkvidéken.⁶¹ Ezekon felül is említendő még egy 2023-as incidens, amikor a kínai *Newnew Polar Bear* konténerhajót a finn–észt Balticconnector gázvezeték szabotálásával hozták összefüggésbe. A hajó a Balti-tenger elhagyása után az orosz hatóságoktól gyorsított kíséretet és védelmet kapott az Északi-tengeri Útvonalon való elmeneküléshez, ami a Nyugat szemében a Moszkva és Peking közötti cinkosság bizonyítéka volt, és jelen tanulmány szempontjából azt mutatja meg, hogy a Moszkva és Peking közötti arktiszi viszony folyamatosan mélyül, és akár közös szabotázscsökkentő akciókra is kiterjedhet.⁶²

⁵⁷ Staalesen, Atle: *Murmansk Counts on Chinese Investors*. [online], 2017. 03. 14. Forrás: The Barents Observer [2025. 12. 01.].

⁵⁸ *Arkhangel'sk Governor Names China as Key Partner in Arctic Projects*. [online], 2017. 12. 19. Forrás: TASS [2025. 12. 01.].

⁵⁹ Karkalanov, Tsvetko: *Energy in Russia's Foreign Policy and EU-Russia Relations Circumventing Sanctions: Yamal LNG Becomes a Precedent*. [online], 2016. 05. 16. Forrás: RIAC [2025. 12. 01.].

⁶⁰ *China, Russia Hold First Meeting of Subcommittee on Arctic Shipping Routes Cooperation*. [online], 2024. 11. 27. Forrás: Global Times [2025. 12. 01.].

⁶¹ United States Coast Guard News: *U.S. Coast Guard Encounters Joint Chinese Coast Guard, Russian Border Guard Patrol in Bering Sea*. [online], 2024. 10. 01. Forrás: USCG [2025. 12. 01.].

⁶² Reeves 2025.

Kína hosszú távú szándékait világosan jelzi, hogy nem elégszik meg az Oroszország által nyújtott bérlői státusszal. Peking agresszív tempóban építi saját, nehéz kategóriájú jégtörő flottáját, egyértelműen jelezve: a jövőben önállóan, orosz kíséret és a Roszatom segítsége nélkül kíván műveleteket folytatni a sarkkörü régióban. Ez a törekvés hosszú távon közvetlen súrlódást okozhat Kína és Oroszország között, hiszen Moszkva a régió kizárólagos tulajdonosaként és védelmezőjeként tekint magára. A helyzetet tovább élezi, hogy a régió militarizálódása globális léptékűvé vált, hiszen minden arktiszi aktor maga is törekszik katonai képességei fejlesztésére és a gazdasági potenciál kiaknázására.

Az Arktisz tehát már nem Oroszország magányos erődje, hanem inkább hasonlít egy zúfolt sakktablára, ahol Moszkva kénytelen eltérni, hogy legfontosabb stratégiai partnereiből potenciális riválissá váló szomszédja a „hátsó ajtón keresztül” foglaljon el egyre jobb pozíciókat.

Emlékezőpolitika: a Haishenwai-vita

Miközben a Kreml a „keleti nyitás” sikerét hirdeti, Peking egy csendes, de szimbolikusan rendkívül agresszív lépést tett Oroszországgal szemben a Távols-Keleten. Kína Természeti Erőforrások Minisztériuma 2023-ban új irányelvet adott ki, amely kötelezővé tette, hogy a kínai térképeken nyolc oroszországi földrajzi helyszín mellett azok régi, történelmi kínai nevét is tüntessék fel. Így lett Vlagyivosztkból ismét Haishenwai, Szahalin szigetéből Kuye, Blagoveszenszkből pedig Hailanpao. Ez a kartográfiai revizionizmus nem pusztán nosztalgia, hanem a kínai nacionalizmus tudatos tüzelése: Peking ezzel élesíti újra a „megaláztatás évszázadának” emlékezetét, jelezve a hazai közvéleménynek és Moszkvának egyaránt, hogy ezeket a területeket történelmileg ellopott földeknek tekinti, amelyeket a meggyengült Csing-dinasztiától kényszerítettek el.⁶³

Ez a lépés paradoxona az orosz–kínai „határtalan barátság”: Vlagyivosztk (amelynek orosz neve beszédesen azt jelenti: „urald a Keletet”) éppen akkor válik a kínai irredentizmus célpontjává, amikor Oroszország a legkiszolgáltatottabb. A történelmi sérelmek gyökerei az 1858-as aiguni és az 1860-as pekingi szerződésekkig nyúlnak vissza, amelyeket Kína a mai napig „egyenlőtlen szerződésekként” tart számon. Akkor a terjeszkedő Orosz Birodalom hasított ki hatalmas területeket az akkor gyenge Kínából; ma a szereposztás megfordult. Peking nem fegyverkezéssel teremt disszonanciát, hanem emlékezőpolitikával: a térképek átírása finom, de határozott jelzés Putyinnak, hogy Kína nem kanonizálta ki a történelméből a transzamuri régió egykori kínai fennhatóságát, és a jelenlegi szövetség ára a történelmi tények és a kínai történelmi narratíva hallgatolagos tudomásulvétele.⁶⁴

A szimbolikus téren zajló visszavétel a gazdasági realitás már be is teljesítette. Oroszország kénytelen volt engedélyezni, hogy Kína „belföldi” tranzitkikötőként használja Vlagyivosztkot, amivel a gyakorlatban, ha jogilag nem is, de gazdaságilag visszacsatolta a várost Csilin tartomány vérkeringésébe. A „keleti nyitás” így sült el visszafelé: ahelyett,

⁶³ Cowhig, David: *2023 RFI: China Changes China-Russia Border Place Names*. [online], 2023. 02. 23. Forrás: Gaodawei [2025. 12. 01.].

⁶⁴ Nahaylo, Bohdan: *Opinion: China Challenges Russia by Restoring Chinese Names of Cities on Their Border*. [online], 2023. 02. 26. Forrás: Kyiv Post [2025. 12. 01.].

hogyan Oroszország diverzifikálta volna kapcsolatait, egyoldalúan kiszolgáltatta távolkeleti régióját Kínának. A kínai nacionalisták szemében Vlagyivosztok Haishenwaiként való említése nemcsak a múltat idézi, hanem a jövőbeli igényeket is előrevetíthetné egy olyan Oroszországgal szemben, amely lassan perifériává zsugorodik Kína árnyékában.⁶⁵ Oroszország nem adott diplomáciai választ erre a lépésre, ami azt mutatja, hogy Oroszország kétséges jelentőségű emlékezetpolitikai játszmáért nem hajlandó stratégiai szövetségesével való viszonyát megkérdőjelezni. Ezt húzza alá az az eset is, hogy 2023-ban Kína Természeti Erőforrások Minisztériuma egy olyan térképet adott ki, amelyben a 2005-ös orosz–kínai határrendezésben foglaltakkal ellentétben a Minisztérium ismét teljes egészében saját fennhatóság alá sorolta be a korábban problémás határokat.⁶⁶ A kínai állami média maga is nagyrészt hallgatott Vlagyivosztok kérdéséről, mivel Peking a Kreml támogatását az Egyesült Államok nemzetközi ügyekben betöltött befolyása elleni védőbástyának tekinti, ami ismét megerősíteni látszik a központi kormányzat pragmatikus hozzáállását az emlékezetpolitikai kérdésekhez.

A geopolitikai összegzés

A fentebb részletezett tendenciák alapján valóban a geopolitika rajzolja ki leginkább azokat a mintákat, amelyekből bizonyos elemzők a „titkos rivalizálás” elméletét vezették le. Mind Közép-Ázsia, mind az Északi-sarkvidék az orosz periféria kulcsfontosságú kérdései, és jelenleg mindkettőben jelentősen képviseli magát Kína elsősorban gazdasági, de akár katonai értelemben is, miközben a kínai külpolitikai gondolkodásban is egyre fontosabb helyeket töltenek be ezek a régiók. Ugyanakkor meglátásom szerint egy kulcsfontosságú tényező hiányzik a „titkos rivalizálás” elméletének alátámasztásához: a tudatos és látható nagy léptékű kínai törekvés az orosz befolyás kiszorítására, valamint a határozott orosz válaszlépés, ami igyekszik a növekvő kínai térnyerést bármi áron ellensúlyozni. Még a Kínai Népköztársaság emlékezetpolitikai lépése sem feltétlenül nyílt területi igényként értelmezendő; az könnyen lehet, hogy a kínai belföldi közönségnek szól, a „megaláztatás évszázadát” végleg lezáró lépéseként. Ahogy láttuk, Kína még a geopolitikai szférában is elsősorban pragmatikus alapon működik együtt Oroszországgal, csakúgy, mint a gazdaságban, ezen a területen is él az Oroszország meggyengülésével kínálózó friss lehetőségekkel, de nem amplifikálja tudatosan Oroszország tévesztését. Kína szívesen kitölti azt az űrt, amelyet Oroszország hagy maga után, de ebbe nem erővel vonul be. A moszkvai elit látszólag tisztában van a kínai előretörés jelentette fenyegetéssel, a politikai és gazdasági kényszerpálya azonban nem enged teret arra, hogy ennek érdemben ellenálljon jelentős, nagy horderejű lépésekkel, a színtalpak mögött azonban tudatosan törekszik az elérhető maximális szintű szuverenitás megtartására. A mai helyzet ugyanakkor természetesen megváltozhat; ha Kína túl gyorsan vagy túl agresszívan követelne bizonyos előjogokat vagy koncessziókat (ez a magatartás a kínai külpolitikától nem volna idegen a nemzetközi

⁶⁵ Brar, Aadil: *China Eyes Russia's Far East as Putin's 'History Lesson' Backfires*. [online], 2024. 02. 13. Forrás: Newsweek [2025. 12. 01.].

⁶⁶ Lavery, Charles: *China's New Map Claims Swathes of Neighboring Territory*. [online], 2023. 09. 02. Forrás: Newsweek [2025. 12. 01.].

kontextusban) akár a Sarkvidéken, akár Közép-Ázsiában, akár a transzamuri régióban, akkor Moszkvának a – jelenleg általam bizonyítottnak érzett – érdekházasság-modellű kínai kapcsolatait új keretrendszerbe kellene helyezni vagy a kliensállammodell vagy a rivalizáló modell alapján.

A társadalmi és az ideológiai dimenzió

A kapcsolatot a közhangulat és a propaganda kezelése is meghatározza. Ide lehet sorolni a politikai nyilatkozatokat és a társadalmi attitűdöket is. A politikai nyilatkozatok szintjén természetesen majdnem teljes az orosz–kínai kohézió. A két ország publikusan vállvetve küzd az Egyesült Államok elnyomó globális hegemoniájával szemben, ahogy azt a nyitó „barátság korlátok nélkül” nyilatkozatnál már tárgyaltam; ezenfelül aktívan építi az „alternatív világrendet” olyan szervezeteken keresztül, mint a Sanghaji Együttműködés vagy a BRICS+, amelyeknek reálpolitikai jelentősége ugyan megkérdőjelezhető, de retorikai szinten minimum fenn tudja tartani a „világrendváltó” egység létezésének érzetét. Ebből kifolyólag, ami külön érdekes, az a társadalmi viszonyulási rendszerek kezelése.

A társadalmi és közösségi kommunikációk divergenciája

Az Amsterdami Egyetem munkatársai 2024-ben átfogó tanulmányt jelentettek meg a kínai közösségimédia-térben jelen lévő Oroszországgal kapcsolatos véleményekről.⁶⁷ A vélemények kiértékelését részben nagy nyelvi modellek segítették a kutatók felügyelete és szigorú metodológiai keretek kijelölése mellett. Eredményeiket alább ismertetem, hogy képet kapjunk az Oroszországot érintő kínai retorikáról. A kínai információs tér mélyreható elemzése rávilágít egy gondosan menedzselte, mégis éles ellentmondásokkal terhelt diskurzusra. A szigorúan felügyelt, szövegalapú platformokon, mint a Weibo, a cenzúra hatékonyan erősíti fel a hivatalos, államilag támogatott oroszbarát narratívákat, ám azok nem kizárólagosan az orosz központi kommunikációs paneleket veszik alapul, hanem a kínai igényekre szabva jelennek meg. A domináns narratíva nem Putyin inváziójának nyílt dicsőítése, hanem egyfajta „elfogultság a semlegesség felé”. A cenzorok által finomhangolt közbeszéd célja nem Oroszország felmentése, hanem egy olyan stratégiai pozíció fenntartása, amelyben a konfliktusért a NATO-t és a Nyugatot teszik felelőssé, miközben Kínát a józan ész és a béke pártjaként tüntetik fel. Ez a konstruált semlegesség lehetővé teszi Peking számára, hogy fenntartsa a nyugatellenes érzelmi mobilizációt anélkül, hogy végérvényesen elkötelezné magát egy elhúzódó, véres, kilátás nélküli háború mellett. Mindeközben a videóalapú Douyin (a TikTok kínai verziója) valamivel más képet mutat. A Weibón terjedő reposztolt orosz narratívákkal ellentétben a Douyinton a háborúról szóló diskurzus központi fókuszja nemzeti nézőpont, vagy pontosabban a nemzetstratégiai önérdék. Legalább három megközelítés kapcsolódik ehhez közvetlenül. Az egyik az Egyesült Államok hegemoniájának kérdése és Kína multipolaritás iránti vágya, illetve

⁶⁷ Rogers, Richard – Zhang, Xiaoke (2024): *The Russia–Ukraine War in Chinese Social Media: LLM Analysis Yields a Bias Toward Neutrality*. *Social Media + Society*, 10(2).

az USA geopolitikai dominanciájának vége. A másik Vlagyivosztko visszatérésének kilátásai, amely a korábban Kína és Oroszország közötti rendezett helyzetet történelmi határvitává változtatja. Számos bejegyzés foglalkozik azzal is, hogy a háború hogyan befolyásolja Kína kapcsolatait több, a kínai érdekek szempontjából kulcsfontosságú országgal. Nem valószínű, hogy az országok támogatnák a kínai álláspontokat, ha azok átfedésben vannak Oroszország álláspontjával vagy megerősítik azt. Meg kell jegyezni, hogy a Weibóhoz hasonlóan van egy kis tartalomszegmens is, amely a háborútól szenvedőkön lamentál, amely interpretáció alternatív narratívaként is értelmezhető. A háborús diskurzus államosítása a Douyinon nem organikus jelenség, amint azt a háborús média 20 legnépszerűbb fiókja is bizonyítja. Ezek 75%-a a kutatók szerint kormányzati kapcsolatokkal rendelkezik. Ezek a médiafiókok a mintában szereplő összes lájk több mint felét teszik ki, ami kiemeli szerepüket a platform hangulatának alakításában. Figyelemre méltó módon a Douyin mentes a Weibón található reosztolt orosz narratívák dominanciájától, egy fő kivételtől eltekintve. Átfedés van az orosz és a kínai nézőpont között a geopolitikai recalibráció, vagyis az amerikai hegemoniától való eltávolodás tekintetében egy multipoláris világ irányába, amely narratíva mindkét platformon megtalálható.

A „határtalan barátság” mítosza 2024 végére a határ túldalán, az orosz információs térben is látványosan repedezni kezdett. Ahogy az ukrajnai háború elhúzódott, és a várt kínai segítség megmaradt a „nem halálos” támogatás szintjén, a befolyásos orosz nacionalista bloggerek hangneme éles fordulatot vett. A korábbi reménykedést felváltotta a keserűség: ezek a véleményvezérek ma már olykor árulással vádolják Pekinget, amiért az nem nyújt közvetlen katonai segítséget, miközben a kereskedelmi és a háborúhoz szükséges áruk jelentős felárzásával termel extra hasznot szorult helyzetbe került szövetségésén. Az orosz nacionalisták és milbloggerek szemében Kína nem feltétlenül mint megmentő vagy világrendváltó partner, hanem mint cinikus kereskedő jelenik meg.⁶⁸ A milbloggerek ezekkel a kommentekkel szimultán intézkedéseket sürgettek Oroszország gazdasági szuverenitásának védelme érdekében, kifejezetten a Kínától való túlzott függőséggel szemben. Tekintettel az orosz média-, internetes megfigyelés és cenzúra szintjére, ezek a retorikai kiigazítások valószínűleg nem spontán módon jelentkeztek, inkább a Kreml elégedetlenségét tükrözték Kína gazdasági szférában való elkötelezettségének hiányával kapcsolatban.

Ezenfelül képet kaphatunk még az oroszok Kínával kapcsolatos nézeteiről a Levada Intézet felmérésein keresztül.⁶⁹ Mint a 2. és 3. ábrából kiolvasható, az orosz–kínai kapcsolatok az orosz válaszadók szemében első ízben 2001–2004 között voltak a csúcson, majd némi ingadozás után először a Krím annektálása után váltak ismét meredeken kiemelkedően jóvá, és az akkori jó viszony lassú eróziója után a háború megindításával párhuzamosan váltak ismét jelentőssé. Különösen beszédes ez, ha összeolvassuk

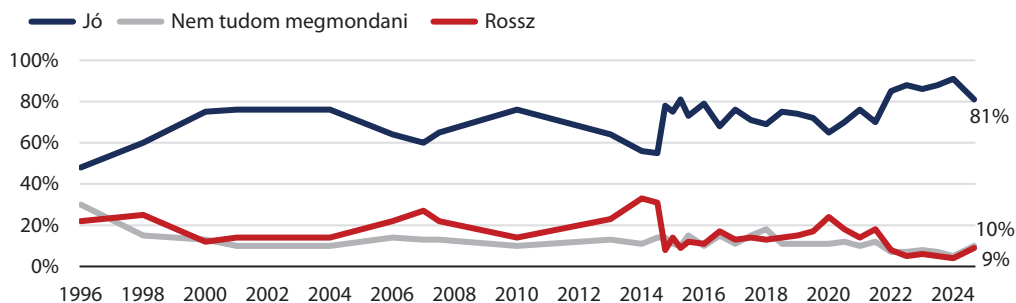
⁶⁸ Alexeeva, Olga V.: *Between Rhetoric and Reality: China and Russia in the Shadow of Trump-Era Geopolitics*. [online], 2025. 09. 07. Forrás: East Asian Studies [2025. 12. 01.].

⁶⁹ *Attitude Towards China, Brazil, Turkey, Iran, France, Ukraine, the USA, the EU and the UN*. [online], 2024. 10. 21. Forrás: Levada [2025. 12. 01.].

az Egyesült Államokkal (4. ábra) vagy az Európai Unióval való kapcsolatok alakulásával;⁷⁰ a kínai kapcsolatok mindig akkor váltak kiemelkedővé a válaszadók szemében, amikor az orosz–nyugati kapcsolatok meredeken romlottak. Ráadásul a Kínával való jó viszony korcsoportonként is majdnem ugyanolyan.⁷¹ A fenti mintázatba illik a 2008-as georgiai háború utáni enyhe növekedés. Spekulatívan azt is ki lehetne jelenteni, hogy a gyenge nyugati kritika is csak gyenge keleti közeledést eredményezett.

Milyen az általános hozzáállása Kínához jelenleg?

A válaszadók %-ában, 2024. szeptember

2. ábra: Orosz válaszadók véleménye Kínáról 1996 és 2024 között

Forrás: a szerző rekonstrukciója a Levada Center oldalán közzétett adatok alapján

Jelenleg milyen az általános hozzáállása Kínához?

A válaszadók %-ában korcsoportonként, 2023. május

3. ábra: Orosz válaszadók véleményei Kínáról 2023-ban, korcsoportokra bontva

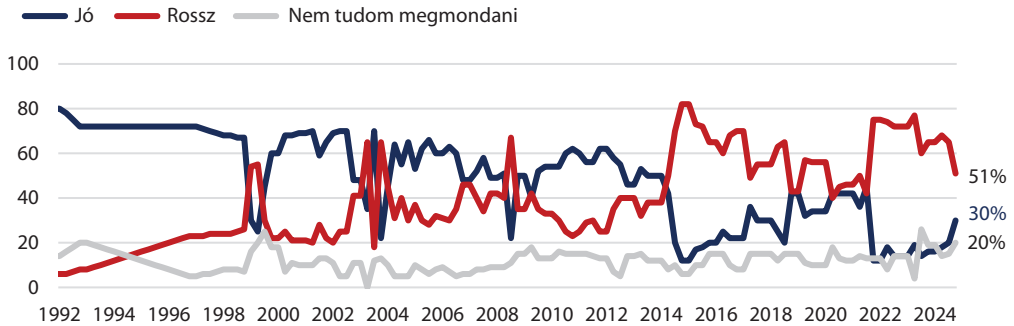
Forrás: a szerző rekonstrukciója a Levada Center oldalán közzétett adatok alapján

⁷⁰ *Mass Perceptions of Russia's Relations with America and Western Countries.* [online], 2025. 03. 17. Forrás: Levada [2025. 12. 01.].

⁷¹ *International Relations: Estimates of May 2023.* [online], 2023. 06. 16. Forrás: Levada [2025. 12. 01.].

Milyen az általános hozzáállása az USA-hoz?

A válaszadók %-ában

4. ábra: Orosz válaszadók véleményei az USA-ról 1992 és 2024 között

Forrás: a szerző rekonstrukciója a Levada Center oldalán közzétett adatok alapján

Ezek a dinamikák az én olvasatomban azt jelentik, hogy a Hszi és Putyin által demonstrált szövetség valójában egy felülről vezérelt „elitprojekt”, amely nem tudott szervesen beépülni egyik ország nacionalista bázisának tudatába sem. A kínai közvélemény Oroszországban az „ellenség ellenségét” látja, aki ugyanakkor maga sem mentes a történelmi terhektől, az orosz bázis pedig a Nyugattal alternatív szövetségest látja a másikonban. Mindez jelentheti azt is, hogy a geopolitikai érdekházasság mögött hiányzik a valódi társadalmi kötődés, hiszen ebben az esetben a szövetség tartóssága kizárólag a vezetők pillanatnyi érdekein múlik. Az alternatív interpretáció persze az is lehetne, hogy mivel mindkét ország érett autokrácia, a közvélemény megítélése nem domináns (vagy akár nem is releváns) faktor a politikai működése folyamán, amely esetben a közvélemény-kutatások eredményei sem bírnak lényegi tartalommal. Amennyiben viszont az első megközelítést fogadjuk el, úgy a két hatalom viszonya nem ideológiai testvériségnek tűnik (hacsak nem nyugatellenes antihegemón blokknak, amelyet csakis kizárólag a közös ellenségkép és az alternatívák hiánya köt össze), hanem rendkívül pragmatikus érdekszövetségnek, ahol a semlegesség vagy el nem köteleződés valójában a rugalmasság eszköze. Kína a belső kommunikációjában sikeresen választja le az orosz agresszió tényét a nyugatellenes narratíváról, így a lakosságot a Párt mögé sorakoztatja fel, nem pedig Moszkva mögé. Oroszország ebben a képletben csupán egy hasznos, de feláldozható eszköz a többpólusú világrend kikényszerítésére: Peking addig támogatja a Kremlt, amíg az az amerikai erőforrásokat köti le, de azonnal kész a távolságtartásra, amint a „szövetség” költségei meghaladják a geopolitikai hasznot. A Kreml számára Kína pedig a Nyugat kiváltásának eszköze, amellyel ugyanakkor nem sikerült elmélyíteni a kapcsolatot az 1. modell szerinti valódi, autentikus szövetséggé.

Tajvan: szimbolikus jelentőségű morális támogatás

Oroszország Kína Tajvan feletti követelésének egyik lehangosabb támogatójává vált, gyakran agresszívabb nyelvezetet használva, mint Peking saját diplomatai. A hivatalos felszólalásokban mind Szergej Lavrov külügyminiszter, mind Putyin elnök újra és újra hangsúlyozták, hogy Tajvan Kína elidegeníthetetlen része, és nyíltan elítélték a tajvani kormány „provokációit”.⁷² A támogatás oka feltehetően kettős természetű; egyrészt Oroszország maga is területi igényekkel rendelkezik, így a határok és a de facto állami kontroll kiterjesztése ideológiai szempontból szinergiákat teremt az orosz bel- és külpolitikai kommunikáció között; másrészt pedig ez a retorikai támogatás semmibe sem kerül Oroszországnak, csupán jóakaratot szül Pekingben. Alacsony költségű, de magas hasznot hozó stratégia a partnerség megszilárdítására, még akkor is, ha Tajvan külügyminisztériuma élesen bírálja is a helyzetet.⁷³

A retorika összegzése

A retorika tehát ismét vegyesebb képet mutat, de összességében véleményem szerint ismételtelen csak az érdekházasság-modell irányába mutat. Az orosz médiatér oldalán a Kínával kapcsolatos vélemények látszatra a Nyugat ellentétéként jelennek meg, a milbloggerek között (akik egyre több informális befolyásra tettek szert a háború óta) pedig egyenesen kissé kritikus hangot ütnek meg Kína feláras kereskedelme és a segítségnyújtás nem baráti volta miatt. A kínai publikum számára pedig Oroszország ugyan „bajtárs” az USA hegemoniájával szembeni harcban, de ez szintisztán kínai külpolitikai szemszögből érvényesül, amikor pedig nem így, akkor a vlagyivosztoki határrevízió is előkerül. Az elit hallgatólágoosan nem vesz tudomást ezekről a diskurzusokról, feltehetően azért, hogy megőrizze az érdekházasság *status quo*-ját. A moszkvai döntéshozók pedig gesztusokat tesznek Pekingnek egy olyan ügyet képviselve, amelyre reálisan Oroszországnak nem lehet semmi befolyása. Mindez valóban azt a modellt látszik megerősíteni, amely szerint a moszkvai geopolitikai térképeken a Kínai Népköztársaság mint a Nyugat potenciális felváltója van berajzolva, de ezenfelül jelenleg se nem természetes szövetséges, se nem hűbérúr, se nem burkolt ellenség.

⁷² *Russia's Lavrov Says Stands Alongside China on Taiwan, Other Issues*. [online], 2024. 10. 03. Forrás: Reuters [2025. 12. 01.]; Министерство иностранных дел Российской Федерации [Oroszországi Föderáció Külügyminisztériuma]: *Ответ официального представителя МИД России М.В.Захаровой на вопрос СМИ относительно позиции Российской Федерации по тайваньскому вопросу* [M. V. Zakharova, az orosz külügyminisztérium hivatalos képviselőjének válasza a média kérdésére az Oroszországi Föderáció tajvani kérdésben elfoglalt álláspontjáról]. [online], 2024. 01. 13. Forrás: MID [2025. 12. 01.].

⁷³ Everington, Keoni: *Taipei Slams Putin for Claiming Taiwan Is Part of China*. [online], 2024. 03. 18. Forrás: Taiwan News [2025. 12. 01.]; 中華民國外交部 [Kínai Köztársaság Külügyminisztériuma (Tajvan)]: *MOFA Response to False Claims Regarding Taiwan Made by Russian President Putin during Meeting with Chinese Leader Xi*. [online], 2023. 10. 19. Forrás: MOFA [2025. 12. 01.].

Konklúzió: a négy modell kiértékelése

A fentebb ismertetett információk fényében ellenőrizhetjük a bevezetőben felállított hipotéziseket.

Klasszikus szövetségi modell

A klasszikus szövetségi modell, amely két egyenrangú, ideológiailag összhangban álló autoriter hatalom tartós összefonódását feltételezi, az ismertetett adatok fényében valószínűtlen. A gazdasági dimenziókban tapasztalt szélsőséges aszimmetria, a kínai fél nyíltan opportunista magatartása (árprémiumok, PoS2-húzódás, jüanfüggés), valamint az a tény, hogy Peking minden magas költséggel járó stratégiai kockázatot kerül, egyáltalán nem támasztja alá azt az elképzelést, hogy Oroszország és Kína közös stratégiai identitást vagy valóban szimmetrikus szövetséget építene. A katonai gyakorlatok látványosak, de inkább jelzésértékűek, mély intézményes integrációt nem mutatnak. A szövetségi modell tehát az empirikus adatok fényében inkább retorikai konstrukció, mint valóságos politikai forma.

A kliensállammodell

A kliensállammodell sem állja ki maradéktalanul a kritikai vizsgálat próbáját. Bár a gazdasági függés rohamos épülése – különösen a jüanizáció, az ipari kolonizáció és az energiaexport válsága – sok szempontból egy alárendelt helyzet logikáját mutatja, Oroszország politikai viselkedése továbbra sem felel meg a kliensállami mintázatnak. Moszkva kész Kína stratégiai érdekeivel szembemenni, mint például Észak-Korea ügyében, megőrzi saját diplomáciai egyenrangúsági igényét, és időnként még protekcionista válaszokat is alkalmaz (autóipari vámok). A katonai dimenzióban sem látni teljes alárendelődést: Kína nem rendelkezik Moszkva döntéshozatala felett, és a két fél között nincs semmilyen intézményes parancsnoki integráció. Oroszország tehát függő helyzetben van gazdasági értelemben, de távolról sem vazallus. Oroszország inkább „sarokba szorított hatalom”, amely küzd a státuszáért, mintsem engedelmes kliens.

Az érdekházasságelv

A tények alapján a leginkább érvényes modell az érdekházasságelv. A két állam stabil együttműködése nem a közös identitásból vagy a mély bizalomból fakad, hanem tiszta, hideg racionalitásból. Kína számára Oroszország eszköz a nyugati erőforrások lekötésére, logisztikai hátszél a saját nagystratégiájához és olcsó nyersanyagforrás. Oroszország számára Kína az egyetlen fennmaradt gazdasági és technológiai segítség, amely nélkül a rezsím működőképessége is kérdésessé válhatna. Mindeközben mindkét fél fenntartja saját mozgásterét, és egyik sem hajlandó olyan intézményes kötöttségeket vállalni, amelyek a másik kezébe adnák stratégiai sorsát. Ez a viszony tehát nem barátság, nem vazallusi alárendelődés és nem is rejtett ellenségesség, hanem egy olyan kooperáció, amelyet

a struktúrák kényszerítenek ki, a nyereség maximalizálása tart fenn, és amely bármikor átalakulhatna, ha a nagystratégiai környezet megváltozik. Itt kell szót ejteni a „fordított Kissinger” realitásáról is.

A „fordított Kissinger” – tehát Oroszország leválasztása Kínáról annak érdekében, hogy Moszkvát ellenpólusként lehessen felhasználni Peking fékezésére – a jelenlegi geopolitikai realitások között nem tűnik működőképesnek. A tanulmány alapján Oroszország olyan mértékben vált gazdaságilag, technológiailag és pénzügyileg függővé Kínától, hogy a kapcsolatok radikális újrendezése, különösen nyugati oldalról egyszerűen nem kínál reális alternatívát. A nyugati piacok elvesztése, a szankciók, a technológiai leválasztás és az energiaexport tartós átírányulása olyan strukturális változásokat hoztak létre, amelyek miatt Moszkva már nem rendelkezik azzal a diverzifikált külpolitikai mátrixszal és mozgástérrel, mint anno a hetvenes évek Kínája. A politikai bizalmatlanság mélyebb, mint bármikor; Putyin rendszere nem képes elképzelni olyan rendezést, amely a Nyugattal való bizalmon alapuló partnerségi viszony visszatérését jelentené, miközben Washington és Brüsszel sem hajlandó vagy képes olyan biztonsági garanciákat vagy gazdasági konszolidációt ajánlani, amelyért cserébe Oroszország hajlandó lenne elárulni Pekinget. A helyzetet súlyosbítja, hogy Kína ma sokkal fontosabb Oroszország számára, mint amennyire Moszkva fontos Pekingnek; ez a függőségi aszimmetria gyakorlatilag kizárja, hogy Moszkva stratégiai átpártolással zsarolhassa bármelyik felet.

Működő „fordított Kissinger” forgatókönyvre csak akkor lehetne esély, ha a nemzetközi rendszerben olyan strukturális törés következne be, amely Moszkvát alapjaiban kényszerítené új pályára. Ilyen lehetne például egy kínai–orosz érdekütközés agresszív kiéleződése Közép-Ázsiában vagy az Északi-sarkvidéken; Peking túlzott nyomásgyakorlása a gazdasági függés kihasználásával; vagy Kína stratégiai hibája, amely veszélybe sodorná az orosz rezsim túlélését. Emellett az is kellene hozzá, hogy a Nyugat hajlandó legyen Oroszországot „visszafogadni” a nemzetközi politikai és gazdasági rendszerbe, minimum részleges (de inkább teljes) szankciós feloldással, az orosz területi igények feltétel nélküli elfogadásával, a befektetési csatornák sebes újranyitásával és legalább formális biztonsági párbeszéddel. Ez azonban jelen tanulmány írásának pillanatában geopolitikai feketehattyú-esemény lenne, hiszen a politikai kényszerpályák ezzel az iránnyal tökéletesen ellentétes irányba mozognak. És mindez ráadásul csak akkor működhetne, ha Moszkva úgy érezné, hogy Kína hosszú távon a szuverenitását fenyegeti, hiszen arról is meg kellene győzni Moszkvát, hogy a váltás nemcsak nullszaldóra jön ki, hanem nettó javítja az orosz rezsimbiztonságot. Jelenleg az orosz elit identitásában a Nyugat az egzisztenciális veszély, Kína pedig a kényszerű, de nélkülözhetetlen partner. Ezért a „fordított Kissinger” ma legfeljebb geopolitikai ábránd, amely csak akkor válhatna valósággá, ha a kínai–orosz viszony alapvető szerkezeti egyensúlyai felborulnak, és Moszkvának hirtelen többet kellene félnie Peking erősödésétől, mint a nyugati befolyástól.

A titkos rivalizálás elmélete

A titkos rivalizálás elmélete – amely szerint a két hatalom történelmi sérelmeket és rejtett geopolitikai ellenségességet őriz, és a mélyben egymás ellen játszanak – a rendelkezésre

álló adatok alapján szintén cáfolható. Közép-Ázsiában és a Sarkvidéken ugyan kétségkívül csendes pozícióháború folyik, de ezt nem ellenséges szándék, hanem strukturális érdekeltség mozgatja. Az Északi-sarkvidéken sincs nyílt ütközés, és a katonai gyakorlatok szoros együttműködése kizárja a valódi titkos ellenségességet. Ha titokban ellenfelek lennének, nem egymás légtereivel és partvonalaival biztosítanák kölcsönösen a stratégiai jeladást az USA irányába, hiszen ezzel a saját pozícióikat is felfednék egy potenciális jövőbeni konfliktusra készülve. A verseny tehát létezik, de nem ellenséges természetű: nem rivalizálás, hanem egy többpólusú rend természetes súrlódási zónája. A kínai revizionista igények sem tekinthetők valóban jelzésértékűnek; semmi sem indikálja, hogy Kína valóban közvetlenül be akarja kebelezni azokat a régiókat, amelyek az emlékezetpolitikai súrlódás tárgyát képezik, az emlékezetpolitika fő célja feltételezhetően a nemzeti morál emelése, emellett pedig Kína számára már így is biztosítva vannak azok a koncessziók, amelyekre a globális hatalmi erőprojektálásához (például a nukleáris bombázókkal való jelzéseküldés az Egyesült Államok felé) szüksége van. Egy közvetlen katonai konfliktus ebben a keretrendszerben csak magasabb összegű, rosszabb eredménnyel tudná megvalósítani azt a végeredményt, amely a gyakorlatban már ma is meg tud valósulni. Ezen ismeretek fényében ezt az elméletet is elvetem.

Zárógondolatok

A kapcsolat egészét tekintve az orosz–kínai viszony olyan tartós, kényszerpályák által összefogott érdekházassággént írható le, amelyben a strukturális aszimmetria meghatározza a mozgásteret, de nem számolja fel a kölcsönös szükségszerűséget. A gazdasági és technológiai függés mélyülése, a PoS2 körüli huzavona, a kettős felhasználású termékek exportjának háborús felárazása és a jüanizáció mind Kína domináns pozícióját erősítik, ugyanakkor Moszkva részleges önállósága – például a kínai autóiimport részleges korlátozása vagy bizonyos tárgyalási pozícióinak megőrzése – azt jelzi, hogy a kliensállami modell nem használható meggyőzően a helyzet leírására. A katonai dimenziókban a kínai technológiai fölény és az orosz ipari kiüresedés egyre láthatóbbá válik, de mindkét fél óvakodik a kötelező erejű szövetségi struktúráktól, mert az csökkentené stratégiai autonómiájukat. A jövő szempontjából a legfontosabb kérdéses pontok az orosz – észak-koreai közeledés elfogadhatósága Peking számára; a közép-ázsiai befolyás újrendeződésének üteme; valamint az, hogy Kína meddig hajlandó elviselni Moszkva taktikai kalandorságát a régió stabilitásának rovására. Ugyanígy nyitott kérdés marad, hogy a globális pénzügyi architektúra átalakulása – különösen a jüan középtávú konvertibilitási és stabilitási kockázatai – nem teremtenek-e újfajta töréspontokat. A viszony tehát stabil, de nem terheletlen: a mélyülő függőség, a regionális rivalizálás és a harmadik felek – Ukrajna, Észak-Korea, a közép-ázsiai államok – által generált kockázatok lehetnek azok a stressztesztetek, amelyek a jelenlegi egyensúlyi pontot elmozdíthatják.

Felhasznált irodalom

- Alexeeva, Olga V: *Between Rhetoric and Reality: China and Russia in the Shadow of Trump-Era Geopolitics*. [online], 2025. 09. 07. Forrás: East Asian Studies [2025. 12. 01.].
- Alkonyi Zsolt: *Így veszíti el Oroszország a birodalmát I. rész*. [online], 2025. 11. 18. Forrás: Eurázsiai Jegyzetek [2025. 12. 01.].
- Arkhangelsk Governor Names China as Key Partner in Arctic Projects*. [online], 2017. 12. 19. Forrás: TASS [2025. 12. 01.].
- Astrov, Vasily: *Russia Is Shifting Its Foreign Trade Massively Towards China*. [online], 2025. 10. 02. Forrás: WIIW.ac.at [2025. 12. 01.].
- Attitude Towards China, Brazil, Turkey, Iran, France, Ukraine, the USA, the EU and the UN*. [online], 2024. 10. 21. Forrás: Levada [2025. 12. 01.].
- Balazs, Daniel: *Partners in Deterrence: China and Russia's Deepening Military-Technical Ties*. [online], 2025a. 07. 11. Forrás: The Diplomat [2025. 12. 01.].
- Balazs, Daniel: *The Duality in China's Security Relations with Russia*. [online], 2025b. 05. 09. Forrás: The Diplomat [2025. 12. 01.].
- Beyond the Horizon Asia-Pacific Task Force: *Trilateral Momentum between China, Russia, and North Korea*. [online], 2025. 10. 08. Forrás: Beyond The Horizon [2025. 12. 01.].
- Bowen, Yao: *China Balances Cautiously between Russia and North Korea*. [online], 2024. 12. 13. Forrás: East Asia Forum [2025. 12. 01.]. Online: <https://doi.org/10.59425/eabc.1733868000>
- Brar, Aadil: *China Eyes Russia's Far East as Putin's 'History Lesson' Backfires*. [online], 2024. 02. 13. Forrás: Newsweek [2025. 12. 01.].
- Cameron, Ayleen: *Central Asia Has What the US Wants*. [online], 2025. 11. 04. Forrás: GMF [2025. 12. 01.].
- Carafano, James Jay: *Central Asia's Middle Corridor Gains Traction at Russia's Expense*. [online], 2022. 08. 29. Forrás: GIS [2025. 12. 01.].
- Caruso, Alessia – Rühlig, Tim: *The Dependence Gap in Russia-China Relations*. [online], 2025. 10. 02. Forrás: ISS [2025. 12. 01.].
- Chabarovskaya, Natalia: *Going Steady: China and Russia's Economic Ties Are Deeper Than Washington Thinks*. [online], 2025. 06. 16. Forrás: CEPA [2025. 12. 01.].
- China-Russia Dashboard: A Special Relationship in Facts and Figures*. Mercator Institute of China Studies. [online], 2025. Forrás: MERICS [2025. 12. 01.].
- China, Russia Hold First Meeting of Subcommittee on Arctic Shipping Routes Cooperation*. [online], 2024. 11. 27. Forrás: Global Times [2025. 12. 01.].
- China, Russia Navies Conduct Joint Patrol in Parts of Pacific, China Media Says*. [online], 2024. 07. 14. Forrás: Reuters [2025. 12. 01.].
- Coffey, Luke: *Using the C5+1 Summit to Get US–Central Asian Relations on Track*. [online], 2025. 11. 04. Forrás: Hudson [2025. 12. 01.].
- Colibasanu, Antonia: *Trade Corridor Wars: Escalating Competition Between China, Russia, Iran and the West*. [online], 2024. 12. 06. Forrás: FPRI [2025. 12. 01.].
- Cowhig, David: *2023 RFI: China Changes China-Russia Border Place Names*. [online], 2023. 02. 23. Forrás: Gaodawei [2025. 12. 01.].
- CSTO Military Exercises in Tajikistan: Intel Report*. [online] 2025. 10. 22. Forrás: Special Eurasia [2025. 12. 01.].
- Downs, Erica – Losz, Akos – Mitrova, Tatiana: *The Future of the Power of Siberia 2 Pipeline*. [online], 2024. 05. 15. Forrás: Columbia SIPA [2025. 12. 01.].
- Eiterjord, Trym: *Coming Back in on China's Nuclear Icebreaker*. [online], 2023. 02. 13. Forrás: The Diplomat [2025. 12. 01.].
- Everington, Keoni: *Taipei Slams Putin for Claiming Taiwan Is Part of China*. [online], 2024. 03. 18. Forrás: Taiwan News [2025. 12. 01.].

- Faragó Bence (2022a): Drónok harca – az orosz–ukrán háborúban jelen lévő drónok felértékelődése, működésük taktikai és stratégiai vonatkozásai a megváltozó hadviselési környezetben. *Nemzet és Biztonság*, 15(2), 36–54. Online: <https://doi.org/10.32576/nb.2022.2.3>
- Faragó Bence (2022b): *Az Arktisz felértékelődése az orosz bel- és külpolitikában*. Mesterszakos diplomamunka. Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Nemzetközi Kapcsolatok és Diplomácia Tanszék.
- Feng, Yujun: *Russia's Diplomatic Dilemmas and 'Bright Spots' Pertaining to the Russia-Ukraine Conflict*. [online], 2023. 01. 11. Forrás: CSIS [2025. 12. 01.].
- Filatov, Maksym (2025): Reproducing Power through Infrastructure: The Development of Sino-Russian Financial Interdependence (2014–2024). *Cogent Social Sciences*, 11(1). Online: <https://doi.org/10.1080/23311886.2025.2566307>
- Gabuev, Alexander: *China's New Vassal: How the War in Ukraine Turned Moscow Into Beijing's Junior Partner*. [online], 2022. 08. 09. Forrás: Foreign Affairs [2025. 12. 01.].
- Gabuev, Alexander: *With Putin in Charge, Russia's Vassalage to China Will Only Deepen*. [online], 2025. 09. 08. Forrás: Carnegie Russia Eurasia Center [2025. 12. 01.].
- Heydarian, Richard Javad: *Why China Won't Bail Russia Out Over Its Invasion of Ukraine*. [online], 2022. 03. 18. Forrás: Japan Times [2025. 12. 01.].
- Honrada, Gabriel: *China's Global Military Base Strategy Taking Shape*. [online], 2024. 06. 14. Forrás: Asia Times [2025. 12. 01.].
- International Relations: Estimates of May 2023*. [online], 2023. 06. 16. Forrás: Levada [2025. 12. 01.].
- Judah, Jacob – Sonne, Paul – Troianovski, Anton: *Secret Russian Intelligence Document Shows Deep Suspicion of China*. [online], 2025. 06. 07. Forrás: The New York Times [2025. 12. 01.].
- Kalchenko, Anzhelika: *Chinese Equipment in CSTO Exercises: A New Vector of Collective Security*. [online], 2025. 10. 21. Forrás: Militarnyi [2025. 12. 01.].
- Kalwasiński, Maciej: *China-Russia Trade in Early 2025: Fueling Moscow's War Despite Headwinds*. [online], 2025. 07. 30. Forrás: OSW [2025. 12. 01.].
- Karkalanov, Tsvetko: *Energy in Russia's Foreign Policy and EU-Russia Relations Circumventing Sanctions: Yamal LNG Becomes a Precedent*. [online], 2016. 05. 16. Forrás: RIAC [2025. 12. 01.].
- Korhonen, Iikka – Simola, Heli (2025): From Sanctions to Price Surges: The Dynamics of Russia's Import Prices. *BOFIT Discussion Papers*, 8. Online: <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5810882>
- Lavery, Charles: *China's New Map Claims Swathes of Neighboring Territory*. [online], 2023. 09. 02. Forrás: Newsweek [2025. 12. 01.].
- Legarda, Helena: *The Arctic, Outer Space and Influence-building: China and Russia Join Forces to Expand in New Strategic Frontiers*. [online] 2025. 10. 22. Forrás: MERICS [2025. 12. 01.].
- Maçães, Bruno: *An Insider's Perspective on China's Strategy in Ukraine*. [online], 2023. 03. 20. Forrás: Time [2025. 12. 01.].
- Mass Perceptions of Russia's Relations With America and Western Countries*. [online], 2025. 03. 17. Forrás: Levada [2025. 12. 01.].
- Nahaylo, Bohdan: *Opinion: China Challenges Russia by Restoring Chinese Names of Cities on Their Border*. [online], 2023. 02. 26. Forrás: Kyiv Post [2025. 12. 01.].
- OSW Centre for Eastern Studies: *China-Russia Dashboard*. [online], 2025. 09. 01. Forrás: OSW [2025. 12. 01.].
- Peck, Michael: *Report Unlocks Mystery of Why Chinese Bombers Flew Near Alaska in 2024*. [online], 2025. 08. 12. Forrás: Defense News [2025. 12. 01.].
- Prokopenko, Alexandra: *The Risks of Russia's Growing Dependence on the Yuan*. [online], 2023. 02. 02. Forrás: Carnegie Russia Eurasia Center [2025. 12. 01.].
- Prokopenko, Alexandra: *What Are the Limits to Russia's 'Yuanization'?* [online], 2024. 05. 27. Forrás: Carnegie Russia Eurasia Center [2025. 12. 01.].
- Putz, Catherine: *US & Central Asia: What Is the C5+1?* [online], 2025. 11. 04. Forrás: The Diplomat [2025. 12. 01.].
- Reeves, Tabitha: *JUST IN: China, Russia Increase Arctic Cooperation, but Distrust Presents Roadblocks, Report Says*. [online], 2025. 07. 16. Forrás: National Defense Magazine [2025. 12. 01.].

- Rogers, Richard – Zhang, Xiaoke (2024): The Russia–Ukraine War in Chinese Social Media: LLM Analysis Yields a Bias Toward Neutrality. *Social Media + Society*, 10(2). Online: <https://doi.org/10.1177/20563051241254379>
- Russia-China Trade Falls 9% in First Half of 2025*. [online], 2025. 07. 14. Forrás: The Moscow Times [2025. 12. 01.].
- Russia in a Multipolar World: Equal Player or Junior Partner to China?* [online], 2025. 09. 05. Forrás: NEST Centre [2025. 12. 01.].
- Russia's Lavrov Says Stands Alongside China on Taiwan, Other Issues*. [online], 2024. 10. 03. Forrás: Reuters [2025. 12. 01.].
- Staalesen, Atle: *Murmansk Counts on Chinese Investors*. [online], 2017. 03. 14. Forrás: The Barents Observer [2025. 12. 01.].
- Sue Mi, Terry – Sestanovich, Stephen: *Russia Struck a Defense Pact With North Korea. What Does It Mean?* [online], 2024. 06. 19. Forrás: CFR [2025. 12. 01.].
- Sun, Yun: *The Northern Sea Route: The Myth of Sino-Russian Cooperation*. [online], 2018. 12. 05. Forrás: Stimson [2025. 12. 01.].
- Tan, Huileng: *China's Biggest Banks are Finally Getting Scared by the West's Sanctions Against Russia*. [online], 2024. 02. 21. Forrás: Business Insider [2025. 12. 01.].
- Tharoor, Ishaan: *Russia Becomes China's 'Junior Partner'*. [online], 2022. 08. 12. Forrás: Washington Post [2025. 12. 01.].
- United States Coast Guard News: *U.S. Coast Guard Encounters Joint Chinese Coast Guard, Russian Border Guard Patrol in Bering Sea*. [online], 2024. 10. 01. Forrás: USCG [2025. 12. 01.].
- Vakulenko, Sergey: *Why Can't Russia and China Agree on the Power of Siberia 2 Gas Pipeline?* [online], 2025. 09. 22. Forrás: Carnegie Russia Eurasia Center [2025. 12. 01.].
- WATCH: US, Canadian Jets Intercept Chinese, Russian Planes Near Alaska*. [online], 2024. 07. 25. Forrás: Military Times [2025. 12. 01.].
- Xuanzun, Liu – Yuandan, Guo: *China, Russia Proceed to Maritime Patrol in Western Pacific After Wrapping up Joint Sea-2025 Naval Drills*. [online], 2025. 08. 05. Forrás: Global Times [2025. 12. 01.].
- Yan, Xuetong: *China's Ukraine Conundrum – Why the War Necessitates a Balancing Act*. [online], 2022. 05. 31. Forrás: Tuuir Tsinghua [2025. 12. 01.].
- Министерство иностранных дел Российской Федерации [Oroszországi Föderáció Külügyminisztériuma] *Ответ официального представителя МИД России М.В.Захаровой на вопрос СМИ относительно позиции Российской Федерации по тайваньскому вопросу* [M. V. Zakharova, az orosz külügyminisztérium hivatalos képviselőjének válasza a média kérdésére az Oroszországi Föderáció tajvani kérdésben elfoglalt álláspontjáról]. [online], 2024. 01. 13. Forrás: MID [2025. 12. 01.].
- Крыжный, Аргур: *Китай Начал Отказываться Страховать Экспорт В Россию–РосСМИ*. [online], 2024. 11. 06. Forrás: EPravda [2025. 12. 01.].
- Совместное Заявление Российской Федерации И Китайской Народной Республики О Международных Отношениях, Вступающих В Новую Эпоху, И Глобальном Устойчивом Развитии* [Az Oroszországi Föderáció és a Kínai Népköztársaság közös nyilatkozata a nemzetközi kapcsolatok új korszakba lépéséről és a globális fenntartható fejlődésről]. [online], 2022. 02. 04. Forrás: Kremlin [2025. 12. 01.].
- Чек-Поинт (Check-Point.Kz): *Китайская Техника Преобладает На Учениях ОДКБ*. [online], 2025. 10. 22. Forrás: CheckPoint [2025. 12. 01.].
- Один Из Ключевых Для Малога И Среднего Бизнеса Банк Китая Прекратил Расчеты С Россией Из-за Санкций ЕС*. [online], 2025. 09. 01. Forrás: The Moscow Times [2025. 12. 01.].
- 中華民國外交部 [Kínai Köztársaság Külügyminisztériuma (Tajvan)]: *MOFA Response to False Claims Regarding Taiwan Made by Russian President Putin during Meeting with Chinese Leader Xi*. [online], 2023. 10. 19. Forrás: MOFA [2025. 12. 01.].

Korcsik Kristóf Máté¹

A lengyel–német kapcsolatok alakulása és az együttműködés lehetőségei (2005–2025) II.²

A tanulmány célja, hogy a főbb egyetértésre, valamint nézeteltérésre okot adó ügyeket bemutassa a hivatalban lévő lengyel és az újonnan felállt német kormány között az Ukrajna-politika, az Oroszország-politika, az energiapolitika és a migrációs politika tekintetében. Az elemzés nem kizárólag a jelenlegi kormányzati ciklusokra fókuszál, hanem a korábbi kormányok álláspontjait és az ezekből kirajzolódó hosszabb távú tendenciákat is figyelembe veszi. Az egyes szakpolitikák bemutatása után a tanulmány előrejelzéseket is megfogalmaz a két ország viszonyára az említett szakpolitikák terén.

Kulcsszavak: Németország, Lengyelország, biztonságpolitika, külpolitika, együttműködés

The Development of Polish–German Relations and the Prospects for Cooperation (2005–2025) II

The aim of the study is to present the main areas of agreement and disagreement between the current Polish government and the newly formed German government with regard to Ukraine policy, Russia policy, energy policy, and migration policy. The analysis does not focus exclusively on the activity of the current governments, but also takes into account the positions of previous governments and the longer-term trends that emerge from them. After presenting each policy area, the study also makes predictions about the relationship between the two countries in the areas mentioned.

Keywords: Germany, Poland, security policy, foreign policy, cooperation

Bevezetés

Jelen tanulmány a *Nemzet és Biztonság* 2025/2. számában megjelent *A lengyel–német kapcsolatok alakulása és az együttműködés lehetőségei (2005–2025) I.* tanulmány második része. Az első rész bemutatta a német–lengyel viszony nagyobb fordulópontjait 2005 óta, valamint a német és lengyel stratégiai és politikai kommunikáció főbb hasonlóságait és különbségeit az Oroszország-, az energia-, a migrációs és az európai uniós politika terén. A második rész a főbb egyetértést, valamint a nézeteltérésre okot adó ügyeket mutatja be a hivatalban lévő lengyel és az újonnan felállt német kormány között az Ukrajna-politika,

¹ Korcsik Kristóf Máté az NKE HHK nemzetközi biztonság- és védelempolitika mesterszakjának végzős hallgatója. E-mail: korcsik18kristof@gmail.com

² A kézirat lezárásának dátuma 2024. november 7-e, ugyanis ekkor bomlott fel Németországban az addig regnáló kormánykoalíció.

az Oroszország-politika, az energiapolitika és a migrációs politika tekintetében, valamint előrejelzéseket fogalmaz meg a két ország viszonyára az említett szakpolitikák terén.

A következő Bundestag-választás időpontja eredetileg 2025. szeptember 28-a lett volna, ugyanakkor 2024. november 6-án a Scholz-kormány hárompárti koalíciója felbomlott, amikor Olaf Scholz menesztette Christian Lindner FDP-s pénzügyminisztert, amire reakcióként Christian Dürr, az FDP frakcióvezetője bejelentette, hogy pártjának valamennyi minisztere benyújtja lemondását, így a kormány kisebbségbe került. A kormánykoalíció összeomlása nyomán 2025. február 23-ára írták ki az előrehozott választást. A leendő új német kormány pontos összetételét nehéz lenne meghatározni, ugyanakkor véleményem szerint az uniópártok (CDU/CSU) fogják vezetni valamilyen koalícióban, így a kereszténydemokrata álláspontokat mindenképpen figyelembe kell venni. Jelenleg országos szinten az uniópártok (CDU/CSU) örvendenek a legnagyobb népszerűségnek (nagyjából 30% körüli szavazati arány), ezt mutatták meg a 2024-es európai parlamenti választások eredményei, valamint különböző közvélemény-kutatások is.

Lengyelország Ukrajna-politikája

Lengyelország Ukrajnához fűződő viszonya hullámzó. Lengyelország lényegében a rendszerváltás óta folyamatosan támogatja Ukrainát, ugyanakkor változó mértékben. 2004-ben a narancsos forradalom egyik fő támogatója maga Lengyelország volt, a két ország szoros viszonyát jellemzi, hogy 2005 „Ukrajna éve” volt Lengyelországban, ráadásul az EU Keleti Partnerségének egyik fő kezdeményezője is Varsó volt Svédország mellett. Ez a támogatás folyamatos volt 2015-ig, amikor az új PiS-kormány viszonya Kijevvel egyre kétségesebb lett a második világháborúban a lengyeleket és az ukránokat érintő keserű események eltérő értelmezése miatt. A második világháborúban az Ukrán Felkelő Hadsereg (UPA) lengyeleket mészárolt le Volhíniában és Kelet-Galíciában, ez a kérdés pedig 2015 óta hatványozottabban képezi a lengyel–ukrán párbeszéd részét, és a mai napig jelentős hatást gyakorol rá. Legutóbb éppen 2024 októberében fogalmazott úgy Władysław Kosiniak-Kamysz lengyel védelmi miniszter, hogy Lengyelország megakadályozza Ukrajna jövőbeni európai uniós tagságát, amíg Kijev nem vállalja a felelősséget a gyilkosságokért, és nem engedélyezi több ezer áldozat exhumálását és újratemetését. Ezzel szemben Kijev azzal védekezik, hogy felveti a mészárlás okainak kérdését (véleményük szerint az ukránok elnyomása volt az egyik ok), másrészt azt, hogy mennyi ukrán áldozattal járt a későbbi lengyel megtorlás.³

Mindettől függetlenül az évek alatt Ukrajna Varsó általi támogatottsága folyamatos volt, ezt láthattuk a Covid–19-pandémia alatt is, vagy éppen 2020. július 28-án a lublini háromszög elnevezésű, Lengyelország, Ukrajna és Litvánia közötti kezdeményezés aláírásán.⁴ A 2022-es orosz invázió óta ez a támogatás tovább erősödött, Varsó hatalmas segítséget nyújt Ukrajnának, fegyver- és segélyszállítmányokat küld, valamint nagyszámú ukrán menekült lelt Lengyelországban menedékre.

³ Kość, Wojciech – Melkozerova, Veronika: *Poland and Ukraine's Bloody Past Overshadows Their Anti-Russia Alliance*. [online], 2024. 10. 07. Forrás: Politico [2025. 09. 17.].

⁴ Borno, Jakub (2020): *Lithuania, Poland and Ukraine Inaugurate 'Lublin Triangle'*. *Eurasia Daily Monitor*, 17(115).

Az utóbbi időben jelentős feszültséget generált az Európai Unió területére érkező nagy mennyiségű ukrán gabona, ami több más ország mellett Lengyelországban is lenyomta a helyben termelt mezőgazdasági termékek árát, csökkentve a gazdák jövedelmét ezekben az országokban. A lengyel gazdák tüntetésekkel, határátkelők lezárásával válaszoltak, így a Donald Tusk vezette kormány lépésenként került. Varsó egyfajta arany középút megtalálására törekszik: célja az ukrán gabona átszállításának lehetővé tétele Lengyelországban anélkül, hogy a lengyel gazdák és termelők csődveszélybe kerülnének.⁵

A gabonavita még a PiS kormányzása alatt robbant ki, és erős reakciókkal is járt, többek között a lengyel fegyverszállítások leállításával. Erre utalt Mateusz Morawiecki is, amikor úgy fogalmazott: „Nem szállítunk többé fegyvereket Ukrajnának, mert most modernebb fegyverekkel látjuk el Lengyelországot”, ezt pedig Andrzej Duda is tartja, hiszen 2024. októberben kizárta, hogy újonnan vásárolt eszközöket adjanak át az ukránoknak.⁶ A döntést a döntéshozók azzal indokolják, hogy Lengyelország nem rendelkezik már olyan fegyverekkel, amelyeket át tudna adni, a beérkező új fegyvereket pedig a lengyel haderő fejlesztésére szeretnék fordítani. Donald Tusk ezt kikerülve adott ajánlatot Volodimir Zelenszkijnél tett kijevi látogatása során 2024 januárjában, amikor egy új katonai segélycsomagot jelentett be Ukrajnának, amely magában foglalja a nagyobb fegyverek megvásárlására nyújtott kölcsönt, valamint kötelezettségvállalást arra, hogy közösen találják meg a fegyverek gyártásának módját, így lényegében megkerüli a fegyverek küldését, és közvetett módon segíti Ukrajnát fegyverek szerzéséhez.⁷

Ukrajnával kapcsolatban nemrégiben, 2024 októberében érte a lengyel kormányt sérelem, amikor Joe Biden amerikai elnök Berlinben találkozott Emmanuel Macron francia elnökkel, Olaf Scholz kancellárral és Keir Starmer brit miniszterelnökkel annak érdekében, hogy megvitassák az ukrán háború kérdését. Újságírók, szakértők és politikusok adtak hangot azon véleményüknek, hogy egy ilyen fontos tanácskozássra miért nem hívtak meg egyetlen keleti „frontországot” sem, sokan különösen hiányolták Lengyelországot mint az Ukrajnával szomszédos és az Ukrajnának egyik legnagyobb segélyt nyújtó államot a tárgyalóasztal mellől. Az ügygel kapcsolatban a lengyel kormány is rosszállását fejezte ki.⁸

Németország Ukrajna-politikája

Németországban a 2014-es krími események egyes hangsúlyokban változtatták meg a korábban ismert Ostpolitikot, Angela Merkel kancellár ugyanakkor továbbra is a békés rendezést és a diplomáciai megoldásokat igyekezett keresni a kérdésre. Jól jelzi ezt az is,

⁵ Sanecka-Tyczyńska, Joanna (2024): *Civic Platform's Views on the Security of Poland in the Context of the War in Ukraine*. *Historia i Polityka*, 50(57), 85–99.

⁶ Jones, Sam – Walker, Shaun: *Poland will no Longer Send Weapons to Ukraine, Says PM, as Grain Dispute Escalates*. [online], 2023. 09. 21. Forrás: *The Guardian* [2025. 09. 17.].

⁷ Novikov, Illia: *Poland's Prime Minister Visits Ukraine in the Latest Show of Support for Kyiv against Russia*. [online], 2024. 01. 22. Forrás: *AP News* [2025. 09. 17.].

⁸ Tilles, Daniel: *'You forgot Poland': Criticism as US, UK, France and Germany Meet Alone to Discuss Ukraine*. [online], 2024a. 10. 20. Forrás: *Notes from Poland* [2025. 09. 17.].

hogy ő vezette a konfliktus kezelését célzó normandiai formátumú megbeszéléseket.⁹ A merkei békés megoldások keretében 2014-ben, a konfliktus kitörése után Berlin a nemzetközi jog megsértéseként ítélte el Moszkva cselekedeteit, és vezető szerepet vállalt az uniós szankciók megfogalmazásában. 2015 júliusában Németország 500 millió eurós kölcsönt nyújtott Ukrajnának, majd 2016 júniusában 6 millió euróval járult hozzá az ENSZ Világélelmzési Programjához.¹⁰ Ukrajna támogatása folyamatossá vált, 2019-től a jelentések szerint az USA és az EU után Németország vált Ukrajna harmadik legnagyobb donorjává, ugyanakkor fegyvereket továbbra sem küldött. E tekintetben változást 2022. február 26-a hozott, amikor a német kormány jóváhagyta a Kijevbe irányuló fegyverszállításokat, valamint beleegyezett abba, hogy megakadályozza Moszkva hozzáférését a SWIFT bankközi rendszerhez.¹¹ Az Ukrajnának nyújtott német katonai támogatás azóta is meghatározó maradt: 2022 áprilisában a német kormány jelezte, hogy légvédelmi rendszereket és páncélozott járműveket küld Ukrajnának, 2023-ban pedig ahhoz is hozzájárult, hogy szövetségesei (például Lengyelország) Leopard 2 harckocsikat adjanak át Ukrajnának.¹²

2024-ben elsősorban a Taurus cirkálórakéták küldésére vonatkozó CDU-s javaslat borzolta a politikai kedélyeket Németországban. A kormánykoalícion belül is vitát generált a kérdés, ugyanis a Zöldek egyértelműen támogatták a Taurus rakéták Ukrajnába küldését, ennek keretében Annalena Baerbock zöldpárti külügyminiszter szólította fel kormányát, hogy „intenzíven fontolja meg” a rakéták Ukrajnába küldését. Ugyanakkor Scholz kancellár ellenállt a javaslatnak azzal érvelve, hogy a rakéták kezeléséhez német katonákra lenne szükség, így Németország is bevonódna a háborúba. Katonai szakértők ugyanakkor cáfolták, hogy szükség lenne a rendszerek működtetéséhez német katonákra. Jóllehet végül a javaslatot leszavazta a Bundestag, megmutatta a kormánykoalíció ellentéteit.¹³

Mindenekelőtt Németország Ukrajna politikájával kapcsolatban az a kérdés merül fel, hogy a német kormány hajlandó-e legalább a jelenlegi szinten fenntartani Ukrajna támogatását. Vezető politikusok gyakran hangsúlyozzák, hogy Németország Ukrajna legfőbb támogatója Európában, és összességében a második helyen áll az USA mögött. Ez az erős támogatás lehetővé teszi Németország számára, hogy hitelesen követeljen nagyobb elkötelezettséget az olyan európai szövetségeseiktől, mint Franciaország vagy Spanyolország.

⁹ Fix, Liana (2018): *The Different 'Shades' of German Power: Germany and EU Foreign Policy during the Ukraine Conflict*. *German Politics*, 27(4), 498–515. 506.

¹⁰ *Ukraine, Germany Sign Deal on 50 Million Euro Loan to Kiev*. [online], 2015. 01. 08. Forrás: Panorama.am [2025. 09. 17.].

¹¹ Bayer, Lili – Herszenhorn, David M. – von der Burchard, Hans: *Germany To Send Ukraine Weapons In Historic Shift On Military Aid*. [online], 2022. 02. 26. Forrás: Politico [2025. 09. 16.].

¹² *Germany Agrees to Send Leopard Tanks to Ukraine*. [online], 2023. 01. 25. Forrás: Dawn [2024. 11. 10.].

¹³ Posaner, Joshua: *Germany's Scholz says Sending Taurus Missiles to Ukraine is 'out of the Question'*. [online], 2024. 03. 13. Forrás: Politico [2025. 09. 17.].

A fontosabb lengyel és német pártok nézetei az Ukrajna-politikával kapcsolatban

Lengyelországban a kormány jelenleg többpárti koalícióból épül fel, ez ugyanakkor Ukrajna támogatása tekintetében jelentős változást nem okoz, Lengyelország a Polgári Platform vezetésével továbbra is szilárdan áll Ukrajna mögött. A lengyel kormány Ukrajna katonai megsegítése mellett az ukrán menekültek befogadása révén is támogatni igyekszik a háborúban álló országot. Ezenfelül a lengyel kormány támogatja Ukrajna EU- és NATO-taggá válását, a későbbiekben pedig nagy szerepet szeretne majd vállalni Ukrajna újjáépítésében is, aminek a szolidaritási és humanitárius indokokon kívül természetesen nagyon komoly gazdasági okai is vannak. Ugyanakkor az újjáépítés megkezdéséhez először a fegyveres harcoknak kellene befejeződnieük, és egy viszonylagos békésebb időszaknak kellene megkezdődnie Ukrajnában.¹⁴ Mint már fentebb említettem, a lengyel kormány további fegyvereket segély formájában nem kíván Ukrajnának adni, tekintve, hogy az újonnan érkező fegyvereket saját hadereje és védelmi képessége fejlesztésére kívánja felhasználni. Ehelyett kölcsönökkel, közös fegyvergyártással akarják Ukrajna harci képességeit támogatni. A gabonavitáról is szóltam már korábban, itt a lengyel kormány egyértelmű célja az ukrán gabona átszállításának lehetővé tétele Lengyelországba anélkül, hogy a lengyel gazdák és termelők csődveszélybe kerülnének.

A legnagyobb ellenzéki erőnek tekinthető PiS szerepe azért fontos, mert jelenleg a párt adja Lengyelország államfőjét, Andrzej Dudát, 2025-ben ugyanakkor a PiS számára kulcsfontosságú elnökválasztás lesz Lengyelországban, hogy valamilyen szinten továbbra is szerepet játszasson az állam igazgatásában és a politika formálásában. A PiS Ukrajnát támogatja, de jóval keményebben lép fel ellene, kormányzása alatt éleződtek ki a volhíniai mézárslásról szóló viták, a gabonavitában is erélyes álláspontot képvisel, valamint a fegyverszállításokat is a párt kormányzása alatt szüntették be, ezt pedig Andrzej Duda következetesen viszi tovább. A PiS fellépése keményebb és kevésbé támogató Ukrajnával szemben, mint a jelenlegi lengyel kormányé.¹⁵

Németországban a CDU/CSU egyértelműen kiáll Ukrajna mellett, a párttól származik a Taurus rakéták küldésének ötlete is. Elmondható, hogy a párt egyértelműen támogatja a fegyverszállítást Ukrajnának, a párt kancellárjelöltje, Friedrich Merz vetette fel, hogy Berlinnek vadászrepülőgépek átadásával kellene segítenie Ukrajnát „a saját légtere feletti szuverenitás helyreállításában”. A CDU/CSU emellett kiáll Ukrajna EU- és NATO-tagsága mellett is.¹⁶

A Zöldek a CDU/CSU-hoz nagyon hasonló nézetekkel rendelkeznek, lényegében eddigi politikájukat meghazudtolva támogatják a fegyverek küldését Ukrajnának, ugyanis

¹⁴ Sanecka-Tyczyńska 2024.

¹⁵ Jones–Walker 2023.

¹⁶ Frymark, Kamil: *A Return to Conservatism: the CDU's New Platform*. [online], 2024. 05. 08. Forrás: Centre for Eastern Studies [2025. 09. 17.].

ezáltal a zöldpártokra jellemző pacifizmust hagyják el. Eltérő nézetei ellenére azonban a párt, a koalíciós fegyvelem miatt, egyelőre az SPD-vel együtt szavaz.¹⁷

Az SPD helyzete érdekes. Fentebb részletezett okból Olaf Scholz ellenzi a Taurus rakéták küldését, és ezzel a saját pártján belül is feszültségeket okoz. Az SPD baloldala tradicionális Ostpolitikot szeretne, diplomáciai megoldást keresve, ugyanis szerintük a fegyverszállítás csak feleslegesen húzza el a konfliktust, és kockáztatja az eszkalációt. Boris Pistorius védelmi miniszter, aki jelenleg Németország egyik legnépszerűbb politikusa azt mondja, hogy Ukrajnának meg kell nyernie a háborút, ebben kell támogatni. A pacifista narratíva kiemelésével az SPD a támogatottságát szeretné növelni, ugyanis a párt szavazói nem szívesen látják, hogy a kormány fegyvereket ad Ukrajnának.

A BSW orosz-pártinak kikiáltott párt, amely szeretné Oroszországot integrálni az európai biztonsági architektúrába. Az orosz agresszióért részben az USA-t és a NATO-t okolja, az „ilyen mértékű” fegyverszállításokat Kijevnek ellenzi, ugyanis véleménye szerint így nem lehet véget vetni a háborúnak, és több diplomáciai kezdeményezést vár el a szövetségi kormánytól.¹⁸

Az AfD úgyszintén orosz-párti, de jóval radikálisabban. A párt szerint Oroszország ukrajnai támadása helytelen volt, de a NATO és az USA részben hibás a konfliktus kialakulásáért. A szélsőjobboldali párt szerint véget kell vetni a háborúnak, az Ukrajnának nyújtott német katonai segítyek megszüntetését is követeli, valamint ellenzi Ukrajna EU-tagságát is.¹⁹

A lengyel–német kapcsolatok lehetséges alakulása az Ukrajna-politika tekintetében

A CDU jelenleg Ukrajna teljes körű támogatását kívánja elérni, nem véletlenül helyezte kilátásba a Taurus rakéták küldését is. A párt a fegyverszállítások mellett támogatja Ukrajna EU- és NATO-tagságát is. A lengyel kormány is hasonlóan áll Ukrajna támogatásának kérdéséhez, apró problémák mégis vannak. Egyrészt Ukrajnának új fegyvereket már nem küld, jóllehet egyéb módokon próbálja segíteni az ország fegyverhez jutását (kölcsönök, közös fegyvergyártás). Másrészt a volhíniai mézszárlás kérdése továbbra is lezáratlan, ennek keretében érkezett fenyegetés Władysław Kosiniak-Kamysz védelmi minisztertől, aki Ukrajna EU-tagságának blokkolását vetítette előre, amennyiben az ügyet nem rendezik a lengyelek számára megfelelő módon.

A német és a lengyel kormány között jó kapcsolat alakulhat ki Ukrajna kérdését övezően. Kérdés, hogy a CDU mennyire nézi majd jó szemmel Ukrajna viszonylag csökkent támogatását Lengyelország részéről, valamint azt, hogy Lengyelország egyfajta fegyverként használja az EU-tagságot Ukrajnával szemben saját céljai eléréséhez. Annyi bizonyos, hogy az új német kormánynak érdemes lesz a lengyel kormányt bevonni az olyan

¹⁷ Gibadlo, Lidia – Frymark, Kamil: *The Party of Peace: The SPD is Sending Signals about the Freezing of the War in Ukraine*. [online], 2024. 03. 19. Forrás: Centre for Eastern Studies [2025. 09. 17.].

¹⁸ Pfeifer, Hans: *Russia's Best Friends in Germany: AfD and BSW*. [online], 2024. 01. 09. Forrás: Deutsche Welle [2025. 09. 17.].

¹⁹ Pfeifer 2024.

Ukrajnáról szóló tanácskozásokba, mint a legutóbbi amerikai–francia–német–angol találkozó volt 2024 októberében.

Lengyelország Oroszország-politikája

A lengyel–orosz kapcsolatok nagyon hosszú és igen rögzös múltra tekintenek vissza. A rendszerváltást követően jól indultak a kapcsolatok, Vlagyimir Putyin 1999-es hatalomra kerülése sem zavart senkit az éppen EU-s csatlakozásával elfoglalt Lengyelországban. Az új lengyel elit is követte azt a politikai hagyományt, hogy támogatja a keleti szomszédok – különösen Ukrajna – függetlenségi törekvéseit, amire leginkább két oka volt: a Szolidaritás mozgalomból létrejött erők nem tagadhatták meg szomszédjaiktól azokat a jogokat, amelyeket korábban saját országuk számára követeltek, valamint Lengyelországnak érdekében is állt, hogy ne váljon a nyugati közösség keleti határvidékévé, tudták jól, hogy ezen országok demokratikus fejlődése hozzájárulna Lengyelország biztonságához. A 2004-es narancsos forradalom támogatásával Lengyelország Moszkva rosszallását váltotta ki, ugyanakkor 2009-ben intenzív diplomáciai erőfeszítések után Vlagyimir Putyin ismét Lengyelországba látogatott: a Westerplattén tartott beszédet, ami azonban nemhogy javította volna a két ország közötti kapcsolatokat, hanem ellenkezőleg, provokálta Varsót.²⁰

A weimari háromszög formáció 2014. július 1-jén tartott találkozót, ahol kijelentették, hogy a krími helyzettel kapcsolatban tehetetlenek. Érdekesség, hogy két héttel később Németország, Franciaország és Oroszország ült le tárgyalni az ukrajnai helyzetről a normandiai formátum keretében, amelynek egyértelmű üzenete volt: Oroszország nem akarta Lengyelországot a tárgyalóasztalnál látni, és a két nyugat-európai partner nyilvánvalóan nem volt hajlandó Lengyelország miatt veszélyeztetni az új formátumot. Sajnos, mint utólag tudjuk, ezek a tárgyalások sem vezettek eredményre.²¹

A szmolenszki légi katasztrófának jelentős hatása volt a lengyel Oroszország-politika alakulására: az orosz hatóságok nem adták át a gép roncsát Lengyelország számára, ami egyfajta megalázást is jelentett. A szmolenszki katasztrófát a PiS 2015-től aktívan használta belpolitikai haszonszerzésre. A PiS-kormányokat általános ellenszenv jellemezte Oroszországgal szemben, a szankcióknak is nagy volt a támogatottsága.

A Tusk-kormányt is jellemzi az Oroszországgal szembeni ellenszenv, a védelmi költségvetés PiS által megkezdett dinamikus növelését ők sem adják lejjebb, folytatják a haderő modernizációját, 2023-ban pedig Lengyelország korszerű elektronikus határzár építését kezdte meg az oroszországi kalinyingrádi exklávéval közös szárazföldi határán,

²⁰ Putyin beszédében a versailles-i szerződésre és Németország „megalázására” is emlékeztetett, amely hozzájárult a második világháborúhoz. A lengyel–orosz kapcsolatok mintájaként méltatta az orosz–német kapcsolatokat, amelyek „az együttműködésen és a partnerségen, nem pedig a történelmi kiegyezésen alapulnak”. Ezáltal két szempontból is provokálta Lengyelországot: egyrészt Putyin tudta, hogy a versailles-i szerződés, amelyet elítélt, megnyitotta az utat Lengyelország előtt a függetlenség visszaszerzéséhez, másrészt Németországot állította példaként Lengyelország elé, mutatva, hogy Varsónak is túl kellene lépnie a múlton, mint Berlinnek.

²¹ Reiter, Janusz: *Poland's Triangular Russia Policy. Policy Paper*. [online], 2022. 10. 25. Forrás: Zentrum Liberale Moderne [2025. 09. 17.].

hogyan ellenőrizze és ellensúlyozza az esetleges illegális tevékenységeket.²² 2024 szeptemberében Radosław Sikorski külügyminiszter jelentette be, hogy Lengyelország szerint „kötelessége” lelőni az Ukrajna felé tartó orosz rakétákat, 2024 októberében pedig Rajmund Andrzejczak altábornagy, a lengyel hadsereg volt vezérkari főnöke borzolta a kedélyeket nyilatkozatával, amikor bejelentette, hogy „[h]a Oroszország akár csak egy centiméternyi litván területet is megtámad, a válasz azonnal érkezik. Nem az első napon, hanem az első percben. Minden stratégiai célpontot megtámadunk 300 km-es körzetben.”²³ Mindezek mellett fontos lépés volt az is, hogy Sikorski október 22-i sajtóértekezletén közölte, Varsó bezáratja a nyugat-lengyelországi Poznańban működő orosz konzulátust, a konzulátus diplomatáit pedig nemkívánatos személyekké nyilvánították.²⁴

Németország Oroszország-politikája

Berlin politikája Oroszországgal kapcsolatban jóval változatosabb képet mutatott Varsóénál. Angela Merkel kancellársága alatt Németország egészen 2022-ig transzformatív orosz politikát kívánt folytatni, amelynek központi eleme a diplomáciai megoldások keresése volt, Oroszország provokálásának elkerülése mellett. 2008-tól 2012-ig Dmitrij Medvegyev volt Oroszország elnöke, vele Angela Merkel kapcsolata is jobb volt, mint Putyinnal.

Fontos kiemelni, hogy a német Oroszország-politika Angela Merkel kancellársága alatt sem volt monolitikus, hanem belső versengő álláspontok mentén alakult. Egyrészt az SPD-hez kötődő politikusok, köztük Frank-Walter Steinmeier mint külügyminiszter kezdeményezték a német–orosz „modernizációs partnerséget” (*partnership for modernisation*) 2008-ban, amelynek célja az volt, hogy elmélyítse a két ország gazdasági együttműködését, és ezen keresztül elősegítse Oroszország modernizációját olyan területeken, mint az ipar, az energiahatékonyság, a kutatás-fejlesztés, az infrastruktúra és a technológiai transzfer, miközben új piacokat és beruházási lehetőségeket teremtett volna a német – különösen kis- és középvállalati – szektor számára. A kezdeményezés azonban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

Ezzel párhuzamosan a CDU/CSU-n belül is léteztek kritikus hangok, akik óvatosabb vagy részben keményebb Oroszország-politikát sürgettek, különösen az energiafüggőség és az európai biztonság kérdéseiben.

Angela Merkel maga köztes pozíciót foglalt el: retorikailag gyakran kifejezte kritikáját az orosz autokrácia kiépülésével és az emberi jogi helyzettel kapcsolatban, miközben realpolitikusként hangsúlyozta a stratégiai partnerség fontosságát.

Merkel kritikus pillanatokban kezdeményezte a konfliktusok mérséklését, például 2008-ban, közvetlenül a grúziai háború után – a Moszkvával szembeni mérsékelt irányvonalra való felszólításával –, a 2010. június 4–5-i Meseberg-kezdeményezéssel

²² *Poland Building Electronic Barrier on Border with Russia*. [online], 2023. 04. 18. Forrás: AP News [2025. 09. 16.].

²³ Bereznyay István: *Kemény üzenetet küldött a NATO tábornoka: ha az orosz katonák megindulnak, szétlövik Szentpétervárt*. [online], 2024. 10. 12. Forrás: Index [2025. 09. 17.].

²⁴ *Orosz konzulátust zár be a sűrűsödő szabotázsakciók miatt Lengyelország*. [online], 2024. 10. 22. Forrás: Világgazdaság [2025. 09. 17.].

Medvegyev elnökkel együtt a Dnyeszteren túli befagyott konfliktus megoldására, vagy 2014-ben és 2015-ben, amikor az ukrajnai konfliktus rendezését célzó minszki megállapodások közvetítésével foglalkozott.²⁵

A Grúzia és Ukrajna NATO-csatlakozását és Ukrajna katonai megerősítését szorgalmazó felhívásokkal szemben Merkel kancellár mindig is azt az álláspontot képviselte, hogy Oroszország katonailag amúgy is fölényben van, ezért nincs szükség arra, hogy Ukrainát fegyverrel lássák el, a merkeli Oroszország-politika pedig nem akart részt venni az ukrajnai konfliktusban. Azt a látszatot próbálta kelteni, hogy a felek között vagy inkább felett áll mint egyfajta békéltető erő.²⁶

Az Északi Áramlat-2 vezeték építésével – a kritikusok szerint – a német politika olyan döntést hozott, amellyel jelentősen hozzájárult Ukrajna stratégiai sebezhetőségéhez, ezáltal segítve az orosz érdekeket.²⁷ Volodimir Zelenszkij és Angela Merkel utolsó, Kijevben lefolytatott találkozásán a kancellár támogatását fejezte ki az orosz gáztranzitot Ukrajnán keresztül és nem kizárólag az Északi Áramlat vezetékeken keresztül biztosító szerződések meghosszabbítása mellett, de konkrét garanciákat erre nem adott.²⁸

A Merkel-korszak Oroszország-politikájának fontos eleme volt Németország meghatározó szerepe a Krím 2014-es annektálását követően Oroszország ellen bevezetett uniós szankciók elfogadásában és fenntartásában. Angela Merkel az EU-n belül az egységes álláspont kialakításának egyik fő kezdeményezője volt, annak ellenére, hogy az intézkedések a német gazdaság egyes ágazatait érzékenyen érintették. A szankciók különösen a keletnémet tartományokban okoztak gazdasági veszteségeket, ahol a történelmileg erősebb orosz gazdasági kapcsolatok és exportfüggőség miatt nagyobb volt az ellenállás az intézkedésekkel szemben. A szankciós politika belső pártpolitikai vitákat is kiváltott: az SPD-n belül több vezető politikus szkeptikusan viszonyult a szankciók hosszú távú hatékonyságához, míg a CDU/CSU-n belül is megjelentek olyan hangok, amelyek a gazdasági érdekek és az energiafüggőség miatt óvatosságra intettek.

Olaf Scholz kormánya kezdetben nem változtatott a merkeli politikai irányokon. Ennek keretében megtorló gazdasági szankciókat használtak, és az Oroszországgal való kapcsolatféléltre törekedtek a már korábban kialakított diplomáciai csatornákon keresztül; a védelmi költségvetést alacsonyan tartották; Ukrajnának pedig továbbra sem szállítottak fegyvereket azzal az indokkal, hogy a fegyverszállítás csak a feszültséget szítaná. A koalíciós szerződésbe is bekerült, hogy az új kormány korlátozó politikát akar folytatni a fegyverszállítások terén, különösen a konfliktuszónákba.²⁹

A Scholz-kormány hivatalba lépése után viszont egyre növekvő nyomás érkezett a külvilág felől és Németországon belülről is, igazi politikai elmozdulás pedig pár nappal

²⁵ Heinemann-Grüder, Andreas (2022): *Russland-Politik in der Ära Merkel*. *SIRIUS – Zeitschrift für Strategische Analysen*, 6(4), 359–372. 365.

²⁶ Heinemann-Grüder 2022: 366.

²⁷ Umland, Andreas (2020): *Die friedenspolitische Ambivalenz deutscher Pipelinedeals mit Moskau – eine interdependenz-theoretische Erklärung des russisch-ukrainischen Konfliktes*. *SIRIUS – Zeitschrift für Strategische Analysen*, 4(3), 293–303.

²⁸ Driedger, Jonas J. (2022): *Inertia and Reactiveness in Germany's Russia Policy: From the 2021 Federal Election to the Invasion of Ukraine in 2022*. *German Politics and Society*, 40(4), 135–151. 137.

²⁹ Driedger 2022: 135–151.

az invázió előtt történt. 2022. február 21-én Putyin elismerte az úgynevezett Luhanszki és Donyecki Népköztársaságokat független entitásként, majd elfogadta ezeknek „csatlakozását” az Oroszországi Föderációhoz, amire válaszul még ugyanazon a napon Scholz az Északi Áramlat-2 vezeték – már akkor is felfüggesztett – működési engedélyének végleges visszavonásáról döntött. Február 26-án a kancellár engedélyezte a német fegyverek szállítását, valamint beleegyezett abba, hogy orosz bankokat zárjanak ki a SWIFT-rendszerből, február 27-én pedig bejelentette a Bundeswehrnek adandó 100 milliárd eurós csomagot.³⁰

A fontosabb lengyel és német pártok nézetei az Oroszország-politika területén

A lengyel kormány jelenlegi Oroszország-politikája lényegében hagyományos lengyel nézeteket követ, a 2022-es háborús helyzet kialakulása óta pedig szinte elképzelhetetlen lenne, ha a lengyel kormány enyhítene az Oroszországgal való szembenálláson. Az ellenzéki PiS részéről korábbi politikája ismeretében nem is kérdéses, hogy az Oroszországgal szembeni ellenállás aktív hívei. Páran arra számítottak, hogy a Tusk-kormány valamelyest visszavesz majd a lengyel haderő fejlesztésére fordított összegekből, de ez nem így lett, és nem is látható, hogy ez a közeljövőben megváltozna.

A német politikai pártokban tarkább a kép. A CDU 2024. május 7-én új alapprogramot fogadott el, amely kimondja, hogy az az Oroszország, amely háborút folytat, és veszélyezteti az európai békerendszert és a szuverén nemzetek integritását, nem tekinthető partnernek. Az alapprogram úgy fogalmaz: „Reméljük, hogy egy másfajta Oroszországot egy napon partnernek tekinthetjük majd. Ehhez Oroszországnak elsősorban arra van szüksége, hogy teljes mértékben és fenntartások nélkül elfogadja a szomszédos államok létjogosultságát. Addig az európai biztonságot csak Oroszországgal szemben lehet rendezni.”³¹

Az SPD hagyományosan pozitívabban tekintett Oroszországra, és fokozatosan a német–orosz kapcsolatok pártjává vált. Gerhard Schröder korábbi kancellár különösen jó viszonyt ápolt Vlagyimir Putyinnal. Az SPD rengeteg kritikát kap, mert más pártok szerint nem tesz eleget Oroszországgal szemben, és kétértelmű hozzáállást vélnek felfedezni a szociáldemokraták részéről: Ukrajnát támogatják, de csak egy bizonyos pontig – jó példa erre a Taurus rakéták esete.³² Mindezt csak tetézi az SPD párton belüli baloldalának tevékenysége, amely sürgeti az ukrajnai háború leállítását és a megegyezést, ahogyan ezt mutatja Rolf Mützenich, az SPD Bundestag frakcióvezetőjének beszéde, amelyben a háború befagyasztására szólított fel.³³

A Zöldek viszonylag homogén álláspontot képviselnek az Oroszországgal kapcsolatos politika tekintetében, aktívan kiállnak Ukrajna mellett és Oroszország ellen, ennek

³⁰ Driedger 2022: 143.

³¹ Frymark 2024.

³² Münchau, Wolfgang: *The German SPD's Foolish Attachment to Putin's Russia*. [online], 2024. 04. 03. Forrás: The New Statesman [2024.11.10.].

³³ Jones, Sam: *German Historians Accuse Olaf Scholz's SPD of Appeasing Russia*. [online], 2024. 03. 28. Forrás: Financial Times [2025. 09. 17.].

nyomán korábban az Északi Áramlat-2 vezeték használatát is meg akarták akadályozni.³⁴ A BSW és az AfD képezi az ellenpólust a német politikai életben, a BSW alapvetően barátságosabb nézetekkel rendelkezik Oroszországgal kapcsolatban, az ország ellen kivetett szankciók használatát is kritizálják, ugyanis szerintük azok nagyobb gazdasági kárt okoznak, mint amekkora politikai hasznot hajtanak. Az AfD is ellenzi a szankciókat, erősen oroszbarát párt, és a híresztelések szerint Oroszországból is kap pénzügyi támogatást.³⁵ A szimpátiát Oroszország felé jól szimbolizálja, hogy Waldemar Herdt, aki 2017 és 2021 között volt az AfD Bundestag képviselője, törvényesnek tartotta a krími orosz népszavazást, és tagadta a megszállás tényét.

A lengyel–német kapcsolatok lehetséges alakulása az Oroszország-politika tekintetében

A CDU és a lengyel kormány nézetei Oroszországgal kapcsolatban nagyrészt megegyeznek. A CDU szeretné Oroszországot a partnerének tudni, ugyanakkor a jelenlegi helyzetben az európai biztonságot csak Oroszországgal szemben tudja elképzelni. A Tusk-kormány pedig továbbra is folytatja az Oroszországgal szembeni kemény ellenállást, a nagy védelmi költségek és a haderő modernizációját nem változtatta meg, a kalinyingrádi határszakaszon kerítést épít, Poznańban orosz nagykövetséget zár be. Ebből következően jó kapcsolatok várhatók a két kormány között az Oroszország-politika tekintetében.

Lengyelország energiapolitikája

Lengyelországban az energiaellátás és -termelés szénközpontú, a szénrel üzemelő hőerőművek adják az ország áramtermelésének 70%-át, és bár a szén használata rendkívül szennyező, a szénbányák bezárását csak 2049-re tervezik. Lengyelországban az energetikai átmenetre vonatkozó kormányzati tervezés nem alkot egységes és következetes stratégiát. Az elmozdulás a fenntarthatóság felé jelentős előnyökkel járhatna, többek között erősítené az ország versenyképességét, javítaná az Európai Unión belüli érdekérvényesítő képességét, valamint mérsékelné a külső függőséget, amit jól mutat, hogy 2022-ben Lengyelországnak az uniós kibocsátáskereskedelmi rendszerben (EU ETS) olyan államoktól kellett szén-dioxid-kibocsátási egységeket vásárolnia, amelyek gyorsabban haladtak a kibocsátáscsökkentésben. Az átmenet az ipar számára is lehetőségeket ad, az ígért ágazatok közé tartozik az elektromos járművek, a tengeri szélenergia és az elektromos hőszivattyúk gyártása.³⁶

Lengyelországról általánosan elmondható, hogy alacsony a megújuló energiaforrások aránya, ugyanakkor nagy pozitívumot jelent, hogy az orosz gázszállításoktól teljesen függetlenedni tudott. Az energiaforrások diverzifikációja és az orosz gáztól való függetlenedés

³⁴ Eder, Teresa: *Alignment on Values, but not yet on Strategy – Green Foreign Policy after Russia's Invasion of Ukraine*. [online], 2023. 02. 23. Forrás: Heinrich Böll Stiftung [2025. 09. 17.].

³⁵ Becker, Andrea: *AFD-Politiker gibt Sponsoring aus Moskau zu*. [online], 2020. 06. 25. Forrás: Spiegel [2025. 09. 16.].

³⁶ Kardaś, Szymon: *From Coal to Consensus: Poland's Energy Transition and its European Future*. [online], 2023. 09. 27. Forrás: European Council on Foreign Relations [2025. 09. 17.].

érdekében több fontos infrastrukturális fejlesztés is elkészült az elmúlt években, úgy mint 2015-ben a świnoujście-i LNG-terminál építése, vagy a Baltic Pipe gázvezeték üzemelésének megkezdése 2022-ben.³⁷

A lengyel kormány különböző programokkal igyekszik ösztönözni az energiaátmenetet, például a Tiszta levegő (Czyste Powietrze), valamint az Energia a falvakért (Energia dla Wsi) programmal. A lengyel kormány 2021-ben adta ki a *Lengyelország energiapolitikája 2040-ig (PEP2040)* című dokumentumot. A PEP2040 részletezi Lengyelország saját energiapolitikai céljait is, amelyek között szerepel az átviteli hálózatok termelési infrastruktúrájának bővítése, a nyersanyagforrások diverzifikálása és az energiahatékonyság javítása. A terv körül a mai napig sok a bizonytalanság, a benne szereplő rendelkezések nagy része pedig a PiS EU-val vívott harcából fakad.³⁸

Lengyelország számára régóta kérdés az atomenergia kérdése, az ország jelenleg nem rendelkezik atomerőművel, ugyanakkor három építését tervezi, az első atomerőműblokk üzembe helyezési céldátuma 2033, ami azonban a szakértők szerint túl optimista lehet. Az atomenergia mindenesetre lehetőséget kínálna Lengyelországnak arra, hogy elmozduljon a szén használatától.

A PiS EU-val az energiakérdésekről folytatott harcának egyik jelentős fejezete volt az Ursula von der Leyen vezette Európai Bizottság Fit for 55 névre keresztelt csomagjával kapcsolatos ellenállás. A Fit for 55 csomag lényege az volt, hogy az Unió előírna a tagállamai számára, hogy 2030-ig legalább 55%-kal csökkentsék a nettó üvegházhatásúgáz-kibocsátásukat az 1990-es referenciaértékhez képest, ennek érdekében pedig az EU jogszabályait összhangba hozná 2030-ig.³⁹ A PiS ellenezte a Fit for 55 csomag elfogadását; Anna Moskwa a második Morawiecki-kormány éghajlatért és környezetvédelemért felelős minisztere azzal érvelt, hogy a csomag „Lengyelország számára nagyon igényes, nehéz, sőt lehetetlen megvalósítani”. 2023 augusztusában a PiS-kormány egy sor panaszt nyújtott be az Európai Bírósághoz a Fit for 55 csomag részét képező rendelkezések ellen, azt állítva, hogy az EU éghajlat-politikája veszélyezteti Lengyelország gazdaságát és energiabiztonságát.⁴⁰

A Tusk-kormány hatalomra kerülése alapvető változást hozott az EU éghajlat-és energiapolitikájához való viszonyulásban. 2024 januárjában Urszula Zielińska lengyel klíma- és környezetvédelmi miniszterhelyettes hangsúlyozta, hogy a Donald Tusk vezette új kormány alatt Lengyelország nem fogja többé blokkolni az EU éghajlatváltozási intézkedéseit. Zielińska azt is elmondta, hogy megpróbálja meggyőzni a kormányt, hogy hivatalosan is támogassa a 2050-ig megvalósítandó klímasemlegességet mint az EU célját, amelyet Lengyelországon kívül minden tagállam támogatott, és hogy Varsó új „végdátumot” fog kitűzni a szén számára.⁴¹

³⁷ Kardaś 2023.

³⁸ Kardaś 2023.

³⁹ Karóczkai Balázs: *Az EP zöld utat adott az EU legfontosabb klímavédelmi javaslatainak*. [online], 2023. 04. 18. Forrás: Index [2025. 09. 17.].

⁴⁰ Jones, Mared Gwyn: *Poland Asks EU Court of Justice to Cancel Three EU Climate Policies*. [online], 2023. 08. 28. Forrás: Euronews [2025. 09. 17.].

⁴¹ Weise, Zia: *Poland Presses for Ambitious 2040 EU Climate Target, Signaling U-Turn*. [online], 2024. 01. 15. Forrás: Politico [2025. 09. 17.].

Németország energiapolitikája

A német energiapolitikára nagy hatással van a Covid-pandémia óta eltelt időszak. Bár a német energiaárak a közelmúltban csökkentek, Németország gazdaságilag még mindig lábadozik az energiahiány okozta magasabb árak időszakából, ami a gazdaság számos alágazatát érintette. Miért van válságban a német energiaszektor? Elsőként nagy hatást gyakoroltak a német energiaszektorra az orosz földgázimportban az ukrajnai invázió óta bekövetkezett zavarok, amelyek következtében az energiaárak 35%-kal megemelkedtek. Ezenfelül hatást gyakorol még a meglévő atomerőművek bezárása, a megújuló energiákra való lassú átállás, valamint a lassú bürokrácia.

Az *Energiewende*, az energetikai fordulat vagy átállás a német energiaszektorban sokak számára ismeretes folyamat. Az átállás 2002 óta tart, és lényegében Németország erőfeszítését jelenti az éghajlat-károsító üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére anélkül, hogy az atomenergiára támaszkodna. Az atomenergia helyett nap-, szél-, biomassza- és geotermikus energia van a fő célpontban. A fordulat keretében Németország úgy döntött, hogy 2038-ig fokozatosan kivonul a szénkitermelésből, de az új éghajlati célok és a magas CO₂-árak valószínűsítik a korábbi kivonulást. A német energiámix legnagyobb részévé a megújuló energiaforrásokat kívánják tenni; a megújulókat termelők nagy része magánkézben van, de egyre többet vesznek át bankok és cégek is. Ennek az időjárástól függő, elosztott, kis léptékű termelésnek a villamosenergia-rendszerbe való integrálása még mindig jelentős kihívások elé állítja például az elektromos hálózatot. A szén-dioxid-mentesítés olyan ágazataiban pedig, ahol a kibocsátáscsökkentés különösen nehéz, például a nehéziparban és a légi közlekedésben, úgy tűnik, hogy a hidrogén lesz a választott technológia.⁴²

A környezetvédelemmel és a klímaváltozással kapcsolatos célokat a német kormány a 2019-ben kiadott *Klíma Cselekvési Program 2030 (Climate Action Programme 2030)* dokumentumban írja le és összegzi. A program többek között leírja, hogy a német kormány célja, hogy 2030-ra az üvegházhatásúgáz-kibocsátást 55%-kal csökkentse az 1990-es szinthez képest, 2030-ra a villamosenergia-termelés 65%-a megújuló energiaforrásokból származzon, valamint hogy 2038-ig az utolsó atomerőművet is bezárja.⁴³

Németországban az atomerőművek bezárásának kérdése a fukusimai katasztrófa után kulcskérdéssé vált. Az ország területén található atomerőműveket fokozatosan zárták be, az utolsó hármát 2022 végén kellett volna, de az orosz–ukrán háború nyomán bekövetkezett energiaellátási bizonytalanság miatt a német kormánykoalíció az üzemidő meghosszabbítása mellett döntött a téli időszakban felmerülő áramigény biztonságos fedezése érdekében, így végül 2023. április 15-én fejezték be a termelést.⁴⁴ Az atomerőművek bezárása mégis számos gondot, problémát felvetett. A legnagyobb problémát az jelenti, hogy a megújuló energiaforrások nem tudnak stabilan, folyamatosan és kiszámíthatóan rendelkezésre álló energiát nyújtani, jóllehet erre lenne szüksége a fejlett német gazdaságnak. Az így keletkezett kiesést a németek kénytelenek voltak fosszilis energiahordozókra

⁴² *Germany's Energiewende in Brief*. [online]. Forrás: CLEW [2025. 09. 16.].

⁴³ *Climate Action Programme 2030*. [online]. Forrás: Német Szövetségi Kormány [2025. 09. 17.].

⁴⁴ *Lekapcsolják az utolsó németországi atomerőműveket is*. [online], 2023. 04. 14. Forrás: Világgazdaság [2025. 09. 17.].

alapozott szén- és földgázüzemű erőművek építésével ellensúlyozni, amelyek a környezetvédelmi és kibocsátási célokkal ellentétes hatást értek el, ráadásul tetemes összeget emésztettek fel, amit a kritikusok szerint akár az atomenergia kutatására és biztonságosabbá tételére is lehetett volna fordítani. Ráadásul a megújuló energiaforrások drága hálózatfejlesztést és rengeteg támogatást is igényelnek.⁴⁵

A fontosabb lengyel és német pártok nézetei az energiapolitika területén

Lengyelországban a Tusk-kormány erősen támogatja a környezetvédelmet és az energiaszektor átalakítását. A Polgári Platform az alacsony kibocsátású energiaforrások fejlesztését szeretné, a megújuló energiaforrásokat és az atomenergiát értve ezalatt. Az atomerőművek építését támogatja a párt, valamint ambiciózusabb dekarbonizációs terveket is szeretne elfogadni, beleértve a szén-dioxid-kibocsátás 2030-ig történő 75%-os csökkentését a 2022-es szinthez képest. Az úgyszintén kormánypárt Új Baloldal a megújulókat támogatását, valamint aktívabb energia- és klímapolitikát javasol uniós szinten, a Harmadik Út koalíció pedig, amelyben a Lengyelország 2050 és a Lengyel Néppárt szerepel, az energetikai átállás felgyorsítását és a megújulókat dinamikusabb fejlesztését szeretné.⁴⁶

A PiS leginkább az uniós vonal kapcsán tér el a kormánypártok energiapolitikájától. A megújuló energiaforrások fejlesztésének felgyorsítását, valamint az atomenergia-programot a kormányhoz hasonlóan a PiS is szeretné, ezen célok a párt választási programjában is szerepeltek 2023-ban.⁴⁷ Az Unióval az egyik energiapolitikai összeütközési pontot ugyanakkor a European Green Deal jelenti. Jarosław Kaczyński a 2024-es európai parlamenti választások előtt bejelentette, hogy a választások után ellenezni fogják a European Green Dealt, ugyanis szerintük az veszélyezteti a lengyel mezőgazdaságot, ekképpen sérti a lengyel érdekeket. A kérdéssel kapcsolatban a furcsaságot az adja, hogy a Green Deal még akkor dolgozták ki az Unióban, amikor a PiS volt hatalmon.⁴⁸

Németországban viszonylagos egyetértés van a környezetvédelem, a kibocsátáscsökkentés és a megújuló energiaforrások fontosságával kapcsolatban. A CDU/CSU számára a legfontosabb pontok a nap- és szélenergiára, a bioenergiára és a vízenergiára való összpontosítás, az e-mobilitás és a hidrogén támogatása, a CO₂-kibocsátás drágábbá tétele, valamint Németország klímasemlegességének elérése 2045-re. Jóllehet Angela Merkel vezetésével a párt volt az egyik legfontosabb szószólója az atomenergia kivezetésének a fukusimai baleset után, most mégis az atomenergia visszatérését pártolja, ezzel jelentősen eltérve a Scholz-kormány nézeteitől.⁴⁹

⁴⁵ Murányi Ernő: *Akkorát bukott, mint Rottenbiller a német energiapolitika*. [online], 2024. 09. 02. Forrás: Világgazdaság [2025. 09. 17.].

⁴⁶ Weise 2024.

⁴⁷ Olszewski, Michał: *Will the New Polish Government Launch a Renewable Energy Revolution?* [online], 2024. 01. 16. Forrás: Energy Transition [2025. 09. 17.].

⁴⁸ Ptak, Alicja: *Poland's PiS Wants to Reject Green Deal after European Elections, Says Kaczyński*. [online], 2024. 04. 29. Forrás: Notes from Poland [2025. 09. 17.].

⁴⁹ *Themen – Energiepolitik*. [online]. Forrás: CDU [2025. 09. 16.].

Az SPD hasonló nézeteket vall, támogatja az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaságra való áttérést, és a nagy hatékonyságú szén- és gázerőműveket áthidaló technológiáknak tekinti, amíg az energiaigényt teljes mértékben megújuló energiaforrásokkal nem lehet kielégíteni. Az SPD egyik célja, hogy jobb energiahálózatot építsenek ki, amely gyorsan oda tudja eljuttatni a tiszta energiát, ahová kell, az energiarendszer átalakításának költségeit pedig egyenlően kell megosztani a fogyasztók között. A párt számára fontos az elektromobilitás fejlesztése, valamint a hidrogéngazdaság ipari méretűvé fejlesztése. A párt támogatja az atomenergia kivezetését.⁵⁰

A Zöldek a nevükhöz hű energia- és klímapolitikát pártolnak, több megújuló energiaforrással, nagyobb energiahatékonysággal, alacsonyabb energiafogyasztással és az atomenergia teljes kivezetésével. A párt szeretné megadóztatni a szén-dioxid-kibocsátást, az így keletkezett bevételeket pedig visszaforgatná az energiarendszer fejlesztésébe.

A BSW és az AfD a főáramhoz képest különálló nézeteket képvisel Németországban. A BSW esetében az energiapolitika központi helyet foglal el a párt politikai programjában. A párt szerint véget kell vetni az ideológiavezérelt klímapolitikának. A BSW szerint Németország az Oroszország elleni gazdasági szankciókkal elvágta magát az olcsó gáztól és olajtól, és nem rendelkezik életképes alternatívákkal, ráadásul a szankciós politika megdrágította az energiát, amivel pedig az ipart hozzák nehéz helyzetbe. Végezetül a BSW pártprogramjában is megtalálható, hogy véleményük szerint Németország energiaellátása a mai technológiák mellett nem biztosítható pusztán megújuló energiákkal.⁵¹

Az AfD szélsőséges narratívát képvisel e téren is. Véleményük szerint a klímaváltozás nem létezik, és nincs tudományos bizonyíték arra, hogy az ember által okozott CO₂-kibocsátás releváns hatást gyakorolna a világ éghajlatára. A párt szerint fel kellene hagyni a klímacélokkal, a megújuló energiára való drága átállás helyett pedig az atomenergiát kellene támogatni.⁵²

A lengyel–német kapcsolatok lehetséges alakulása az energiapolitika terén

A CDU támogatja a megújuló energiaforrások használatát, a mihamarabbi klímasemlegességet, valamint az atomenergia visszatérését is. A lengyel kormány politikája, jóllehet talán nem annyira átgondolt, mint a legtöbb német párté, tartalmaz közös elemeket a CDU-val, azáltal pedig példát mutat Európának, hogy függetlenítette magát az orosz energiamporttól. Legfontosabb közös pontnak az atomenergia tekinthető: Lengyelországnak régóta dédelgetett célja, hogy saját atomerőművel rendelkezzen, a CDU pedig szeretné visszavezetni az atomenergiát a német energiamixbe. A CDU vezette német kormány és a lengyel kormány jó kapcsolatához az is hozzájárulhat, hogy a lengyel kormány hajlandóságot mutat az EU-s energia- és klímapolitika kialakításában

⁵⁰ *Social Democratic Party of Germany (SPD)*. [online]. Forrás: Energy Transition [2025. 09. 17.].

⁵¹ Meza, Edgar: *Former German Left Party MP Launches New Party, Takes Aim At Energy Policies*. [online], 2024. 01. 09. Forrás: CLEW [2025. 09. 17.].

⁵² Wehrmann, Benjamin: *Germany's Right-wing AfD Calls for End to All Climate Action Efforts*. [online], 2020. 09. 17. Forrás: CLEW [2025. 09. 17.].

és végrehajtásában való részvételre, az EU-s energia- és klímapolitika pedig mindig is fontos prioritás volt Németország számára.

A lengyel migrációs politika

Lengyelországot a migráció már régóta érinti, jóllehet ez a 2000-es évek elején a lengyelek anyaországból történő elvándorlásában mutatkozott meg. Lengyelország uniós csatlakozása után rengeteg lengyel vállalt munkát külföldön, 2008-ban ez a szám 2,3 millió volt, amelyből 1,8 millió valamilyen EU-tagállam irányában történt. Lengyelország migrációs politikáját ebből a trendből fakadóan meghatározza, hogy szüksége van egyrészt a kivándorolt lengyelek visszavándorlására, valamint a szakképzett külföldi munkavállalók érkezésére.⁵³

Az első migrációról szóló törvények az EU-s csatlakozás miatt születtek meg, mint a külföldiekről szóló törvény, valamint a külföldieknek a Lengyel Köztársaság területén történő védelméről szóló törvény. 2007 és 2015 között a migrációs politikában a PO-kormányok nagy hangsúlyt fektettek a közép- és hosszú távú migrációs politika előkészítésére, a cél pedig az volt, hogy a lengyel munkaerőpiacon a demográfiai helyzetből és a kivándorlásból eredő munkaerőhiányt pótolni lehessen. 2015-ig tartotta magát az a nézet a lengyel politikában, hogy kötelességük megvédeni a menedékre szoruló embereket, hiszen ők is sok támogatást kaptak európai partnereiktől, amikor ők maguk voltak menekültek.⁵⁴

Fontos változást a lengyel migrációs politikában a 2015-ös nagy migrációs hullám okozott. A 2015-ös választási kampányban nagyon aktív téma volt a migráció kérdése, a regnáló PO–PSL-kormány a rossz európai demográfiai helyzet (fogyó népesség) javításának és a munkaerőhiány csökkentésének eszközt látta a migrációban, míg a PiS a migráció biztonsági kockázatait hangsúlyozta. Még a PO-kormány beleegyezett 7000 bevándorló befogadásába, a döntést az utána következő PiS-kormány megkérdőjelezte, és végül nem is hajtotta végre. A PiS véleménye az uniós kvótarendszerről és elosztási mechanizmusról az volt, hogy a menekültek elosztási programjaiban való részvételnek önkéntesnek kell lennie, és az adott ország képességétől kell függenie. 2017-ben végül a kötelező kvótarendszer nem lépett életbe, részben azért, mert Lengyelország nem fogadta a kvóta alapján neki járó bevándorlókat.

Az új PiS-kormány célja az volt, hogy a lengyel munkaerőpiacról hiányzó munkaerőt olyan emberek között keressék, akik lengyel gyökereket és lengyelországi kapcsolatokat tudnak felmutatni, a fő fókusz tehát a hazatelepülőkön és nem a menekültek befogadásán volt. Mateusz Morawiecki miniszterelnök egyértelműen ki is jelentette, hogy „[ú]gy döntöttünk, hogy nem fogadunk be menekülteket, ez a mi szuverén döntésünk”.⁵⁵

Ettől a politikától valójában a PO sem tér el, Donald Tusk 2017-ben úgy fogalmazott, hogy „hibát követnénk el, ha (az áttelepítés) politikánk fő eszközévé válna, mert

⁵³ Pacek, Małgorzata (2020): *Polish Migration Policy in the Context of the Migration Crisis*. *Studia Europejskie*, 24(3), 85–108. 87–88.

⁵⁴ Pacek 2020: 87–91.

⁵⁵ Pacek 2020: 101.

ez egyszerűen további, még nagyobb migrációs hullámokra ösztönözne”. A Tusk-kormány az új EU-s migrációs politikát is elutasítja. Tusk 2024 januárjában úgy is nyilatkozott, hogy „[e]gyetlen migránst sem fogadunk be”, valamint „Lengyelország soha nem lesz része egy ilyen mechanizmusnak”.⁵⁶

Nemrégiben, 2024 októberében fogadott el a lengyel kormány egy migrációs stratégiát a 2025-től 2030-ig terjedő időszakra. A stratégia teljes szövege még nem jelent meg, de egy összefoglaló már elérhető a kormány honlapján. Az új dokumentum kifejezi, hogy Lengyelország kivándorló országból bevándorló országgá változott, az új kormány pedig arra fog törekedni, hogy „megváltoztassa a (menekültügyi) eljárásokat, hogy azokat ne lehessen hibrid tevékenységekre felhasználni, ugyanakkor figyelembe veszi a lengyel határokon kialakult helyzet humanitárius dimenzióját”. Az új stratégia lengyel politikai szereplők számára legaggasztóbb pontja, hogy lehetővé teszi, hogy „abban az esetben, ha az államot a bevándorlók beáramlása destabilizálja, ideiglenesen és területileg fel lehessen függeszteni a menedékkérelmek befogadásának jogát”. A dokumentum olyan terveket fogalmaz meg a „bevándorlók befogadására és integrációjára” vonatkozóan, amelyek biztosítják, hogy a bevándorlók „ne legyenek negatív hatással a lengyel társadalmi kohézióra”, ugyanakkor „lehetővé teszik a bennük rejlő lehetőségek teljes körű kihasználását”. Végül azt is érdemes kiemelni, hogy a stratégia azt is kifejezi, hogy a lengyel kormány „támogatni fogja a lengyel emigránsok visszatérését az országba”.⁵⁷

Az új stratégiával kapcsolatban még a kormánykoalícióban belül sincs teljes egyetértés: mind az Új Baloldal, mind a Harmadik Út kifejezte ellenzését egyes pontokkal kapcsolatban. Így könnyen lehet, hogy nem is lép életbe, hiszen jóllehet a dokumentumot a kabinet többsége jóváhagyta, még különböző jogszabályokat kell elfogadnia a parlamentnek, és az elnöknek törvénybe kell ezeket iktatnia. Az Új Baloldal ellenzi a menedékkérelmek felfüggesztését, és kijelentette, hogy nem támogatna semmi ilyen irányú jogszabályt. Így sincs azonban minden veszve a PO-nak, ugyanis az Új Baloldal nélkül nincs meg a PO parlamenti többsége, bár a migrációellenes PiS és Konföderáció közül lehet, hogy valamelyik párt „besegíthet” a szavazás során, az úgyszintén PiS-es Andrzej Duda elnök pedig akár törvénybe is iktathatja a stratégiát.

Németország migrációs politikája

Németországban a migráció kezelése a kulcskérdések közé tartozik. 2008-ban több migráns hagyta el az országot, mint ahányan érkeztek – amely az első nettó migrációs veszteség volt majdnem 20 év óta. Ezt megelőzően tartotta magát az a nézet, hogy Németország nem bevándorló ország. Az volt a nézet, hogy a bevándorlóknak meg kell tartaniuk nyelvüket és kultúrájukat, hogy megkönnyítsék esetleges hazatérésüket. A német nyelv elsajátítása opcionálisnak számított, a bevándorlók német származású gyermekeit nem tekintették állampolgároknak, és a viszonylag homogén őslakosság továbbra is szkeptikusan

⁵⁶ Tilles, Daniel: *'Poland Will Not Accept a Single Migrant under EU Relocation Scheme,' Says Tusk.* [online], 2024b. 01. 04. Forrás: Notes from Poland [2025. 09. 17.].

⁵⁷ Tilles, Daniel: *Polish Government Approves Tough New Migration Strategy, Including Possibility to Suspend Asylum Claims.* [online], 2024c. 10. 15. Forrás: Notes from Poland [2025. 09. 17.].

viszonyult a muszlimok növekvő számához. A 2000-es években reformokba kezdtek, ezek közül nagyon fontosnak tekinthető, hogy a német állampolgársággal kapcsolatban a *jus sanguinis* helyett a *jus soli* elv alkalmazása alakult ki egyes esetekben.⁵⁸ Engedélyezték a kettős állampolgárságot is 23 éves korig, és utána kellett döntenie az adott személynek, hogy a német vagy a másik állampolgárságát szeretné megtartani. Ezen a rendelkezésen 2014-ben lazítottak.⁵⁹

A 2015-ös migrációs hullám Németországban is számos változást hozott. Alapvetően befogadó társadalmi hozzáállás övezte a migráció kérdéskörét, Angela Merkel menekültügyi politikája sok tekintetben nyitottabb volt, mint más európai országoké. 2016-ban fogadták el az új bevándorlási törvényt, amely bevezette az úgynevezett *demand and support* rendszert. Lényege, hogy segíti a bevándorlók integrációját (*support*), ugyanakkor a menedékkérő integrációs osztályban való részvételének megtagadása az ellátások csökkentéséhez vezethetett (*demand*).⁶⁰ Az Unióban Németország volt a fő szószólója egy kötelező menekültosztási mechanizmus bevezetésének, amely végül nem járt sikerrel.

2024-re a kormánykoalíció kettős megközelítést alkalmaz. Egyrészt a szakképzett munkaerő bevándorlásának könnyítése nagy hangsúlyt kap, ennek keretében csökkentenék a bevándorlókra vonatkozó jövedelmi követelményt, a szakképzett munkaerő könnyebben hozhatna Németországba családtagot, 2024 márciusától kezdve pedig az EU-n kívülről érkező külföldiek közvetlenül Németországba jöhetnek, és máris munkába állhatnak, amíg a képesítésüket jóváhagyják. Másrészt az elutasított menedékkérők gyorsabb deportálását kívánják elérni a származási országokba. Megszüntetnék a kitoloncolások előzetes bejelentését, a menekültügyi őrizetet meghosszabbítanák 28 napra, felgyorsítanák a menedékkérelmek elbírálását, a menedékkérők segélyét csökkentenék, 3 év után járna a korábbi 18 hónap helyett. Mindezek mellett pedig Németország tárgyalásokat folytat Grúziával, Moldovával, Kenyával, Kolumbiával, Üzbegisztánnal és Kirgizisztánnal; ez a lépés része annak a nagyobb erőfeszítésnek, hogy több országot nevezzenek ki „biztonságos kibocsátó országnak”, ami lehetővé tenné Németország számára, hogy embereket küldjön vissza oda.⁶¹

A fontosabb lengyel és német pártok nézetei a migráció tekintetében

Lengyelországban a Tusk-kormány kemény fellépést alkalmaz a migrációval szemben, nem fogadják el az új uniós migrációs paktumot sem. Maga Donald Tusk jóval keményebben szólal fel a migráció ellen, mint sokan a pártjában, egyesek szerint ez Tusk

⁵⁸ A német állampolgárságot általában csak német szülőktől való születéssel – azaz vér szerinti leszármazottként – lehet megszerezni. A módosított állampolgársági törvény úgy rendelkezett, hogy ha külföldi szülők gyermeke Németországban születik, akkor megszerzi a német állampolgárságot, ha az egyik szülő nyolc éve jogszerűen tartózkodik Németországban, és állandó tartózkodási jogot kapott – azaz részben területi alapon határozta meg az állampolgárság feltételeit.

⁵⁹ Gesley, Jenny: *Germany: The Development of Migration and Citizenship Law in Postwar Germany*. [online], 2017. Forrás: The Library of Congress [2025. 09. 17.], 10.

⁶⁰ Gesley 2017: 10.

⁶¹ Pieper, Oliver: *German Immigration Policy: What's Changing in 2024?* [online], 2024. 01. 01. Forrás: Deutsche Welle [2025. 09. 17.].

eszköze arra, hogy semlegesítse a kérdést, és ezáltal kifogja a szélsőjobboldali pártok vitorlájából a szelet, hiszen a 2025-ös elnökválasztással kapcsolatban ez lenne a PiS fő eszköze, amivel megpróbálna szavazókat nyerni. Ugyanakkor politikájával még a kormánykoalícióban sem minden párt ért egyet (például az Új Baloldal ellenzi a menedékkjog felfüggesztésével kapcsolatos tervezetet). Ráadásul könnyen lehet, hogy a semlegesítésre törekvéssel Donald Tusk annyira központi kérdéssé teszi a migráció témáját, hogy ebbe bukik bele a pártja és a kormány az elnökválasztáson, hiszen lehet, hogy ezzel szavazókat veszít a saját szavazótáborából, másrészt pedig a PiS malmára hajtja a vizet. A centrumhoz tartozó politikusoktól mindig kockázatos lépés a szélsőségek felé tekinteni, hiszen az ezen a pályán otthonosan mozgó pártok (mint például a PiS) könnyen legyőzhetik az „új terepen” még kissé tapasztalatlan politikust, amint erre példát láthattunk Mark Rutte esetében Hollandiában.⁶²

A PiS-nél nincs új a nap alatt, a párt továbbra is erősen migrációellenes, a kérdést pedig sokszor politikai haszonszerzésre is használja. A párt ellenzi az uniós migrációs paktumot, ráadásul Jarosław Kaczyński felajánlotta Tusknak, hogy tartsanak népszavazást a kérdésről. Ilyen értelemben a Tusk általi semlegesítési manővert ellensúlyozhatja Kaczyński, felmérve, hogy meddig hajlandó elmenni Tusk a kemény fellépés tekintetében. Ráadásul az esetleges népszavazás könnyen kényelmetlen helyzetbe hozhatja a lengyel kormányt, amennyiben nem a megfelelő eredmény születne.

Németországban a CDU azt szorgalmazza, hogy az ország határainál még több ember belépését tagadják meg, különösen azokat, akik már regisztrálták magukat menedékkérőként egy másik uniós tagállamban, és akiknek az uniós szabályok szerint ott kell maradniuk, amíg nem születik döntés a menedékkérelmükről. A párt javaslata szerint a kérdésben nemzeti szükségállapotot kellene hirdetni, hogy megpróbálják megkerülni az uniós jog egyes aspektusait, miközben technikailag nem sértik meg azt. A szervezet ezek alapján tehát alapvetően a migráció korlátozását szeretné, az új (és arra jogosult) bevándorlók hatékony integrációja mellett. A CDU egyértelműen az EU határainak védelme mellett foglalt állást, véleményük szerint a határellenőrzést fenn kell tartani az EU-n belül, amíg szükséges.⁶³ A párt az irreguláris migráció megszűnését szeretné elérni, amihez az új EU-s migrációs paktumot kulcsfontosságú eszköznek tartja.

Az SPD kissé más megközelítést alkalmaz. Az Olaf Scholz-hoz hasonlóan szociáldemokrata Nancy Faeser belügyminiszter ahelyett, hogy azonnal visszatoloncolná az embereket a határon, azt a tervet javasolta, hogy a menedékkérőket rövid időre a határ közelében tartsák fogva, hogy gyorsabban visszaküldjék őket abba az uniós tagállamba, ahol regisztrálták magukat.⁶⁴ Mindennek természetesen az uniós és a nemzetközi jog betartása mellett kellene végbemennie. A párt alapvetően a szolidaritáson alapuló és progresszív migrációs politikát támogatja, az uniós jog betartásával egyetemben. Az SPD szerint az uniós menekültügyi rendszer reformjára és a származási országokkal

⁶² Cienski, Jan: *Playing with 'Electoral Rocket Fuel': How Poland's Donald Tusk Hopes to Weaponize Migration*. [online], 2024. 10. 21. Forrás: Politico [2025. 09. 16.].

⁶³ Frymark 2024.

⁶⁴ *Germany: Cross-Party Migration Talks Break Down*. [online], 2024. 10. 09. Forrás: Deutsche Welle [2025. 09. 17.].

való együttműködésre van szükség, az EU-ba való legális beutazást pedig könnyebbé kellene tenni, hiszen a munkaerőre szüksége van Németországnak.⁶⁵

A Zöldek számára legjobb megoldás végső soron az uniós menekültügyi szabályok tervezett új reformjainak gyors véglegesítése és végrehajtása lenne.⁶⁶ A párt az SPD-hez hasonlóan szorgalmazza a külföldi munkavállalók munkához jutásának könnyítését, beleértve a bevándorlókat is.⁶⁷ A párton belül megfigyelhető egyfajta szakadás a migráció kezelésével kapcsolatban: az egyik frakció nem akar engedni a hagyományos zöldértékekből, tehát az emberi jogok védelmét akarja mindenekelőtt a migrációval kapcsolatban is, a másik, amely a kormány politikájához valamelyest közelebb áll, azt mondja, hogy muszáj valamelyest engedni a hagyományos zöldértékekből, bele kell menni valamennyi korlátozásba, hogy hatással tudjanak lenni a folyamatokra.⁶⁸

Az AfD és a BSW a migráció ügyével kapcsolatban hasonló álláspontot képvisel: mindkettő ellenzi a migrációt, ebből fakadóan a migráció korlátozását, az elutasított menedékkérők kitoloncolásának növelését és a német határok fokozott ellenőrzését szeretné.⁶⁹

A lengyel–német kapcsolatok lehetséges alakulása a migrációs politika területén

Németországban a CDU a legnagyobb szószólója a migráció erősebb korlátozásának. Nemrégiben az akkor még teljes Scholz-kormányval tartott, a migráció kezeléséről szóló tárgyalásokat éppen azért hagyta ott a párt, mert véleményük szerint a kormány nem volt hajlandó elég keményen szigorítani a migráció kezelését. A párt az irreguláris migráció megszűnését szeretné elérni, amihez az új EU-s migrációs paktumot kulcsfontosságú eszköznek tartja. Hasonlóan keményen lép fel a migráció ellen Donald Tusk, jóllehet ezzel még a kormánykoalícion belül is ellentéteket vált ki, ráadásul könnyen lehet, hogy ez csak politikai eszköz a PiS gyengítésére a 2025-ös elnökválasztás előtt. A CDU-vezette kormányval képes lehet közös álláspont kialakítására a Tusk-kormány, de nagy kérdés, hogy nem lesz-e a CDU számára túlságosan is erős a Tusk-kormány fellépése, főleg például a menedékkérelmek befogadási jogának ideiglenes és területi felfüggesztésének tervezetére gondolva.

A jövőbeli kapcsolatok lehetséges alakulása, konklúzió

A tanulmány első része megállapította, hogy a lengyel és német stratégiai kommunikációban kimutathatók közös pontok az Oroszország-, az energia-, a migrációs és az Európai Uniói politika terén, tehát Varsó és Berlin az olykor markáns nézetkülönbségek ellenére is

⁶⁵ *Themen – Flucht und Migration*. [online]. Forrás: SPD Europa [2025. 09. 17.].

⁶⁶ Deutsche Welle 2024.

⁶⁷ Desku, Arta: *Germany's Green Politicians Urge For Abolition of Work Ban for Refugees*. [online], 2024. 08. 27. Forrás: Schengen News [2025. 09. 17.].

⁶⁸ Jooris, Inge: *Eyes on Germany: Migration Divides Generations of Greens*. [online], 2023. 11. 30. Forrás: Green European Journal [2025. 09. 17.].

⁶⁹ Knight, Ben: *What is Germany's Populist BSW Party?* [online], 2024. 02. 09. Forrás: Deutsche Welle [2025. 09. 17.].

hasonlóan nyilatkozott számos szakpolitikai kérdésben. A szakpolitikák terén jelentkező gondolkodásmódról és az újonnan felállt német és a regnáló lengyel kormány közötti lehetséges együttműködésről ez a tanulmány volt hivatott értekezni.

Az eddig fennálló jelzőlámpa német kormánykoalíció (SPD, FDP, Zöldek) a tanulmány írása közben bomlott fel, ennek következtében előrehozott választások lesznek Németországban 2025. február 23-án. A leendő új német kormány pontos összetételét nehéz lenne meghatározni, vezetését valószínűsíthetően az uniópártok (CDU/CSU) fogják adni valamilyen koalícióban. Így az újonnan felállt német kormány és a lengyel kormány kapcsolatáról szóló előrejelzésben is a kereszténydemokrata vezetés volt alapul vehető.

A vizsgált kérdések terén a CDU-vezette kormány és a lengyel kormány között jó partneri viszony jöhet létre, talán az Ukrajnával kapcsolatos és a migrációs politika területén alakulhatnak ki nézeteltérések, előbbinél a lengyel fegyverszállítások megszüntetése, utóbbinál pedig a lengyel kormány ellenkezése az új uniós migrációs paktum iránt okozhat vitát, hiszen a CDU a paktumot kulcsfontosságú eszköznek tartja az irreguláris migráció megfékezésében, míg a Tusk-kormány nem kívánja azt végrehajtani.

Jelenleg mindkét ország esetén az egyik legnagyobb kérdés, hogyan reagál a migráció problémájára. Németországban pedig a gazdaság helyzetének rendezésébe bukott bele a jelzőlámpa-koalíció.⁷⁰ Az AfD jövőbeli lehetséges hatalomra kerülése komoly bizonytalanságot szül Lengyelországban, tekintve, hogy a párt igen határozottan az Oroszországgal való együttműködéshez térne vissza. Nagy kérdés, hogy milyen kormány áll majd fel Németországban, és melyik párt adja majd az új lengyel államfőt, hiszen ez a két tényező nagyban befolyásolhatja a két ország viszonyát. Németország és Lengyelország kapcsolata pedig mindenképpen hatással lesz Magyarországra és a tágabb régióra is.

Felhasznált irodalom

- Bayer, Lili – Herszenhorn, David M. – von der Burchard, Hans: *Germany to Send Ukraine Weapons in Historic Shift on Military Aid*. [online], 2022. 02. 26. Forrás: Politico [2025. 09. 16.].
- Becker, Andrea: *AFD-Politiker gibt Sponsoring aus Moskau zu*. [online], 2020. 06. 25. Forrás: Spiegel [2025. 09. 16.].
- Bereznay István: *Kemény üzenetet küldött a NATO tábornoka: ha az orosz katonák megindulnak, szétlövök Szentpétervárt*. [online], 2024. 10. 12. Forrás: Index [2025. 09. 17.].
- Bornio, Jakub (2020): Lithuania, Poland and Ukraine Inaugurate 'Lublin Triangle'. *Eurasia Daily Monitor*, 17(115). Online: <https://jamestown.org/program/lithuania-poland-and-ukraine-inaugurate-lublin-triangle/>
- Cienski, Jan: *Playing with 'Electoral Rocket Fuel': How Poland's Donald Tusk Hopes to Weaponize Migration*. [online], 2024. 10. 21. Forrás: Politico [2025. 09. 16.].
- Climate Action Programme 2030*. [online]. Forrás: Német Szövetségi Kormány [2025. 09. 17.].
- Desku, Arta: *Germany's Green Politicians Urge For Abolition of Work Ban for Refugees*. [online], 2024. 08. 27. Forrás: Schengen News [2025. 09. 17.].
- Driedger, Jonas J. (2022): Inertia and Reactiveness in Germany's Russia Policy: From the 2021 Federal Election to the Invasion of Ukraine in 2022. *German Politics and Society*, 40(4), 135–151. Online: <https://doi.org/10.3167/gps.2022.400407>
- Eder, Teresa: *Alignment on Values, but not yet on Strategy – Green Foreign Policy after Russia's Invasion of Ukraine*. [online], 2023. 02. 23. Forrás: Heinrich Böll Stiftung [2025. 09. 17.].

⁷⁰ A Német Alaptörvény 115. cikkelyének rendelkezése, amely szerint az új hitelfelvétel nem lehet több, mint a GDP 0,35%-a.

- Fix, Liana (2018): The Different ‘Shades’ of German Power: Germany and EU Foreign Policy during the Ukraine Conflict. *German Politics*, 27(4), 498–515. Online: <https://doi.org/10.1080/09644008.2018.1448789>
- Frymark, Kamil: *A Return to Conservatism: the CDU’s New Platform*. [online], 2024. 05. 08. Forrás: Centre for Eastern Studies [2025. 09. 17.].
- Germany Agrees to Send Leopard Tanks to Ukraine*. [online], 2023. 01. 25. Forrás: Dawn [2025. 09. 16.].
- Germany: Cross-Party Migration Talks Break Down*. [online], 2024. 10. 09. Forrás: Deutsche Welle [2025. 09. 17.].
- Germany’s Energiewende in Brief*. [online]. Forrás: CLEW [2025. 09. 16.].
- Gesley, Jenny: *Germany: The Development of Migration and Citizenship Law In Postwar Germany*. [online], 2017. Forrás: The Library of Congress [2025. 09. 17.].
- Gibadło, Lidia – Frymark, Kamil: *The Party of Peace: The SPD is Sending Signals about the Freezing of the War in Ukraine*. [online], 2024. 03. 19. Forrás: Centre for Eastern Studies [2025. 09. 17.].
- Heinemann-Grüder, Andreas (2022): Russland-Politik in der Ära Merkel. *SIRIUS – Zeitschrift für Strategische Analysen*, 6(4), 359–372. Online: <https://doi.org/10.1515/sirius-2022-4002>
- Jones, Mared Gwyn: *Poland Asks EU Court of Justice to Cancel Three EU Climate Policies*. [online], 2023. 08. 28. Forrás: Euronews [2025. 09. 17.].
- Jones, Sam: *German Historians Accuse Olaf Scholz’s SPD of Appeasing Russia*. [online], 2024. 03. 28. Forrás: Financial Times [2025. 09. 17.].
- Jones, Sam – Walker, Shaun: *Poland will no Longer Send Weapons to Ukraine, Says PM, as Grain Dispute Escalates*. [online], 2023. 09. 21. Forrás: The Guardian [2025. 09. 17.].
- Jooris, Inge: *Eyes on Germany: Migration Divides Generations of Greens*. [online], 2023. 11. 30. Forrás: Green European Journal [2025. 09. 17.].
- Kardaś, Szymon: *From Coal to Consensus: Poland’s Energy Transition and its European Future*. [online], 2023. 09. 27. Forrás: European Council on Foreign Relations [2025. 09. 17.].
- Karóczkai Balázs: *Az EP zöld utat adott az EU legfontosabb klímavédelmi javaslatainak*. [online], 2023. 04. 18. Forrás: Index [2025. 09. 17.].
- Knight, Ben: *What is Germany’s Populist BSW Party?* [online], 2024. 02. 09. Forrás: Deutsche Welle [2025. 09. 17.].
- Kośc, Wojciech – Melkozerova, Veronika: *Poland and Ukraine’s Bloody Past Overshadows their Anti-Russia Alliance*. [online], 2024. 10. 07. Forrás: Politico [2025. 09. 17.].
- Lekapcsolják az utolsó németországi atomerőműveket is*. [online], 2023. 04. 14. Forrás: Világgazdaság [2025. 09. 17.].
- Meza, Edgar: *Former German Left Party MP Launches New Party, Takes Aim at Energy Policies*. [online], 2024. 01. 09. Forrás: CLEW [2025. 09. 17.].
- Murányi Ernő: *Akkorát bukott, mint Rottenbiller a német energiapolitika*. [online], 2024. 09. 02. Forrás: Világgazdaság [2025. 09. 17.].
- Münchau, Wolfgang: *The German SPD’s Foolish Attachment to Putin’s Russia*. [online], 2024. 04. 03. Forrás: The New Statesman [2025. 09. 17.].
- Novikov, Illia: *Poland’s Prime Minister Visits Ukraine in the Latest Show of Support for Kyiv against Russia*. [online], 2024. 01. 22. Forrás: AP News [2025. 09. 17.].
- Olszewski, Michał: *Will the New Polish Government Launch a Renewable Energy Revolution?* [online], 2024. 01. 16. Forrás: Energy Transition [2025. 09. 17.].
- Orosz konzulátust zár be a sűrűsödő szabotázsakciók miatt Lengyelország*. [online], 2024. 10. 22. Forrás: Világgazdaság [2025. 09. 17.].
- Pacek, Małgorzata (2020): Polish Migration Policy in the Context of the Migration Crisis. *Studia Europejskie*, 24(3), 85–108. Online: <https://doi.org/10.33067/SE.3.2020.5>
- Pfeifer, Hans: *Russia’s Best Friends in Germany: AfD and BSW*. [online], 2024. 01. 09. Forrás: Deutsche Welle [2025. 09. 17.].
- Pieper, Oliver: *German Immigration Policy: What’s Changing in 2024?* [online], 2024. 01. 01. Forrás: Deutsche Welle [2025. 09. 17.].
- Poland Building Electronic Barrier on Border with Russia*. [online], 2023. 04. 18. Forrás: AP News [2025. 09. 16.].
- Posaner, Joshua: *Germany’s Scholz Says Sending Taurus Missiles to Ukraine is ‘out of the Question’*. [online], 2024. 03. 13. Forrás: Politico [2025. 09. 17.].

- Ptak, Alicja: *Poland's PiS Wants to Reject Green Deal after European Elections, Says Kaczyński*. [online], 2024. 04. 29. Forrás: Notes from Poland [2025. 09. 17.].
- Reiter, Janusz: *Poland's Triangular Russia Policy. Policy Paper*. [online], 2022. 10. 25. Forrás: Zentrum Liberale Moderne [2025. 09. 17.].
- Sanecka-Tyczyńska, Joanna (2024): Civic Platform's Views on the Security of Poland in the Context of the War in Ukraine. *Historia i Polityka*, 50(57), 85–99. Online: <https://doi.org/10.12775/HiP.2024.032>
- Social Democratic Party of Germany (SPD)*. [online]. Forrás: Energy Transition [2025. 09. 17.].
- Themen – Energiepolitik*. [online]. Forrás: CDU [2025. 09. 16.].
- Themen – Flucht und Migration*. [online]. Forrás: SPD Europa [2025. 09. 17.].
- Tilles, Daniel: *'You Forgot Poland': Criticism as US, UK, France and Germany Meet Alone to Discuss Ukraine*. [online], 2024a. 10. 20. Forrás: Notes from Poland [2025. 09. 17.].
- Tilles, Daniel: *'Poland Will Not Accept a Single Migrant under EU Relocation Scheme,' Says Tusk*. [online], 2024b. 01. 04. Forrás: Notes from Poland [2025. 09. 17.].
- Tilles, Daniel: *Polish Government Approves Tough New Migration Strategy, Including Possibility to Suspend Asylum Claims*. [online], 2024c. 10. 15. Forrás: Notes from Poland [2025. 09. 17.].
- Ukraine, Germany Sign Deal on 50 Million Euro Loan to Kiev*. [online], 2015. 01. 08. Forrás: Panorama.am [2025. 09. 17.].
- Umland, Andreas (2020): Die friedenspolitische Ambivalenz deutscher Pipelinedeals mit Moskau – eine interdependenz-theoretische Erklärung des russisch-ukrainischen Konfliktes. *SIRIUS – Zeitschrift für Strategische Analysen*, 4(3), 293–303. Online: <https://doi.org/10.1515/sirius-2020-3005>
- Wehrmann, Benjamin: *Germany's Right-Wing AfD Calls for End to All Climate Action Efforts*. [online], 2020. 09. 17. Forrás: CLEW [2025. 09. 17.].
- Weise, Zia: *Poland Presses for Ambitious 2040 EU Climate Target, Signaling U-Turn*. [online], 2024. 01. 15. Forrás: Politico [2025. 09. 17.].

Palócz Márk¹

Közel-Kelet, Közép-Kelet vagy Nyugat-Ázsia? A világ történéseinek epicentruma?

Recenzió Nagyné Rózsa Erzsébet *A sokszínű Közel-Kelet*² című művéről

A Közel-Kelet a civilizációk bölcsője,³ ahol az évezredek során többféle nép – többek között az Al Ubaid-i és a Dzsemdet-Naszr népek, a sumírok, az akkádok, a pártusok, az asszírok és még sokan mások – cserélt hazát, ezáltal a harcok és a háborúk folyamatosan jelen voltak a régióban, amelyeket hosszabb-rövidebb békeidőszakok követtek. Ahhoz, hogy megértsük ezt a régiót – amelyet számos névvel illetnek, attól függően, hogy melyik kontinens szemszögéből nézzük: *Közel-Kelet* Európából, *Közép-Kelet* (Middle East) az Amerikai Egyesült Államokból és *Nyugat-Ázsia* Kínából tekintve – és az itt zajló folyamatokat, ismernünk kell annak történelmét, kultúráit, vallásait, társadalmait és minden más tényezőjét is, hogy lássuk az idők folyamán ismétlődő tendenciákat, és képesek legyünk jövőbeli prognózisokat megfogalmazni. Nagyné Rózsa Erzsébet könyve, *A sokszínű Közel-Kelet* arra a feladatra vállalkozik, hogy megismertesse olvasójával a térség újkori történetét, vallási és társadalmi berendezkedésének rendszerét, a régió történéseit és államainak kapcsolatát.

A könyv szerzője jelenleg a Nemzeti Közzolgálati Egyetem egyetemi tanáraként és a Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Intézet tudományos főmunkatársaként dolgozik. Egyetemi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen végezte angol és sémi filológia/arab alapszakon és iranisztika mesterszakon. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen doktorált a nemzetközi kapcsolatok tudományából, illetve ebből a diszciplínából szerezte meg habilitációját is a Budapesti Corvinus Egyetemen. 2021-ben vált a Magyar Tudományos Akadémia doktorává. Több felsőoktatási intézményben – többek között az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, a Kodolányi János Főiskolán, a Budapesti Műszaki Egyetemen, a Pécsi Tudományegyetemen, a Budapesti Corvinus Egyetemen, a Nemzeti Közzolgálati Egyetemen és a Babes-Bolyai Tudományegyetemen – tart kurzusokat teljes állású oktatóként vagy vendégelőadóként. Kutatási területei a Közel-Kelet politikai és társadalmi folyamatai, az euromediterrán együttműködés, a nukleáris fegyverkorlátozás, az iráni atomprogram és az azt övező vita, illetve az iszlám és migráció, muszlim kisebbségek Európában.

¹ Palócz Márk a Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola Politikatudományi Program doktori hallgatója.

² Nagyné Rózsa Erzsébet (2025): *A sokszínű Közel-Kelet*. Budapest: Osiris.

³ Több kutató munkájában hasonlóan vélekedik a Közel-Keletről. Lásd többek között: Tárk Meszár (2024): *Az arab észjárás*. Budapest: Dream Vision 47; Frankopan, Peter (2015): *The Silk Roads. A New History of the World*. London: Bloomsbury; Bourke, Stephen (2008): *The Middle East: The Cradle of Civilization Revealed (Ancient Civilizations)*. Lane Cove, NSW, Australia: Global Book.

A *sokszínű Közel-Kelet* puha kötésű, kis méretű, 246 oldalas könyv. Borítóján egy halvány Sárga alapszínű, oszmán kori izniki kerámiacsempének (esetleg edénynek) kék-piros-zöld színekből álló díszítéseivel találkozunk. A könyv címe figyelemfelkeltő: előre- vetíti, hogy a témában nem jártas olvasó a Közel-Keletről alkotott előítéletét megdönti, miszerint az homogén régió, ahol egyfajta nép és annak kultúrája, illetve egyfajta vallás (az iszlám) található csak meg. A Közel-Kelet, ahogy a cím is állítja, sokszínű: történelme összetett; népek sokasága – arabok, irániak és perzsák, izraeliták, kurdok, bербerek és törökök többek között – lakik a térségben; vallások és azok válfajai – például a három monoteista vallás – képviseltek magukat; nyelvek kavalkádja (példáék a perzsa és a héber), de legfőképp az arab nyelv⁴ és dialektusai vannak jelen.

A könyvet átlapozva feltűnő, hogy az író vizuális elemekkel – térképekkel, ábrákkal és táblázatokkal – igyekszik fűszerezni az olvasási élményt. Noha tudományos munkáról van szó, amely nem kevés kutatáson alapul, nem található benne egyetlen hivatkozás sem, illetve a forrásmegjelölések is hiányoznak – ez egy tudósnak, kutatónak zavaró tényező lehet. Azonban mindenképp érdemes megemlíteni, hogy a könyv végén a szerző össze- állított egy ajánlott szakirodalomlistát a Közel-Kelet témájában elmélyedni vágyóknak.

Nagné Rózsa Erzsébet a bevezetést követően kitér a Közel-Kelet sokszínűségeire: az ott élő etnikumokra, a vallásokra és az adott vallások politikára tett hatásaira. Ezt követően az identitástudat kérdését taglalja, amelyben nagy szerepet játszik az arab naci- onalizmus, az európai modernizáció és nem utolsósorban (megint csak) a vallás. A mű további részében olvashatunk az arab–izraeli konfliktusról és a palesztinkérdésről; az iszlám forradalomról és az Iráni Iszlám Köztársaságról; Irakról; az arab tavaszról; az Iszlám Államról; a közép- és nagyhatalmak, illetve a Közel-Kelet regionális hatalmainak szerep- vállalásairól; a térség napirendjén szereplő eseményekről; és végül a várható (új) amerikai közel-keleti politikáról.

A közel-keleti térség a nemzetközi rendszeren belül önmagában (is) teljes egészet alkot: a helyi történések a világ valamennyi országára hatással vannak politikai, gazdasági és biztonsági szempontokból egyaránt. Ilyen események sorozata volt például a 2011-ben fellángolt arab tavasz és a szíriai polgárháború kitörése által okozott 2015-ös migrációs válság (Európa migrációs kihívása) is, amely során a közel-keleti régió újra felértékelődött, és azóta is napirenden van, főleg azért, mert az innen érkező migránsok (menedék- kérők, átmeneti bevándorlók, illegális migránsok stb.) Európa szárazföldi határain belül tartózkodnak. Nagné Rózsa Erzsébet 14 millió főre becsüli azok számát, akik hazájukat elhagyni kényszerültek (úticéljük nem csupán Európa, hanem a szomszédos öböl-menti országok, Törökország vagy egyéb más országok voltak), bár azt is megemlíti, hogy számuk ennél sokkal nagyobb is lehet (237).

A szerző a 174. oldalon úgy vélekedik, hogy „ma [a közel-keleti térségből érkezettek közül] Európában a szíriaiak alkotják a legnagyobb menekültcsoportot (számuk megha- ladja az egymilliót)”, majd a 176. oldalon azzal folytatja, hogy „egyes európai országoknak a háborús viszonyok elől menekülő szíriaiak befogadására való készsége láttán sokan szíriainak vallották magukat, akkor is, ha esetleg Közép-Ázsiából Érkeztek.” Ez esetben

⁴ Az arab nyelvet és annak dialektusait megközelítőleg 420 millióan beszélik világszerte.

az olvasóban felmerül a kérdés, honnan lehet pontosan tudni, hogy ténylegesen egymillió szíriairól beszélhetünk, vagy ezt a számot kezeljük fenntartásokkal? Ebből a szempontból a hivatkozások hiánya elveszi az adatok ellenőrzésének lehetőségét.

Az író bemutatja könyvében a Közel-Kelet legfontosabb és legmeghatározóbb eseményeit, mint például a palesztinkérdést, ami a közel-keleti rend vagy éppen rendetlenség meghatározó kérdése és „a hivatalos arab politikai napirend legfontosabb ügye” (181); vagy éppen az iráni nukleáris programot, amely „immár két évtizede a nemzetközi napirenden szerepel” (190); ezenfelül még mélységében kitér az Ábrahám-megállapodásokra, amely egyezmények Izrael legitimitását hivatottak megpecsételni a Közel-Keleten (220), és amelyeknek folyamatát a 2023. október 7-én a Hamász által elkövetett terrortámadás felfüggesztette, némely esetben visszajára fordította.

Összegzésképp, a fent olvasottak tükrében megállapítható, hogy Nagyné Rózsa Erzsébet könyve ismeretanyagban gazdag, ami mind a Közel-Kelettel foglalkozóknak, mind a téma iránt érdeklődőknek hasznos olvasmányul szolgálhat. A könyvet ajánlom mindazoknak, akik szeretnének ismereteket szerezni a térség összetettségéről, és jobban meg szeretnék érteni azt.

Tartalom

TÁLAS PÉTER: <i>Előre a múltba</i>	2
POMOGÁCS PÉTER: <i>Az Északi-sarkvidék mint a Malaka-dilemma részmegoldása</i>	4
LUX BENJÁMIN: <i>Lengyelország és Magyarország Ukrajna-politikájának összehasonlító elemzése az orosz–ukrán háború vonatkozásában</i>	18
TAKÁCSY DORKA: <i>„Most szép lenni katonának...” Toborzási módszerek az orosz haderőben</i>	48
FELMÉRY ZOLTÁN, MÁRTON RICHÁRD: <i>A szubszaharai Afrika védelmi kiadásainak vizsgálata</i>	61
FARAGÓ BENCE: <i>Aszimmetria, kölcsönös függőség és stratégiai számítások az orosz–kínai kapcsolatokban</i>	80
KORCSIK KRISTÓF MÁTÉ: <i>A lengyel–német kapcsolatok alakulása és az együttműködés lehetőségei (2005–2025) II.</i>	118
PALÓCZ MÁRK: <i>Közel-Kelet, Közép-Kelet vagy Nyugat-Ázsia? A világ történéseinek epicentruma?</i>	141